

ERDÉLY
ÉS
A P O R T A.

1567 — 1578.

KÖZLI

SZALAY LÁSZLÓ.

PEST
KIADJÁK LAUFFER ÉS STOLP.
1862.

18621

ERDÉLY ÉS A PORTA.

1567—1578.

Somlyai Báthori István Erdély politikai állásának egy új időszaka nyílik meg. Zápolya János, mint Magyar király bírja vala Erdélyt; fia János Zsigmond is úgy bírta, mint ki még csecsemő korában Magyar királynak választatott, a Porta által annak ismertetett, s majdnem halálaiglan önmaga is királynak tartotta, irta magát, hivei által is királyul tiszteltetett. Utóda Erdély uraságában, Báthori István, mind Maximilián mind a Porta irányában elvileg csak vajda, tehát tőlök függő tisztviselő volt; de tetteleg kevés idő alatt egészen függetlenné vált az elsőtől, mi szükségképen különválással járyán az ezt uraló Magyarországtól, szabatosabbá fejlesztette Erdélynek a szultánhoz való viszonyát, szabályozva azt oly alapon, mely ha bár időről időre pillanatilag megingattathaték, mégis a nemzeti fejedelmek megszűnéseig valamennyi fő vonásaiban megállott.

Jelen kötet ezen fejlemény genesisét tünteti előnkbe, kétszáz s egynéhány okmányban. Eredetileg szándékom volt, ezeket némi szerves egészsze feldolgozva mutatni be az olvasónak; de utóbb meggondolván, hogy magyarul levén szerkesztve majdnem megannyian, s tehát vala-

II

mint történelmi tekintetben megbecsülhetlenek, úgy nyelvészetiben is rendkívüli értékkel bírók: egész épségökben tétetnek ime közzé, kezem által csak annyiban egymáshoz illesztve, mennyiben a hézagokat egykoru történetírókból pótoltam, s a deákul írottakat magyarra fordítottam, jelezvén ezeket az olvasó tájékozására egyes idéző jellel: „—“, holott a magyar eredetiek, vagy magyar egykoru fordítások kettőssel „—“ vannak ellátva. Melyik okmány honnan vétetett, mondja mindenik számnál a lajstrom, mely hisztoriai nyomozásaim jelen első kötetét bérekeszti.

A munka második kötete ezt nyomon fogja követni.

Pest, october 24-én 1860.

Sz. L.

I.

Erdély rendei végzést hoznak a fejdelemválasztás íránt.

1567. sept. 8.

„Az elmúlt szent Magdolna asszony nap után való szeredára urunk ő felsége *) nekünk ország-beli hiveinek ide Gyulafejérvárra részszerént való gyűlést tétetett vala ez tekéntetből: hogy az Úristen ő felségét szüntelen betegségekkel látogatja meg; mely gyűlésünkben ő felsége kegyelmesen erre intett vala münket, hogy közöttünk egybe-köteleelkednénk, hogy ha ő felségét az Úristen ez világból kivenné, mű magunk között meg ne szakadoznánk, kiből nagy romlásunk következhetnék; hanem egyenlő akarattal választanánk fejedelmet magunknak, miképen ezt ő felsége az hatalmas török császárnál is megnyerte volna, és nagy költségével ez választásról levelet is szerzett volna...

Azért urunk ő felsége akaratját előnkbe vévén és egymással szólván, igaz ítéletből esmerjük, hogy az közöttünk való egybe-köteleelkedésünk ő felsége méltósága tekintetét és országul közönséges jónkat, megmaradásunkat nézi; jelesen, hogy az egyenességből kicsin birodalmak is nevedekni szoktak, az egyenetlenségből pedig nagy birodalmak is elromlanak...

*) János Zsigmond.

Esköszünk az atya mindenható Istenre, mennynek és földnek teremőjére, és az mi urunk Jézus Krisztusra, az ő szent fiára, és ezeknek szent lelkére : hogy mű elszakadás nélkül ország jóvát, megmaradását keressük, úgy, hogy ha mikoron az Istennek elvégezett akaratja az mű kegyelmes urunkat magtalan közfílünk kiveszi, egyenlő akaratból, nem pártból, fejedelmet választunk..."

II.

A hedzsira 976-ik évében — 1568-ban — kelt némi török oklevél az erdélyi fejedelemség birtoklását szabályozza.

1568.

Császári irat Zápolya István *) királyhoz, válaszul levelére, melylyel az adót kísérte, Ferdinánd által elfoglalt néhány erősségnek visszakövetelését, Sándor volt moldvai vajda számára a fejedelemségnek újból megadatását, s ha ő, a levélíró, magzat nélkül találna kimulni, a rendeknek a jogot igényli, hogy királyt szabadon választhassanak magoknak. Sándornak megadott a vajdaság; a királyi méltóság mind neki Zápolyának mind gyermekeinek megerősítetik; s ilyesek nem léteben a magyar uraknak a szabad választásjog biztosítatik. Törekedjék a végeket békében tartani s a magyar urakkal jó egyetértésben maradni. Kelt 976. évben.

*) Tudjuk, hogy a törökök János Zsigmondot Istránnak hívták.

III.

Istvánfinál, Bethlen Farkasnál olvassuk :

1570.

János Zsigmond, kivált Békes Gáspár tanácsára, a török oltalom alól Maximilián oltalma alá készül. Eziránt Gyulafehérvárott harmincz főbbel, tízzel-tízzel mindenik nemzetből, titkos tanácsot tart, s Békest Maximiliánhoz küldi. Szövetség alakul a római császár s az erdélyi fejdelem közt, melyet a Porta előtt titokban kell tartani, titokban kivált azon pontot, hogy János Zsigmond magtalan kimulása esetében, utóda, Maximiliánnak, mint Magyarország királyának, hűbérese leszen.

IV.

Forgács Ferencz irva hagyta :

1570.

Békes visszajövet, ismét titkos tanácsban — a három nemzetből tizennyolcz főbb volt jelen, — a szövetség feltételeit előadja. Először is Csáki Mihály*), aztán a többiek, hittel kötelezték magokat Maximiliánnak, de Báthori István annak kikötésével, hogy a szatmári uradalom, mely az övé, de melyet most Maximilián tart kezében, neki visszaadassék. János Zsigmond megígéré, hogy ő ezt kieszközlő leszen, s megismeré, hogy máskülönben Báthori esküje nem bir kötelező erővel.

*) Gróf Kemény József bebizonyította, hogy Csáki Mihály erdélyi kancellár nem a keresztszegi Csákiak nemzetségéből származott, de helytelenül állítja, hogy fekvő birtoka nem volt: Huszt várának s a várhoz tartozó uradalomnak egy harmadát Csáki birta. A Kemény által idézett levélben a „házi szó, nem „domust,“ hanem „végház“-at, azaz : végvárat jelent.

A várkapitányok titokban megeskettettek a szövetség feltételeire, Békes az év végnapjaiban Maximiliánhoz megyen, a szerződés megerősítetik.

V.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1571.

Maximilián az erdélyi rendeket írásban értesíti, hogy a béke és csendesség kedvéért kész nekik a szabad fejedelemsválasztást megengedni, feltéve, hogy őt ismerik legfőbb uroknak, ki az imént kötött szerződés értelmében őket oltalmazandja, s magát szabaditékaik fentartására hittel kötelezend. Egyesekhez is levél ment Maximiliántól, mely vajdául névszerint Békest ajánlotta, ki egyelőre még Bécsben maradt.

VI.

**János Zsigmond 1571. marczius 14-én meghalálozván,
Erdély rendei e végzést hozzák :**

1571. aprilis 1.

„A testamentumos uraknak *) és tanácsuraknak ez országbeli három nemzet atyánkfiainak, kik a testamentumos uraknak kész akarattjokból Judica vasárnapra, Fejérvárra, az megholt kegyelmes urunk halálának kijelentésére 1571-ben gyűltenek, egyetemben való végzéseknek módja rendszerént ez :

Először végeztetett, hogy pünköst havának 17-dik napján légyen az mű kegyelmes urunknak méltósága

*) Csáki Mihály, Hagymási Kristóf, Békes Gáspár, Nizovski Szaniszló.

szerént való testének eltemettetése; a gyűlés *) ugyanakkor légyen.

A gyűlés kezdessék ilyen rendtartással, végeztetett: hogy minden vármegyékről, és minden székekből a székely uraim közül, tíz főszemélyek választassanak az két ispánynyal és királybirákkal egyetemben.

A szász uraimék közül minden városokról, székekről a királybirákkal egyetemben hathat főember jöjjen.

Másodszor végeztetett: hogy az idő alatt, míg a kegyelmes urunk testét eltemetjük, tartassék az ország szükségére és oltalmára másfél ezer ember Tordán, kiknek előttök rendeltük Báthori Kristóf uramat ő nagyságát; ezeknek fizetések legyen az ország pénzéből....

Utolsóbszor ez is végeztetett: hogy az országbeli atyánkfiai az előbbi articulások szerint készen legyenek hadakozóképen, hogy mihelyt a testamentumos urak parancsolják, indulhassanak...“

VII.

Thamásfalvi László Thamásfalvi Dénesnek.

1571. április 5.

„....Kegyelmednek azt irhatom, hogy még ez elmúlt szent Gergely másod napján, bötmáshónak 13-dik napján holt meg király, kinek immár három hete vagyok; ki az mi megmaradásunknak nem öröm. Vajda Istvánt még akkor elküldték az Portára császárhoz, de mégis több követeket küldenek, hogy nyilvánban megérthessék: ha megengedi császár, hogy vajdát tegyenek

*) Fejedelemválasztó gyűlés.

avvagy nem. Azt értem, hogy ha megengedi is, de az adót két avvagy három annyira teszi a mint eddig volt; ha meg nem engedi, az veszedelmet minden nap és minden órában fejünkön várjuk, mert tartjuk, hogy reánk akarnak jöni. Az ország közül az urak és az mely főnépek itt vagynak, ezt akarják vala végezni, hogy mindjárást ez ország minden hadakozó szerszámokkal Tordára gyűljenek, és negyven napig várják meg az követeket császártól; ha megengedi, hogy vajdát tegyenek, tehát az míg adóval győzi az ország, fizessenek az császárnak; ha pedig reánk akar jöni, tehát halálíg ezt az földet neki ne engedjék. Eddig az negyven napig minden hadakozó szerszámokkal örök hitlenség alatt Tordán legyenek.....“

VIII.

Muztaffa budai pasa Verancsics Antal magyar királyi helytartót inti, ne avatkoztassák Erdély ügyeibe Maximilián kapitányait.

1571. április 6.

„Mi Muztaffa pasa, az hatalmas török császárnak fő helytartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Tekéntetes és nagyságos úr, nekünk szerelmes szomszéd-barátonk, köszönetönknek és barátságonknak ajánlásának utána. Hiszszük, hogy híretekkel vagyon az erdélyi király halála, ki ezelőtt ugymint 19. vagy 20. nappal holt meg; és minket csodahírekkel értetnek, hogy mivel Erdélyhez közel való várbeli kapitányoknak meghattátok volna, hogy valami indítást tennének Erdélyre. Ennekelőtte, hogy Szentmiklós alá jöttenek vala is, sokszor azt irtátok, hogy nem ti akaratotokból

mentenek volna: jóllehet ha valami nyereséggel járhat-
tanak volna, talám ti akaratotokból lött volna az indu-
lat. De az mind muljék el, el is mult. Hanem mostan mi
azon kérünk: hogy az végbelieknek, főképen Erdélyhez
közel valóknak, erősen megparancsoljátok, hogy vesz-
tegségben legyenek, miért hogy Erdély is az mi kegyel-
mes fejedelmünk jószága; mostan pedig ebből megtet-
szik, hogy ha hiven akarjátok az mi kegyelmes fejedel-
mönkkel az frígyet megtartani, tehát minden ellenke-
zőknek indításit leszállítsátok, kit az mi kegyelmes fe-
jedelmünk és mi jó neven vehessünk tőletek. Ha pedig
ugyan az szándékok, hogy valami háboruságot indítsa-
nak, bizonyába semmit vele nem nyernek, mert hisz-
szük bizonynyal, hogy egy holnapot nem ér, Erdély
határába ötven azvagy hatvan ezer tatár beérkezik;
más az, hogy ismeg az erdélyiek az mi kegyelmes feje-
delmünk jóakaratiából önnönmagok között az urak köz-
zül választottak fejedelmet közöttök magoknak,*) kik ő
fölségét mindenben hiven akarják szolgálni. Azért, ha
mit indítnak is, magoknak tesznek kárt vele. Isten él-
tesse nagyságotat. Budae, 6. die Aprilis 1571.“

IX.

Mehemed nagyvezír levelet-ir a rendeknek.

1571. május 17. előtt.

,Tudtotokra adom: mivel hogy irtátok a hatalmas
császár fényes portájára néhai királyotok halálát; és
hűségteket, melylyel a hatalmas császár iránt eddigelé

*) A levélíró a portai pártfogoltnak választását kétségtelennek, te-
hát már megtörténtnek tekintette.

viseltettetek, jövődre is felajánljátok; és valamint a hatalmas császár eddig oltalmatok volt, azonképen most is oltalma alá ajánljátok magatokat: ez oknál fogva én és pasa-társaim ezt a hatalmas császárnak bejelentettük, ki nagy hajlandósággal viseltetik irántatok. Erdély ugyanis már húzamos idő óta a hatalmas császár oltalma alatt áll, s ő országtokat megvédette valamennyi ellenség elől. Minap elholt királyotok, szintűgy mint az ő atyja, hűségteket magasztalta mindenha. Miféle segítségre legyen szükségtok, azt ti ott helyben inkább tudjátok, mint mi itten a Portánál. Mihelyest e levelem hozzátok érkezik, legyetek, kérlek, mint törvénytek és hűségtek kívánja, melylyel a császárnak tartoztok, egyetértők, s eszközöljétek a hazának megmaradását és a községnek békességét. Ha ti hívek maradtok a császárhoz: azonképen mint többi országait, benneteket is fog valamennyi ellenségeitektől megoltalmazni; de ha megannyian akartok uralkodni, ha zavargásokra okot szolgáltatottok, ha országtokba idegen nemzetet bocsáttok: akkor rendén leszen, hogy mi megverjük az idegen nemzetet, hogy elszedjük tőle az országot és magunknak tartsuk. Eleven emlékeztetetekben lehet, hogy midőn nem rég mult időkben Erdély befogadta a német hadakat, ellenők indította seregét a hatalmas császár, s Tömösvárt, Lippát és a többi erősségeket elfoglalta tőlök. — Való igaz, hogy azok a hatalmas császár urasága alatt maradtak, de benneteket ama tartomány birodalmától elejtett az idegen nemzet. Most is, ha nem maradtok csendességben, ha fellázadtok, ha idegen nemzetet találtok az országba bocsátani: hasonlóképen fogtok járni, hasonló kárt fogtok vallani. Legyetek tehát összetartók, mint illik a testvérekhez; alkalmazkodjatok a hatalmas császár parancsolataihoz: akkor majd a hatalmas császár is jó szemmel néz benneteket.

Ezen intő levelet azért küldtem nektek, hogy tud-
fotokra legyen, mihez kellessék magatokat tartanotok;
szülőföldeteket férfiasan védelmezzétek, a községet bé-
kességben tartsátok. Ha valakik ellenetek felkelnek, s
magatokra hagyva nem vagytok képesek ellenállani :
már még van parancsolva a budai helytartónak s a tö-
mösvári pasának, hogy segédetekre jöjenek ; ha ők sem
volnának elégségesek, tegyétek hirrre nekem, gondom
lesz, hogy nagyobb had menjen oltalmatokra. A mily
hajlandósággal én vagyok, olyassal viseltetnek a többi
pasák is irántatok, csak maradjatok meg a hatalmas
császár hűségében. Adjátok tudtomul, mi mindenre
van szükségtök. Ezen csauszt pedig ne késleltessétek,
hanem minél előbb küldjétek vissza.

X.

Egykoru íróknál olvassuk :

Somlyai Báthori István nagy nemzetség ivadéka,
hasonnevű atyának fia, ki magát a kuruczok ellen vi-
selt háborúban megkülönböztette, s kit utóbb Zápolya
János, mint már Magyarország királya, az erdélyi vaj-
daság tisztevel megbíz vala, született 1533-ban. Ifjusá-
gának éveit Ferdinánd császár udvarában töltötte, ki-
nek leányát, Katalint, midőn ez a mantuai herczeggel
házasságra lépett, Olaszországba kísérte; érettebb ko-
rában János Zsigmond igényeit, úgy a harcmezőn
mint a béke terén védé Ferdinánd és Maximilián ellen,
s midőn másod izben követül ment Bécsbe, a császár által,
megtorlásul, hogy az erdélyi fejdelem jónak látta né-
mi ígéretétől elállani, két évnél tovább őrizet alatt

Bécsben marasztatott. Szabadságának veszteségét kivált Róma íróinak olvasásával enyhítette a fogoly, míglen 1568-ban ismét visszatérhetett küldőjéhez, kinek halálakor nagyváradi főkapitány volt.

Békes Gáspár, Lászlónak, csekély értékű nemesnek fia, ifjúságában Petrovics Pétert lugosi bánságában szolgálta, ki őt végintézetében János Zsigmond kegyeibe ajánlá. Így került ennek udvarába, hol rövid idő múlva főkamarássá, majd a közkinestár jószágainak főbérelőjévé lett, a nagyságosok közé soroztatott, keletre, nyugotra követül küldetett, s nagyszerű urodalmak és a fejdelem osztatlan bizodalmanak birtokában volt, midőn az, 1571-ben meghalálozott. Békes versenyzett Báthorival a vajdaságért, de versenyzett véle névszerint műveltségre nézve is.

XI.

Erdély rendei Báthori Istvánt választják vajdául.

1571. május 24.

„ . . Miért hogy az mindenható Istennek, kinek akaratja ellen senki nem állhat, ez volt kedves akaratja, hogy az mű megholt kegyelmes urunkat közülünk kivenné: mű az ő felségéhez való hivségünk és kötelességünk szerént az ő felsége testének méltósága szerént való eltemettetésére eljöttünk és azt eltemettük. Miért pedig hogy az birodalmak fejedelem nélkül semmiképen nem birattathatnak, kik az alattok valókat nemcsak az külső ellenségtől fegyverrel oltalmazták, hanem hogy minden rendbeliek között az csendesség és békesség megmaradhasson, igaz törvényeknek kiszolgáltatásával

és minden dolgokban jó rendtartással birják: azért mű ezekről gondolkodván és fejedelmet akarván választani közinkbe, kinek birodalmában, az Úristennek kegyelmessége velünk lévén, megmaradhatnánk, az néhai hatalmas Zuleiman és az mostani török császárnak engedelmeinek tartása és ereje szerént, kik az mű megholt kegyelmes urunknak, és műnekünk ez magyar nemzetnek, az mű urunknak könyörgésére ezt megengedték vala, hogy az ő felsége halála után az fejedelemválasztásra szabadságunk lenne: egyenlő akaratból és végezésből választottuk az tekéntetes és nagyságos somlyai Báthori Estván urunkat az erdélyi vajdaságra és székelemek espányságára és az magyarországbeli vármegegyéknek birodalmára, kinek szolgálatunkkal, engedelmességünkkel, segítségünkkel, a mint az mű megmondott kegyelmes urunknak engedtünk életében, engedni akarunk, és ő nagysága mellett leszünk minden tanácsunkkal és segítségünkkel....“

XII.

Listhius János veszprémi püspöknek és magyarországi kancellárnak Hagymási Kristóf. *)

1571. május 27.

„Az mint már az ezelőtti levelünkben megjelentettük volt te nagyságodnak, ide megérkezénk jó idején az szegény megholt urunknak testének végső tisztelet megadására. Megholt teste, épen eltemettetése órája

*) Huszt várának kapitánya, s Békessel és Csákiival birtokosa, egyike azoknak, kikre, mint felebb láttuk, János Zsigmond, végrendeletnek foganatosisát bizta, s Maximilián híveinek is egyike.

előtt, cancellarius uram *) kulccsal kinyitván koporsóját, az jelen levő sokszámu uraknak, népeknek és vitézlő seregnek rendre megmutattatott; meg is volt már erősen szegény urunk képe változtatva, félszeme szinte nyitva, és bal keze nagyon megfeketedett; köntöse veres karmazsin, fekete paláستtal betakarva és az kulcs mellette jobb kezénél. Ezeknek utána az testamentumos urak bezárák az koporsót, az melyet annakutána szemünk láttára Csáki uram lepecsétele; és így azután nagy pompával temettetett el végsőképen az megholt király fia. **) Voltak sokan, kik siratták urokat, de voltak nem kevesek, kik suttomban kárhoztatták szegény fejét mind vallásaért ***), mind penig egyéb több tetteiért, főképen kolosvári szász népek, azért, hogy templomjokat ezelőtti esztendőkbén elvétette vala tőlök, más nemzetnek és vallásnak adván.

Miért hogy római császár ő felsége, levele tartása szerént, csekély személyünkre és vékony erőnkre bizta vala ez országbeli dolgainak pártolását, ám szó-lottunk még az gyűlés előtt jó idején több urakkal és cancellarius urammal, ki mondja vala: „Hogy igen is jól tudja, miképen egyezett volna meg megholt király fia római császár ő felségével, ki dologban Békes Gáspár uram járt; kinek úgy is kéne lennie; de bizonytalan lévén ez végezeseknek kimenetele, ország eleibe az megholt király ezt soha nem is bocsátotta, nem is mérésztette bocsátani soha; mert megsejdtítván ezt az ország, főképen magyarországi urak és az országbeli ne-

*) Csáki Mihály.

**) Így hivatott János Zsigmond, azok iránti kimélethöl is, kik atyját ugyan királynak ismerték a váradi békekötésén innen, de nem őt magát is.

***) János Zsigmond ekkor tudnivalóképen, mint Békes s mint maga a levélíró is, unitarius volt.

messég, nagyon rajta jártak ő felségének, a király fiának, hogy ez országot hatalmas török császár oltalmától meg ne foszssa és haragjának ki ne tegye; de voltak olyanok is, kik kéz alatt az hatalmas Portához járultanak. Mind ezeknek az lön az következése, hogy az hatalmas császár jó eleintén megigérte az országnak az szabad választást, ha az király fia meg találna halnia. Ez okon lön, hogy megholt felsége az mondott végzéseket, római császárral ő felségével csináltattakat, ez ország eleibe soha se terjesztette, és római császár ő felségétől vér szerént való atyjafiát kérte magának feleségül, úgy remélvén: ezáltal helyreállithatja az megegyezett dolgokat; de lám az német udvarnak hosszas cunctatioja semmit sem segíthetett az dolgokon, mert az halál mindennek véget vete.‘ De ám mit mondjon is Csáki uram, akárhogy is mentse szép szóval megholt urát, de csak igaz és tagadhatatlan az, hogy az király fia nem egyenesen, de két uton járt; bizony ezt cancellarius uram se tagadhatta, bár mit ebegjen is. De mindazonáltal igaz az is, hogy az urak az megírt végzésekről semmit sem tudnak, vagy nem akarnak tudni, azt mondván: ,hogy az hátok megett csináltatott és koholtatott.‘ Nagy mozdulás is lön ezen beszédekre, és szidalmazták ezért az megholt király fiát. Ez állásában az dolgoknak kétes nagyon dolgunk. Békes Gáspárt ez ország nagyobb részén nem szeretik, mondják: ,sok dologba, praktikába verte fejét;‘ ,sok jószágot is csalt az szegény király fiától;‘ mondják: ,csak folytassa praktikáit, majd odaveszti fogát, fejét és marháját, de más is minden, az ki ez ország jusát megsérteni, az szabad választást hátráltatni, és az hatalmas császár haragját szegény hazájokra ingerelni merné.‘ Lön is nagy zúdulás az gyűlésnek első napján, mely késő délestartig tartott; jelen va-

lának Báthori István,*) más Báthori István is Váradról**) s Báthori Kristóf uramék, de csendesen ülének. Künn az tordai hadaknál valának: Orbai Miklós uram nagy öreg praktikus***) és Baládfi Gergely uram az székely lovagokkal. Szász uraim még szólni sem mertek, kikben sok reménységünk vala, mert legtöbb hivséget tapasztaltunk benne az római császár ő felségéhez, mű kegyelmes urunkhoz, beszélvén már annakelőtte Miles urammal, az szebeni polgármester urammal és másokkal, de nagy levén az zúdulás, és künn benn az mozdulás, alig hallja vala az ember önnönmaga szóját. Véget vete ez zavarnak Csáki uram; bójön az gyűlés közibe az testamentummal és az hatalmas császár levelével, melyet az megholt király fia életében még írt vala, parancsolván és megengedvén az szabad választást; mely utolsónak nyers szóval való felolvastatását praetendálván az gyűlés, csend leve; mindeneknek szeme az Báthori uramokra veté magokat, miért hogy csendesen ültenek az öreg ajtó felé. Ezeknek utána késő levén már az idő, nagy sebbel lobbol kiki haza mene. Jöve pedig hozzám cancellarius uram; mondja: „Próbálja meg te kegyelmed holnap az végzések dolgát, de vigyázzon te kegyelmed magadra; fejét jól felkösse; mű az mit ez végzésekről, punctumokról tudunk, azt csak mint az megholt kegyelmes urunk cancellarius tudunk, nem is vagyunk ez országnak cancellarius; mű soha az országnak arrul számot nem adhatunk, nem is adunk soha, az mit megholt kegyelmes urunknak tetszett cselekedni, végezni, pactálni. Lássá ezt Békes Gáspár ő kegyelme, az ki ez-

*) Hagymási itt, úgy látszik, somlyai Báthori András és Majlát Margit legidősbik fiát érti.

**) Az, kiről a X-dik szám első fele szól, ki fejedelmül fog választatni, s kinek testvérbátyja volt Kristóf, Békesnek a főkamaraasságban előde.

***) János Zsigmondnak több ízben a Portánál követe.

ben járt, most is fut fárad ott künn, de fejedelmi kontyot azért még nem vágunk fejére; hagyja ott az fogát, az hol azt fente vagy fenette. Isten és kegyelmed is látja, hogy fejünköt senkiért se kockáztathatjuk, se az ország és hatalmas császár haragját magunkra, nemzetségünkre nem vonhatjuk; római császár ő felségének több bizodalma Békes Gáspár ő kegyelmében, mintsem bennünk; ám lássák már most kegyelmetek, mit mívelnek; itt az konc, elnyeli azt más.

Más nap jó hajnalban egybegyülének az gyűlésben; és alig valának együtt, íme minden további vita és szó nélkül kikiálták Báthori István uramot, az somlyait, főúr öreg nemzetet vajdának; de Csáki uramot ez nap nem láthattuk. Báthori István uram pedig fonogató szóval megköszöné választását az gyűlésnek, és tüstént oda hagyá az gyűlést az ez országbeli régi szokás szerint. Látván mű is az dolgok ez késő állását, odahagyjuk vala az gyűlést; magához is hívata bennünket Báthori uram, sok nyájas szóval fogadván, és megcsendesíté megháborodott elménket; mondja: Tüstént írunk római császár urunk ő felségének, legyenek kegyelmetek csendesen, mert mű bizony soha ellenségi nem leszünk római császár ő felségének és az keresztyénségnek; az mi történt, annak okai nem vagyunk; látta kegyelmed is, mikép történtek az dolgok; ez mostani veszedelemben és az Töröknek közel voltában ez hazánkat vérbe, nyomoruságba, pusztulásba nem vethetjük; csak az idő az elmultakat pótolhatja ki.

Mi történik ennékutána ez gyűlésben, azt te nagyságodnak hiven megírjuk. Látja te nagyságod is, hogy rajtunk nem mult volna el a dolog, ha értékünk lett volna olyan, az milyent ígértenek vala. Mind ezekről irtunk római császár ő felségének, mű kegyelmes urunknak. Halljuk: Báthori uram fő embereit küldi ő felségéhez;

hiszünk is neki, mert jámbor, istenfélő öreg nemzetség.
Datum ex Alba-Julia die 27. mensis Maji, anno Domini
1571. Christophorus Hagymás de Berekszó.“

XIII.

Báthori István hittel kötelezi magát a rendeknek.

1571.

„Én Báthori Estván stb. eskeszem az atya mindenható Istenre, mennek és feldnek teremteire, és az mi urunk Jézus Krisztusra az ő szent fiára, és az szentlélekre, hogy én az én megholt kegyelmes uram, az második magyarai választott János király testamentomát, melyet szabad jószágárul és marhájárul fejedelmi méltósága és szabadsága szerént tött, minden részébe exequálni hagyom, és minden czikkelébe helin hagyom, és az executorokat semmibe meg nem háborétom, és ő felségének, az én megholt fejedelmeknek minden donatióit és inscriptióit, salvo jure alieno, helin hagyom és megtartom, és senkit, sem személyébe sem jószágába, ő felségének való szolgálatjáért meg nem bánatom, és megbántatni semminemő szín alatt nem engedem, sőt valami szolgálatjában történt dolog, az letétetett dolog leszen. És ez országot és magyarországbeli várme gyéket, kiket az mi megholt kegyelmes urunk birt, törvényekbe, szabadságokba és religiójokba meg nem háborétom, sőt minden rendbeli embereknek, valakiknek élőlöttem tervénye szolgáltatik, sem kedvért, sem atyafiságért, sem barátságért, sem adományírt, sem semminemő szín alatt való dologért nem kedvezek, hanem mindennek személy-válogatás nálkül igaz tervént szolgáltatok. Isten engem úgy segéljen.“

XIV.

Békes Gáspár Amhát begnek ajánlja ügyét a Portánál.

1571. május 27.

„Köszönetömet, magam ajánlását irom kegyelmednek, mint uramnak, atyámfának. Istentül mindön jó szerencsét, hosszú életöt és jó egészséget kívánok kegyelmednek. Szerető atyámfia Amhát beg,*) tudja azt kegyelmed, minemü atyafiusággal te kegyelmed így érte énnéköm magát; kéröm kegyelmedet, mint uramat, szerelmes atyámfát, hogy te kegyelmed ne hagyjon, hanem te kegyelmed fogja ugyan szive szerént az dolgot; kegyelmed tudja, kiknél kell töreködni, kegyelmed forgódjék és töreködjék szorgalmatosan az dologban. Ha az kegyelmes Úristen megkönyörül rajtam és jó végre viszi az dolgot, meglátja kegyelmed, hogy az mint megmondtam, jó atyádfia leszök. Én Istennek utána Membethbegre, Muztafabegre és te kegyelmedre bízam ott az dolgot. Az mit énvelem méltók, magatokkal méltók, atyámfiai. Tartsa meg az Úristen kegyelmedet mindön jóban. Ez levél költ Bécsben 27. napján pinkösthavának. 1571.**)

Kegyelmed atyjafia Békes Gáspár, m. p.
Amhátbeg jegyzése: Mein lieber Herr Vetter. Damit dass Ihr mir desto fester glauben megt, do schick ich Euch ein Brief, den mir der Herr Békes noch geschickt hat von Wien.—ner. m. p.

*) Azaz: Benkner Márton brassai születésű renegátnak, ki, mert pénzhamisításról vádolták, megszökött Erdélyből. Memhetbeg és Muztafabeg, kikről szó van a levélben, portai tolmácsok voltak.

**) Ha az évszámban nincsen hiba, és gondolom, hogy nincsen, mert a levél eredetiben fekszik előttem: nem állhat, mit Bethlen Farkas mond, hogy Békes az nap este, melyen Báthori vajdává választatott, tehát 1571. május 25-én érkezett Bécsből Gyulafehérvárra. Mit egyébiránt, valamint Forgácsnak Békes e napi működésére vonatkozó állításait Hagymási felebbi levele is meghazudtol.

XV.

Forgács Ferencz irva hagyta :

1571. május.

Az országgyűlésen három követ választatott, kik Szelímnek megvigyék a rendes adót: tizezer aranyat. Tompa Mihály, Varsalyi György és Gyulai Mihály voltak a követek: fejökül az utolsó szemeltetett ki. Általuk Szelím uj hitlevelet küldött: Erdélyt s néhai II. János összes birodalmát Istvánnak és utódainak örök jögon adományozta.

XVI.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1571.

Báthori eltökélette magát, titkos követség által felkérni Maximiliánt, hogy erősítse meg a reá, Báthorira, esett választást, s hogy ha netalán a Török Erdélyre támadna, ezt is ótalmazza meg a császár, mint az összes keresztyénség védője; viszonzásul ő, Báthori, a császárt Erdély urának fogja ismerni, a maga hatalmát és méltóságát neki fogja köszönni, és hűségében fog maradni mindig. Ezen szándékát helyeselve az ország főbbjei, a választott vajda, követeit a római császárhoz titkostárnácsi utasítással indította. Maximilián válaszul adá: miszerint ő meg fogja engedni, hogy Báthori Erdélyt s a hozzá kapcsolt magyarországi részeket kormányozza, ha a János Zsigmonddal imént kötött szerződéshez alkalmazkodik, melyben egyebek közt az foglaltatik: hogy a kit János Zsigmond halála bekövetkeztén, utódául

választ az ország, az magát a császár hűbéresének vallja; ha továbbá a hajdani erdélyi vajdák példájára. nem vonakodik Erdélyt a császárnak általadni, mihelyest ez kívánni fogja; ha végül magát mindenre hittel kötelezi. Báthori ezen feltételekhez alkalmazkodását, a titokba avatott főbekkel egyetemben hittel fogadta.

XVII.

Báthori István hittel kötelezi magát Maximiliánnak.

1571.

Én Báthori István, erdélyi vajda és a székelyek grófja, esküszöm az élő Istenre stb., hogy a felséges és hatalmas fejedelemnek és dicsőséges úrnak, Maximilián választott római császárnak, s Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horvát-, Tótországok stb. királyának, Ausztria főherczegének stb., nekem kegyelmes uramnak, s az ő örököseinek és utódainak, tudnillik Magyarország törvényes királyainak, mostantól fogva jöendőre engedelmes híve és alattvalója, és ezen vajdai tisztemben ő felsége ellenségeinek ellensége, barátjainak barátja leszek; ő felsége várainak és jószágainak, melyek kezeimre fognak bizatni, ő felsége és utódai, tudnillik Magyarország királyai számára híven gondját viselendem és viseltetendem; Erdélyország összes karait és rendeit jogaikban és szabadságaikban megtartandom, és mind belső mind külső ellenségeik ellen oltalmazandom; az előtttem perlekedőknek megannyijoknak helyes és való ítéletet s igazságot szolgáltatandok, könyörgésnek, jutalomnak, gyűlölségnek, pártolásnak, szeretetnek és kedvezésnek félretételével; és valamikor ezen császári s királyi fel-

ség által a felebb mondott vajdai tiszt, a hűségemre bízott várakkal és jószágokkal egyetemben tőlem visszakívántatik, azt szabadon s minden nehézség és ármány nélkül, ugyancsak ő felségének, vagy kinek hogy adjam parancsoló leszen, vissza és kézhez adandom. Isten engem úgy segítjen.'

XVIII.

Forgács Ferencz irva hagyta.

1571. augusztus 15.

Szelím, fő madarászmesterét Mehemet agát ünnepélyes követséggel Erdélybe indította, ki fényesen felkészített kétszáz lovassal s nagyszámu tévékkel augusztus 15-kén Gyulafehérvárra érkezett. A fejdelem egy mérföldre ment elébe. Midőn összetalálkoztak, az aga először is megcsókolta a magával hozott aranyos gombu veres zászlót, aztán a fejdelemnek általadta. Ez magához vette és megcsókolta azonképen. Azalatt lóháton maradtak mindketten, s midőn a városba jöttek, az aga Báthorit a zászlóval palotájának kapujáig kísérte. Harmad napra ünnepélyes szertartással a fejdelemnek aranyos ruhákat, néhány díszes paripát, botot és diademát adott által, aztán huszonöt személynek kaftánokat ajándékozott, Szelím küldeményéből, kinek nevében megannyijoknak meghagyta: viseltessenek hűséggel fejdelmök iránt. Mehemetnek követtársa is volt. Tizennégy nap mulva elbocsátattak. Az elsőnek nyolczezer arany küldetett ajándékul. Ez sokat óbégatott, hogy ily nagyszerű s annyi költséggel járó küldetésnek busásabb díját remélette; neki bizony nagyon fáj, hogy csalódott.

Más nap tehát még ezer arany küldetett kezéhez és néhány ezüst edény. Társának ezer arany és ezüst kupák jutottak, a többieknek majdnem ötezer arany adományoztatott, állásához képest mindenkinek.

XIX.

Maximilián császárnak Báthori István.

1571.

Kéretik a császári felség, először: hogy valamenyny peres ügy, melyek Erdélyben és a János Zsigmond birodalmához tartozott szomszéd részekben a rendes bíróságok előtt indítatnak, az ő, a vajda, jelenlétében végleg elintéztethessenek, mert ha a császári felségnek, mint Magyarország királyának, ítélő táblájához történék felebbhívás: azonkívül, hogy ez a szegény nemeseketszerfelett terhelné, még nagyobb veszedelem is származhatnék belőle, tudnillik gyanúba hozhatná Erdélyt az otomán porta előtt.

Másodszor: mi a császári felség azon végzését illeti, hogy ő, a vajda, Erdély kormányát a császár tetszéséhez képest köteles, akkor a mikor, általadni: erre nézve is kegyesebb és kívánatosabb nyilatkozás kéretik. Mídon a vajda magát a császári felségnek hitttel kötelezte, érze vala, hogy ezen feltétel nem épen méltányos, de nem akarván zavarra és lázadásra alkalmat nyújtani s gyanúra okot szolgáltatni a császári felségnek, a feltételnek be kellett mennie az eskübe. A vajda kérelme mindazáltal odaczelzott, hogy ő felségének tanácsa vegye fontolóra ez ügyet, mert hiszen még valamely vár is, csak ha igazságos ok és alkalom van rá, vétetik vissza az

illető kapitánytól; annál kevésbé kell tehát ilyes méltóságot amúgy rögtön visszakívanni.

Kéretik továbbá a császár: méltóztatnék tekintetbe venni, hogy Erdélyben csak kevés hívei vannak; hogy azokról is, kik magokat hittel kötelezték ő felségének, ez nincsen tudva a rendek előtt; hogy ezek feles számmal idegenkednek ő felségétől. Vegye továbbá tekintetbe ő felsége: ha fogja-e ezt megengedni a Török? ha fognak-e a folytonos kormányváltozások a rendek inyére lenni? Ezeknek egy része már akkor fogott hozzá a zavargáshoz, midőn ő, a vajda, megválasztatott; ő, részéről, igérte, hogy gondja leszen, ő felségének kegyelmét és kedvezését kiérdemelni s magának megőrizeni, feltéve, hogy ő felsége nem ad hitelt az alattomos vádolóknak, kiktől Erdély most hemzseg; s hogy az ő számára is leszen füle.

Végre kéretik a császár: miután kívánja, hogy ő, a vajda, Magyarországnak Erdélyhez kapcsolt részeit azonképen birtokolja, mint azokat elhúnyt legkegyelmesebb ura, János Zsigmond birá vala, méltóztassék ő felsége, a török beavatkozás kikerüléseül, néki Magyarország ama részeire nézve, az erdélyi vajdaság címéhez még a helytartóét vagy más valamely címet kegyelmesen adományozni, melyből nyilván való legyen, hogy ama részek tőle függnék, neki vannak alávetve“

XX.

Teuffenpach Kristóf szatmári kapitány Báthori Istvánnak.

1571. augusztus 15.

— — — Ertesülvén, hogy a császári királyi felség tekintetes és nagyságos uraságoddal a mindkét félről küldendő és hozandó levelek alkalmasabb és biztosabb utja, módja iránt kegyelmesen megegyezett, miszerint ezentúl . . . a szomszéd törökök gyanuját ki lehessen kerülni, . . . részemről csak azt adhatom tanácsul, hogy tekintetes és nagyságos uraságod mindazon leveleit, melyeket vagy a császári felségnek vagy Kassára a tekintetes és nagyságos főkapitánynak*) akar küldeni, a törökök birtokától távolabb eső részekre, tudnillik Kővárra, onnan Deésre, aztán Felsőbányára, s innen ide Szatmárra bizvást utasítsa, melyek ha Nagybányára s onnan hozzám fogtak érkezni, akkor már felesleges, tekintetes és nagyságos uraságodnak biztos kézhezadásuk iránt még kétséggel lennie. — — Kelt Szatmár várában, augusztus 15-én az Úrnak 1571-dik esztendejében.

XXI.

Erdély rendei végzést hoznak.

1571. november 9.

„Az tekintetes, nagyságos, vitézlő urak, erdélyországbeli három nemzet, és magyarországbeliek: Bihar, Kraszna, Középszolnok, Máramaros, Zaránd vármegyék, Karánsebes, Lugas tartománybeliek, kik ez mostani ge-

*) Rueber Jánosnak.

nerális gyűlésben, az fejedelem ő nagysága kegyelmes intéséből gyűltenek az szegény hazának megmaradásáról szólni, tractálni: Urunk ő nagyságának, fejedelmünknek holtig való hívséges szolgálatunkat ajánljuk, nagy hálákat adván ő nagyságának, hogy mireánk és az mi nyomorodott országunkra ilyen szorgalmatos gondot visel, hogy Isten segítségével teljes tehetséggel mindenestől meg akarja oltalmazni, és az hatalmas török császárt minden úton meg akarja engesztelni. . .

. . . Értvén az nagy szükségét, melyet előszámlált nagyságod kegyelmesen, külömbet-külobbet, tudniillik: az hatalmas császár portájára való főemberektől való summa pénzküldést, az mediumot, az néptartást és az Várad építését, itélik, hogy megmaradásukra szánt intés nagyságodtól. . . . Igér ez mostani nagy szükségben az erdélyi nemesség kilenczvenkilencz pénzt minden kaputól, úgy, hogy az jövő vízkereszt napjára, minden foggyatkozás nélkül beszolgáltatják az ispánok kezébe. Az Várad építésére ígérnek annakfelette ötven-ötven pénzt, melyet az jövő Reminiscere vasárnapra az ispánok kezébe szolgáltatnak. Az székely uraim is ezen ígéretre ígérék magokat nagyságodnak, mint kegyelmesuroknak. Az szász uraim is egyenlő terehviselésre ajánlják magokat. Az magyarországi uraink és atyánkfiái is ezen hívséges ígérettel kötelezik magokat mind községekkel egyetemben, miképen mi nagyságod alázatos szolgálói, kik Erdélyben lakunk, ezt hozzátévén: miért hogy az Várad az magyarországi nemes uraim oltalmokra kiváltképen hasznosnak látatik, hogy az tavalyi mód szerint minden kaputól egy szekér követ, ez jövőndő pünkösthnapig vitetnek, és mindenben az tavalyi végzés szerint cselekesznek. . . .

Tetszik ez is és közönséges akaratból végeztetett:

hogy Hagymási uram és Csáki uram, az ő magok ajánlása szerint megértvén Békes Gáspár uramat, az Huszt dolgáról választ tégyenek az országnak; mert mi protestálunk, hogy reá gondolunk általán fogva, Isten hozzá segítvén, nem akarunk elveszni . . .“

XXII.

Maximiliánnak Báthori István.

1571. november 15.

Miután tudomásomra jött felséged határozata, feltettem magamban, hogy megnyugszom rajta, és felséged kegyelmes tanácsához képest alkalmasabb időre halasztom az ügynek tárgyalását. De most visszajöven követünk a Portától, tőle új dolgokat új parancsokat vettünk: mert a fővezír sokáig sokat panaszkodván a portyázásokról, melyek az igazgatásomra bízott tartományon át olykor-olykor történnek, kérdést tett elvégre: ha építjük-e még Váradot? Mire amaz igennel felelvén: miért építitek, válaszola, ha a hatalmas császár benneteket a németek ellen oltalmazó leszen? vagy véletek, hogy Várad ily nagyhatalmu császár erejének ellenére is fenn fogna állhatni? Uradnak, monda, üzenem: vigyázzon, hogy tartományán át ne történjenek portyázások, ha nem akarja a császár neheztelését magára vonni, ha nem akarja a tartományt elveszíteni.

Aztán kérdést tett: ha birja-e még Huszt várát a pap*) s ama mások**)? mit nem tagadhatván a követ, mi szükségök van, ugymond, a papnak s társainak ama

*) Csáki Mihály néhai gyulafehérvári kanonok, most már unitarius.

**) Hagymási és Békes.

várra? urad miért nem vette a császár parancsához képest a várat magához? És hallgatván amaz, folytatá: mondd uradnak, hogy a várat s az elhunyt király pénzét, melyben ők, mint hallom, osztozkodtak, vegye ki erőhatalommal kezökből.

Ezekhez hozzájárul még az: hogy amaz urak közül egynehány egyáltalában nem tud hallgatni, sőt épen azon levén, miszerint engem megvetésnek tegyenek ki, épen ki is hirdetik: hogy ők felségedtől függenek és más senkitől, s hogy Husztot felségedtől adomány útján birják, melyben magokat a leleszi convent által felséged levelének erejénél fogva nyilván és mindenkinek tudomására beiktattatták; mely dolog tudva levén az egész ország előtt, bizony nincsen mód, hogy a törökök elől palástoltassék. Minekutána pedig még igazságos okok és mentségek sem birnak érvényességgel szemökben, nem kell hinni, hogy ezentúl kendőzött okoskodással hitelre szert tehetnénk előttök. De a rendek is megértvén a történt beiktatást, nem kevésbé megháborodtak, kész veszélyt jósolván belőle az országnak, hanemha elejét vesszszük még annak idején; a rendek kérnek, kényszerítenek engem, hogy a roppant veszélyt alkalmas eszközzel orvosolni ügyekezsem; a nagyobb rész, mely még nem fogadott hűséget felségednek, egyenes ellenállást sürget, mások helyén látják, hogy közbenjárjak. Méltóztassék felséged magával kegyelmesen elhitetni, hogy azon esetre, ha csak amaz egy vár forogna kérdésben, soha bizony nem alkalmatlankodnám felségednek szorgalmazásommal; de a mi fennforog, az a közjó lévén, az ország, a hazának boldogulása, ezeket mindenek elébe valóknak ítélttem lenni; és noha nagy tekintélylyel s befolyással és számos párthivekkel bírnak, mindezt mégis fel sem kell vennem, mert a ki be-

látással bír, az egy értelemben lesz velem: hogy csak ha kikerüljük a török gyanút, tarthatni fenn az országot. Ezen súlyos és reánk nézve majdnem gyilkos körülmények közt tehát, hogy lomhaságból vagy hanyagságból ne látszassam vétkezni, felségedet most végizben ezen nemes ország üdvességére kérem, kényszerítem: méltóztassék eszélyességéhez és császári tekintélyéhez képest veszedelmeztetésünk elejét venni. Ezt ha nem fogom elérni, hátramarad tennem, mit a vesztökre rohanó dolgoknál mindenki szokott tenni; először: kérem a mindenható Úristent, hogy mind felséged összes eljárása mind a jelen forduljon a közjó öregbülésére; aztán: tanuságot teszek, hogy én nem vagyok semminek oka a mi következni fog; és végre: hogy a baj soha reám ne hártathassék, ünnepélyesen ellenmondok az egész ügynek.

Mi pedig a portyázásokat illeti, esedezem felségednek, méltóztassék a kapitány uraknak komolyan meghagyni, hogy a Váraddal szomszéd s a Váradnak alávetett ama helyeken át ne engedjenek portyázásokat történni, máskülönben Váradot s a neki alávetett kastélyokat baj fogván érni.

Jelenti továbbá ugyanazon követem, hogy mint bizonyos dologról értesült, miszerint a török császár Magyarország ellen személyesen készül, s ezt nemcsak hírből, hanem világos jelenségekből is tudja, mert azon kívül, hogy a császár Drinápolyba érkezett: élésházákat is több helyütt látott a követ, és látta mint halmozták fel a Duna partján a gabonát és egyéb ilyneműeket; aztán körülbelül kétezer tevén Drinápolyba szállították a császár számára beszerzett szüleséget, s a háború már meghirdettetett mindenszerte; s gondolván, hogy ez nagy mértékben érdekli felségedet, nem akartam, azon

engedelmes hűségnél fogva, melylyel felséged iránt viseltetem, késni a bejelentéssel, és azszerint leszek ezen-túl is eljáró, ha bizonyosabb mi fog tudomásomra jutni.

A néhai fejedelem vagyónáról azon módon, mint felséged engem oktat, már rég intézkedtem, de megelégedtek-e, nem tudom. Ha valami új találna felmerülni, nem fogom elmulasztani, azt felségednek megírni.

Továbbá: a székelyek nyughatatlan elméjökét már némileg kijelentették; a köznép ugyanis lázadni kezdett, és nyolczszáz már táborba szállott, mások készülöben voltak, kiket mi előbb levél majd küldöttség által akar-tunk észre hozni, s midőn ez nem sikerült, midőn még inkább attól kellett tartanunk, hogy a főbbek által iz-gattatott fela köznép: egybehívtuk a nép néhány főbb-jeit, még pedig avégett, hogy hajlamukról és szándé-kukról bizonyosabban értesüljünk. S mert oly vélemény-ben voltam, hogy ezeknek talán nem lehet hinni, egy fegyveres csapatot is útnak indítottam, hogy, ha azok netalán vonakodnának tisztokben eljárni, ezek lépjenek helyökbe. De történt, mit senki sem remélt, hogy ezen főbb székelyek, be sem várván ama csapatot, elleneink-vel megütköztek, őket szétverték, közülök vagy ötvent megöltek, többeket elfogtak, az éjnek sötétsége okozván, hogy csak kevés veszett el. *) És eszerint Isten jóvoltából könnyű szerrel rendbe szedettek; fogok pedig azon len-ni, kivált mert felséged is kegyelmesen osztozkodott názetemben a főbbek engesztelése iránt, hogy ezentúl ne legyen alkalmuk lázadásra. De minekutána néhány főbbnek megvesztegetése nem látszik épen biztos útnak, torzsalkodások keletkezhetvén annak következésében

*) Forgács 1571. october 3.-ára teszi az ütközetet, mit Bethlen Farkas mond felöle, az Báthorinak e leveléből van kivonva.

közöttök, feltettem magamban, hogy csak nagy okból fogok adakozáshoz nyúlni.

Azon egy időben a székelyek lázadásával a moldvai vajdának némi fia, mint magát nevezé, számos csavargót összegyűjtött, velök Moldvára törendő; vakmerőségének megfenyítésére katonákat küldtem ellene, kik őt elevenen kezünkbe juttatták, s a rablók közül számosakat rabságba ejtvén, a többieket elszélesztették.

Végre, hogy felségednek nem tetszik ősi jószágainkat bizonyos feltételek mellett visszaereszteni, hanem hogy értékét más jószágokban szándékozik nekünk kegyelmesen megadni; erre nézve, noha, bizonytalan lévén minden, az embernek élete rövid, a jelen idő kétséges és veszedelmes, mindenki megítélheti, mily nehezünkre esik a hosszas várakozás, még pedig annyival is inkább, mert atyáink szerzeménye épen a mi időnkben, épen általunk nem száll az utódokra; mégis reményünket, hogy ez nem fog bekövetkezni, kivált felségedbe helyezzük, nem is esünk kegyességéről és bőkezűségéről kétségbe. November 15én 1571.

XXIII.

Bethlén Farkasnál olvassuk.

1571. dec. 11

Békes nem hogy az országgyűlésen megjelent volna, jobbjáinak meghagyta, hogy a portai adó fizetéséhez részökről ne járuljanak, s hánytorgatván a néki, mint Fogaraszöld szabad urának, János Zsigmondtól adományozott kiváltságokat, magát annak mondotta, kinek Báthori néim parancsol. 1571. december 11-én Csáki Mihálylyal és Hagymási Kristóffal hárman Monoráról Maximiliánhoz levelet adván, kérdést tettek: 1. Kell-e

a néhai János Zsigmonddal kötött szerződést megerősítés végett a magyar országgyűlésnek átküldeniök? 2. Kell-e azt a vajda kezéhez adniok, ha netalán meg kívánná? 3. Mit hágy meg nekik a császár a közelebb tartott országgyűlés végzeményeire nézve?

XXIV.

Báthori István utasítása Kendi Sándor számára.

1572.

I. Mondjon a vajda nevében köszönetet a nagyvezírnek az iránta eddig tanúsított kedvezésért és kegyelemért.

II. Kövesse meg, hogy ez alkalommal még nem küldhetett neki méltóságához illő ajándékokat; ő csak imént lett vajdává; kincstára még vékony; de ügyekezni fog, hogy ezentúl tisztesebb ajándékokkal szolgálhasson.

III. Kérje meg a nagyvezírt, hogy mind az ő, a vajda, ügyeit, mind Erdélyországéit a hatalmas császár előtt továbbá is támogassa.

IV. Parancsolja meg erősen a végbeli pasáknak, hogy a mely helyek eddig be nem hódoltattak, azokat ne adóztassák meg, hanem maradjon minden oly állapotban, mint néhai János Zsigmond idejében vala.

V. Neki, a vajdának, tudomására esett, hogy találkoznak többen, kik őt a fényes Portánál, a hatalmas császár előtt hazugul gyanúsítják, hogy hűtelen. Kérje meg tehát a nagyvezír a hatalmas császárt, hogy ezen hamis vádaknak ne adjon hitelt. Ő, Báthori, azon leszen, hogy a hatalmas császár által mindenha hívnél hivebbnek ismertessék.

XXV.

Csákinak, Békesnek és Hagymásinak Maximilián.

1572. januárius 23.

„A néhai-erdélyi fejedelemmel kötött szerződés*) megerősítésére alkalmasabb időt kell bevárni, valamint ez magában a szerződésben is világosan érintetik. Ezen alkupontoknak súlyos okoknál fogva ideiglen titokban kell maradniok, már pedig, hogy maradjanak titokban, ha most nyilvánosan a rendek elébe terjesztetnek? Aztán, hív magyaraink csak akkor kötelesek e szerződést megerősíteni, ha azt hív erdélyieink eleve megtették volt, mi, tudtunkra, eddig még nem történt.

Kivánjuk, hogy, mint eddiglen, úgy ezentúl is ör kezeitekben maradjanak ama szerződési czikkelyek. S ha a vajda azokat netalán magának kézbesíteni kívánná, adjátok neki válaszul, hogy tudtunk nélkül azt nem meritek tenni; hanem keressen meg iránta bennünket, ti, mit e tárgyban parancsolók leszünk, azt végre fogjátok hajtani, mi pedig, ha megkerestetünk általa, látni fogjuk mit kell tennünk.

Husztnak visszaadása iránt mit végeztek legyen a rendek, czikkelyeikből láttuk. Irt eziránt maga a vajda is buzgólkodva nekünk: de mi ama várnak ügyét eddigi állapotában akarván hagyni, őt oda utasítottuk, hogy a vele már korábban közlött okoknál fogva birja reá a rendeket, hagynának fel ezen alkalmatlan kérelmökkel, s hitesse el velök, hogy leszen gondunk, miszerint őket ama vár miatt veszély ne érhesse. Ti pedig tartsátok

*) Melyet, mint felebb láttuk, János Zsigmond nevében Békes kötött Maximiliánnal, melyhez alkalmazkodását Báthori is igérte, s melynek nyilvánítását Békes avégett szorgalmazta, hogy Báthorit gyanúba hozhassa a Portánál.

azonképen, mint eddiglen, kezetekben, őrizzétek, s hiven és szorgalmasan viseljétek gondját.

XXVI.

Báthori Istvánnak Maximilián.

1572. febr. 24.

— — — — ,Vettük leveleidet, melyeknek egyike januárius 10-én, másika februárius 1-én kelt, s az ujságokat értettük, miket üzentél. Valamint pedig azok nekünk igen kedvesek voltak, úgy kívánjuk kegyelmesen, hogy arról is, mit e végre küldött embereid neked hírül fognak hozni, s mi máskülönben fog tudomásodra jöni, minket haladék nélkül értesíteni el ne mulaszd; mit hogy cselekvő léssz, annál bizonyosabban hiszszük, mert mindezekről minél többször értesülnünk, tudod, hogy kivált a jelen viszonyok között nemesak nekünk áll érdekünkben, de áll nagy mértékben neked is.

Mi pedig a kalandozásokat illeti, melyekről előbbeni leveled szót teszen, mi, valamint ezelőtt, úgy most sem feledkeztünk meg tisztünkről, s aszerint intézkedtünk; hogy, a mint erősen hiszszük, ezentúl épenséggel nem leszen okuk a törököknek, panaszt emelniök embereink kalandozásai miatt. — Kelt Bécs városunkban februárius 24-én, az Úrnak 1572-dik esztendejében. —

XXVII.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1572.

1572-ben Csáki Mihály kimúlt e világból, szállitván végintézetileg tetemes hagyatékot Maximilián császárra. E közben látván Békes nyakasságát Báthori, unoka-

testvére Báthori Endre első nejének Majlát Margitnak nevében, Kendi Sándort és Blandrata Györgyöt hozzá küldötte, kik őt intsék, hogy felvévén a János Zsigmond által Majlát Gábornak Fogarasföldéért fizetett öszletet, a várát és urodalmat a vajda kezéhez szolgál-tassa: mit Békes konokúl megtagadott. Ekkor Báthori őt a mondott Majlát Margit folyamodására, a törvények értelmében ítélőszék elébe idéztette olyatén alapon, hogy Margit testvére Gábor, elmulasztásával az előleges intésnek, melyet minden jószág és birtokjog eladásánál követel az ország törvénye, ama roppant jószágokat az ő, Margit tudta és akarátja nélkül, s töméntelen kárára idegeníttette el. Mire Békes válaszul adá, hogy ő ez ügyben csak Maximilián császár előtt fog törvényt állani. S most Báthori mindinkább közeledvén a Portához, melynél Békes szintén működött ellene, Kendi Sándort újból Konstantinápolyba küldötte.

XXVIII.

Báthori Istvánnak Szelim török császár.

1572. marczius 31. előtt.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Úristen nagy sok ideig éltessen.

Továbbá az én hatalmamnak parancsolatja tehoz-zád jutván, úgy tudjad meg: hogy régtől fogva az te hozzám való hívséged szerént az én hatalmam portájára leveledet kildetted, leveledbe azt irtad, hogy az község közt, urak közt nagy szeretetbe, igyenességbe és csendességbe vagy; minden rendbeli ember az ő dolgába, kereskedetibe, csendességbe vagy, de az budai és temesvári beglerbegek és az végbeliek untalan heába

való panaszszal bántanak az én portámat, azt irtad. És hogy nem kellene azféle panaszokkal az én fénes portámat bántani, az kik ugyan tinköztetek is igyenesethetnének és megigazíthatnának törvén szerént. Meglölted volna őket belőle, de ők nem gondolnának ezzel, hanem annálinkább az te határodba való falúkat dulnák rabolnák, pusztítanak az földet, és csak az tefterre mutogatnának belőle, mikor megtalálnád őket. Én pedig teneked kildöttem volna az én parancsolatomat, melybe én megadtam volna neked az Erdélyországot teljes birodalmával, mint az János királnak, azt is jelentőtted; és hogy az mit az János királ birt, azt én neked azon igazsággal, birodalommal adtam volna, hogy birnád és abba senkitől bántásod ne lenne. Könyergettel nekem azon, hogy parancsolatomat adnám az beglerbegeknek és az végbeli szancsákoknak, hogy bántásod ne lenne tőlök abba, az mit az János királ birt. Egyébrendbeli könyörgésidet is mindenekről, igyről igyre megértöttem. Azért így érts meg: hogy az mint először az Erdélyország az megholt királnak adatott, és az mint ő birta, teneked is teljességgel úgy engedtem birnod. Régtől fogva valami vagy váras vagy falu, valami föld oda birattatott, innét annak semmi bántása nem volt mind ez mai napig, valamint ezelőtt birták azonképen birják mast is; az mely falúk az Halulbeg tefterébe beirattanak, azok ide birattattak; ezt királnak is megirtam vala, az végbeli begeknek is azonképen megirtam vala, mast is ugyan azon az én parancsolatom; hiszem azt, hogy az én regestumom ellen nem cselekedtek semmibe. Ha ezután azokba az falúba, kik régtől fogva Erdélhöz való, bántások lenne, mely falúk az tefterbe nem volnának, ugyan terök nyelven vezetég nevével ird meg nekem azokat az falúkat, és az földet, az melybe bántatnál, azt is

kitül bántatnál. Én azon te leveledet, irásodat egybe conferálok az én regestumomhoz, és ahhozképest választ teszők. Ha valakitül bántásodat találom azokba, kik az regestumba be nem irattanak, azt, az ki miá bántásod leszen, úgy megbintetöm erős bintetéssel, hogy mind az egész ország megcsudálja. Az határ közt való falúknak az ő vezetég nevöket török nyelven ird meg nekem, te is az ott való begeknek hadd meg, hogy úgy cselekedjenek ebbe, végre meg ne bánják. Az más pártról az ellenség igyeközeti, indulatja felől az mit értendesz, ird meg neköm. *Datae Adrianopoli diebus novilunii mensis martij, 1572.*“

XXIX.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1572. marczius 13. előtt.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Úristen téged élteszen. Barátságomat ajánlom.

Továbbá azt irom teneked, hogy az hatalmas császár portájára leveleid jöttek, mely leveleidbe jelentetted, hogy az határbeli falúkba bántásod nagy volna az végbeliektül; némelyek felől penig azon könyergettél, hogy őket tiszttel meglátogatná az hatalmas császár; ez mellett hivségödet ajánlottad és ajándékokat kildettél, kiket az te kedved szerint az hatalmas császárnak beadtunk, bemutatunk. Mint ezelőtt azért az föld az megholt királnak, adatott azonképen neked is teljes birodalmával. Ennekelötte az hatalmas császár parancsolatot kildett vala az budai és temesvári beglerbegeknek, hogy az mely falúk az regestumba nincsenek, semmi bántásuk ne lenne; ím mastan is eressen megparancsoltuk,

hogy ezután is semmi bántásuk ne legyen. Azon igyekezem Isten segítségével, hogy az községnek csendesége legyen.

Az kiknek mi tisztet kértél, csausságot, kedved szerint megvagyon. Isten tartson meg.“

XXX.

Báthori Istvánnak Sándor havasalföldi vajda.

1572. mart. 23.

„Alexander Dei gratia vaivoda, dominus et verus haeres perpetuus terrae Transalpinensis. Spectabilis et magnifice domine et frater nobis observandissime, salutem, bonae vicinitatis nostrae commendationem. Küldette te nagyságod mihozzánk ez elmúlt napokban Rác Pétert, az nagyságod szolgáját, az nagyságod levelével, kiben nagyságod minekünk jelenté, hogy jű volt nagyságod egy embere az Portárul levéllel, kit az mi vámasunk megfogtak volna, és az levelet tüle elvötték volna; ki minekünk igen neheznek tetszett, mert hogy mi hírünkkel nem volt, mert mi az nagyságod emberit tisztességgel fogadjok és tartjok mindenkor. De tudja nagyságod, hogy mi az időben az hatalmas császár parancsolatja szerint Moldva felé voltunk hadba, azért az mi tisztartóink is erizték, és nem tudták, hogy nagyságod embere, sem az levelet nem mutatta, hanem áros embernek mondotta magát, és még az vámot is selemmel fizette meg; úgy ment el, és az nagyságod levelét úgy hatta ott, azután találták meg. De mi mindazáltal armásunkat küldettek, és fogva idehozattak, és megbüntettek, és mastán is tömleczen vannak, ezután is büntetjek meg, hogy

példa legyen egyebeknek is, hogy az mi közettünk való jó szomszédtság megtartassék, mert mi azon igyekesztünk, hogy miköztünk és országunk közett jó keresztény atyafiuság tartassék. Ím az levelet is nagyságodnak megküldettek. Az Úristen te nagyságodat megtartsa sok esztendeig. Datum in oppido nostro Bukurest, 23. martii anno Domini 1572. Az selmet is, kit az vámba fizetett, nagyságodnak küldettek. *)

XXXI.

Erdély rendei végzést hoznak.

1572. május végén.

„... Nyilván vagyon... szemünk előtt, az mint ő nagysága előnkbe adja, hogy az hatalmas császár portáját minden ajándékunkkal, adónkkal meg kell engesztelnünk. Mely dolog miért hogy nagy költséget kíván, és mostan is annak beszolgáltatása idejét elmulatta: végeztünk ennek szükségére az előbbi rovás szerint minden kaputól egy pénz heán egyegy forintot. Az székelly uraim is ezen tereh viselésére ígérk magokat. Azonképen az szász uraim is az ő módjok szerint. Az magyarországi uraink atyánkfiai is minden kaputól egyegy forintot. Ennek penig beszolgáltatásának végeztük az jövődő Visitatio Mariae napját, úgy, hogy ha kik akkor bé nem szolgáltatnák, az ispánok kimehessenek és szokott remediummal beszolgáltatassák.

... Miért hogy az hatalmas császár erősen megparancsolta, hogy Bogdán vajda segítségére senki az

*) Sándor, Mircsének fia, s a Porta által letett elődének, Péternek testvére volt. Havasalföldet 1568-tól 1577-ig kormányozta.

országból Molduvába ne menjen,*) végeztük országul: hogy valaki az edictum ellen azt megkísértené hogy bémenne, nemes vagy paraszt, ő nagysága urunk az ő authoritása szerint megbüntettesse.

Az hol penig Bogdán vajda őmaga vagy hozzá tartozó valaki idejöni ez országba fogna, azoknak senki ne patrocínáljon, sőt inkább megfogja és fogva urunknak ő nagyságának vigye; ha ki penig ez ellen cselekednék, ő nagysága megbüntesse authoritása szerént."

XXXII.

A portai kincstartó nyugtája a Báthori István által küldött adóról.

1572.

„Kilencz száz hetven kilencz esztendőnek adaja Báthori István vajdátul Erdélyországról tiz ezör arany forint megkildetött, az én tárházamba beadatott Kemén István által, kiről menedékleveletem attam, ha szíkes legyen."

*) Bogdán 1566-ban lett moldvai vajdává; a hűbéri viszony, melybe Lengyelországgal lépett, őt gyűlöletessé tette a Porta előtt, s ez 1572-ben Ivánt léptette helyébe.

XXXIII.

Kendi Sándor újabb követségéhez.

„Az Portára való dolgok.“

1572.

A.

„Az solymok közzől kell császárnak tizet mutatni, avagy ha több lehet, 12.

Az fűvezérnek 4.

Az küjül mi marad, Daczó vigye császár fiának“

B.

„Hatalmas, győzhetetlen császár, nekem kigyelmes fejedelmem, az úr Isten hatalmasságodat éltesse, egy napját hatalmasságodnak tegye ezerré, és adja birodalmának üregbőlését, és minden ellenségi ellen hatalmasságodnak engedjen szerencsés diadalmat.

Az én hűséges és engedelmes szolgálatomnak ajánlásának utána. Hatalmas császár, az te hatalmasságodnak hozzám való kegyelmességét, melyet hatalmasságod mind azelőtt mindenkor, mind mostan az egynehány téfter küjül való falúknak megeresztésébe hozzám megmutatott, egész életembe, még életemnek utolsó szerencsájével es, mind az szegény országgal össze, meg szolgálom hatalmasságodnak, mint kigyelmes fejedelmeknek, kiben az hatalmasságodnak hozzám való kegyelmessége, nemcsak az énalattam való néptől, de még egyéb külső nemzetektől es magasztaltatik és nyilván hirdettetik. Én is ezért az te hatalmasságod kigyelmességét becsüllöm és hozzá ragaszkodván, az hatalmasságod poronycsolatját megköldtem vala az budai passának, ki mint engedelmes hive hatalmasságodnak, az hatalmasságod poronycsolatja szerént az megengedett falúkat

nekönk megbocsáta. De kigyelmes urunk, kevánom vala ezt passától, hogy azon megengedett falúknak mindeneknek adna külön külön leveleket, kik mellett az szegény község inkább megbizagodhatnék és megmaradhatna; de semmiképen levelet nem akara adni. Ez tekintetbe azért az zpaják es, úgy egyéb végbeli hatalmasságod vitézi nem szönnék meg ugyanazon megengedett falúknak háborgatásától és birásától, de mint azelőtt, most es úgy akarják őket bírni, sőt Sasvár bék most ujobban azon megeresztett falúkra az minemő holdoló levelet köldött és mit tött legyen az szegény községnek, im hatalmasságodnak azon leveleket beköldtem, kiből az község es megfélemllett és nem meri magát az hatalmasságod engedelméhez tartani, hanem azon előbbi nyomorúság alá vetette fejét. Könyörgök azért hatalmasságodnak, mint kigyelmes fejedelmeknek, hogy az ecczer megmutatott hozzám való kigyelmességét ne vonja tőlem meg hatalmasságod, hanem hatalmasságod adjon az megengedett falúknak levelet, ki mellett bizvást maradjanak meg, az végbelieket kegit tiltsa meg, hogy vegyék ki kezeket belőle, ne kabdossanak köztök, és ne rettentsék se sanyargassák az hatalmasságod kigyelmes engedelme és poronycsolatja ellen az községet.

✓ Továbbá, abban es az hatalmasságod hozzám való kigyelmességét vérem hullásával akarom meg hatalmasságodnak szolgálnom, mint kigyelmes fejedelmeknek, hogy hatalmasságod az föld pusztulásának eltávoztatásáért megporonycsolta az tömösvári bassának, hogy az erdőhegyi kastély-csinálást hátrahagyja; de míg az én emberem az hatalmasságod poronycsolatjával, onnét az fénes portáról megjuta, addeg elkezdtek vala az kastély-csinálást, és egyik rész palánkját fel es fonták; mindazáltal én mindjárt megköldtem az hatalmasságod po-

ronyecsolatját az tömösvári passának, de í azt izené nekem arra, hogy immár megcsináltatta volna az kastélt, hatalmasságod hirenelkül nem merné immár elhányatni, sőt az mint értem, ugyan úgy adta hatalmasságodnak és az fényes portának hirre, hogy az kastély énnekem semmit nem árt, sőt az latrok ellen az föld ótalmára igen szőkös volna. Hatalmas győzhetetlen császár, nekem kigyelmes fejedelmem, hatalmasságod ebből megítélheti ezt, ha árt-e az én birodalmamnak az a kastély vagy nem, hogy ez napokba mihelt valamenyére felállatták palánkját az kastélnak, ennehány hajdú mindjárt oda mentek, az szegény községet keményen dúlták, mely latroknak ott lézengéseket mikor az én atyámfia Báthori Kristóf, ki Váradon heltartó, megértette volna, hatalmasságodnak mint engedelmes hive, mindjárt az váradi szolgálókba rájuk köldött, az latrokat megkerestette; megtalálták; megvittak velek, Isten segítségével megverték az latrokat; kiket mikor fogva hoznak volt az mi szolgálók Váradra, utána az Gyulából és palánkból elérik őket, az mi szolgálók megjelentették magokat, hogy váradiak és latrokat kergettek, hogy ők es hatalmasságod hüvei, de ítk avval nem gondolván, körülvették szolgálókat és mind levágták őket. Lássá azért hatalmasságod, ha vagy-e ótalmunkra és az föld romlására, vagy nincs. Ez csak elei az dolognak, jöllehet ezelőtt is szolgálókba, hol egyet hol kettőt, kiket benne találtak, vágtak le az hatalmasságod végbeli vitézi, de hatalmasságodat ilyen nagy sok gondjai *) megbántanunk; de immár most szolgálókat ilyen nagy veszedelem érvén, nem szenvedhetjük el, meg kell hatalmasságodat felőle találunk, mert nincsen több kigyelmes ótalmunk és gondviselőnk az hatalmasságod rajtunk való kigyelmességénél. Könyör-

↑

*) A lapnak felső szélén néhány szó levágva.

gők azért hatalmasságodnak, mint kigyelmes uramnak és fejedelmeknek, hatalmasságod az ecczer megengedett kigyelmessége szerént hányassa el onnét az kastélt, mert ez egész földnek elél kell miája pusztulni. Effelett hatalmasságod poronycsolja meg, ne kergessék, ne vágják szolgálóinkat, sőt ez mostani szegény szolgálókon esett méltatlan dolgokért es bontesse meg hatalmasságod. Hogy kegit hatalmasságod ez dolgokat nyilvánban és bizonyosan megértse, és ez én igaz panaszomnak hatalmasságod inkább helt adhasson, könyörgők hatalmasságodnak, bocsássa hű csauszát ki, értse meg ez dolgokat minden voltaképen. Ha én vagy az énalattam valók találtattak okainak lennönk: az hatalmasságod kegyelmessége alatt leszen fejönk; ha pedig az végbeli hatalmasságod vitézi okai: ne hagyja hatalmasságod bontetetlen, mert soha ezféle gonosz cselekedettől különben nem szönnnek.

Ezt es akarám hatalmasságodnak értésére adnom, hogy vadnak Debreczenbe valyomi szegény nemes népek, kiket ott tartottam szabadságba ez tekintetbe, hogy ha mikor az hatalmasságod poronycsolatja jutand, és az ellenségnek mozdulása leszen rejánk, szablyájokkal szolgáljanak hatalmasságodnak mellettönk; most az szolnaki bék szolgálói egyet azon nemes nép közzöl, kinek Bodó Imre neve, mind feleségestöl gyermekestöl felraktak, rabbá töttek, elvittek, csak ez okért, hogy adót nem fizetett az debreczeni község közibe; én engedelmemből nem adott pedig adót, mert mikor az szökség kevánta, szablyájával szolgált. Könyörgők ennekokájért hatalmasságodnak, hagyja meg hatalmasságod az szolnaki béknek, hogy ez szegény nemes embert bocsássa el mind feleségestöl gyermekestöl és marhástól. Szönjenek meg ezféle háborgástól; hiszem, kigyelmes uram, minden alattam való

nép hatalmasságod rabjai, az mikor szökség, ezekkel kell hatalmasságodnak szolgálnom.

Végezetre, hatalmas császár, az szegény debreczenieknek ennekelötte az hatalmasságod engedelme szerint minden esztendőbe két ezer forint volt saczczok, kiról levelek es volt, de immár saczczokat hétezer forintra ütötték fel, ezt kívánják rajtok, kit semmiképen meg nem adhatnak, el es kell pusztulniok miája, mert az német párt es szöntelen saczoltatja és sanyargatja úket, minket is néha szökségünkbe táplálgatnak. Könnyörgök azért hatalmasságodnak, mint kigyelmes uramnak, hogy hatalmasságod könnyebbítse meg terheket; én biztattam úket, hogy meg ne induljon sőt az te hatalmasságod lábaihoz essenek, mert általán fogva elpusztul az váras, ki ha elpusztul, az egész mezőségnek jobb része mind elpusztul, és az község idegen földre takaroszik, ki az hatalmasságod végeinek káros.

Hatalmasságodtól mind ezekről kigyelmes választ várok.

C.

„Első nap ezekről kell szólnom az passának.”

„Lengyelországi hírt megbeszéleni az úr szovával, hogy az megholt király *) helyébe svecziai királt mondják hogy választanak; nekik esmét német fejedelem atyjafiai közzől beszélük hogy választának; némelyek muszkva herceget, de ez muszkvát nem hinni való hogy választanak.

Ezután kell kérnem külön magának lenne, és audienciát adna titok-dolgokról.

*) Zsigmond Ágost, a Jagyellek végivadéka 1572 július 7-én halt meg.

Ugyan ezkor kell szólnom az tömösvári bassaság felől, és promoveálnom az régi szolnaki béket Mahmut béket tömösvári passaságra.

Császár levele mássa és bassájé.

Ez négyrendbeli dolgokat eleibe adván, szóval es az passának kell könyörögni, vegyen kigyelmes választ í nagysága az hatalmas császártól.

Továbbá, ha végbeliek panaszkodtak volna Várad táján való csatázás felől, hogy azok es kiket megvertek most, nem hogy latrok- avagy azféle csatázók-kergetni voltak ki, hanem úk is egyéb-járásba voltak, és hogy vigyázás ezekre nem volna innen, hanem inkább ezek es részesek volnának azféle dologba: így kell csauszt kérni, hogy az hatalmas császár és az passa küldje ki oda és látassa meg, ki oka ezféle dolognak, és hogy megérti az hatalmas császár, ezféle latroknak egynehány helyen mint lött böntetése, nagy kinokkal megöletések; az kik az én uram szolgálái kezébe akadtak benne, egynehányszor azféle latrokra rá találván, sokat lévőgtak benne, és kiket elevenen fogtak, azokat es az í érdekem szerént megböntették.

Ezt es izené az én uram te nacságodnak, mint kigyelmes urának, hogy értette gyakorta való panaszit úrá itt az fényes portán az tömösvári passának, mivel-hogy az én uram birtokából, kit bír az hatalmas császár és te nacságod akaratjából, esnek gyakorta való bán-tások és tolvajságok az í tisztí alatt valókon: könyörög és kéri ezen nacságodat az én uram, hogy az hatalmas császár és te nacságod ezféle hamis panaszolkodásoknak helt ne adjon, mert ezféle dolgok nem esnek az én uram birtoka alatt valóktól, hanem azonféle népektől, kik ugyan az tömösvári passa birtokába vadnak; és ezféle dolognak oka nem az én uram, hanem tömösvári

passának az új gondviseletlensége és vigyázatlan volta, és új magáról el akarván adni az hatalmas császár és nacságod haragját, akarja ezféle panaszokkal nehezíteni az én uramra az fényes portát és te nacságod haragját; te nacságod elhigye kegit, hogy az én uram minden dolgaiba úgy jár és cselekeszik, mint az hatalmas császárhoz és te nacságodhoz való híisés szolgálatja mutatja.

Ha történik, hogy végbeliek avagy tömösvári passa panaszit urgeálja az bassa, Gattájon sokadalomba esett dolgot így hozzam elő, és ott az mely latrok az gonosz-ságot cselekedték, az úr kezébe esett, fogva vagyon, ki ugyan tömösvári passa tisztii alatt való, és azokkal cselekedték latorságot az mi ott esett Gattájon, azaz: sokadalom felverését.

Továbbá: István deák, ki Bogdán vajdának deákja volt, mikor látta volna Bogdán vajdának dolgait, hogy az hatalmas császár híisége alól elállott, jött ki Erdélybe ki egy falúba egy szegény ember gyermeke atyjához és atyjafiai közzé. Ezt megértvén mostani moldovai vajda, Iván vajda, találta meg az fényes portát könyörgésével, hogy az kezébe adatnék az én uramtól. Ez István deák kegit kevés ideig volt Bogdánnál, szegény király adta volt bé neki, mint akkori jó szomszédjának, semmi ellene való dologba nem volt sem lehet Iván vajdának, mert egy szegény diák; és hogy az bojereket kezdte leváogatni, kergettetni, ez es megijedvén, úgy szaladt ki hazájába. Adta volt eleibe az fényes portának s nacságodnak, hogy hat szekér marhával jött volna onnan ki; de elhigye nacságod, nem hogy szekérrel jöhetnének ki azon az uton Erdélybe Moldovából, melyen jött, de lóháton es nehezen jühet és mehet ember el rajta. Ezzel nem kellett volna bántani az ha-

talmas császárt és nacságodat, mert, mint mondtam, egy szegény alávaló ember és diák, ki senkinek ártalmára nem lehet.

Továbbá, az mely lyán megadása felől könyörgött Ozmán aga császárnak, hogy az én uram megadassa, ezelőtt is kész lőtt volna megadni, de az lyány semmi-képen nem akar jöni; most esmét ujobban emberét bocsátta utána, ki előállassa az lyánt és az eljűvésre intse; könyörög az én uram nacságodnak, hogy az mi törvényünk és szokásunk ellen ne kényszerítse erővel megadni.

Az karansebesi ember kárvallása felől, ki tött másfél ezer forintot, ki felől azelőtt es megtalálta volt az én uram könyörgése által az Portát, és levele által poronycsolta volt az hatalmas császár tömösvári passának, hogy megadattatnék az szegény embernek, de mikor oda ment volna az levéllel, előállatván egynehanyat, kihez szólt, az szegény ember, az törvénbe rút szidalmokkal illetván, semmi jó válaszszaal jött el; most ide jött esmét velem együtt az szegény káros ember, az hatalmas császár és te nacságodnak könyörög az én uram, adna ujobban lévelet, kibe poronycsolná, hogy kerestetnék ki közölök és adnák meg ez szegény embernek elvött pénzét.

Az konvit (?) békségre való promoteálása, ha ott leszen.

Az Baly csausz mellett, ki most beglerbék csausza Tömösváratt, könyörög, császár csauszi közibe vétessék.

Azonképen az tömösvári tefterdar Memet bék szolgálója, ki most kihaja, kell könyörögni, hogy csauszsza legyen, neve az legénnek Muztadan.

Ha tudakozik Huszt dolgáról, arról való mentségem ez: hogy még azok kezébe vagyon, kiknek szegény király szolgálatjokért testamentomba hatta; ezért nem vehette ki tőlök ezkédig az én uram, hogy enye sokféle

szükségi előtte levén, az pénznek szerét nem tehetette,°
kivel kiváltsa tőlök; más oka: nem akarta ilyen hertelen azokat benne megbántani, mivel hogy inkább el ne idegenyedjenek tőle, de gondja vagyon rá, kezéhez akarja venni tőlök.

Ha Tamás deák *) dolga felől tudakozik, mi oka az én uram követének ottfenn léte, arról mentségem: Kerecsényi László lyánkája dolgáért kellett köldeni és jártatni, mint ki szerezhesse német fejedelemtől az új árva atyjafiát, marháját és várait, jószágát, kiket elvött és foglaltattak tőle, és az gyermeket es kezéhez vötte volna ezen ha kiszabadíthatná; kiért eddig is meg akarta az fényes portát és nacságodat könyörgése által lelni az én uram, de addig nem akarta ezzel megbántani, hanem végére akart menni, ha kiszerezheti onnan; hol kegit ki nem szerezheti, meg kell az én uramnak az hatalmas császárt te nacságod által könyörgésével, az új árva atyjafia kiszabadulásáért találni, mert minden bizodalma az hatalmas császárhoz és te nacságodba vagyon az én uramnak, mind ez dologba, mind kegit egyéb dolgaiba.

Ha Békes követi felől tudakozik, azt kell mondani: hogy halljuk mi is, hogy vagyon, de mi járásba legyen, nem értjük; halljuk ezt, hogy egy várat akar ott magának vétetni, de bizonynyal ezt sem tudjuk.

Ha tudakozik Telegdi Mihály felmenése felől: értjük hogy ment; ki mondja, hogy beteges gyógyítani magát ment, ki kegit mondja, valyomi adóssági voltak baráti közt oda, azért ment, de bizonynyal nem értjük okát menésének.

Ha az passa szól, hogy miért nem köldi be az latrokat, kik otkönn kézbe akadnak, az Portára, kell mondani: az

*) Báthorinak akkor Bécsben követe, valószínűleg az, kinek historiai feljegyzéseit Brutus levelei több ízben említik.

én uramnak poronycsolt volt azelőtt is az hatalmas császár, hogy beköldené őket; kiről most es könyörög az hatalmas császárnak és nacságodnak, hogy ezféle latroknak Portára való köldésével ne bántaná, mert az nekünk hitünk és szokásunk ellen volna, hanem lenne ugyanott az feleknek büntetése az ú érdemek szerint, mint szinte ezekéig volt; kik kézbe akadtak, kit akasztással kit egyébféle rettenetes halállal büntettek meg, ezután es kik kézbe akadnak, ezen büntetések leszen.

Irt volt nacságod valyomi kender felől az én uramnak; azért szereztetett az hatalmas császár szükségére ütszáz mázsa kendert, nacságodat kéri mint kigyelmes urát, hogy ez mellett ajánlja nacságod az hatalmas császárnak az én uram örökké való hűséges szolgálatját, mert az míg Isten őt élteni, mind holtanapjának végső óráig az úvele tött kigyelmességét az hatalmas császárnak és nacságodnak meg akarja vére hullásával es szolgálni, mind az szegény országgal egyetembe.

Ha kérdi az passa: Olasz Mátyás mi okon jött volt be az úrhoz? kell mondani: jött volt az német pártra Olasz Mátyás, hogy népet fogadna oda az hol ú lakik; és az én uram ezt megértvén, mivelhogy azelőtt is az én uramat szolgálta, köld hozzá és hötire behivatta vala hozzá, ez okon hogy esmét ú szolgája lenne; kire rá es felelt, de veté ezt: hogy fogadása mellé ki kellene menni; és harmad napnál tovább nem engedé ottbenn lenni az én uram, elköldé. Annakokáért ha valaki valyomi hamis hireket te nacságod előtt az én uram felől magyarázna, nacságod ne higye, mert ez volt oka az ú bejüvésének az én uramhoz.

Ha az passát panasz érte, tömösvári passától Satádra sebesiek és lugasiak közzől való es voltak, kiket az tö-

rökök levágtak, először kell mentenem magam: lehetetlen dolog, erdélyi avagy lugasi fi latorrá ne legyen és gonoszságot ne cselekedjék, sőt váras és falú sincs oly, kibe az lator ne mehessen; de az én uram birodalmába kit mert ért (?) és kézbe akad azféle latrokba, sem feje sem jószága, oly büntetése leszen; (másodszor:) most czirkáltatja az én uram mind nemes és paraszt rendet, és érdemek szerént megböntetik; harmadszor: az én uram ez dolgot meghallván, mostani sebesi bánnak vi-
gyázatlan voltájért mindjárt elveszi tőle az bánságot és mást vet oda. (Levágott felső sor)

könyörgése által ezelőtt is valyomi pecsétes föld és terjék felől, kit ű nacsága meg is köldött volt; esmét kell könyörgenem az bassának uram szovával, hogy most es ű nacsága kigyelmességéből köldene azféle orvosságot, mert az döghalál az országba sok helyen elkezdetett, és használhatna Isten után azzal az orvossággal egynehány jámbornak, császár hüveinek, kiknek megkelletnék, terra sigillatát és terjéket, mithridatomat.

Pénzen kell vennem az urnak laurusolajt zöld színőt.

Item, eleven gyömbért, ujat, egynehány tonnával.

Item, két karulyhoz való keztyőt.

Item, habarniczát.

Item, párdoczbőrt kettőt, és két seczelszéket.

Item, Báthori Kristóf uram adott vásárlásra fl. 100,
kiról jeczése vagyon azon sakon.

Item, Apaffi Gergely adott egy aranyat terjékre.

Item, Bánffi Pál uram egy tallért gyermeknek
való tarka papucsokra.“

D.

„Az hatalmas császárnak és az nacságos Mehmet passának való könyörgési az erdélyi vajdának Báthori Istvánnak.

Első könyörgés: Az Halumbék tefterébe mely falúk bé nem voltak irva, az hatalmas császár adna minden falúkra levelet, mivel hogy kigyelmességéből azokat az falúkat erdélyi vajda birodalma alá engedte, és mind beklerbékek, zpaják és egyéb rendbeli hatalmas császár vitézi, fejek vesztések alatt kezeket kivegyék azokból, se saczczal se szolgálattal őket meg ne bántsák, az szegénség is egyebövé ne hallgasson hanem vajdához; ezeket az leveleket minden falúkra irván, tartsák nálok az szegén nép, ki mellett ők es bizvást megmaradhasanak, mindenfelé ne huzzák vonják őket.

1572. Másod: Erdőhegyikastély vonatnék és hányatnék el onnan, mert most es az vajda szolgálái, 36 legény, lippai, jenyei és erdőhegyiek miá vágattak le, kik Váradból bo-
csátattak volt ki az német pártról való csatázó hajdúkra; félő, ezután es ezféle több ne történjék; és ha az kastély ott leszen, Váradból ezután az föld őrzésére ki nem vigyázhatnak, ki az hatalmas császárnak nagy kárára és az ottvaló egész földnek elpusztulására leszen. Könyörög ezen es, hogy ez mostani viselt dologért is az hatalmas császár és nacságod büntetetlen ne hagyja azokat, kiknek tiszti alatt valóktól lött; ha egyebetnem, akár csak ezektől tiszteket vétesse el, hogy ezután többé ezféle ne essék, és látassék meg az hatalmas császár és te nacságod kigyelmessége mindeneknél az vajdához.

Harmad: Bodó Imrehet Debreczenből feleségestől, gyermekestől, marhástól szolnaki bék felrakatta, elvitette, rabbá tötte, ki vajda szolgálja volt, poronycsolatot

adna az hatalmas császár szolnaki beknek: esmeg ereszténé el minden marhájával, és ezután az vajda hűsége alatt való szolgáló népet, avagy egyéb rendbelieket is, kik hűsége alatt vadnak, ne merészljen nyúlni és bántani ezután.

Negyed: Az szegény debreczeniek saczczát az hatalmas császár könnyebbítse meg, azelőtt 2 ezer forint volt minden esztendőbe, most hét ezert kérnek és vesznek rajtok, ki miá el kell pusztulniok az földről, mert meg nem adhatják; és az várasnak onnan elveszése és pusztulása nagy kárára leszen az fényes portának, mert az egész földnek pusztulására leszen, ha az váras onnan elpusztul és az nép róla eltakaroszik.

Ötöd: Ozman aga könyörgött volt az hatalmas császárnak egy lyány atyjafia felől, kiért poronesolt volt vajdának, hogy (ha) az új birtokába vagyon, megkerestesse és ide Ozmán agának megköldje; megkerestette immár kétszer es köldött hozzá, szép szóval intette hogy eljőjön, de semmiképen nem akar eljöni; most esmét ujjobban hozzá köldött; hogy ha rá birhatják elköldi, de ha semmiképen szabad akarátja szerént el nem akar jőni, könyörög az vajda, az hatalmas császár és nacságod azzal ne bántsa, hogy erővel elköldje, mert az nekünk hitünk és szokásunk ellen lenné.

Hatod: Miolta az hatalmas császár és nacságod az vajdának adta kigyelmességéből Erdélyország birodalmát, emberét nem köldte az hatalmas császár fiához zultán Murathoz, hanem most bocsátta emberét hozzá az hatalmas császár és nacságod akarátjából, ajándékkal meglátogatni akarja, kéreti nacsádot, az hatalmas császártól levelet szerezzen emberének Daczó Jánosnak, hogy sohol bántása ne legyen, menet és jüvet jár hasson békével. Ezen es könyörög nacságodnak, hogy ugyan

ott engedtessek meg az hatalmas császártól és nacságodtól, vehessen embere lovakat és hozhasssa vajdának, mert ló nélkül szökölködik, kiken, ha mikor szükség mutatja, szolgálhasson az hatalmas császárnak és nacságodnak.

Heted: Az hatalmas császár és nacságod kívánsága szerint szereztetett az vajda öt száz mázsa kendert az ümaga pénzén, kit Lippára köld alá; könyörög nacságodnak, ez mellett ajánlja az hatalmas császárnak éltig való szolgálatját.

Nyolczad: Könyörög, Baly csauszt, ki tömösvári passa csausza, te nacságod tegye az hatalmas császár csauszszájá.

Kilenczed: Tömösvári Mehmeth bék szolgája, ki most kihaja, kinek neve Muzta dan, ezt es te nacságod tenné az hatalmas császár csauszszájá.

Tizedik: Recsef aga, ki az hatalmas császárnak sok időtől fogva és te nacságodnak sok hadakba jámborul szolgált, könyörög az vajda az hatalmas császárnak és te nacságodnak, hogy ennek adna az végekbe valahol békséget.

√ Tizenegyedik: Karánsebesi szegény embernek, az tömösvári passa alatt valók vötték el másfél ezer forintját, kiért azelőtt es könyörgésével vajda lelte volt meg az fényes portát, meg es poronycsolta volt az hatalmas császár levele által, kikerestesse és megadják neki; mely ↑ poronycsolattal mikor megglelte volna tömösvári passát ez szegény ember, az dolgot törvénre hatta, és mikor törvénbe köldték volna azokkal kik tőle elvötték, semmi törvénye nem lött, sőt kevés hogy ugyan az passa előtt meg nem ölték; könyörög még is az én uram nacságodnak, hogy ujjban iratna és poronycsolna az hatalmas

császár, kerestetné meg és adatná meg az szegény embernek, ne esnék ily nagy kárba.

Az Huszájn dolga.

Mind ezekről az én uram vajda az hatalmas császártól és te nacságodtól kigyelmes választ vár, kit mind az országgal egyetembe hőséggel akar megszolgálni mind holta napjáig az hatalmas császárnak és nacságodnak.

12. Az régi szolnaki béket Mamhut béket promoveálni kell tömösvári bassaságra.

13. Az titok-dolog.

14. Terra sigillata és terjékért kell kérni.

XXXIV.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1572.

Békes levél által felkérte Maximiliánt: keljen segédére, nem engedvén, hogy a vajda az ellene támasztott ügyben felperes is, bíró is legyen. Ez alkalommal érdekes régiségeket is küldött Maximiliánnak, ki Ibrányi Ferenczet, nagy magyar törvénytudóst Erdélybe küldötte, hogy az ítélelhozásban eljárjon. Ez azonban módfelett Békest legyezgetvén, a vajda felfüggesztette az ügyet, mondván: hogy vannak Erdélyben rendes bírák, kik császári arbiterek közbenjárása nélkül is képesek elintézni a legeslegnehezebb ügyeket, el a Békesét is, ha ez felhagyván makacsságával, törvényt áll.

XXXV.

Maximilián császár Békes Gáspárnak.

1572. nov. 15.

„Ő császári s magyar és cseh királyi felsége . . kegyelmesen megértette, mit nagyságos kornyáti Békes Gáspár nevében nemzeti Földvári István több ízben írásban előadott volt.

. . . . Ohajtaná ugyan, hogy az ő Erdélyországának állapotja olyas lenne, miszerint (épségben maradván mindazáltal az ő felségét illető hűség) a tekintetes és nagyságos vajda úrnak Békes úr s a tartomány összes rendei és lakosai iránti vonzalma, s viszont ezeknek a vajda úr iránti hajlama . . bármi panasznak is elejét vennék . . .

Ő felségének ez ohajtása eddig teljesületlen maradt, s mint hallja, napról napra mérgesebbé válik az ügy; de még is, meggondolván jól, mit Békes úr a Szászokhoz adandó levél s az általa egynémelyektől elfogadandó eskü iránt, kétségtelenül jó és őszinte lélekkel indítványozott: ő felsége sok oknál fogva nem véli tanácsosnak, hogy ilyes eszközök alkalmaztassanak; ezek ugyan is, minden bizonynyal, még sokkal nagyobb bajoknak és nehézségeknek fogván okot és alkalmat szolgáltatni.

Ő felsége most is azon nézetben van, hogy e bajok orvoslására a legalkalmasabb leghatásosabb mód az, melynek elvállalását már ezelőtt is több ízben tanácsolta; hogy tudnillik Békes úr engedjen az időnek, s ahhoz (szemmel tartván azonban a hűséget, melylyel ő felségének köteles, s a letett esküt) alkalmazkodjék, élván színléssel a hol színlennie lehetséges. Első sorban pedig, ha van még bármi oknál fogva lelkében harag és gyűlölet,

vesse ki azt egészen; tudván, hogy ilyes harag és gyűlölet mennél mélyebb gyökeret vernek, annál több okot és anyagot szolgáltatnak mindenféle gyanúsításokra, ezek pedig még nagyobb elkeseredésre. Ha e szerint fog cselekedni, ha Békes úr azon tiszleettel és hódolattal fog a vajda iránt viseltetni, melylyel iránta, ki ő felsége nevében és hatalmával, mint ő felségének helytartója, jár el vajdai tisztében, köteles: akkor nincsen kétség, hogy viszont a vajda is helyet fog adni ő felsége intésének, s magán elvégre erőt vevén, kedvesséssel és jóakarattal leszen iránta s az illő tiszteletet és becsülést nem fogja tőle megtagadni. Mit hogy tegyen, intetni fog ujabbán is ő felsége által. Ha pedig kivilágnék, hogy a mondott vajda ármányt forral a felség ellen, (mit a császár egyáltalában nem vár tőle) nem kétli ő felsége, hogy Békes ur, ezen esetre, mint bármily egyéb viszonyok között, megemlékezvén kötelességéről, azt cselekvő leszen, mit a hűség követel tőle Bécs 1572. November 15-én.

XXXVI.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1572.

Híre szárnyallt, hogy Békes összes vagyonával, mely ellenségeinek állítása szerint részben az általa, mint kincstárnok által, János Zsigmondtól elorzott drágaságokból állott, Maximiliánhoz készül átszökni; mit hogy megelőzzön a vajda, fegyverfogástól sem volt idegen. A régi viták és ellenségeskedések növelték köztök a gyűlölködést. Békes ugyan is azon években, midőn Já-

nos Zsigmondra korlátlan befolyást gyakorolt, mindent elkövetett, hogy a Báthori testvéreket visszaszorítsa. Rebesgették továbbá azt is: hogy Békes a pártoskodásuk miatt szabadságaiktól már régebben megfosztott Székelyeket kedvezésekkel — igérvén t. i. nekik, hogy Maximilián császárt ősi szabadságaik visszaadására bírandja — magához ügyekszik hajlítani, miszerint reájok Báthori ellen támaszkodhassék. Ezen gyűlölködések a közjót erősen veszedelmeztették; mert a Törökök, hírt vévén a viszálykodásról s élni akarván az alkalommal, arra agyarkodtak, hogy Békessel Fogarast is hatalmukba ejtsék.

XXXVII.

Bethlen Farkas folytatja.

1572:

E közben Kendi Sándor írja Konstantinápolyból, hogy a vajda üzenetét megvitte a nagyvezírnek, ki őt tisztességesen kihallgatván, s urát kegyességéről biztositván, egyebek közt kérdést tön: vajjon kezéhez vette-e már a vajda az Erdélyhez tartozó várakat kivétel nélkül? Igen, válaszolá Kendi, az egy Huszton kívül. Mire a nagyvezír: És Husztot miért nem vette kezéhez? Azért, mert néhai János Zsigmond azt bizonyos pénzöszerletben Csáki Mihálynak, Békes Gáspárnak és Bornemisza Farkasnak írta be. Ha találkoznak Erdélyben békebontók — rekeszté be a párbeszédet a nagyvezír — azokat ki kell irtani, hogy úgy ne járjon Erdély, mint akkor, midőn Temesvárat összes kerületével hasonló pártoskodások miatt elveszté.

XXXVIII.

Báthori Istvánnak Mehemed dragomán.

„Nagyságos kegyelmes uram. Örökké való szolgálatomat ajánlásom után. Könyörgek nagyságodnak, hogy az háromszáz harminczkilencz tallér, az Bebék Györg adósságából, kit az apámnak adósa maradott vala, az feleségitől megszerezze nagyságod az atyám az országnak sok ideig való szolgálatjáért, és énnekem is nagyságodnak hív szolgálatomért. És az Békes Lázárnál is száz és egy aran forint vagyon, azt is nagyságod parancsolja meg, hogy küldje meg. Mikoron nagyságod embere bejű, hozza be. Melyek felől császár parancsolatja is vagyon; im, ezem nagyságod keverte Balogh Ferenczczel küldöttem. Ne hagyjon nagyságod, én is nagyságod árvája vagyok; csak az Istenért is megmívelheti nagyságod. Ezen is könyörgek nagyságodnak, hogy mellettem az hatalmas császárnak és az pasának supplicatio-levelit küldjen, hogy valami kevéssel az kenyere-met megtöbbiténéjek, kit továbbá is nagyságodnak megiszolgálom, és Istent imádok nagyságodért. Az Ur Isten megtartsa nagyságodat bódogságos egízsígsben. Datum Constantinopoli die decima Octobris 1572. Nagyságodnak alázatos árvája és szolgálja Mehemed dragomán, Ferhát fia.“

XXXIX.

Báthori Istvánnak Muratbég.

1572. oct. 13.

„Tekintetes és nagyságos úr, nekem különösen tisztelt uram. Köszönetemnek és szolgálataim örökös fel-

ajánlásának utána. Kérem nagyságodat, méltóztassék
folyamodást nyújtani be a pasához s a császárhoz Talis
nevű fiam mellett, hogy timar-ja, azaz: tiszte, legalább
kétezer pénzzel öregbítessék. Mert nagyságod még ed-
dig soha sem tett semmiféle jót velem, mindamellett hogy
nagy mértékben szorúl szolgálataimra. Most ugyan
nagyságod engedelmeiből Amhád csausz elkapja előlem
a konczot, de csak hallgassa ki nagyságod GrujoPétert,
és Tódort, és Balogh Ferenczet, s meg fogja tudni, hogy
én Amhád csausz távollétében itt nagyságod valameny-
nyi ügyeit gondosabban és gyorsabban intéztem el.
Látom, nem igen szeretnek; de hijába, ez nekem tisztem
a császár udvarában, a csauszok tiszte más-más. De
mivel nagyságod úgy akarta, hogy egyvalaki, mihelyest
minapában felkapott a csauszságra, túltegyen rajtam, a
ki tolmács vagyok régtől fogva jelen öreg koromiglan,
s hogy az engem illető jövedelem neki szolgáltatassék ki:
zugolódás nélkül eléglem most is a kisebb díjt, melyben
már Ferhát dragomán idejében részesültem vala, s hát-
ratételemet eltűröm. Én ezentúl is egyiránt őszintén
akarom nagyságodat szolgálni, csak nagyságod ne fe-
ledkezzék meg rólam: hiszen elmúlik minden. — To-
vábbá: Van nálam egy buluk szpahinak fia, kit gyer-
meksege óta táplálok. Maholnap tizenkét éve, hogy
szolgálatomban áll; az otomán szokás és törvény szerint
atyja helyén őt is illetné némi díj. Most pedig találtam
módot neki nagyságod által valami jótéteményt szerez-
ni, s nagyságod kegyességébe vetem reményemet. Lát-
ván ugyan is, hogy számos másokért folyamodott, miért
ne folyamodnék érettem is: hiszen könnyű és parányi
dolog. S ha nagyságod méltóztatik helyet adni kérel-
memnek, ekkép lehetne a folyamodást szerkeszteni:

Hasszan Ben Musztafa a katonafiakkal, kik nem

huznak zsoldot, szolgált Sziget ellen, utóbb Amhád pasa alatt Albániában, ismét bér nélkül, aztán Kilidzs pasával tengeri ütközetben volt, míg végre szolgálommá lett. S mert szolgálaim közé tartozik, kegyelemre méltónak tartom, és merész vagyok őt nagyúri kenyérben részesítésre ajánlani. Táplál a remény, hogy nem fog elutasítani; s mert testvére is van a buluk szpahiak között, őt is lehetne közéjük sorozni, vagy pedig neki lovász-zsoldot fizettetni. Egyébiránt a magosságos porta parancsától függ minden. —

Bízom benne, hogy nagyságodnak e cselekedetét sokszorosán fogja megjutalmazni az ég. Egyébiránt éljen nagyszerencsésen, boldogúl és számos évekig nagyságod. Kelt Konstantinápolyban October 13-án 1572. Alázatos szolgája Muratbég, a császári felség első tolmácsa.

XL.

Mehemed nagyvezírnek a Kőrösmentében való szegény népek.

1572.

„Fölségös, nagyságos és kegyelmes fejedelmünk, ki itt ez földet fegyveröddel az hatalmas győzhetetlen császárnak rabsága alá foglaltad, az hatalmas egy Istentül kívánjuk fölségödnök hosszú életit, egészségét, és minden dolgaiban jó szerencsét.

Mi megnyomorodott szegény rabjai fölségödnök az hatalmas császár után, Gyulához, Világosvárhoz, Desznihöz és Föltothoz tartozó birodalom alatt fejenként kik nyomorgunk, alázatosan könyörgünk fölségödnök, mint kegyelmes fejedelmünknek az hatalmas császár után, fölségöd kegyelmesen hallgassa meg szónkat, nyomorúságinkban való könyörgésinket.

Először: Samolkeszi vidéke, kik Kerecséni László idején Gyulához tartottunk, egy Farkas vajda miatt, ki onnan Gyulából szaladott volt akkor ki, mastan váradi házhoz való birodalomban lakik, ki mastan éjjel és nappal annira dúlja, fosztja és pusztítja itt ez császár fölsége birodalmát, falúkat égetnek, az szegén népet fogdoztatja, égetik, szütik szegényöket, úgy sanczoltatja az szegény községöt, annyira hogy immár egynehán falúk miatta elpusztultanak, ahol mi kevesen megmaradtunk is, éhhalálóvá, búdosóvá lettünk miatta. Továbbá, az Bély kastélban lakozó tisztartók és vajdák miatt azonképen két felé való fizetéssel, szolgálattal kinoznak, nyomorgatnak, kiket semmiképen el nem szenvedhetünk.

Annakutána ismeg itt Jenőhöz tartozóban ez Kőrös mentet Bélyben lakó Botha Ferencz és Sándor vajda annyira elnyomorította az szegénségöt, teljességgel mind elpusztultanak, annira hogy immár sem ispahianknak sem magunknak semmivel nem lehetünk az sok nyomorúság miatt. Továbbá, fölségöd az mely béköt közinkben bocsátottad, az miatt inkább elnyomorodánk, mert éjjel nappal az ellenség házunkban eszik, iszik és aluszik; reá nem támad, hanem mikoron is megyünk panaszlani, csak elhallgatja; nem tudjok: egy-e az ellenséggel avagy rokonság-i, minket nem kezde oltalmazni az ellenségtül; mert egyéb békök idejében ennyi sok tolvaj nem vala; mert mikoron hírt adtunk, az egész tartománt általfutotta az új vitézivel, meg is megtalálta az ellenséget; de ez mastani fejedelmünk inkább akar a hívös házban veszteg ilni, hogynem mint minket oltalmazni az ellenségtül; azért fejedelmünknek is ilyen jószágát mondhatjok.

Annakutána ismeg Deszni vidékét egy özvegy nőmös asszon birja; kik az hatalmas császár rabjai volnánk, az is anira elnyomorított tisztartóival, adófize-

téssel, szolgálattal, kölömb-kölömbféle sok nyomoruságokkal, egynehán falúi az hatalmas császárnak immár elpusztultanak miatta, az több is mind elpusztúl, ha fölségödnék gondja nem leszen rejá.

Annakutána ismeg az csúcsi tisztartó sok latrokat tart, kik éjjel és nappal az erdőn járnak, falúkra rejá mennek, dúlnak, kóborolnak, pusztítanak, emböröket fognak, az erdőn kenozzák, sanczoltatják úket; mastan is az csúcsi latroknál, az Bélyhöz, Desznihöz tartozó latrok kezében harmincz embör vagyön fogva; annékül számtalanán vannak, kiket megsütöttek, úgy változtak ki tülük; sokakat ismeg le is vágtanak bennök, úgy pusztítják az hatalmas császár jószágát, annyira hogy immárcsak Kápolna vidikén hatvanhét falú vala az hatalmas császár birodalmában, mastan immár csak huszonegy falú maradt benne, az többit mint elpusztították, ezekben is, kiben annakelőtte tizönhat, tizönkét ház volt, mastan kikben négy, kiben két ház vagyön; ezek is mind elpusztúlnak, ha fölségödnék gondja nem leszön reánk.

Közönd vidikét és Föltöt vidikét az csúcsi tisztartó az Csúcsi Miklós az ú sok latraival mind elpusztétotta; az latrak, valamennyi jár az Kőrös mentében és búdosik, mind az Csúcsi Miklós házánál talál szállást, és azokkal éjjel nappal eszik és iszik, és körüle laknak széllel.

Mindennyi sok nyomoruságinkért, fölségös kegyelmös urunk, bocsátottunk fölségöd eleiben Föltöt vidikébel Balás Miklóst, ki mindön nyomoruságinkat fölségöd előtt igazán megmondhatja; mert minekünk sem szakmáriaktul sem ecsetiektül, sohonnan másunnan nyomoruságunk nincsen, hanem mind az erdélyi vajda birodalmában valóktul vagyön nyomoruságunk; mert fölségös urunk, valamennyi szolgálai vannak az erdélyi vajdának, mind tolvajok és latrok, az szegénségöt fosztják,

dulják, égetik. Továbbá, ha spahiánknak szolgálói közinkben jű, azonnal házunkra ütnek és konczonként vagdalják, és az erdőn rabokat tartnak, melyet levelben is megbizonétunk. Az elmúlt telön az lippai bék ütött vala egy falúra, az mely falú rakva vala latrokkal, azoknak mind fejöket vevék az falún, az mely elszaladhata, az erdőre futának, akkoron az erdőn egynehán rabok valának, azokat mind darabra hányák. Ezt mondhatjok Erdél felől és az erdéli vajdának latrai és tolvaji felől.

Ezön is könyörgünk fölségödnök egészségeért és jó szerencsájért, kik mi igön megnyomorodtunk az nagy sok nyavalyának miatta, kétfelé adófizetést és szolgálatot nem tehetünk; lám az vajda birodalma alatt valók is azonképen az hatalmas császáré, mint szintén az ú fölsége vitézi; avagy fölségöd engedjön azoknak az magyaroknak fizetnünk és szolgálnunk, avagy azoktól oltalmazzon meg fölségöd az hatalmas császár éltejért és jó szerencsájért, hogy legyünk egyfelé, mert ekképen teljességgel el kell pusztúlnunk, meg nem maradhatunk.

Fölségödtől kegyelmes választ várunk, mint kegyelmes fejedelmünktől, mert ha fölségödtől ez Balás Miklós által mastan jó válaszunk nem leszön, avagy ha emböre nem jű fölségödnök, ki ezöket meglássa, és az erdéli vajdának parancsoljon ezökről, ez Jenő tartományának mind el kell pusztulni; avagy ha fölségöd emberét nem bocsátja is, adjon oly parancsoló levelet fölségöd, hogy ki mellett megmaradhassunk, az élő Istenért könyörgünk fölségödnök, mint kegyelmes fejedelmünknék. A. 1572.

Ez level költKörös mentében való szegény népektől“

XLI.

Erdély rendei végzést hoznak.

1573. januárus 6.

„... Értjük nagyságodnak rólunk és hazánkról való kegyelmes gondviselését, hogy nagyságod tiszti szerént és az közönséges állapotnak kívánsága szerént nem régen is minden dolgokról megtaláltatta főemberei által a hatalmas császárt. Azt is értjük, miben függ onnat kiváltképen az mi megmaradásunk, tudniillik hozzá való hívségünkől és egyességből; mely gondviselését nagyságodnak hiven meg akarjuk szolgálni, mint kegyelmes urunknak.

Megemlekezünk penig róla, hogy ezelőtt is, minekutána Istennek rendeléséből nagyságodat szeretetből választottuk fejünk felé, és az hatalmas császárnak is nagyságodban nyugott meg kedve, akaratja: mindenkor intett minket erre a hatalmas császár, hogy nagyságodtul függjünk és egy értelemben legyünk. Látjuk penig mi magunk is, minemü nagy birodalmak romlottak meg a visszavonás miatt; akarván azért a veszedelmet távoztatni, kívánjuk szívből, hogy a nagyságodhoz való engedelmesség és köztünk való egyesség megtartassék: azért nagyságod Isten segítségével ezután is viseljen oly gondot reánk, és az egyenetlen elméket egyesítse úgy nagyságod, hogy efféléből közönséges veszedelem reánk ne következék. Értvén főképen hatalmas császár mozdulását...“

XLII.

Apaffi Györgynek *) Békes Gáspár.

1573. januárius 27-én.

„Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint uramnak, atyámfának.

Értem az kegyelmed levelét, uram, kiből azt veszem eszembe, hogy te kegyelmed azért igazít másuvá engemet, hogy te kegyelmed azt az munkát nem akarja felvenni. Nincs mit tennünk, uram, ám járjon; miért penig hogy ti kegyelmetek által lött vala az válasz, azért akarom is megint kegyelmed által megtalálnom vajda uramat. Értem azt is, hogy kegyelmed azt értette, hogy itt az én házamnál igen nyilván és titok nélkül szólnak az keresztyén császár felől, ő felsége felől. Úgy vagyon, uram, de értem, mely igen titkolta mostan kegyelmetek ez mostani gyűlésben. Hogy penig kegyelmed azt írja, hogy az fejedelem dolgának békét hagyjak, arra kegyelmed ne intsen, sőt minden dolgaimban, kit elől említ, értem. Ím látom, mely igen örül kegyelmed is az egyenességnek; de nyilván azt hittem, hogy ilyen dologért te kegyelmed nagyobb munkát is felvegyen. De úgy kell lenni, miért Isten akarta. Hogy penig azt írja kegyelmed, hogy nem Nederlandban lakunk, én is tudom hogy még Fogarasban lakom; ezután is ott kell laknunk, ahol Isten akarja. Tartsa meg Isten kegyelmedet. Ex Fogaras 27. Januarii 1573. Servitor et frater Casparus Békes.“

*) Valószínűleg, a másoló hibájából, Gergely helyett. Gromónál olvassuk, hogy Apaffi Gergely János Zsigmondnak, — s most talán Báthorinak is, — fő udvarmestere volt, a 49. lapon is Gergelyről van szó. Egyébiránt György is lehetett, Lénárdnak fia.

XLIII.

Szelim szultán Báthori Istvánnak.

1573. marc. 11.

„Magnifice et fidelis noster dilecte. Ez én hatalmas császári levelem mihelt tehozzád jutand, ezt megértsed, hogy levelet küldettedél vala én császári hatalmas portámra, miért hogy császári parancsolatom küldettetted vala, hogy az budai jancsárookban és az gyulai pattantyúsokbul az váradi kapitán fogva tartásának dolga ide az hatalmas portára megizentetted vala. Azírt, hogy mi dolog volna, jól meglátni. Az váradi kapitán mihelt meghallotta volna, hogy az muszulmányokbul némely emberek rabbá esett volna, mindjárást megkímlelni egy áros embert küldött, és az nímét pártra rejá találkozáván, az jancsároknak ketteit az áros ember pínzen megvötte túlök, és az váradi kapitánnak hozta és neki adta. Az váradi kapitán is, az sebeit meggyógyítván, az én hatalmas parancsolatom oda jutása előtt két holnap, egy filélnélkil őket hazájokba küldette. És az pattantyúsok is valami latrokra találkozáván, megfogván, mikor immár elviszik volt őket az latrok, az váradi kapitán utánok embert küldvín, mindeniket kézbe hozzák és az topcsákat megszabadítván, az latrokat úgy a szemei előtt megbüntetvín, azokat Gyula várába küldette. És az mely csaus az budai csausok közzül oda küldettetted volt, mikoron Váradra jutott volna, az váradi kapitán jó módon társokat és vezérlőket vele bocsátván, hogy az filő helyekről ötet elkísirtették volna, hat ember vele megmaradván az többi visszatérisek után, immár ingyen sem víltik volna, hogy hertelen nímél latrokra találkoznak, és rejájok rohannak, és az csausot elviszik, az falubeliek utánok esnek, az csausot megsza-

badítták, az tolvajokat kézbe hozzák, és az váradi kapitán az csausot hozzáviszi, és költséget adván elbocsátta, és az latrokat megbüntette.

Továbbá, az budai pasa embere által mely levelet küldettél vala, abba ezt írtad: hogy az Bugdan, ki előbb moldovai vajda vala, annak az dolgába parancsolatom szerint eljárván, megkímletted szertelen igen szegín voltát, és mostan Kassán laktát hallásodat izented; és mind ezektől megválva, valamit jelentettél, mendenestül ez én császári fines portámra beadatván, az én császári tudományomba befoglaltaték.

Azírt, az te ez én hatalmas fines portámhoz való igazán és hivsíges engedelmed és szolgálatod szerint, az hivsígnak és egyenessígnak útján az lábadot erősen nyomjad; és az országnak és az közsígnak megőrizésibe és megtartásába kilembkilembféle diligentiával líteledet tudván, megparancsoltam, hogy mihelt ez én hatalmas császári parancsolatom hozzád jutand, jó vigyázással lívín, azok, akik ez én hatalmas portámhoz engedelmek nincsen, és azok, a kik latorkodnak et tolvajságba járnak jó módon, ammikípen neked tetszik, erősen megbüntetvén, az olyanféle latroknak semmi kedvezést ne tigy, inkább érdemekhöz kipest mindeniknek az ő múltán való bintetéseket helyrehozzad, és erősen írette lígy, hogy sohannan az muszulmánoknak valami kárvallások ne lígyen; és ezen császári parancsolatomnak ellene és kilembözísire senkit ne jártass; és az megmondottatott Bugdan felől is Kassába volta hírit nem igaznak értjük, az dologba is rejá vigyázván, minden módon hunvoltát jól megtudakozván, ha teljessíggel igazán megesmerheted hunvoltát, ahozkípest ammimódon kípesen tetszik, azon módon cselekedjél, és ide megizenjed, és minden odavaló hireknek ide császári székemre izenísedről el

ne szűnjél. Ezt így tudjad, és én császári jegyemnek
helt adj, és meghiggyed. Datum Constantinopoli, unde-
cima die Martii 1573. Ex commissione suae altitudinis,
Murat interpret primarius excelsae curiae.“

XLIV.

Erdély rendei végzést hoznak.

1573. junius 24.

„ . . . Jóllehet esmerjük szegény községünknek ez
mostani időben elég fogyatkozásokat, mindazonáltal
meggondolván a nagyságod szükségét, a hatalmas török
császárnak szokott adónkat megadjuk, és ez jövőendő
szent Péter napjára egy pénz híján egy forintot ígérünk
nagyságodnak“

XLV.

**Földvári István számot ad Békes Gáspárnak bécsi
működéséről.**

1573. aug. 17.

„Spectabilis ac magnifice domine, domine mihi sem-
per observandissime atque confidentissime, servitutis
meae sinceram commendationem. Tegnap előtt, azaz :
15. Augusti utamból megérkezvén, az mint én personalis
praesentiát és több bizott uraimat barátimat az Vöröskút*)

*) Pozsony vármegyében. Békes a vár és uradalom megvétele iránt alkudo-
zásban állott Maximiliánnal s a Fuggerekkel.

dolgaról tanácsoltam legyen, kiért innen kimozdultam vala ez elmúlt 1. die Augusti, megszerezvén, elhallgatás és halladék nélkül ím irva küldöttem nagyságodnak. Elolvasván azért és magában jól meghányván vetvén, nagyságod lássa, mint tetszik. Ha ezszerént bene contentus marad-e meg nagyságod rajta, vagy ez nem tetszván, más módot akar előmben adni, te nagyságod lássa; és kérem az Istenért is nagyságodat, hogy men-nél hamarabb lehet, nekem róla választ adjon, teljes akaratjának tanúsága adásával, hogy időt benne ne vesszessünk. Mert ebben hogy mint procedáljak, netalán az én tetszésem szerént ugyan nagyságod tartozott volna legelőször is engemet admoneálni és meginformálni

Továbbá: Még mind ez ideig sem ada nagyságod választ azokról, sem császárnak ú fölségének sem én-
nekem, az melyekről tulajdon emberem által irtam nagyságodnak, azaz: az vár árának letételének terminusáról, kit nemcsak én szegény fejem alég várok, de ú fölsége is alég várja, hogy hamarabb elérkeznék; kérdezte is ú fölsége tülem: Azért ne késlelje nagyságod, mert ideje volna, uram, immáran Isten akaratjával nekem is ennyi hosszú idő alatt az kénos kötélből kiszabadulnom és szegény házam népét meglátogatnom.

Ilsungh Györg uramnak az mit tegnap írtam postán Augustába, az mását annak is, ím nagyságodnak küldöm.

Postán Rueber uram keze által ez elmúlt Júliusnak végében az mely dolgoknak másait nagyságodnak küldtem volt, igen kívánnám, hogy nekem megírnája nagyságod, ha azok épen jutottanak-e nagyságod kezében.

A mint én értegetem, Fugger Markus fog alá jünni Augustából az vár dolga megvégezésejért, ki ez a dologhoz elő és legjobb akaratu volt az ú fölsége kegyel-

mes intésére, és ha bizonyynyal ez jövend, tisztán remén-
lem, hogy nagygyal is jobb módon fogunk végezhetni,
jelesben de instrumentis bellicis et commeatu etc.

Vajda szolgálja T. d. *) ez hónap 6 napján érkezett
ide Nikispurgból, mert oda járt előszer ú hugához. Meg
kell Isten akaratjával látnunk, az mit otthonn főztek,
miként kezdik feladni; kiről az mi értelmet veendek,
nagyságodat megtudósétanom el nem felejttem. Igen be-
teg erővel vagyon ugyan szegény frater T.

Az fű dolgoknak válaszát urgeálnom meg nem
szünöm annak módja szerint mind ú fölségénél s mind
az uraknál; képzem is, hogy sokat nem fog halladni.

Dobszai uram, jószága dolgáért még oda vagyon,
de azt hiszem, hogy immár nem fog késni, hanem hamar
visszajű; és mikor megérkezik, kész leszek az jegyzést
vele is közlenem, a mint nagyságod nekem irta és pa-
rancsolta.

Az én leveletem, kit irtam házam népének, hogy
nagyságod megküldje hamarsággal, igen kérem nagy-
ságodat az én szolgálatomért, és ha mit irand feleségem,
azt is küldje meg nekem nagyságod szolgálatomért.

Az Úristen tartsa meg nagyságodat bódogul min-
denekkel, és az Úristen engedje, hogy immár hamar
időn jó egészségben és örömben lássam nagyságodat.
Viennae 17. die Augusti anno Domini 1573. Ejusdem
spectabilis ac magnificae dominationis vestrae servitor
deditissimus Stephanus Földvári m. p.

Az nagyságod kívánsága szerint kész az level mind
az jus regiummal egyetemben igen szépen; az ki megírta,
immár kétszer munkálódott ez jámbor barátom nagy-
diligenter benne, kinek nagyságodtul fejér szőnyeget
ígértem, de én mind ez ideig nem láttam, és ha nem

*) Valószínűleg Tamás deákot érti, Báthori biztosát.

leszen is nagyságodtul, de nekem pénzemen is meg kell vennem, mert ennyi nagy munkájért szómondotta nem lehetek, tudja jól nagyságod.

Az levél váltsága elfelejtve ne legyen nagyságodtul. Ám én megírtam vala nagyságodnak, hogy 500 tallérta hoztam volt.

Végezetre, jól meglássa nagyságod, mit indétott énáltalam Listhius uramnál az Kendi Farkas dolgában, kiben én eljártam diligenter, és naponként választ is várok róla, mert a mint K. F. beszélé, ehhez ú semmiképen nem accedál, nekem azt mondotta, ha idegen országba kellene búdosni is. Ez dolgot pedig éntülem bizony nem vötte, meghiggyje nagyságod irásomat. Hanem János uram az bátyja írt volt neki róla, sőt azt ú ingyen nem érti, hogy indétottam legyen én az dolgot Listhius *) és bosszonkodva hozzá énelöttem beszédbe elő ez dolgot. Im, ugymond, mire akarna engem az én bátyám vinni, de bizony, soha az nem leszen, ugymond. Meghiggyje nagyságod, hogy csoda olasz ingeniummal praeditus ez ifiú, ki naponként megismerszik benne; Kelemen deják jó részt meg is tud mondani erkölcsében, csak kérdezze meg nagyságod, vagy János uram, serio. Azért lássa nagyságod, mit gondol felőle, etc. mert nem tréfa, hogy immár indétottuk.“

XLVI.

Földvári István Békes Gáspárnak.

1573. sept. 9.

„Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae de-
ditissimus etc.

*) Egy sor levágva.

Te nagyságodnak azt írhatom, hogy császár ő felsége, a mi kegyelmes urunk, heted napján ez hónap adott választ mindazokról az kívánságokról, az kik nagyságod értelmiben vagynak, kikről minekelőtte bővebb értelem melhessen nagyságodnak, akarom így en előbben nagyságodat vigasztalásnak okáért rövideden informálnom.

Mi illeti az első és fő dolgot az concordia felől, hogy te nagyságod magát megtartván olyan híven és nagy tökéletességgel eljárta dolgában, a mint vele tartozott, meg nem declarálhatom mostani írásomban, ő felsége mely nagykegyelmesen és becsületes névvel vette te nagyságodtól, kit hamar időn az ő felsége írásából megért nagyságod. Ne féljen bátor nagyságod, se a nagyságodra néző ő felsége jámbor hívei, mert, hála az Úristennek, most immár sokkal különben vagyon és megyen az dolog, azaz: a mint a szükség kívánja és az állapot, ahhoz illendőképen vagyon.

Megbusult és igen megbosszonkodott ő felsége a vajda sok tétováin, kiket nem mostulta eszébe vett ő felsége; azért ím tanusága adatik nagyságodnak, mit cselekedjék nagyságod; szinte ahhoz tartozó, mint nagyságod és az hivek kívánták, mert tovább ő felsége így csak hallgatással nem szenvedheti a sok méltatlanságot. De azt a tanuságot Dobszai István által levelembe kötve küldöm nagyságodnak, igaz dolog nagy félelemmel, mert a hogy magát meg nem tűrhette, hanem szaparábbat beszélgetett, ki is cserdült beszédéből, hogy nemcsak az maga dolgáért jött volt; Tamás deáknak tudtára is vagyon, ki előtt sok esküvésekkel igen is szabódott, de ő nem tudja, hogy én jól értem; én nem akartam vele, róla vesződnöm, mostan pedig csak nagyságodnak írom. Ennekokáért nékem az igen tetszik benne

hogy te nagyságod bizott fő emberét bocsássa jó idején az ő háza felé Keresztúrra, ki az leveleket vegye kezéhez tőle és vigye azt be nagyságodhoz bizodalmason, hogy Dobszain oly dolog valami ne essék, kit nem kívánánk, kitől az Úristen mindnyájunkat boldogul és kegyelmesen megoltalmazzon; mert valamit kívántunk, mindenekről szinte azonszerént való jó és kegyelmes válaszuk legyen. Ő felsége pedig énnekem igen megparancsolta erősen, hogy a levelemmel hamar értessem nagyságodat postán Rueber uram gondviselése által, hogy a következő levelek bevitelére oly fő gondviselés legyen, hogy épen jussanak nagyságod kezébe. Kire, az Istenért kérem nagyságodat, hogy éjjel nappal igen szorgalmatos gondviselése legyen nagyságodnak, kiket sokkal örömsben küldenék Rueber uram gondviselése által meg, és nagyobb bizodalommal, hogynem Dobszai uram által, mert jól tudom én, hogy késedelmes is ő járása; de én a nagyságod parancsolatja ellen veteni nem akarok, holott azt parancsolta nékem nagyságod, hogy őáltala küldjem meg az választ.

Kendi János uram az Úristennek nagy hálaadással tartozik, és míg él, ő felsége után te nagyságodnak szolgáljon mindörökké, mert az nagyságod énáltalam való nagy törekedésére ím megadta ő felsége minden jószágát, valami az patrimonium, Vécscsel egyetembe; de Görgényt tovább időre halasztotta ő felsége, ki az is meglészen kétség nélkül, az ő ideje eljövén; mely megadománynak levelét és instructióját nagyságod kezébe küldeti velem ő felsége, mint ki énáltalam az ő fejét kötötte János uram hűségéért ő felségének; azért ezután is csak nagyságod által tartozik Isten után, az, hogy ő felségéhez minden tökéletben és hűséggel hordozza ma-

gát minden időben; én az tanács . . Mikor pedig ő felsége levele erről nagyságod kezében lészen, először János uramat az hűségre megtartozik nagyságod erős hittel kötelezni, a mint nagyságod énáltalam erre magát ajánlotta ő felségének; azért magához hivatván nagyságod János uramat, érteni adhatja nagyságod bátorsággal; kiről illik veszteglésnek lenni az ő ideiglen, kiről ezután bővebb írása mégyen nagyságodnak. Patrociniumáért Listhius uramnak az 300 aranyat megígértem volt, a mint Kendi Farkas, János uram nevével assecurált felőle; azért nagyságodnak legyen gondja róla: elhallgatásba ne menjen az dolog, hogy a jó urtól, ki nélkül nem lehetünk semmiképen, meg ne jegyeztessünk.

Az oltalom dolgában nagyságodnak, se az több híveknek kétsége ne legyen semmi, mert minden kétség nélkül országát ő felsége meg akarja tartani és híveit megoltalmazni az ő felsége fejedelmi méltósága szerint; és ím ír ő felsége mind az három nemzetbeli főfő személyeknek te nagyságodra credentialevelet, az mellett instructiót küld ő felsége, mint és hogy cselekedjék te nagyságod véle az ő felségéhez való köteleztetésben, melyben az nagyságod persvasiójának az én írásom szerint igen helyt akar adni ő felsége, mivel hogy te nagyságodban mindeneket megtapasztalt ő felsége valósággal. Ez mellé az adomány hogy meg ne fogyatkozzék, summa pénzt akart ő felsége nagyságod kezébe küldeni, és azt tulajdon csak az nagyságod industriájára és hűségére adni, miként kelljen abból az hivekkel is cselekedni, az ő felsége javára; jövődőre az ő felsége hűségére kötelezendőknek is kineknek az ő mivolta szerint mit kelljen és akarjon abból distribuálni, hogy az hívségben bizodalmasban megtartassanak; jöllehet ez summa-

pénznek beküldésében ez bántása látatik ő felségének, hogy titkon bevitele nem lehetne, hanem kívánja ezt ő felsége kegyelmesen te nagyságodtól, hogy annyi summát, a mennyit ő felsége arra rendelni végezett, kit megnevez ő felsége írásában, ugyan ottan az Vereskő árából tennéje le és erogálnája nagyságod, kiről ő felsége assecuratoria leveliben felel és megbiztatja nagyságodat, hogy szinte annyi szamu summát letészen itt ő felsége minden fogyatozás nélkül az vár árában, meghiggye azt bizonyosképen nagyságod. Ugyanazon summa pénzből Andrási Péter uramot atyjával egyetemben, az hívségben hogy bizodalmasbak lehessenek az több fő székeleyek előtt, mint és hogy megbecsülje nagyságod, azt ő felsége nagykegyelmesen az nagyságod jó ítéletére hagyja, mind az több fő székeleyekkel egyetemben; mert megnyugodt ő felsége abban, hogy te nagyságod mindeneket az ő felsége jóvára és hasznára cselekedik.

Péter uram, atyjával egyetemben az ő levelekben ő felségének panaszolkodtanak jószágok dolgaiért és állapotjuk felől; kiről hogy ő felsége nem irt vajdának, egy szálat ne gondoljanak ő kegyelmek és a több hivek is vélek, mert majd különben lészen a dolog, kit megért nagyságod az ő felsége instructiójából; de ez dolog igen titok légyen, uram, annak módja szerént. Látja és jól érti ő felsége, hogy semmit sem kezdett gondolni parancsolatjával és azért nem ír vajdának.

Az vajda matrimoniumja, mint ezelőtt megírtam nagyságodnak postán, soha véghez nem mégyen, bizonynyal írom nagyságodnak, mert Somlyón a királyi nemet el nem tarthatja: azért méltó rajta könyörölni.

Az appellatióról most új levele sem nagyságodnak sem Telegdi Mihálynak az többivel egyetemben nem

adatik, miért hogy ilyen becsületlen lett vajdánál az ő felsége parancsolatja mindenképen; hanem nagyságod éljen az ő felsége előbbi adott két levelével, kiknek ha helyt nem adna vajda és executióra akarna menni, csak az, uram, az dolog és tanúság róla, hogy nagyságod az executiót elő ne bocsássa, mondván: még nincsen az dolog, ugymond, végben, mert az ő felségére való appellatiót elő nem bocsátá vajda; és ha mindazáltal ő ugyan peragálni akarja, te nagyságod totis viribus és minden módon resistáljon minden engedelem nélkül. Ehhez az ő felsége kegyelmes segítsége is mindjárt succurrál, ki az idő alatt Rueber urammal praesto lészen. Harinai uram, Telegdi Mihály uram és az több ahhoz való atyafiak ezent értsék és ahhoz tartozzanak Valkovár és Nagyfalu felől, de hogy azok sokan vannak és nem tudom mindeniket minémű tökélettel légyenek, jól meglássa nagyságod, ebben úgy értsen efféle valamit, hogy vajdának értelmére ne jusson...

Vajda csak hazudoz: nyilván értetik; kiért néki inét is szó adatik csak; ebben bizonyos légyen nagyságod.

Mi az nova donatiókat és statutiókat illeti, íme ő felsége vajdának erősen megparancsolja Tamás deák által, hogy azokban az ő felsége hiveit meg ne merje semmiképen háborgatni, és magát csak szolgai határban tartsa, mert meg vagyon az néki határozva, mennyire kelljen nyújtózni, és ha ellene tovább is pergálni fog, ő felsége az ő fejedelmi méltóságát meg akarja oltalmazni, kit vajda meg fog igen üsmerni. Harinai uramnak és egyebeknek is az nova donatiót megadta ő felsége; az Berendi György jovainak is a mi nevekkel kívántatott. A statutoriát nagyságodnak Fogaras dolgában megszerzettem, kit a confirmatio-levéllel, mely igen szépen

vagyon a *jus regium*mal egyetemben, megküldöm nagyságodnak akkor, mikor az váltsága meglészen. *Listhius* uram pedig nagydiligenter való törekedésemre most az elébbi *sententiát affirmálja* az levél váltságaért, azaz: 500 tallért, kinek alatta nem akar venni, azt mondja, miként immár két vagy három levelemben is megírtam nagyságodnak; azért szükség, hogy nagyságod ne késlelje; vegyük ki onnan az levelet, mennél hamarabb lehet. *Pekri Gábornak és Radák Laszlónak* a *statutoriát* megküldöm nagyságod kezébe *Dobszai uram* által.

Ibrányi Ferenczet, ím, megengedte ő felsége, hogy az jövődő *szent Lukács octávájára* bemehessen nagyságodhoz az *Fogarás causájára*, nem akarván ő felsége azt, hogy *propter illius absentiam* nagyságod fogytározást végyen abban; de így hogy az jövődő *szent György octávájára sine omni ulteriori dilatione* az ő dolgában *compareálni* tartozzék, a mint neki meg vagyon hagyva; az ország bírótól *mandatumot* szerzek és küldök reá. *Déva* dolga ugyan csak abban hagyattatott, mert igen jól érti ő felsége, hogy vajda semmi parancsolataival nem gondol azért semmiben nevelni nem akarja, hanem ő felsége más móddal akarja eleit venni dolgának

Bánffi László és Forgács Pál szinte most igen támogatják az vajda engedelmességét ő felsége előtt kémeletlenül: a sem használ neki.

A *comességről* való levelet most iratom.

A *Vereskő* *dolgáról* csudálkozik ő felsége, hogy nagyságod ilyenképen *resolválja* magát; azért a nagy *Istenért*, siessen nagyságod mennél előbb véle; mert mihelyen *Isten* akaratjával a kezünkben lészen és birtokunkban, más idő fordul azonnal. *Sapienti satis sit scriptum*; mert sem írnom sem izennem nem mérek. Ne tartson pedig nagyságod valami csalárdságtól vagy

megkárosítástól, mert az én igaz hitemre irom, uram, hogy nem ide való dolog affélét csak gondolni is; megbocsásson nagyságod.

K . . . felől mind ez ideig semmit ő felségének nem emlékeztem.

Ezen is felette igen kérem nagyságodat ugyan a nagy Istenért: vesse hátra nagyságod az Mágocsi és egyebek méltatlan és minden igaz értelem nélkül való irogatását, mert azok az irigységből támadott hamissággal semmit nagyságodnak nem használnak, hanem oltani akarják csak az igazságot nagyságodban, kivel magát nagyságod is minden ok nélkül töri, aggasztalja. Azt pedig felesben mostani időben igen eltávoztassa nagyságod magától, mert ím fundamentumot vetünk Isten akaratjából, és a mit kívántunk, a szolgálat ideje rajtunk lészen, kinek Isten után csak nagyságod lészen az ő fudamentuma és minden gondviselője, kit hiszem hogy nagyságod becsülettel megponderál.

Az megírt summát esztendőnként az nagyságod személyére megnevezi ő felsége és megadja bizonynyal, elhiggyje nagyságod; csak hamarabb a Vereskő dolgát maturálja nagyságod, kiben ha eddig vég volna nagyságodtól, az én hitemre, ugyan most megmívelné ő felsége nagykegyelmesen.

Ezeket akarám nagyságodnak rövideden és igen hamarsággal megjelentennem, mert jól tudom, hogy alig várja nagyságod, hogy ezeket hamarébb érthesse,

Kara Péter dolgában parancsolatot ad ő felsége az egri kapitánynak, hogy eligazítsa dolgát, mert ő felségének felküldte levelét az kapitányságról. Ezt megjelentí Ugnotnak *) ő felsége; ez mandatumot megküldöm

*) Gondolom, Ungnad-ot érti.

nagyságodnak kezébe, és az Kara Péter leveleit, kiket nagyságod kezembe küldött volt.

Kendi János uramnak egy levelecskét írtam, kit be nem pecsételhettem azonért, hogy nagyságod megolvassa; és már hogy én elfelejtettem volna bepecsétlenem siettemben, nagyságodhoz hivatván, adja meg nagyságod neki az én szolgálatomért. Másik levelecskémet, kit írtam házam népének, küldje meg nagyságod hamarsággal az én szolgálatomért, és ha levelet irand nékem, azt megiszolgálom, ha megküldi nagyságod. Az hatalmas Isten vigasztalja nagyságodat és jó egészségben nagyboldogúl megtartsa mindenekkel, amen. Vienne 9. die Septembris anno Domini 1573.

P. S. Csáki Pált és a többi főfő népeket, tudom hogy nagyságod el nem felejtí annak módja szerént requirálni; ő felsége mindeneket az nagyságod böles gondviselésére hagyott és hagy is, de mentől titkosban lehet, úgy cselekedjék nagyságod.

Végezetre Forgács Pál jelentéséből jutott értelmére Listhius uramnak, hogy Csákán Balásnak egy igen jó-járó szép tiszta pej ló vagyon, úrnak való, az mely nélkül igen szűkölködik, mivelhogy császár ő felsége elvette tőle és Ferdinánd herczegnek adta az nagyságod minapi küldte lovát, kit igen kedvell vala, miként megírtam nagyságodnak ezelőtt való levelemben; azért nagyságodnak legyen gondja felőle, hogy ha ide valónak ismeri nagyságod, tehát szerezze ide Balás uramtól nagyságod, mert jól érti nagyságod, hogy ez ember nélkül semmiképen nem lehetünk. Igen helyen is jár most minden dolgainkban, ki a vajda tétováit ugyan lator-ságnak nevezi énelőttem.

Bocsánattal irván nagyságodnak, Rajki Gábor kért erősen, hogy az ő kötéslevelét, öreg asszonyomnak szó-

lót megküldéném hamarsággal, kit ezzel együtt nagyságod kezébe küldöttem, azért ő kegyelmének aija meg nagyságod az én szolgálatomért.

KendiJános uram megjelenté magát lassan lassan az ő felsége hív szolgálatjához, hogy jó szolgálói legyenek, és méltó hogy ő kegyelme feljel tekintsen ennekutána; nagyságod pedig nem hogy elbocsássa az kik vagynak, sőt másunnan a jókat magához édesítse; ne bánja bátor Kamuthi uram, hogy nagyságodnál túrt és nem fogadta Mágocsi irogatásit, kiről itt mindent értnek.

Császár ő felsége, a mi kegyelmes urunk, jó egészségben vagyon asszonyunkkal, ifiu királyunkkal és a több magzativál egyetembe, légyen hála az Úristennek.

Nem tudom ugyan, vajda micsoda szerrel készül a jövőendő szent Lukács terminusára, de hiszem az Úristent, hogy nagyságod jó fundamentumon lészen és készülhet hozzája.

Barcsai Gáspár a többi közül elfelejtve ne legyen nagyságodnál.“

XLVII.

Békes egy névtelennek.

1573.

„Bizodalmas uram. Most mutassa meg kegyelmed hozzám való jóakarátját, hozassa meg kegyelmed postán az parancsolatot az vajdának, miért hogy vajda uram mind azTörök dolgát hányja elé, evvel se adhasson okot. Erre engemet ugyan Forgács őmaga inte. Továbbá kérem kegyelmedet, mint bizott uramat, hogy kegyelmed

adna egy mázsa port,*) kenderben ha kelletik, ha penig nem, ugyan úgy megadom kegyelmednek.“

XLVIII.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1573. oct.

Már második éve folyt, hogy Báthori és Békes kölcsönös gyűlölködésben élván, annyira jutottak a dolgok, miszerint az egyiknek fennállása a másiknak bukása nélkül nem látszott biztosíthatónak. Báthori tehát, hivatkozván a magyar közmondásra: hogy két kard nem fér meg egy hüvelyben, s jobbnak látván megelőzni, mint megelőztetni, eltökélette magában, hogy Békest, ki a római császárt addig szorgalmazta, míglen Rueber János kassai főkapitány pártfogásával Magyarországon sereget gyűjthetett magának, melylyel 1573. Lukács evangelista napján Báthorira készült támadni, — vagy élve vagy halva hatalmába keríti. Miért is magát súlyosan betegnek tetettvén, s Gyulafehérvár kapúit bezárni parancsolván, szándéklátának előkészületeivel foglalkodott. S megtudván Demjén Benedek és Molnár István fogarasi lakosoktól (az utóbbit Békes váltotta ki a török fogságból s védenczei közé sorozta), hogy urok készületlen: rögtön losonczy Bánffy Györgyöt a lovas-sággal, Sasa Jánost és Vadas Mihályt a gyalogsággal, Fogaras ellen indítja. Békes egy reggel körülkerítve látván a várat, híveivel, névszerint testvérével, Lázárval, Gyulai Pállal, ki a tudományosságra, melylyel nagy

*) Lőport.

mértékben bírt, Olaszországban, hol őt Békes utaztatá vala, tett szert, továbbá Móré Gáborral és Horvát Miklóssal tanácskozott, mitevő legyen. Megannyian azt tanácsolták neki, hogy szökés által ügyekezze magától elhárítani a végveszélyt, mely őt, ha Báthori kezébe esik, várja okvetlenül. Bizván tehát kincseinek azon részét, melyet magával nem vihetett, Gyulai Pálra, s meghagyván neki, hogy a vár feladása esetében a reá bizottértéket magának a vajdának kezéhez szolgáltatassa, kitől az hozzá netalán még visszakerülhetne, holott a rábló katoná kezében végkép elvesz minden: gyöngyeit és drága köveit, melyeknek nagy sokaságával bírt, magához vette, s készült kiosonni a várból, mondván, hogy két Fogarast is vehet magának azon érték árán, melyet magával viszen. S most felszólaltak sípok, dobok, ágyúk, mintegy az őrség kitörését hirdetőik, és midőn a vívók összes figyelme a vár azon része felé volt irányozva, honnan a kitörést várták, Békes kiosont túlra*) és Maximilián birodalmába menekült szerencsésen. Az őrség pedig, miután tizenkilencz napig a várat hatalmasan megoltalmazta, azon feltétel alatt, hogy életében vagyonában sérelem kár senkit se érjen, Fogarast általadta a vívóknak. Békes hátrahagyott kincsei csak részben kerültek Báthori kezébe: tiszték és közlegények elcsentek belőlök, mennyit lehetett. A várban voltak részesítetvén az alku jótéteményében, mehettek vagyonukkal hová akartak, Gyulai kivételével, ki egyelőre foglyúl tartatott, mint urának főfő tanácsosa, de kit észbeli szép tehetségei miatt a vajda utóbb szabadon bocsátott.

*) Miles szerint 1573. october 1-én.

XLIX.

Benkner Márk Báthori Istvánnak.

1573. oct. 7.

„Nogyságos kegyelmes uram. Nogyságodnak az én szegény esmeretlen és alászáatos örökké való szolgálatomnak ajánlásának utána, kívánok nogyságodnak mind kegyelmes uramnak asz hatalmas Úristentől minden kívánságának megadásád.

Továbbá, kegyelmes uram, müelhogy az Úristen ő szent felsége mind annyi rajtam tertént nyomoruságim után csudálotosképen asz hattalmas császár után egy falat kenyeret rendelt, kiről én soha sem gondolkodtam vala, könyörgek nogyságodnak, mind kegyelmes uramnak, megytekintvén nogyságod, hogy asz én elejim mindenkoron hüven szolgáltanak asz nogyságod előtt valló fejedelmeknek és egész országnak, nogyságod asz én szegény szolgálatomot is vegye. Legyen nogyságod maga kegyelmességéből törekedő itt asz portán, hogy erőm lehessen az nogyságod szolgálatjára, kit ha megymível nogyságod, örökké megyszolgálom nogyságodnak, és megylátja nogyságod, úgy éltesse az Úristen, hogy hí szolgál akarok lennem nogyságodnak, mind kegyelmes uramnak, csak vegye és parancsoljon nogyságod. Im, asz Úristen ő szent felsége egynehányféle nyelvekkel szeretett, azok melé az török nyelvet is Isten segítségivel nem igen sokára megytanolom, és minden erőmmel, okassággommal, tudományommal, hüven szolgállok, nogyságodnak, mind kegyelmes uramnak. Az hattalmas Úristen éltesse nogyságodod nogy sok idejik és örökbítse nogyságodnak országád és minden dolgád. Költ Konstantinápolyba anno 1573 Octobernek

7. napján, nagyságodnak örökké való menél allávaló szolgálja Benkner Markos, mostan Amhát, asz hatalmas császárnak egy szegény izpahia.“

L.

Musztafa budai pasa Báthori Istvánnak.

1573. oct. 10.

„Az tekintetös és nagyságos úrnak, somlyai Batori Istvánnak, Erdélyországnak nömös gondviselőjének, nekünk tisztölendő barátunknak.

Mi Muztaffa passa, az hatalmas török császárnak fő heltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Tekintetös és nagyságos úr, nekünk tisztölendő barátunk. Köszönetünk és barátságunk ajánlásának utána. Megadá minekünk Pispökiben lakozó Mészáros Baldizsár az nagyságod levelét, kiből nyilván megértöttük az mi kegyelmes fejedelmünkhez való nagyságod hivségét. Az Úr Isten adjon nagyságodnak mind ez mastani igyében s mind ezután való igyeiben nagy jó szöröncsét és előmönötöt, tisztösségöt, kivel mind az mi kegyelmes fejedelmünk előtt, s mind egyéb vitézlő szömélyök előtt vallhasson dicséretöt nagyságod, és ezután is efféle ország árulóit nagyságod érdömök szörént büntethessön meg. Ezzel és az szegény rabok elbocsátásával, kit Ártándi titkon tartott, mind hivségét megbizonította nagyságod, möly dolog felől az mi kegyelmes fejedelmünket mindön mulatság nekül bizonyossá akarjuk tönni, és hiszszük, hogy az nagyságod hivsége elfeledve nem leszön új fölségénél, hanem nagy áldását, szöröncsésítését jelön való szép ajándé-

kival veszi nagyságod. Hol az segítség felől ír nagyságod, valamöly órában nagyságod kívánja az mi segítségünket, mindön órában készök vagyunk, az mi kegyelmes fejedelmünk parancsolatja szörént, nagyságod mellé segítségünkkel lönni, mind az nagyságos tömös-váripassával egyetömbe, csak hogy nagyságod vigyázzon, és izenjön vagy irjon, ha mi indulatok akarna lönni. Isten éltesse nagyságodat, és tegye Isten jó szöröncsössé nagyságodat mindön elkezdött igyeiben. Datae Budae 10. die Octobris 1573.“

LI.

Szelím szultán Báthori Istvánnak.

1573. october 10.

„Erdélyi vajda Báthori István vajda, az Úristen téged éltesen, egy napodat tegye ezerré.

Az én parancsolatom mikor tehozzád jut, így tudjad meg.

Az én portámra leveledet kildéd és megírad, hogy az te országbeli minden rendbeli népekkel, urakkal és egyebekkel mast jó igyenességbe, csendességbe volnál, és hogy mast tiköztetök semmi háboruság visszavonyás nem volna, sem árultatás; az én parancsolatom szerént teneked igazán szolgálnának.

Továbbá, az te embered nekünk ezt jelenté, hogy az lengyel urak az német királ fiát akarták királylyá választani egyenlő akarattal mindnyájan.

Valamit irtál és izentél embered által, mindent megértettünk. Azért az Erdély országát minden hozzá tartozókkal, jobágyokkal csendességbe tartani te kezedbe adtam, és azt akarom, hogy csendességbe legyenek mi-

attad. Tbováá, „bmao aztak.hogy az lengyelországbe-
lieknek is, miért hogy énhozzám közel vannak és régtől
fogva jó barátim, azt akarom hogy azoknak is csendes-
ségük békességük legyen. *) Az kik penig azokat bántani
akarnák, megparancsoltam az beglerbegeknek és közel
való zāncsákoknak, hogy reá vigyázzanak, és minden óta-
lommal, segítséggel legyenek nekik, ha valahonnan el-
lenségük támadna.

Továbbá, az mely falúk az Halulbeg tefterébe nin-
csenek beirva, kiknek bántásuk volt, ím megparancsol-
tuk, hogy megbocsássák elvött marhájukat és az rabo-
kat is megadják, ne bántsák őket.

Az kalmárok, áros népek felől is parancsoltam az
beglerbegeknek, budai és temesvári beglerbegeknek,
hogy ezféle kereskedő népèknek az én birodalmomba
sohol bántásuk ne legyen. Ezt így értsed meg.

Továbbá, az te országodat és az te alattad valókat,
urakat, jobágyokat szépen igazgassad, az uraktól
az szegin népnek országodba bántásuk ne legyen
hogy ha valami ellenség támadna penig az te alattad
való urakkal, énnekem mindjárást hírré tegyed, az beg-
lerbegeknek is hírré adjad. Egyéb szikségidet is, valami
dolgaidd lesznek, mindeneket nekem hírré adj. Így ért-
sed az én parancsolatomat. Constantinopoli decimo die
Octobris, anno 1573.“

*) A varsói országgyűlés 1573. pünkösdfőn, Maximilián császárnak is
ellenére, anjou Henriket választotta lengyel királyul.

LII.

Mehmet nagyvezír Báthori Istvának.

1573. october 10.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Úristen sok esztendeig éltesen, és egy napodat tegye ezerré.

Az én keszenetemnek szolgálatomnak utána így értsed meg. Énhozzám jöven az te leveled, és az fénes portára, hogy az hatalmas császárnak az ország adaját megkildted, megirtad és megjelentetted. Továbbá, hogy az Ártándi egynihán töreket megvött volt és kereskedni akart vele, kinek az ő halálának utána várát megvetted volna és az rabokat eleresztetted. Hogy azért megholt az gonosz ember és várát elvetted, jól cselekedted, én is jó kedvvel vöttem. Az ki az mi császárunknak és tened valami álnokságot akar, az Isten azzal is azonképen cselekedjék, azfélekkel jó alkalmatosságba az ő érdemök szerint cselekedjél. Ezféle dologból az budai és temesvári beglerbegeknek parancsolat adatott, hogy melletted legyenek minden segítséggel. Azért te is jó alkalmatossággal az te övedet megövezzed, és vitéz módra cselekedjél. Ezt így érts meg.

Az szolnoki begnek parancsolat adatott és megvagon hagyva neki.

Továbbá, egyféle orvosságot kértél tőlem, tumiamomot,*) én azfélebe igen jót kildettem neked, szépet. Isten tartson meg.“

*) Thymiana (füstölő szer.)

LIII.

Mehmet nagyvezír Báthori Istvánnak.

1573. oct.

„Erdélyi vajda, Báthori Estván vajda, Isten ő szent fölsége éltessen nagy sok esztendeig mind az te atyádfiaival egyetemben. Az én köszönetemnek és magam ajánlásának utána az én jóakaratomat tehozzád ekképen adom tudnod. Énnekem császár portájára levelet küldtél, hogy az erdélyi urak közül Békes Gáspár ároló, az császárnak szárnya alatt békességben lévén, lopással *) az bécsi királylyal egygyé lett és aztól várat vett, és te az ő várát megszállván az kézben venni akarod; hogyha az németek közül segítség jűne, hogy teneked segítséggel legyenek, parancsolatot kértél. Az te kívánságod szerént az császárnak hírré adtam, és az te kívánságod szerént mind az egész beglerbegeknek parancsolatot irt, csak valami hírt tetőled kívánnak. Istennek segítségéből az te ellenségedet az fejével alá fordítod; az te országod szinte olyan, mint az császár országa, azok az kik neked ellenségek volnának, az császárnak is ellenségi.

Ez ároltatásért a kit Békes cselekedett, az erdélyi uraknak levelet küldöttem, hogy teveled egyesek legyenek, és azok szivek szerént törekedjenek, hogy az árolót az ő várából el ne szalaszszaak: megfogván és vasban vervén, az császár portájára küldjétek; hogyha így nem cselekeszel, az te alattad való urak tetőled nem félnek, és az én ellenségemmel mindenkör tanácskoznak. Hogyha az árolónak valahonnan valami segítség jűné, az beglerbegeknek hamar hírt adj; valamint cselekeszel, okossággal megfogjad, és el ne szalaszszaad.

*) Azaz: kéz alatt.

Az szolnoki beg és az Alay beg Olaszira és Albesra és Kalapatyra ki levelet küldött, ennekem küldötted. Boját Huszajm beg és Halul beg tefterében megtaláltuk, az három falút nem találtuk. Ez falúkért az budai beglerbegnek erősen parancsoltuk, hogy senki azokat ne bántsa, de az Boját az ő spiaival megalkudják. Csakal nincs az tefterben; azokat is megparancsoltam, hogy valami az ő károk, hogy megfizessék. Ennekutána valamely falút értenétek hogy bántanak, énnekem nevével egyetembe megírjátok, és az én tefterembe meglátom.

Ez dologért meghagytam, hogy egy falút se bántsanak.“

LIV.

Báthori Istvánnak Mehemet és Musztafa beg magyar renegátok.

1573: oct. 12.

Felséges, tekintetes és nagyságos úr, nekünk legkegyelmesebb urunk. Hűséges szolgálataink mindenkorra készséges felajánlása után.

Mivelhogy, kegyelmes urunk, a háladatlanságnál nagyobb és szembeszökőbb hibát nem találhatni az emberekben, mondván a bölcselők is: háladatlan embernél rosszabb valamit nem táplál a föld; továbbá: s ha valakit háladatlannak mondottál, elmondottál róla mindent a mi rossz; nem illik egyáltalában, hogy ezt magunkról hagyjuk hirdettetni, de sőt szükséges, hogy ilyenén magasztalást egész erővel háritsunk el magunktól. Rajta leszünk tehát, hogy annak ellenkezője, a háladatosság tudnillik, találtassék fel bennünk, a háladatosság kívált felséged iránt, kitől oly nagy kegyelmességet tapasztal-

tünk, minőre távolról sem tartottuk magunkat méltóknak, tudván hogy felséged legparányiabb kegyelmességét sem érdemeljük. De felséged természetes erénye, a hős és nagy lélek nem titkoltathatik el, hanem kitör magától. Minekutána pedig részünkről elégtelenek vagyunk ily roppant kegyelmességet és nagylelkűséget megjutalmazni és viszonzni, s a hála semminemű formáját nem érezzük magunkban, mely képes volna a jótéteménynek akár csak legparányiabb részét is megtéríteni: folyámodunk először is az égnek, földnek, tengernek s mindennek, mi ezekben van, urához, és forró ohajtásainkkal könyörgünk neki, hogy felségedet számos évekig szerencsésen és épségben megtartsa, s nem csak jelen országát még utódainak utódaira is szállítsa, hanem birodalmát egyszersmind öregbítse, s azt számos más országokra kiterjessze, békés kormányval megáldja, a más világon pedig Krisztus jobbájához állítsa. Továbbá: ügyekezetünket, törekvésünket, szorgalmunkat, munkásságunkat, készségünket s hűséges szolgálatunkat, jó és rossz, derült és borús időben felajánljuk felségednek s mind azoknak, kik felségedhez tartoznak, még a legkisebbeknek is. Mert gyönyörűséges ajánlása nem csekély jótéteményt szerzett nekünk, tudnillik két oszporát minden napra. Melynek elfogadásával eladtuk szabadságunkat. Ugyan is, jótéteményt elfogadnunk, valamennyi bölcselő szerint annyi mint szabadságunkat eladnunk. De az vajmi jól esik nekünk, hogy nem valamely istentelen, idegen úri embernek, hanem a legkegyetesebb férfinak és nemzetünk előljárójának adtuk el szabadságunkat, kinek nemcsak szabadságunkat hanem magát életünket is köszönhetjük. Azért ne higgye felséged, hogy jótéteményét háladatlanokra pazarolta, s legbennsőbb szolgáinak és rabjainak tekintsen min-

ket. Mert nem szóval, nem is ígéretekkel, hanem tettek és cselekedetek által akarjuk felségednek éltünk minden napjaiban háladatosságunkat nyilvánítani, és nem hogy ártani akarnánk a keresztyéneknek, épen ellenkezőleg kedvezni, használni, jótteni akarunk nekik minden módon, felséged intéséhez képest. Reméljük pedig, hogy ezen fényes portánál levő minden ügyeiben felséged reánk fog támaszkodhatni rövid időn, a jövő évben már épen bizonynyal. Mert Isten segítségével szorgalmatosan tanuljuk a török nyelvet, a török tudományt, s figyelemmel kísérjük az udvar szokásait, még pedig csak a végre, hogy felségednek és az összes keresztyénségnek szolgálatot tehessünk. Bízunk benne, hogy jövő esztendőre mind az adó bemutatása, mind felséged más ügyeinek végrehajtása körül hozzáértőknek és elégségeseknek fogunk tapasztaltatni, időközben is buzgalmunkban, munkásságunkban, tanácsunkban nem lesz hiány; és felséged ittmulatozó ügyviselőjének oldalától nem fogunk távozni, hanem ha a császár parancsolja, sőt tudja meg felséged, hogy neki segédére leszünk mindenben. Miért is lemásoltuk az ezen fényes portánál elosztogattatni szokott ajándékok másolatát, hogy valamilyen mily renddel történt a boldogemlekezetű király idejében az osztogatás, felséged országlása alatt is történhessék azonszerint. Mert sokan vannak, kik jövedelmeik öregbitését ahitozzák, de az osztogatónak azon kell lennie, hogy meggazdálkodjon a mennyit lehet. Egyébiránt az új dolgokról, hírekről és más ügyekről, melyeket értenie, tudnia kell felségednek, nem fogjuk elmulasztani a bejelentést. De mivelhogy a jelennennvalók kivétel nélkül tudvák Ferencz deák*) előtt, ki mindent

*) Balogh Ferencz.

hiven fog felséged elejébe adhatni, nem szükséges azokról írást tennünk. Kezünkbe jött némi jövődölés a birodalmak változásáról, mit felséged tudomására juttatni méltónak itélvén, előtte nem illik, nem szabad eltitkolnunk. Tetszett a szerző nevét is idejegyezni, hogy azt a magunkénak ne vélhesse valaki. Címe pedig ez: Lichtenberg jövődölése a birodalmak változásáról. Első: az evangyelista tanítványai roppant erőszakot fognak szenvedni 1570-ben. Második: a hold el fog sötétedni s a csillagok le fognak hullani az égről 1571-ben. Harmadik: maga az evangyelista is el fog nyeletni a hold s a csillagok erejének általa 1573-ban, 1574-ben 1575-ben. Negyedik: Péter és Pál a helytartóval együtt rabságba fognak esni 1576-ban, 1577-ben. Ötödik: virágozni fog a líliom. Hatodik: az oroszlánok el fognak veszni a kígyókkal egyetemben 1578-ban, 1579-ben. Hetedik: a sasnak egyik feje össze fog zúzatni ugyanazon esztendőkbén. Nyolczadik: a holdnak fénye nagyobb leszen a napnak legeslegragyogóbb fényénél. Ezek a jóslatok, melyeknek magyarázatát a bennök megnevezett országok czímerei nyújtják, mert a czímereken alapszik a jóslat. Egyéb ujság nincs. Ha leszen: nem mulasztandjuk el azt is nagyságodnak megírni. Azt az egyet kérjük: hagyja meg mindenik küldöttjének felséged, hogy leveleinket oly szorgalommal s oly hűséggel vigye meg felségednek, miszerint baj ne érhessen bennünket. Végezetre: háladatosságunkban soha sem leszen hézag. Felséged viszonzásul ne feledkezzék meg rólunk. Éljen minél számosabb esztendőig, kívánjuk. Kelt Konstantinápolyban October 12-én 1573. Felséged lekötelezettjei Mehemet és Musztafa beg.

LV.

Amhát csausz Báthori Istvának,

1573. oct. 13.

„Az ház felől azt irhatom nagyságodnak, hogy egy jancsár vagyon az szomszédságba, kinek háza hozzá ragadott a nagyságod házához. Az tizszer talám ment az passára panaszlani, hogy reá omlik az ház. A passa egy csauست küldte, ki kadiát hivatván törvént tétete reá, és az házat elhányják vala, miért hogy elomlóban vala, és félnek hogy embert öl. De én addig szólék, hogy meghagyák, de ilyen módon hogy egy kőfalt kellene erővel rakatni Ferencz uramnak, kit semmiképen meg nem rakat vala, ha erővel nem rakatják vala, kadia ereivel és passa parancsolatjával. Annakfelette az ablakokat is berakaták vele. Annakokájért szükség, hogy a többire is nagyságod gondot viseljen és megcsináltassa, mert csak az foldozással meg nem állja; és jobb a nagyságodéba a nagyságod emberinek nyugonni, hogy nem szállásfogadó háznál nyomorgani. Bizony száz forintért esztendeig nem nyomörgona a kegyelmed embere szállásfogadó háznál. Nagyságod küldjön pénzt a házcsinálásra, és írja meg nagyságod, mennyét küld, én megcsináltatom, és semmire egyébre nem hagyom költeni. Mert ennekelötte is, úgy értem, hogy nagyságod Gyulai Mihálnak adott volt költséget a házcsinálni, de csak szőnyegekre költötték, és csak egy szegfarkat sem csináltatott vele; de nagyságod küldje ide emberét a pénzzel, én reám veszem csináltatását. Egyebet a nagyságod dolgáról a mit Ferencz uramtól izentem nagyságodnak, arról úgy viseljen gondot nagyságod, hogy nagyságodnak fogyatkozására ne legyen, és nagyságod

dolga hátra ne maradjon, mert elhiggye nagyságod, hogy, mint megértheti nagyságod Ferencz uramtól, semmi nélkül a dolog elő nem megyen. Isten éltesse nagyságodat és adjon békeséges uraságot. Ez level költ Konstantinápolyban Octobernek 13. napján, anno 1573. Nagyságod hive Amhát csaus.

Külön papirosszeleten: „Nagyságod Murat begről is el ne feletkezzék, mert semmiképen annak is szolgálatja nélkül nagyságod nem lehet és minden hívességgel szolgál nagyságodnak. Igen szegény kézzel vagyok peniglen. És ha nagyságod meg nem segített, nem tudom miképen él. De kérem nagyságodat, hogy nagyságod legyen segítséggel neki. Im értem, hogy igen kevés fizetése vagyok nagyságodtól, tudniillik csak száz talléra, ki bizony igen kevés. Lám Ferhát begnek is többet adtak király idejébe. Szükség azért, hogy nagyságod megtöbbsítse fizetését, mert új nagyságodnak tolmácsa.”

LVI.

Amhát csausz Báthori Istvának.

1573. oct. 13.

„Örökké való szolgálatomnak ajánlásának utána etc.

Emlekezhetik nagyságod reá, kegyelmes és bizodalmas uram, hogy én mind szembeletemben nagyságoddal úgy beszéltem és úgy tanácskoztam, levelben úgy irtam, izenetemben is úgy izentem és azon ügyekeztem, ügyekezem jövődbe is, hogy nagyságod fiúról fiúra és nemzetségről nemzetségre az Istentől és

Isten után a hatalmas császártól adatott uraságban nagyságod békességben és csendességben kívánsága szerint megmaradhatna és megmaradna. Mert Isten látja szívemet, hogy nem különben kívánom nagyságodnak javát, mint ennenmagamnak. Látván pedig és tudván az hatalmas császár portájának állapotját és mivoltát; úgy akartam nagyságodnak eleiben adni, hogy ahhoz tartván nagyságod magát, se nagyságodra se énreám panasz és szó ne jőne. De nem tudom bizony, kicsodák nagyságodnak tanácsadói ez ide való dologban, kik azt tudják mondani, hogy király idejében imígy volt s amúgy volt; és nem gondolják meg: hogy az üdő is más, a fejedelem is más. Mi es mondjuk, hogy zultán Zulejman idejében más módon vala a dolog; de zultán Zelim azt mondja: hogy akkor ő volt fejedelem, most én vagyok. Ezt miről mondom nagyságodnak? semmi nem egyéb az oka, hanem hogy nagyságodnak hív akarok lenni és javára ügyekezem. Bizony, hogy a nagyságos passa nagyságodat szereti, és jó hírét nevét nagyságodnak örömet hallja, követét is nagy szeretettel fogadja; de az oka mi legyen, nagyságod értheti. Tudniülk, hogy nagyságod gyakrabban látogatná valami ajándékkal, és úgy lehetne ő is jó szível, jóakarattal és szeretettel nagyságodhoz, úgy forgatná a nagyságod dolgát is nagyságodnak kedve szerint a hatalmas császár előtt; mert akárhová mit mondjunk, de a dolognak a sarka csak úrajta fordul meg, ő építő és ő rontó. És valamely urak vadnak a hatalmas császár után, senki nincsen, ki kétszer vagy háromszor is esztendőben nem ajándékozná a nagyságos passát, mert tudja hogy úgy maradhat meg tisztiben. A moldovai és havasalföldi vajdák pedig, minden esztendőben háromszor és négyszer csak ajándékba tarisznyákkal hozzák az

aranyat és tallért. De még nagyságod csak azt sem küldé meg, a kit Tompa István és Gyulai Mihál nagyságod nevével ígértenek vala a nagyságos passának, tudniillik az húsz ezer forintot, hanem még csak felét küldötte meg nagyságod. Kérem azért az Istenért is nagyságodat, hogy nagyságod ne halogassa, hanem mentől hamarabb küldje meg neki, mert noha a nagyságod követinek nem szól felőle, de elhiggye nagyságod, hogy soha oly szembeletelelem vele nem lehet, kin meg (ne) emlékeznék róla, és nem kérdené az okát, miért halogatja nagyságod. Ez ideig avval kötöttem, hogy nagyságodnak pénze nincsen; de immár nem hiszi. Annakfelette minden esztendőben nagyságod ne tekintse pénzét, hanem emlekezzék meg a nagyságos passának jó cselekedetiről nagyságoddal, és ajándékával nagyságod látogassa meg, úgy leszen nagyságodnak atyja és gondviselője.

Ha nagyságodnak javát nem kívánnám, ezeket csak elhallgatnám; de azért jelentem meg, hogy nagyságodnak holtig hív akarok lenni; csak nagyságod is valami-ben fogadja meg tanácsomat; ha nagyságodnak kárára ügyekezem, bár megbüntessen Isten. Annakfelette megérthette nagyságod a következtől, hogy a második passa a nagyságos Mehemet passa után Piale passa legyen, kire néz a fővezérség e halála után, melmásodik passának nagyságod semmit sem küldött a madaraknál egyebet; mert a passák közzől egyiket nagyságod elfelejtette volt, tudniillik, Zinan passát, kit Aegyptumból hívának a vezérségre; és miért hogy Piale passa hon nem vala, az új ajándékát annak adók, és Piale passának semmi nem marada, ki immár ezentúl megjő a hadból és az üvét megkívánja. Emlekezhetnek penig reá minden követek, hogy a király idejében is a második passának

ezer tallérthoztanak egy kupával. Annakokáért jövendőre is gondolván, illik, hogy nagyságod is nem két vagy három száz tallért küldjön. hanem ha többet nem is, ezért küldjön nagyságod, hogy az is jó szível legyen nagyságodhoz. Ne halogassa penig annak is ajándékát nagyságod, mert tudom, hogy mihelt megjű, mindjárást kéri. Továbbá nyilván vagyon immár az is nagyságodnál, minemű ember legyen Ferdom aga a fő cancellarius, és mely igen kedves legyen a nagyságos passánál, úgyannyira, hogy valamit nem akar mívelni, azt erővel vele nem míveltetik, és a mit változtatni akar, az változva vagyon, és kinek még a hatalmas császár fia is kedveskedik ajándékival; ki ennekelőtte nagyságodra nehezel vala, de látván a nagyságod hozzá való jó akaratját és ajándékát, mostan jó szívvvel vagyon nagyságodhoz. Annakokáért kérem nagyságodat, hogy ennekutána is nagyságod keresse kedvét, és a mint mostan küldött nagyságod neki, ennekutána is azt el ne hagyja nagyságod, mert ha passa volna, majd nem árthatna annyit. Mostan vagyon nagyságodtól egy kívánsága, kiben hogy nagyságod kedvét ne szegje, én is kérem nagyságodat. Tudniillik, hogy nagyságod egy hintót szépet négy lóval küldjön neki, kivel, tudom, hogy ugyan nagy kedvet talál nála nagyságod; látom penig hogy igen szorgalmatos felőle. Azokáért mind a nagyságos passa ajándékjával küldje el nagyságod. Tudom hogy valamikor vagy írásban vagy valami nagyságodért való szólásban kelletik, halogatást benne nem teszen, ha nagyságod kedvét tölti. Annakutána a csauspassa is minemű ember legyen, kinek még az adóadó országokból is, Németországból, Velenczéből és egyébűnнен kétkétszáz aranya jár, az nagyságod követi megismerhették, ki mind idejéért mind tisztiért igen szava-foganatos

ember, és kinek alatta minden csausok vannak. Azoká-jért hogy mindenkor nagyságod mellett jó szóval lenne, illenék, hogy nagyságod nem két girás kupát küldene neki, hanem ugyan kedves ajándékot. Egy kupa kell az hatalmas császár kapucsi tihájának. Másik kell az kapuagának. Más meg ismét a passa tihájának. És egy a passa kapucsi tihájának. A kupák pedig lennének jók, hogy kik miatt szégyent ne vallanánk. Annakfelette a tisztbelieknek is ha többet küldene nagyságod, jobb volna. Nem énrtem, mert énnekem abból semmi hasznom nincsen, hanem a nagyságod dolgaiért, hogy mindenek jó szívvvel lennének és jót mondanának nagyságod felől és minden dolgát nagyságodnak hamarabb elvégezhetnék, mert Isten tudja, minemü nagy gonddal megyünk mindeneknek végére. Az nisancsi azaz : czímeriró avagy pecsétlő passának nagyságod ígért és irta volt : hogy mostan pénzem nincsen, de nagyságod kétszáz tallért küld neki. Ha többet nagyságod nem küld is, ottan azt küldje meg nagyságod, mertigen panaszol, és nagy könyörgéssel vehettem most is a levelek czímere irására. Azért halad ilyen messze minden dolgoknak végezése. Az aranymérő, olvasó, próbáló és írődeákoknak tizenöt aranyat küldjön nagyságod; a tefterdar csausnak is nagyságod két aranyat küldjön. Az menedéklevél-adótól semmiképen a levelet ki nem vehetjük három arannak alatta. Az nagyságos passa kapuján valóknak ha húsz tallért küld nagyságod, nem sok leszen; a több passák kapujára tíz tallér elég leszen. Mert bizony mondom, hogy ugyan hurítnak és most is ugyan elfutottunk előttök, utánunk hajítják a tallért és undokól szidnak, és mindenütt újjal mutatnak, mind utcán mindenütt megszólítnak. Ha ki azt itílné, hogy én magamnak kívánom: hiszem velem lesznek a köve-

tek, azok adják. Mert tudják mindenek, hogy én soha magamnak egy pénzt sem kívántam afélét, nem is kívánok; csak kívánom, Isten látja, az országnak megmaradását és nagyságodnak jó hírrel névvel való uralkodását. Jelentettem vala aztis nagyságodnak, hogy minden hireket nagyságod mentől hamarabb ide megirna a nagyságos passának, kivel kedveskednék nagyságod, és megismernék nagyságodnak hivségét, kit én mindenkör esküvéssel ajánlok nagyságod felől mind ez portán valóknak. De mint megirták ide a passák és bégek, minap a németek egy kastélt csináltak Debreczen táján a végekbe, *) mint mondják, kit hogy nagyságod hirrre nem tött ide, sok szó vala nagyságod felől, mint Ferencz uram is értette; de én fejemet kötöttem és esküttem, hogy nagyságodnak az sem hirivel sem tanácsával nem volt. Annakokáért kérem nagyságodat, hogy aféle dolgokat nagyságod megjelenteni ide, ne nehezellen, meglátja nagyságod, hogy mindeneknek kedves dolgot cselekeszik nagyságod, és jó hire neve leszen nagyságodnak. Én mindeneknek szava ellen nagyságodat ótalmazom holtig, és minden hivséggel lessek nagyságodnak; de szükség, hogy nagyságod is az én ótalmazásomat levelével és hírküldésével megerősítse, hogy énnekem is nagyobb hitelem legyen.

Térek immár az én dolgomra is. Megadák énnekem a nagyságod ajándékát, négy lóval tudniillik egy szekeret és háromszáz tallért, kit bizon jó neven vöttem nagyságodtól, és ha Isten éltet, megis akarok nagyságodnak szolgálni. De jelentem nagyságodnak, mint nekem kegyelmes uramnak, hogy a lovak kiket hoztanak, egy sem ér öt tallérnál többet benne. Tudom hogy

*) Kálló.

nem nagyságod akaratjából adtanak olyanokat, és nem látta úköt nagyságod, hanem gondolom, hogy a ki válogatta, a bűne; de ha látná, nagyságod is azt mondaná, hogy nem ajándékba valók, ol aprók és hitvánok. De mondom, hogy nagyságodtól olyan jó neven vöttem, mintha száz száz forintot érnének, mert nyilván tudom, hogy nagyságod jókat parancsolt és gyermek lovakat, ezek pedig igen aggok, kik felől azt merem mondani, hogy soha meg nem híznak. Reménségem mindazáltal nagyságodtól, hogy ilyen szolgáljának hív szolgálatját megtekintvén nagyságod, olyakat ad, kikkel én is mindenütt dicsekedhetem, és valakik látják, nagyságodnak jót mondnak érte.

Könyörgöttem vala azon is nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak, hogy kegyelmesen tekintene reám, emlékeznék hív szolgálatomra, és mostani szükségemben lenne valami segítséggel, mert bizony igen megfogyatkoztam; egy az, hogy fiamot környülmetéltetém, más, hogy házamat csináltatám, kikre költöttem ezer forintot, és semmi költségem nem marada, szükségem pedig igen nagy vagyon. Mostan is könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod kegyelmes szemeivel tekintsen reám, és örökké való szolgálatomért legyen segítséggel nagyságod, küldjön valami költséget és a pánczelt, (?) kiben én is dicsekedhessem az hatalmas császár előtt, és örökké szolgálhassak hiven nagyságodnak és nagyságodhoz tartozóknak; kiben ha kedvemet tölti most nagyságod, megismeri nagyságod, hogy hív szolgálja leszek nagyságodnak. Emlekezzék reá nagyságod, minemű fogadásokat tett legyen nagyságod énnekem, kiben én úgy hittem nagyságodnak, mint bizodalmas uramnak, és biztam nagyságodhoz, mint kitől mindenkor jó segítséget vártam és várok. Annakokáért tekint-

sen nagyságod ígíretire és az én szolgálatomra, és mostan mutassa meg minden hozzám való jó akaratját, hogy én is nagyságodhoz jó szívvel lehessek és nagyságodnak hiven szolgálhassak. Én pedig az reménségben vagyok, hogy nem csak most, hanem jövőendőbe is nagyságod engemet szükségemből és adósságomból ki-segít, meg is kazdagít. De soha jobbkor meg nem segíthet nagyságod mint szinte mostan. Meg is kérem nagyságodat és könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod kérésemet mostan ne hagyja hiába, hanem mentől hamarabb mutassa meg hozzám való jó akaratját, és mentől hamarabb küldjön valami költséget, kivel szükségemet tehessem, és kiből ismerjem meg nagyságodnak hozzám való jó akaratját. Végezetre, minapiban jöttek vala ide valami jancsárok, kik mellett irt vala az budai basa is, és panaszzanak a nagyságos passának, mivel-hogy az erdéliek fogták volna el és adták volna a felső pártra, kik felől parancsolta vala a nagyságos passa Ferencz deáknak, hogy megírná nagyságodnak, hogy gondját viselné nagyságod, és aféléket büntetne meg nagyságod, és az jancsároknak dolgát elvégezné nagyságod. Annakfelette irta volt nagyságod Ártándinak is halálát, és hogy elfoglalta volna nagyságod az új várát, kiben talált volna nagyságod török rabokat; annak-ökájért most is parancsolja a passa nagyságodnak, hogy valakik aféle gonosztságot cselekednének és törököt fog-nának, nagyságod mindjárást jószágokat magának foglalná, és úmagát megbüntetné. Én is kérem azért nagyságodat, hogy nagyságod cselekedjék a nagyságos passa kívánsága szerint, és aféléket büntesse meg nagyságod, ki nagyságodnak hasznára leszen inkább hogynem kárára. Továbbá irt volt nagyságod a felől is a nagyságos passának, hogy kívánnák a Lengyelek, nagyságod meg-

segíti-e avagy nem? Értjük pedig hogy a Lengyelek is meghasonlottanak, a Németek is berzenkednek. Annak-
okáért hagyá énnekem is, hogy irjak nagyságodnak, és
a nagyságos passa is irta nagyságodnak, hogy megse-
gítse nagyságod ökö. Az budai, tömösvári passának is,
és szolnaki bégnek parancsolatot szerzettünk, hogy
vagy kívül vagy belül valami ellensége támadna nagy-
ságodnak, mindjárt megsegítsék nagyságodat. Az ha-
talmos császár hada felől azt irhatom nagyságodnak,
hogy Istennek hála egészségben és épen vadnak, a
Mizinia szigetnél egy szigetet megrablottak és egy vá-
rat megvöltek, nagy nyereséggel és számtalan rabok-
kal jönnek, s rövid nap Isten akaratjából Konstantiná-
polba lesznek. Istennek hála, minden felől békességünk
vayon, sohonnan semmi bántásunk nincsen, immár
csak a Németekre ügyekezünk, csak bontanák meg a
frígyet, mert elunjuk a sok veszteg ülést. Adná Isten
kezünkbe Egret, Szakmárt, Tokajt, Kassát és a több
várakat, hogy sohonnan ne lenne nagyságodnak is bán-
tása. A több dolgokat megértheti nagyságod Ferencz
deáktól, a nagyságod hívétől. Az Úristen éltesse nagy-
ságodat, és adjon jó szerencsés uraságot nagyságodnak.
Ez levél költ Konstantinápolyban, Octobernek 13. nap-
ján, anno 1573. Ahmat csaus, nagyságodnak hive.”

LVII.

Mehemet dragoman Báthori Istvánnak.

„Az nagyságos Mehemet pasa titkos iizeneti.”

1573. oct.

„1. Nagyságod minden titkos és alattomba való
jóakarátját, atyafiságát és barátságát mutassa Len-

gyelországhoz és az Lengyelekhez, miképen az hatalmas császár is mutatja; de miképen nagyságod irt volt az segítség felől, kivel az Németek ellen nagyságod akarta volna úköt segíteni, annak nagyságod hagyjon békét, mert most is az hatalmas császárnak nagy haragja vagyon rejájok, miérthogy egy hajóját az hatalmas császárnak Neszterfejérvár mellől elvitték volt. És ha segítség nélkül szükölködnek, hiszem megtalálják az hatalmas császárt úmagok.

2. Az mi tövissek vadnak az nagyságod jószágában és birodalmában, kik nagyságodnak ártalmára és bántására volnának, azokat nagyságod irtsa ki. Annakutána panaszoljon vagy császárnak vagy énnekem, nagyságod jó atyjának és gondviselőjének, én mindekben gondodat viselem.

3. Emlekezhetik az jó fiam reá: én mennyi jót töttem vele, most is mindenkben gondját viseltem és viselem is, fiuról fiúra az hatalmas császártul levelet adtam. Annakokájért az én pénzemet, kit ígért vala, a mi benne hátra vagyon, küldje meg mostan, ne halaszsa tovább hogy én is jóakaró atyja legyek.

4. Az jancsárok dolgát vigye véghez, elégítesse meg ököt, mert az jancsáraga forgatja minden dolgokat, ki éjjel nappal az hatalmas császárral beszél, és a mit kíván az hatalmas császártul, mindent megnyer.

5. Emlegetik itt, hogy az német követ el nem fogy tőle. Annakokáért ha kinek onnat mi követsége leszen, vagy Váradon vagy másutt maradjon, ha mi dolga vagyon, tegye hirrre. Mert én is tartok a basáktul, kik azt mondják, hogy ellenséget hizlalok mimagunkra. Egyéből mindenkéből bizza énreám magát, jó atyja akarok lenni.

6. Ű nagysága Báthori Kristóf irjon valaha valami levelet az nagyságos passának, kiből értse hozzá való akaratját.“

LVIII.

Daczó János portai ügyviselő Báthori Istvánnak.

1573. oct. 13.

„Kegyelmes uram. Éltémig való szolgálatomat iróm nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Az mit nagyságod énnekem poroncsolt vala, az mibe tudtam én mindenbe erőködtem nagyságodnak hiven szolgálni; ennekutána es valamibe én nagyságodnak tudok szolgálni, semmibe magamat meg nem vonzom. Im nagyságodnak mindeneket irva küldtem, kit hova adtunk, Ferencz uramtul is megértheti nagyságod. Nagyságodnak azon könyörgök, mint kegyelmes uramnak, hogy nagyságod énnekem minden hireket tudtómra adjon, hogy tudja(k) az passa elütt mit szólni, mivel magunkat menthessem. Értem, hogy most jó neven nem veszi az passa, hogy nagyságod meg nem irta az kastély-csinálást; azért ha mi oly dolog esik, kit nagyságodnak meg kell irni, nagyságod írja meg neki, hogy ne adjunk mi semminek okot.

Poroncsolta vala nagyságod, hogy az mely gyermek lovat Markházi talált volt nagyságodnak, megvennök; én az gyermek lovat megtaláltam vala, de énnekem nem tetszik, mert szertelen vékony; talám találnék lovat, de énnekem arra való pénzem nincs, mert soha még ilyen nagy drágaságot nem tudok Konstantinápolban, mint most vagyon.

Azon is könyörgök nagyságodnak, mint kegyelmes

uramnak, hogy nagyságod az szegén vén atyámat ne hagyja az miből lehet.

Az merkuriomnak okkáját száz ozporán kéri. Nagyságod írja meg, mit cselekedjem, ha eladjam avagy ne. Az hatalmas Úr Isten éltesse s tartsa meg nagyságodat minden javaival. Ez levél költ Konstantinápolba, szent Gál nap elütt való kedden, anno Domini 1573. Nagyságod szegén szolgája Daczó János.“

LIX.

Szelím szultánnak Báthori István.

1573.

„Az hatalmas Isten hosszú életet, jó szerencsét adjon te hatalmasságodnak. Az ország adaját te hatalmasságodnak emberem által Balogh Ferencz által megküldtettem. Annakutána, Békes Gáspár ároló, ki az Németekhez szökött, énfelőlem gonoszt mondott, emberei által levelet küldett, valamit szólt nem igazán szólt. Őnekie szándékja ez : hogy az országot háboruságba hoznája, vesztenéje énvelem egyetembe. Azon könörgek te hatalmasságodnak, hogy az ő hazug szavainak helt ne adjon. Tudja hatalmasságod, hogy annakelőtte is János királynak és az ő fiának eféle árolók német tanácsbul veszedelmére jártanak ; de Isten éltesse az hatalmas császárt, hogy sem Németeknek sem eféle árolóknak nem engedett az ország veszedelmére töréseket, mely mindenkoron az hatalmas császár szárnya alatt megnyugott. Most is őnekie szándékja volna, hogy az országba valami háborusságot indítana. Én kedig régi nemzetségből ez országba lévén, azon igyekeztem, hogy az országbeli urakkal és nemesekkel hatalmasságodnak

jámborul s hiven szolgáljak, nem akarnánk egy lator ároló miatt országostul megháborodni. Mi mindenkoron az te hatalmasságod parancsolatja szerint készek vagyunk hiven szolgálni, nemcsak szóval, hanem cselekedetemmel is meg akarom bizonyítani. Hálát adunk az hatalmas Istennek, és hatalmasságodért nekie könyörgünk, hogy minékünk sok jót töttél; ennekutána is az te hatalmasságod ruhaperéméhez ragaszkodunk etc.“

LX.

Mehmet nagyvezírnek Báthori István.

1573.

„Az Úr Isten adjon hosszú életet nagyságodnak. Az ország adaját ím beküldtettem emberem Balogh Ferencz által. Békes ároló, ki az Németekhez futott, énreám leveleket küldött nagyságodnak, ugyanazon leveleket nagyságod emberem által hozzám küldött; megértettem mi szándokja volt. Ezért Isten adjon nagyságodnak minden jót, hogy énvelem oly jól cselekedett; meglátja nagyságod, ha Isten éltet, mely hiven én az hatalmas császárnak akarok szolgálnom. Nagyságodnál nyilván vagyon, miképen eféle árolók az német tanácsbul szegény János királylyal és az ő fiával cselekedtenek és reáok történek. Az hatalmas Isten éltesse az császárt, az ő szárnya alatt nyugodalomba vagyunk. Most is Német tanácsbul az országra és énreám gonosz szándékkal vannak. Nagyságod jól tudja, miulta énnekem az hatalmas császártul az vajdaságot szerzette, hogy én az országot hiven és jámborul megoltalmaztam, az országbeli községet békességben tartottam, melyek az hatalmas császárért és nagyságodért az Istent imádják.

Ezután is holtomig meg akarom hivségemet mutatnom az hatalmas császárnak; valamikor parancsol engemet, mindenkoron az országgal kész vagyok szolgálni. Kö-nörgök nagyságodnak hogy ilyenféle ároló szavának ezután is helt ne adjon. Én az hatalmas császár és nagy-ságod javáru! el nem feletkezem; az hatalmas császárt mind fejemmel mind véremhullással akarom szol-gálnom. Bőven izentem nagyságodnak Balogh Ferencz-től, kinek nagyságod meghigye szavát.“

LXI.

Erdély rendei végzést hoznak Békés s a portai adó dolgában.

1573. oct. 15.

„ Nagyságos kegyelmes urunk. Megértettük az nagyságod kegyelmes akaratját és reánk való nagy gondviselését, melyekről nagyságodnak örök hálákat adunk és holtunkig való szolgálatunkat ajánl-juk. Könyörgünk nagyságodnak alázatosan mint ke-gyelmes urunknak, hogy ennekutána is ne szün-jék e szegény hazára gondot viselni és vigyázni. Miké-pen értjük, hogy Békés Gáspár contra statum et quie-tem publicam erigálta magát, és a nagyságod személye és méltósága ellen machinálkodott: teljes hatalmat adunk büntetni és efféle pártokat kiírtani. . . .“

„ Közönséges akaratból végeztük, hogy az ország oltalmára minden úr és nemes ember, székely uraink és atyánkfiai, azonképen a szász uraim hadako-zóul jó szerrel legyenek az előbbeni articulosok, módok és rendtartások szerint, azon elvégezett büntetések alatt

úgy, hogy mikor az nagyságod levelét látják, tartozzanak odamenni minden szerszámokkal, az hová nagyságod parancsolja és az hová a szükség kívánja; a magyarországi uraink és atyánkfiái is azon terhviselésre ajánlják magokat.“

„Továbbá végeztetett ez is országul, hogy látván nagyságodnak e mostani jelenvaló szükségét és nagy költségét, az erdélyországi nemes uraim kapuszám szerint ígérnek nagyságodnak 99 pénzt ez jövő szent Katalin asszony napjára fogatkozás nélkül beszolgáltatni.“

„A székely uraim is ezen ígérettel ajánlják magokat nagyságodnak mint kegyelmes uroknak.“

„A szász uraim is egyenlő terhet akarnak viselni, látván ez ország szükségét.“

„A magyarországi uraink és atyánkfiái is ígérnek kapuszám szerint egy forintot a feljül megírt napra híven beszolgáltatni.“

LXII.

Amhát csausz Báthori Istvánnak.

1573. oct. 16.

„Örökké való szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint bizodalmas uramnak sat. Továbbá eljuta a nagyságod embere Járai Tamás a nagyságod leveleivel, melyekbe mind a hatalmas császárnak mind a nagyságos passának nagyságod hirrre es tudtára adta a Békes Gáspár dolgát és németté létéét, kivel megmondhatatlan kedves dolgot cselekedett nagyságod, és igen jó neven vették nagyságodtól, s mindenekben a nagyságod kívánsága szerint cselekedett az hatalmas császár, és min-

denfelé a hová nagyságod kívánta, im parancsolatot adott, hogy készen legyenek, és nagyságod valahová kívánja, mentest menjenek, mely parancsolatokkal engemet küld vala el a nagyságos passa, de mivel hogy annakelőtte meghatta vala, hogy Lengyelországba készülnék, abba nem mehettek el, hanem én küldé el Muztafa csaust, ki mellé adta Mehemet béket a nagyságod országabelit, nem egyébért, hanem hogy meglássa, az urak közül kik szolgálnak nagyságodnak, kik nem, mert ott inkább tudja az urakat, és hogy mindenek felől bizonyos hírt hozzon. Annakfelette igen is szereti a passa, minden tolmácsoknál inkább; ha teljességgel tudná a török nyelvet, eddig is fő tolmácscsá tőtte volna, de megígírte, hogy azzá teszi, mert hív és tudós iffiu, és mindenekbe gyors, énvelem két úttal Lengyelországba küldötte, hol megpróbáltam és láttam, hogy tökéletes és hív iffiu. Most is sokat törekedém a passánál érette, hogy énvelem bocsássa el és ne küldje oda, de meg nem nyerhetém semmiképen, hanem úgy parancsolá, hogy ott a dolog elvégeződván vagy az uton előltalálom, vagy haza jut ide, velem eljőjön. Annakokáért kérem nagyságodat, hogy nagyságod mutassa meg hozzá való jó akaratját és kegyelmességét, mert tudom hogy mihelt hazajő, mindjárt megkérdi a nagyságos passa, mit adott nagyságod; hogy legyen nagyságodnak jó hireneve, és a nagyságos passa is mondjon aferimot, azaz: jól cselekedett. Annakfelette, elhiggye azt is nagyságod, hogy soha jöendőbe is nagyságod szolgálatja nélkül nem lehet, mert látom, hogy reá száll lassan itt a portán a tolmácsság, szolgálatra termett ember, tiszta hivséggel és igazsággal teljes, és nagyságodhoz tiszta szívvel nagyon, mindenek előtt nagyságod jó hírét nevét beszéli. Én is mindenkor miolta is-

merem, titkaimot és fejemet reá biztam, soha semmi hibát benne nem leltem, most is minden titkokat neki megjelentettem, nagyságod tőle értse meg, ismét bizzék nagyságod hozzá mindenben. Az én magam dolgaimeit is reá biztam, kik felől kívánnám, hogy nagyságod hallgatná meg. Végezetre, Muztafa csausnak is nagyságod legyen segítségével, mert nagyságod jóakaró embere. Isten tartsa meg nagyságodat, és adjon bódog s kedve szerént való diadalmat minden ellenségen. Datum Constantinopoli die Galli 1573. Ahmat csaus, nagyságod híve.“

LXIII.

Amhát csausz Báthori Istvánnak.

1573. oct. 16.

„Örökké való szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint bizodalmas és kegyelmes uramnak sat. Emlekezhetik nagyságod reá és immár meg is próbálhatta nagyságod, hogy én eleitől fogva mindenkoron és mindenekbe nagyságodnak hív szolgálja voltam és hiven szolgáltam. Ennekutána, ha Isten éltet és a míg éltet, nagyobb szorgalmatossággal akarok nagyságodnak szolgálni, csak én is azon kérem és könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod se feledkezzék el teljességgel az én szolgálatomról, hanem valamibe tekintsen nagyságod énreám is, és a miben nagyságodnak könyörgök, legyen valami foganatja. Nám, ha valami pasához avagy béghez megyünk, kiknek soha nem szolgáltunk, kegyelmesen meghallgatják könyörgésünket, és kedvünket nem szegik; hiszem inkább illenék, hogy nagyságodnál valamit fogna könyörgésünk; a mi felől

penig mostan könyörgők nagyságodnak, nem sok. Lám az Úr Isten nagyságodnak bódog uraságot adott; illik azért, hogy nagyságod is kegyelmességét megmutassa az szegén szolgálaihoz, az Isten ajándékából, hogy úk is hivebben és szorgalmatosban szolgáljanak nagyságodnak. Az szolga, tudom, sok; de miképen a pénzt meg szoktuk válogatni, azonképen a szolgát és szolgának szolgálatját megválogatjuk és próbáljuk avagy meg inkább. Tudja penig nagyságod, hogy ez iffiu Járai Tamás mind a megholt királynak, kinek Isten irgalmazzon, mind az országnak, nagyságodnak is hiveséggel szolgált, ennekutána többel szolgálhat. Kinek én hív szolgálatját látván, az én atyámfiával Muztafa csaussal könyörgöttem vala nagyságodnak, hogy nagyságod megemlekezvén szolgálatjáról, ki éjjel és nappal, jó és gonosz üdön, egy fejét nem nézvén és nem gondolván életét, a nagyságod dolgában minden mulatás nélkül fárad és fut: a kevés jószágot, mely vagyon Széplakon és annak is csak negyedrésze, megmutatván kegyelmességét, adná neki nagyságod, kit megígirt vala nagyságod hogy leszén, de még ez ideig meg nem adta nagyságod. Kit mikor megértettem volna, bizon ugyan megindulék rajta, mert tudom, hogy olyaknak ad nagyságod, kik csak hizelkedéssel és hazugsággal forgolódnak nagyságod körül; de aféle csak sokszor nyomná a konstantinápoli utát, meg fogná nagyságodat uuni, de látom hogy ez iffiu meg nem unja nagyságodat. Annakokáért megis könyörgők nagyságodnak, hogy legyen valami látatja szolgálatomnak, és nagyságodnak hozzám való jó akaratját lássám meg, könyörgésem hijába ne legyen, hanem ígéreti szerént adja meg nagyságod; nem sokat teszén nagyságodnak, és az én szolgálatomat is inkább indítja nagyságod magához, ez iffiat is hozzá foglalja

nagyságod, és éjjel nappal ez veszedelmes utban, egyebött is nagyságod bizvást élhet szolgálatjával. Mostan is ilyen sárban, esőben, hóban lovát elhagyván, a nagyságod dolgában testtel lélekkel fut és siet. Ha pedig nagyságod ebben kegyelmességét megmutatja hozzája, elhittem és tudom, hogy annakutána úis szive szerint szolgál nagyságodnak. Ugyan kívánom pedig ezt tiszta sziből nagyságodtól, hogy nagyságod kegyelmesen megmívelje, hogy én is lássam könyörgésemnek fogamatját, nagyságodnak is hozzám való jó akarátját. És kegyelmes választ várok nagyságodtól, az én atyámfia Mehemet bég által, ki az hatalmas császár tolmácsa. Az Úr Isten éltesse nagyságodat és adjon minden ellenségen diadalmat. Költ Konstantinápolban, szent Gál napján, anno 1573. Ahmat csaus, nagyságod hive.“

LIV.

Báthori Istvánnak Firidin aga.

1573. oct.

„Köszönetemnek és szolgálatomnak utána. Ím, értöm, hogy bekildtéték az adót; azt kit nekem kildtetek, aztis megadták, köszönetem, Isten fogadja. Én ezután mostansággal semmit nem kívánok, mert nekem kedvet kerestétök, kit megiszolgálók; de azért mastansággal én is kenyörgök, hogy a nisanсібégnek az ő régi tervén szerént való jargallását, kit meg nem kildettétök, ki régi szolgája az császárnak, adjátok meg, és keressétek kedvét, mert nekünk is régtől fogva való mester atyánkfia, az mit annak adtok, úgy tartjuk, mintha nekünk adnátok.

Továbbá az mely szekérre temagad felülsz, szép

és jó lovak legyenek benne, olyat kildj nekem ; te is valamit nekem parancsolsz, vagy jó lovat kívánsz, vagy egyebet, kész leszek megkildeni. Egyebet mast semmit nem kívánok, csak hogy mast az szekeret lovastul kildd meg. Isten tartson meg.“

LXV.

Murat főtolmács Báthori Istvánnak.

1573.

„Nagyságos vajda uram, örökké való szolgálatomat ajánlásom után. Én te nagyságodnak az vajdaság adatásakor minden praktikában jelen lívín szolgáltam és szolgállok es, amiképen Gruyo Péter uram bizonyóságot tehet. De miért hogy ez ide való dolgokat mind az én nem barátom Gyulai Mihál által hadtátok volt, nem hogy jómrá lenne, inkább gonoszomra igyekezett. Nagyságod ezt megértheti, hogy miért hogy énis Somlyaiak“ féle voltam, nagyságod is Somlyainak neveztetik, igen örültem hogy, egy az : hogy én is itt dicsekedhetem, hogy ilyen nemzet volnók ; más az : hogy hasznatokat is jobban vehetném hogy nem mint idegen más fejedemtől. Én pedig az Ferhát dragoman idejiben inkább minden szolgálatot, akár irás akár másféle, inkább és jobban helyre helheztettem, hogy nem mint Ferhát uram ; de esztendőnkint három száz tallért megküldettenek neki, énnekem pedig mindaddig hogy Gyulai Mihál káromra kezde lenni, minden esztendőre megjárt onnan ötven magyar arany. Most pedig, egy az : hogy Ferhát helyin is vagyok, más az : hogy fő tolmácsa is vagyok az hatalmas császárnak, csak tizenhat aranyot feljebb hozattak énnekem a régi Ferhát idejin való szokásomnál. Annélkül is pedig az vajdaság ujonnan adásakoron

az cancellariusnak és a nisangynak, miképen az császári decretomba felirva vagyon az övék, azonképen az porta tolmácsainak is tizenhét ezer ozpora szokott megjűni. Ín te nagyságodat nem erőltetem rejá, de az pasa mikor meghatta vala az Tompai Istvánnak és az társainak az cancellariusét és az nisangyét, ugyan azon módon az tolmácsokét is meghatta vala. Azírt az pasa nyilván tudja, hogy azoké megjött, azon módon az mienk is megvoltát állítja, de én nem szólok semmit, hanem nagyságodra hattam; az több társaimot is nem hattam szólni, hanem megigírtem nekik, hogy nagyságodnak levelet küldök. Továbbá az nisangy is mindenért engem firtat hogy irjak levelet nagyságodnak, hogyaz eremt (?) es, az kétszáz garas ki még hátra vagyon, megküldené nagyságod nekie; én is váltig ígírtem, hogy megirom. Továbbá, ez kevetek szóvalis mondhatnák nagyságodnak, de egen kenyergek nagyságodnak, hogy ha szinte Ferhát bég gyanánt engemet nem tekint, még is ez mostaninál jobb szemvel tekintsen rejám nagyságod, hogy én is tudhassam, nagyságod előtt az én dolgom mibe vagyon, hogy én is mindenbe még szerelmesben szolgálhassak nagyságodnak, mikor az tekintet tifelőletek szokása szerint esik, én is még szorgalmatosban mindenféle vigyázást tiszek nagyságod szolgálatjára. Íme azírt mostan az nímet királnak egy levelít és nímel titokját az kevetinek megküldettem István uram és Grujo Péter által. Csak az Isten éltesse nagyságodat, ím meglátja, hogyha én is ílek, nem ílszen heába nagyságod tekintete hozzám. Továbbá az Oláh és Moldova vajdái esztendénként hat ezer ozporát és egy lovat küldnek énnekem, maga semmi szolgálatot nem mívelem, de még is az rígi törvéne szerint az császárnak, megadatik. Továbbá, az menedíklevelét az adónak meg

nem akará az kegat-emíny megadni, a ki által minden császári levelet kiszolgáltattak, hanem azt monda : hogy mi oka, hogy minden urak, szangyákok és beglerbégek és vajdák az ország bírása felől beratot vesznek, azaz : császári privilegiumot, erdéli vajda pedig csak hallgatásba vagyon ? Eredj, úgymond, jűjenek ide az kevetek, és hozzák meg az privilegium pénzit, osztán megadom, úgymond. Osztán az pasának megmondottam, megadassa az menedéklevelet, de meghagyá, hogy vajda uramis vigye ki az privilegiumot, lám, királ fia is kivőtte vala. Osztán az emín pasátul egy czédulát kire; én elhozám neki, és monda : Ím ez czédulát megtartom, de ha privilegium pénze meg nem jű, az jevendő esztendőn nem adom ki az adó menedéklevellít. Ebbe maradánk. Azírt nagyságod arrais gondot viseljen. Caeterum valete. Murat interpres primarius caesareae majestatis.“

LXVI.

Báthori István portai ügyviselője számot ad :

1573.

„Nagyságod adott vala én kezemben kétszár tallért. abból adtunk az hová szükség volt :

Az császár kapucsiájának adtunk	
hatvan tallért	nro 60
Az császár deákinak adtunk tall.	nro 22
Az nagy kapucsiának adtunk tall.	nro 5, fél.
Az mettereknek adtunk tall. .	nro 5, fél.
Az ki az aranyat méri, adtunk tall.	nro 1
Az ki az aranyat olvasztja, tall. .	nro 1
Egy vén kapucsiának adtunk tall.	nro 1

Az deákok kapucsiájának adtunk tall.	nro	1
Az vízhordónak adtunk fél tallért.		
Az adó-menedék-levélért adtunk tall.	nro	3, fél.
Az főpasa kapuján adtunk tall.	nro	14
Az Piali pasa itthon nincsen		
Az Amhát pasa kapuján adtunk tall.	nro	8, fél.
Az Mamhut pasa kapuján tall.		7
Az Muztaffa pasa kapuján tall.		9, fél.
Az Szinán pasa kapuján adtunk tall.		8, fél.
Az csausz pasa kapuján tall.		4, fél.
Ferodon aga kapuján adtunk tall.		1
Maradott ebből énnálam tall.		58

A d ó, a z p o r t a i.

Az hatalmas császárnak adtunk tízezer arany forintot, száz gíra ezüstöt.

Az fővezérnek adtunk	tall.	5000
és húsz gíra ezüstöt.		
Mamhut pasának adtunk	tall.	300 és
tíz gíra ezüstöt.		
Amhát pasának adtunk	tall.	300
tíz gíra ezüstöt.		
Muztaffa pasának	tall.	300
tíz gíra ezüstöt.		
Szinán pasának	tall.	300
egy aranyos kupát.		
Ferodon agának	tall.	200
egy kupát, egy aranyas fegyverderekat.		
Amhát csausznak	tall.	300
egy hintót négy lóval egyetemben.		
Murat bégnek	tall.	100
Csausz pasának egy kupát.		
Kapi agának egy kupát.		

Kapcsilarkihájának egy kupát.

Az pasa kihájának egy kupát.

Énnálam maradott egy kupa, tíz gíra ezüst.

Ezek felett kétszáz arany forintból vásárlottuk ezeket :

Vöttem négy csáprágot	tall.	85
Tíz vég bagaziát	tall.	21
Harmincz oka kanát	tall.	3
Habarniczát vöttem	tall.	4
Egy párduezbőrt vöttem	tall.	14
Másik párduezbőrt vöttem	tall.	8
Négy párduezbőrt vöttünk	tall.	39
Egy széket vöttünk	tall.	18
Négy bokor gémtollat	tall.	83
Terra sigillatát	tall.	8, fél.
Pomagranátot	tall.	1
Maradott ebben nálam itt	tall.	13

Annakfelette adott Ferencz uram én kezembe száz arany forintot, kit Piali pasának kell adni; nagyságodnak könyörgök, hogy nagyságod az százat is küldje meg, mert most útba vagyok, tudom hogy mindjárást rám küld, én bizony meg nem adhatom, mert nekem is nincs.“

LXVII.

Báthori Istvánkan Szelím szultán.

1573.

„Báthori Estván erdélyi vajda, adjon az Úr Isten teneked hosszú életet. Ezt adjuk teneked tudtodra, hogy Budábul mennek volt kilencz budai jancsár az én dalgomba; mikoron pedig jutottanak Szolnok és Gyula

közett, és Chatachor faluba szállottak volna, ottégyen Ártándi házába két éjjel háltak : az tisztartó szolgálai és erdélyiek egy éjjel reájok rohantanak, és őket ugyanott megfogták, és Kassán adták volna őket el két-kétszáz forinton. Az mely rabok változnak és jönnek Kassáru, azok minekünk jelentik, hogy ott látták fogva őket, melyek közül egynéhányan jöttek meg az mi portánkra, kik vallanak, hogy erdélyiek fogták volna el, és annakutána Kassára adták volna pénzen őket. Ezt megértvén, irtunk kassai kapitánnak, hogy ez frígy alatt nem kellett volna az én népemet bántani ; mely nekünk ilyen választ tött, hogy az német pártrul őket el nem fogták, hanem erdélyiek fogták és ők adták nekie pénzen. Hihető dolog, hogy úgy vagyon, mert az mely helen fogták el őket, közelb az a hely Erdélhöz hogynem Kassához. Azelőtt is irtunk vala néked ez dolog végett ; te nekünk ilyen választ töttél, hogy te kettőnél többet nem láttál volna, kik sebesek maradtanak, azokat is elbocsáttad volna békével, az többit pedig az kassaiak fogták el. Azért én tetüled egyebet nem kívánok az te hivségednél ; amellet hagyom, hogy az mely pénzt vöttek az erdélyiek kassaiaktul az jancsárokért, azt a pénzt adasd meg azoknak, az kik az jancsárokat megvötték, hogy az jancsárok megszabadulhassanak. Isten tartson meg. Konstantinápolyba ennekelötte hetedfél hónappal 1573. “

LXVIII.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1573. october.

„Erdélyi vajda Báthori István, az Úr Isten adjon neked hosszú életet. Ez én parancsolatom oda jutván, azt úgy értsed : Haszon agha jöve az én portámra, én-

nekem panaszlá, hogy mikoron az Barda falubeli dézmáját dézmálja volt, mely falu spahiassága alatt vagon, Ahola nevő falubeli népe, Korton Mihály, Harmai János és Lázár két fiával, annakelőtte harmincz emberrel reámentek, megfogták másodmagával, két lovát, fegyverderékját és egyéb szerszámát elvötték, őmagát megkötezték, egy falka ideig fogságba lévén, háromszáz forint szaczolás alatt bocsáták el; azoknak hatalmas cselekedeteiről bennünket megtalála. Azért hagyjuk tenéked: ezt ez parancsolatunkat látván, hogy ez dolognak végére menj, ha úgy történt-e, az mint nekünk jelenté vagy nem. Az dolog így lévén, megelégtessed egy pénzig, hogy kárt ne valljon, és az mi portánkra ilyen panasz ne jöjen, mert mi senki hatalmaságos cselekedetét el nem akarjuk szenvedni. Azért az én parancsolatomnak helt adj. Datum Constantonopoli ennekelőtte ötédfél hónappal 1573.“

LXIX.

Egy magyarországi főúrnak Báthori István.

1573.

„Spectabilis et magnifice domine, frater observandissime. Salutem et nostri benevolam commendationem. Te kegyelmedtől el nem akarjuk titkolni az mit értünk az országnak és az hazának veszedelmére. Mert az Portáról bizonynyal értjök, hogy ez két dolog az császárnak igen ellene vagon: Egyik az, hogy Lengyel királynak császár ő fölsége utát megállatta és Németországban szabad passust nem adott neki. Másik, a Kállónak csináltatása, kire tanósága vagon az budai és temesvári passának hogy reámenjenek. Mely két okért

hiszszük, hogy ugyan véghez sem megyen az frígy, mert az francziai követ mindenképen ezen vagyon, sőt félünk, hogy rövidvaló nap elvész az ódakivaló maradék föld. Azért, miérthogy senkinek nagyobbá nem jár mint kegyelmednek, senkihez sem illik inkább: az én tetszésem szerént, kegyelmednek kellene ő felségét császárt róla inteni, informálni és könyörögni, hogy ő fölsége ezféle okot távoztatna el, ha kedve és alkalmatossága nem lehend az hadakozáshoz.

Tudom hogy Békes Gáspár minden uton érte lesz, hogy ha császárt hadakozni ellenünk felindíthatja, de soha nem vélhetem, hogy ő felsége az én szolgálatomat és ez országét az egy latorért hátra vesse, és az mi nagyobb, terek császárral Békes kedvejért összeveszzen. Mindazonáltal kegyelmedet kérem, kegyelmed is informálja úgy ő felségét, kibe tessék meg az kegyelmednek énhozzám való atyafisága, és ez nyomorú feldenkhez és mostani csendességhez való jóakarátja.

LXX.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1573.

Békes segédért Maximilián császárhoz folyamodott. Ennek követe Báthorit felhívta, adná vissza Fogarast s elfoglalt egyéb jószágait Békesnek, kinek máskülönben joga leszen ügyét a rómaiszent birodalom gyűlése elébe vinni, mely az igazságszolgáltatást nem fogja elmulasztani. Báthori, hogy ne látszassék Maximilián tekintélyét kicsibe venni, Sulyok Imrét és Sombori Lászlót Bécsbe küldé, kik nevében kinyilatkoztatták, miszerint

nincsen ellenére, hogy Maximilián, mint császár, magához felebbhívja az ügyet, de Békest ismét befogadnia Erdélybe, neki, Báthorinak, a rendek is tiltják; a szökevény jószágai már elidegenítvék; s a meggyesi gyűlés által ellene hozott ítéletet nem lehet megsemmisíteni. Mit megértvén Békes, monda : Még nem rövidült meg az Úrnak keze.

LXXI.

Báthori Istvánnak Szelím szultán.

1573.

„Erdélyi vajda Báthori Estván vajda, az Isten nagy sok esztendeig éltesen minden atyádfiaival egyetembe. Az én parancsolatom hozzád jüvén, tudjad, hogy az én portámra levelet köldettél, ekképen irtad az levelet : Békes Gáspár német királyhoz hajolván, németek között egy várat vevén, azokkal egygyé lőtt.

Énnekem igaz dolgot irtál. Az én akaratom az és kívánságom, hogy az ő várat megvegyem, és őmagát elveszessem, Isten akaratjából mostan rá készületben vagyok. Énnekem így adtad hirrét. Toábbá azt irtad, hogyha német király segítséget küldene, budai bassa, temesvári bassa, Bogdán vajda, Oláhországi vajda készen legyenek az ő népekkel, valahová szükség, oda jűjenek, azt irtad. Erre az dologra parancsolatot akartál iratni. Ez elmúlt holnapnak huszadik napján az temesvári beglerbeg énnekem levelet küldött. Azt irta, hogy egyik várat Békes Gáspárnak megvetted, és az másikat megkörnyűközted. Hogyha az Németek valamely végbeli váradot megszállanak, és azt az várat, melyet megszállottál, elhagyván és azokra menvén, iminnen az várból

azok elszaladnának, meghattam budai, temesvári beglerbegnek, hogy segítséggel legyenek, és hogyha Németjű, azokra menjenek, te kedig azokat el ne hadd, hogy el ne szaladhassanak. Mostanában Muztafa csausz tehozád ment az én levelemmel; énnekem az te igazságod és barátságod szerént az Bogdán vajdával és Oláh vajdával hirt adván, hogyha az Németek közül segítség jűne vagy az te váradra menne, valamely felől az segítség szükség leszen, hirréd adjad nekik, hogy ha temelléd menjenek vagy másuvá menjenek, valahová jobbnak ítéled, oda küldjed őket. Hogyha az Töröknek is segítség kelletik, azoknak is hirt adj.

Te is az te országodban való urakkal egyes levén, valami okossággal az árolót kézben adván, jó vitézidet hozzá készítvén, az én kapúmra küldjed. És ezekből az dologból igen megoltalmazad magadat, hogy az én arczámra valami szégyent ne hozz. Magadot ettől igen megoltalmazad. Ez dologért az erdélyi uraknak is írtam, hogy teveled egyesek legyenek, szivek szerént törekedjenek, hogy valami okossággal énnekem kezembe hozzák. Ekképen tudjad az én parancsolatomat, mint megirattam.“

LXXII.

Jován moldvai vajdának Szelim szultán.

1573.

„Jován vajda, moldvai vajda, az én parancsolatom hozzád jutván, úgy tudjad, hogy az ellenség felől az országnak ha valami bántása történik, és az községnek valami zendülése, bódulása történék, ki hireddel lenne, és Báthori István erdélyi vajda, tetűled valami segítsé-

göt kérne, hat minden halasztás nélkül teneked parancsolok, hogy az én parancsolatom tehozzád jutván, mindjárt az Erdélyországnak és az benne való községnek segítséggel légy. Ebbe semmi halasztásod ne legyen. Úgy tudjad. Ebbe egyebet ne tégy.”

LXXIII.

Báthori István jelentést teszen a szultánnak.

1573. nov. közepe után.

„Hatalmas, gyezhetlen császár, nekem jött kegyelmes uram, fejedelmem. Az én hiveséges etc.

Hozá nekem ez elmúlt napokba az hatalmasságod parancsolatját az hatalmasságod hív szolgája Muztafa csausz. Azután egynéhány nappal az én emberem is Balogh Ferencz megjutván az hatalmasságod fénes portájáról, megadá ú is nekem hatalmasságod másrendbeli parancsolatját; az beglerbegeknek való parancsolatokat is az segítség felől, és az hódoltatott falúk megbocsátása felől, kik az Halulbeg tefterébe nincsenek beírva, az több parancsolatokkal egyetembe, megadák, mely hatalmas parancsolatit alázatosan és engedelmesen megértettem. Éltesse az Úristen te hatalmasságodat nagy sok ideig, hogy te hatalmasságodnak ilyen nagy kegyelmességgel való tekinteti és gondviselése vagyon reám és ez szegín nyomorult országra, ki minthogy ezelőtt mindeddiglen az hatalmasságod szárnya alatt tartatott és óalmaztatott meg, mast is csak az hatalmasságod kegyes és erős óalmazta bizik velem egyetembe, és mindenekbe az hatalmasságod parancsolatjához akarjuk magunkat tartani, megemlekezvén az hatalmasságod kegyelmességéről és gondviseléséről.

Az Békes Káspár dolga felől ézelőtt is megírák te hatalmasságodnak ennen emberem által, mast is hatalmasságodnak tudtára adom, hogy én megértvén és eszembe vévén az ú gonosz álnok igyekezetit, hatalmasságod parancsolatjából hadamat indítottam valareá, úmaga mikor az hadnak eleit eszébe vette volna, csak harmad magával szökött el Német királhoz, várait és minden birodalmát Isten segítségéből az hatalmaságod szerencsájével kezembe vettem; az melyik vára legerősb vala, Fogaras vára, azt is hadammal megszállván és álgyuimmal megrontván, megvettem, és mast immár ez ország nagy jó csendességbe vagyon, semmi ighenetlenség, visszavonyás nincs benne, az községnek is az uraktul semmi bántása nincs, mindenek, mind nagy mind kicsi, az hatalmaságod hívségéhez tartják magokat. Az Német felől is nem értök mast semmi indulatot, mindazonáltal szorgalmatosan vigyázok mindenfelé, és hogyha valahonnan valami ellenség támad, hatalmaságodnak és az beglerbegnek tudtára adom, és egyetértvén az beglerbegekkel az hatalmaságod parancsolatja szerint, az ellenségnek rontására leszek.

Továbbá, megkildé nekem az budai beglerbeg is az hatalmaságod parancsolatját az Lengyelek segítségével felől. Azért mind ebbe mind a több dolgokba, az míg élök, azon erelködöm, hogy az te hatalmaságod parancsolatja beteljesedjék te hatalmaságod kívánsága szerint; mert én te hatalmaságodnak velem való kegyelmes jótétéről soha el nem akarok feletkeznöm, sőt vérem hullásával is szolgálni akarok te hatalmaságodnak, kinek ruhája perémhöz nagy erősen ragaszkodtam. Isten tartsa meg.“

LXXIV.

Báthori István a nagyvezírnék.

1573. november közepe után.

„Illustrissime domine etc. Salutem etc. Akarám nagyságodnak hirré adnom és megjelentenöm, hogy mikor Muztafa csausz mastan az hatalmas császár parancsolatjára ide hozzánk jutott volna, ugyanakkor jutának ide hozzám Német királtul is két követek, kik engemet megfenyegetének, hogy Békes Gáspárt, az ú uruk hívét megbántottam és az országból kikergettem volna; okát kérték, miért míveltem, azt mondván, hogy nem kellett volna bántanom, miért hogy mast az hatalmas császár népének és az ú uruk népének egymással frígyük volna. Én az választ tevém nekik, hogy azért míveltem, hogy nem illik kétfelé kilemböző embernek és azfélének, ki nem az hatalmas császár hive, itt Erdélyországba, az hatalmas császár birodalmába lakni. Kivánják vala tűilem, hogy Békesnek minden elvött uraságát megadnám; én azt felelém: hogy soha nem adom, sem engedöm, hogy itt csak egy talpalja földet is birjon afféle ember, sem hogy itt lakása legyen, ki velem és ez országgal egyet nem ért és az hatalmas császár hívségéhez nem tartja magát. Azért akarám ezt nagyságodnak tudtára adni, hogyha az fénes portát is megtalálják róla, értse ez dolgot. Mert én nagyságodnak, mint bizodalmas apámnak szavát akarom fogadni.“

LXXV.

Muztafa budai pasa Báthori Istvának.

1573. nov. 22.

„Mi Muztaffa passa az hatalmas török császárnak főheltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

„Tekintetős és nagyságos úr, nekünk tisztölendő barátunk, köszönetünk és barátságunk ajánlásának utána. Ezt bizonynyal értjük, hogy mastan az kassai kapitán Tokajban alájűtt; de nagyságodat szeretettel kérjük, hogy nagyságod vigyázzon, és ha valami ellenközö dologra igyeköznék, mi oly dolog az mi kegyelmes fejedelmünknek kárára esnék, mindjáraást nagyságod hív emböre által tegye hirré minekünk, és mi mindön órában készök leszönk segítséggel lönni, az mint az mi kegyelmes fejedelmünk parancsolatja mutatja.

Mivelhogy te nagyságod Istennek kegyelmességéből az hatalmas császár szöröncséjével mastan gazdag nyereséggel járt, kit bizonyában igön örülönk, azt mutatná az jó szomszédság, hogy egyik az másikat meglátná belőle; de az mint látjuk, nagyságod az első nyereségöt nem akarja mindönnél közleni.

Nagyságod ez kised írásunkat semmi gonoszra ne vélje; akarunk nagyságoddal nyájaskodni; adjon Isten nagyságodnak száz ezör annyi nyereségöt és az ellensegön diadalmat. Isten éltesse nagyságodat sok eszten-deig. Datum Budae 22. die Novembris anno 1573.“

LXXVI.

Szelim szultán Báthori Istvának.

1573.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Isten téged éltsessen. Az én parancsolatom oda tehozzád jutván, így tudjad meg : hogy én portámra levelet kildél, jelentéd azt, hogy az Francziai király öcsce Lengyelországba bemenne hamar karácson után az koronázatra, és hogy téged is hivatott volna. Az én parancsolatom odajutván, ezt úgy tudd meg : Az országot elhagyni nem jó ; te magadtul azért egy főemberedet bocsásd ; miért hogy mihozzánk régtől fogva barátságos hivséggel volt, te is miérettünk barátságodat jelents meg. Az ország őrzésére legyen gondod, valahonnan valami ellenség titkon kárt ne tegyen. Az király mely nap jutott be Lengyelországba, nekünk igazán jelents meg. Datae Constantinopoli etc.“

LXXVII.

Szelim szultán Báthori Istvának.

1573.

„Erdélyi vajda Báthori István vajda, téged Isten éltsessen.

Az én parancsolatom oda jutván így tudjad meg.

Tavaly az te hivséged és barátságod szerint kenderd kildettél vala, kivel szikséges koromba találtál vala meg ; mastan is az én hajóim szikségére, az mihozzánk való barátságod szerint kildj az mennyinek szerét tehetd, tedd szerét és kildd alá Nandorfejérvárra, az te-

mesvári pasának add tudtára. Énnekem erre igen nagy szikségem vagyon, kinél mást nagyobb szikségem nincsen. Valamiennyit kildesz, nekem jelents meg. Azon légy, hogy marczius havának tizenhetedik napjára elkildjed az mennél többnek szerét teheted. Magad meg-erőltessed és tedd szerét. Így tudjad meg. Datae Constantinopoli mensis praeteriti secundum lunae cursum die 15.“

LXXVIII.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir.

1573.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Isten tégedet éltesse sok jó esztendeig. Keszemetemnek és barátságos szolgálatomnak utána. Jelentem te nagyságodnak, hogy az hatalmas császárhoz való hívséged és igazságod szerint levelet irtál, hogy az Francziai királ öcsese az Lengyel királságra beindul karácson után az koronázatra, és hogy atyafiúságképen tégedet is oda hivatott; mely dolgot akartál az hatalmas császárnak megjelenteni. Jól gondoltad volt ezt, és igen jól szépen cselekedtél, hogy megjelentetted.

Az világnak négy részének birójának, az hatalmas császárnak zászlói hordozók kezzül egyik te vagy, országot birod az hatalmas császárnak, temagad el nem mehetsz oda, az országot el nem hagyhatod, féképen hitelenség alatt Békes árulód mastan Német királnál mindenképen árultatást forral. Azért miért hogy régtül fogva való hívséggel volt az Francziai király az hatalmas császárhoz, te is barátságképen oda főemberedet bocsássad, vele barátkozzál, azt parancsolja az hatalmas császár te nagyságodnak. Ugyanezért kildette az ha-

talmas császár az ő parancsolatlevelét. Az császár parancsolatja szerint cselekedjél.

Tavali esztendőbe az vizi szerszámok építésére kendert kildettél, kit igen jó kedvvel vettünk, kedvünket lelted vele, és igen jó barátságodat, atyafiuságodat jelentetted vele. Ez esztendőbe is az mi lehet szerét tegyed az hatalmas császár szikségére, Nandorfejérvárra kildjed, erőlkedjél az mi lehet. Egyéb dolgok az mik lesznek, nekünk megjelents.

LXXIX.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1573.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, téged Isten éltessen. Mikor az én parancsolatom odajut tehozzád, így tudjad meg : hogy te nekem leveledet kildetted az én portámra Muztafa csausztul; úgy irtál, hogy mikor Muztafa csausz ott volt, az Bécsi királtul két követment volt oda Békes dolga felől, kik valami szókat szóltak; te is amihozzánk való hivséged szerint jó választ adtál; az ki te szódat nem fogadja, teellened jár országnak romlására, hogy megbintetsz ezfélét, jól cselekedtél. Valamit irtál nekem, mindenek tudva vannak nálam; az ki neked nem barátod, nekem is nem barátom, én is szinte úgy megbintetöm azfélét, az mint illik. Az én parancsolatom odajutván, úgy tudjad meg : vigyázz, az országot őrizd, az szegínséget jól tarts, az én portámhoz való igazságod szerint hír nekül ne hagyj, az mit érthetsz, untalan hirré add. Ezt így értsed.”

LXXX.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1573.

„Erdélyi vajda Báthori Estván vajda, Isten éltesen, éltedben jó szerencséd legyen, minden nemzedeked egyetembe. Az én parancsolatomat, mikor hozzád jű, tudjad. Az Német király Debreczennek tulján az ő seregével felkelvén, egy palánkot csinált, az te tartományodon általmenvén. Ennekem úgy adták tudnom: Lengyelországból általjűvén, az te országodon általmenvén, te ezt meg nem értvén, és az szancsák-békeknek hirt nem adván. Ilyen dolog az király idejében nem történt. De ez dolog az te vesztég hallgatásodból történt. Ennekutána ha valami történik, az én békeimnek és az Portának hirrre adjad. És ez dolog, hogy az ellenség az te népeidnek kapuja előtt ment el és neked hirrre nem tötték, azokat megbüntessed, az ellenségnek szivet ne adj.

Azt irtad volt : hogyha az Német király feltámad Lengyel király ellen, segítséggel legyen-e vagý nem? Az Lengyel urak, és az Lengyel király, az község nekem régtől fogva kedvemet keresték, ennekem igazánvaló atyámfiái, soha hamisságot ellenem nem cselekedtek. Az én jóakaratomból és az ő akaratjokból az Francziai király atyjafiát választották királylyá. Annakokáért, hogy az országnak valami nyomoruság ne történjék, az Tatár hámot és az közelvaló békeket az tenger mellé őrizni vetettem. Nem akarom hogy az ő országoknak nyomoruság történjék. Te is az te hozzámvaló jó akaratodért, hivséges szolgálatodért minden népeddel segítséggel készen légy, ha valami ellenség találatnáék,

szintén az miképen illik embernek segítséggel lenni, te is ott találtassál az én jóakaróim mellett.

Mostanában Lengyel király az ő országában megyen, míg ő az ő országában letelepedik, minden segítséggel légy neki. És valami hírt hallasz, vagy valami szükség leszen, az Budai bassának hirré tegyed; valami szükség leszen, tiszta szíből, igazsággal cselekedjétek. Ezt úgy tudjátok, ez az én parancsolatom.

LXXXI.

Báthori Istvánnak Szelím szultán.

1573 végén.

„Erdélyi vajda Báthori Estván, az Úr Isten adjon teneked hosszú életet. Az én levelem mikoron oda jutand, így értsed : Pankotai bék az én portámra levelét küldette, kibe azt írja, hogy egy Ibraim nevű rabja, mely magyarfi volt, neminemő marhájával, azaz : két aranyas szablyájával, két ezüst szablyájával, egy ezüster botjával és nyóczvan tallérával estve, lopván, Erdélybe szökött volna el, Dalom nevű faluba; onnat Tenke nevű faluba ment; utába ez két falu között ölték meg; azt a marhát pedig Giczi Jánosnak, Váradi kapitánnak vitték, mely marha végett az Pankotai bék egynéhánszor Váradra levelet küldött, de meg nem akarta adni. Ezt e parancsolatot én Temesvári bassának küldtem, hogy ő embere által hozzád küldené. Azért törvény szerint menj végére, kik ölték meg az embert, kik vitték el az marhát és kinek adták; az marhát is kerestess meg, hogy el ne vesszen, és az én portámra ez dolog felől másszor panasz ne jöjön. Ezt úgy tudjad.

Konstantinápolba ennekelőtte három holnappal irták ezt e levelet.“

LXXXII.

Mit kell a pasák kapúiban osztogatni.

1573.

„A nagy passa kapujában húsz tallér.

Az öt passa kapúiban tíz tíz tallér.

A pénzmérők fejedelmének és négy deáknak három három arany, ki teszen tizenöt aranyat.

Az pénzolvasóknak, kiket mehtereknek hínak, három arany.

Az aranyégetőnek egy tallér.

Az tefterdar csausának három tallér.

Az deákok kapuján álló kapunállónak egy tallér.

A menedlevel-irónak négy tallér.

Az kazon kapucsinak, ki mind ajándékot és mindent rendel, öt tallér.

Az kapucsiaknak és csausoknak hatvan tallér.

Ezből megérti nagyságod, mennyét kell küldeni az apró tisztbelieknek, kiben ha mi megmarad, könnyű haza küldeni és vinni.“

LXXXIII.

A lippai bégnek Szelim szultán.

1574. (?)

„Az én parancsolatom-oda jutván, úgy tudjad. Erdélyországhoz való egy falút te megrablottad. Az a cselekedet hitünk ellen vagyon. Negyven barmát hajtat-

tad el, annakelőtte az falubelieket megfogtattad. Úgy adák énnekem tudtomra. Azért illik, hogy ez dologért az én haragommal tégedet megbüntesselek. Hagyjuk annakokáért, hogy nekünk tudtunkra adjad: te mívelted-e, avagy alattad valók? és miért mívelték? az falu Erdélyhöz való-e régtől fogva, avagy ide tartozó? Énnekem igazán mindeneket megírd. Úgy tudjad.“

LXXXIV.

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574. (?)

„Szolgálatomnak utána. Jelentem nagyságodnak az én barátságom szerint, hogy az lippai eming Mebmeth Cselebi több emingekkel egyetembe hozzánk jöttek és adák értenöm, hogy régtől fogva innét ez földről az kereskedő népek szabadon mentek oda Erdélybe, az sóaknákra, sóvenni; az mint akarták, ki hajókon, ki szekereken, ide alá hozták, szállították, és itt eladták; kiből az hatalmas császárnak is nagy haszna jött, melyért az emingek is pénzben szokták volt megvenni az hatalmas császártul; mely régi tervény mast megszint volt, és te nagyságodnak volna embere rajta, kik igen felette drágán adnák az sót, és az kereskedő ember nem vehetne tőlük, az hajók sem járhatnának, hat ló terhe pinz héját találják mast az hatalmas császár jüvedelmének; ha mind ebbe járnak el az nagyságod emberei, az Lippai vámrev csak pusztán marad, semmi haszon nem lenne benne, így panaszkodnak.

Azért én mast barátságom szerint nagyságodnak levelet kildettem az én csauszom által, Heder csausz által: ezt ez dolgot nagyságod meglássa, ha úgy vagy

az mint nekem panaszolkodtak. Nem illik nagyságodnak ezt cselekedni az régi törvénnek ellene, hanem nagyságod szabadítsa meg, engedje meg az régi szokás szerént az sókereskedést; mert ha úgy leszen, hogy meg nem engedi, az hatalmas császárnak nagy kárával leszen, mely dolgot nekem tudtára kell adnom az hatalmas császárnak, de én nem akarom az nagyságod hirenevét az fénes portán megkissebbíteni. Ennek azért az dolognak az mi jobb módját találja nagyságod, és valami az nagyságod végezése ebbe, nagyságod adja érténöm. Isten tartsa meg nagyságodat.“

LXXXV.

Dzsáfer Temesvári pasának Szelim szultán.

1574.

„Temesvári beglerbeg Dzsáfer passa. Mikor az én parancsolatom oda jut, úgy tudjad meg, hogy az izpahiák között Balog Huszajn nevű izpahia az jobágyokon hatalmasságot cselekeszik. Nekünk tudtunkra adták. Én nem akarom, hogy az szegén községen hatalmaskodjék. Mikor az én parancsolatom oda megyen, megfenyítsed azt az izpahiat. Az jobágyokat törvényükből ki ne vegye. Magába legyen: ha szót nem fogad, tervéntelen bántja, sanyargatja az községet, mindjára ad tudtomra; az izpahiaságát másnak adják, úmagát megbintessék. Ezt így tudjad meg.“

LXXXVI.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1574. januárus.

„Báthori István, erdélyi vajda, Isten éltesse sok ideig, és adja a te életednek bódogságát és dicséretes végét. Mikor az én parancsolatom hozzád jut, ezt így értsed. Értjük mostansággal, hogy az Német királ Kassánál népet gyűjtene, és Békes Gáspár is ott közöttök volna, kit nem tudjuk mibe praktikáljon, és mire elled igyekezik. Azért hagyom én teneked, hogy ennek mindjárást végére menj, ha úmaga Békes ott vagyon-e vagy nincs. Mert tudom, hogy tehozzád ú jó szándékba nincsen, azért addig vigyázz reá, míg kár nem lött, mer ezelőtt is ha vigyáztál volna, az kállói palánkot meg nem csinálták volna, mely kastély miatt sok kár következhetik.

Azért ez dologra szorgalmatosképen vigyázz, és bizonynyal végére menj, hogy énnkem bizonyosképen megírhasd, mibe vagyon az dolog, és minden órába embered legyen ott, ki minden bizondólgot hozhasson felőle, és rajtad valami csalárdság ne essék, Erdélyországba is, az én országomba valami kár ne essék. Ez az én parancsolatom, meghigyjed. Ez level költ Konstantinápolyban, Januárus hóban.“

LXXXVII.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1574. januárius.

„Báthori Istvánnak, erdélyi vajdának; köszönetemet és magam ajánlását írom kegyelmednek. Az Úristen adjon hosszú életet és dicséretes végedet ez világba. Ennekem ezelőtt ezt irtad vala: hogy karácson után Lengyel király Lengyelországba jött és ugyanakkor megkoronázák; más felől pedig mi azt értjük, hogy arra az időre el nem jött volna, most sem tudjuk: jött-e meg, vagy nem. Azért ennek menj jól végére, és ennekem adjad tudtomra: eljött-e, avagy nem? mert ennekem az Moldvai Iván vajda azt írja, hogy az Muszkvai király az Bécsi királylyal egyessé löttek volna, és hadat gyűjtenének, kivel nem tudjuk, mi szándékba volnának; annak is végére menj, és nekünk tudtunkra adjad: úgy vagyon-e, vagy nincs.

Továbbá: azt is értjük, hogy Kassán sok népet gyűjtenének, az ördög Békest is ott értjük lenni. Minek gyűjtik az hadat, mi szándékok, és ha Békes ott vagyon-e vagy nincsen, mely helyen vagyon, add tudtomra.

Ezelőtt az mely Bogdán vala Moldova országba, affelől küldöttem vala Amhát csauszt, és attul izentem vala, hogy megtudnád, mely helyen volna, és szép szóval hozzád hínád; mert ez mostani Iván vajda törvéntelen s kegyetlenül sok népet vesztett, és abba az országba nagy kárt tött. Azért, mostan is azért küldöttem Muztaffa csauszt, és úvele két embert, kik Bogdán vajdát jól esmerik, amaz is őket, az egyik pedig ugyan keresztkomja Bogdán vajdának, annak szovára és a tiedre

eljő. Ha azt azt két embert oda hozzá küldheted bántás nélkül, küldd azokat; ha pedig nem lehet, tehát küldjed biztos emberedet és minden jó szóval intsed, hogy mentül hamarébb lehet, jötteen jőjen, mert az Moldovai vajdaságot megadta az hatalmas császár neki. Azért kérem kegyelmedet, hogy ebbe törekedjék szive szerint, kibé nekem igen kedves dolgot cselekeszik, mert felette igen akarnám, ha ez véghez mehetne, tüled is igen jó neven veszem. Szóval is izentem Muztaffa császtul, kinek szovát meghigyled.

Kendert pedig és faggyútmennél többet küldhetsz, küldj. Datum Constantinopoli, mense Januario.“

LXXXVIII.

Szelím szultánnak Báthori István.

1574. januárius 24.

„Hatalmas gyezhetetlen császár sat.

Hozá és megadá nekem ez elmúlt napokba az te hatalmasságod jámbor szolgája Amhád csasz az hatalmasságod parancsolatlevelét, és vele együtt az hatalmasságod tisztességes és becsületes ajándékát, melylyel mast is őáltala te hatalmasságod az én hív szolgálatomért tiszteletesen meglátogatott, és hozzám való jó kedvét, kegyelmességét ebben is megmutatta. Éltesse az Isten te hatalmasságodat minden hozzá való kegyelmességejért, és szerencsésítse minden dolgaiban, igyeibe. Én az hatalmasságod parancsolatját és ajándékát oly tisztességgel, böcsülettel láttam és vettem mast is, mint illeti ily hatalmas felségét és velem jótött kegyelmes fedelmemét vennem, úgy hogy ezután is valami az te hatalmasságod parancsolatja leszen, abba hiven és iga-

zan, hatalmasságod kedve szerént úgy akarok eljárnom ; hogy ezután is minden tehetséggemmel, az hatalmas-
ságod segítségével levén, minden ellenségnek, valakik hatalmasságodnak gonoszt kívánnak, és nekem is és ez szegény országnak veszedelmére igyekeznek, rontására legyek ; és nem szánom az hatalmaságod szolgálatjába sem vérem hullását sem életemet, az míg Isten éltet az hatalmaságod kegyelmes szárnya és ótalma alatt.”

LXXXIX.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1574. januárius 24.

„Én ezután is az te nagyságod tanácsoláshoz és parancsolatjához tartom magamat mindenbe, és úgy akarok cselekednem, hogy valamit te nagyságod én-előmbé ad, abba hiven és szorgalmatosan eljárjak. Kenyergek nagyságodnak, hogy ezután is azon kegyelmességgel legyen hozzám. Továbbá, az mit nagyságod Amhát csausz által üzent szóval, azt is megértöttem, és azokról az dolgokról ismeg ugyan Amhát csausz által bőségesen izentem te nagyságodnak. Kérem nagyságodat, higgye meg szovát.

Az Bogdán vajda dolga felől az nagyságod parancsolatját megértöttem. Azon valék, hogy ugyan mast Amhát csausz ittlétébe véghözvigyem az dolgot az te nagyságod parancsolatja szerént ; ugyan azért késlelém meg is eddig itt Amhát csauszt, de mast jó módot nem találánk benne, miért hogy Bogdán mast szinte oda felment ; hanem végezők ezt, miért hogy így tetszék Amhát csausznak is : hogy mikor Bogdán onnét feljűl

idébb alá jű Eperjes felé, a hol helye és lakása vagyon, akkor kezdjünk ez dologhoz, és akkor vigyük véghöz. Mert ha most mindjárást az nagyságod levelét elkildeném, félelmes volna az ut, hogy netalán valahogy az le-
vel kézbeakadna. Mihelt azért alájű, gondom leszen nekem az dologra, bizonyos és hív emberem által oda kildöm az nagyságod levelét neki, és úgy cselekedöm az dologba, hogy mind az hatalmas császár s mind te nagyságod ebben is megtapasztalhassa az én hív szolgálatomat. Valami állapotja leszen penig az dolognak, megértvén, mindjárást érteni adom te nagyságodnak.“

XC.

Mehemed nagyvezirnek Báthori István.

1574. január. 24.

„Miért hogy látom, hogy ez Amhát csausz hív szolgálja az hatalmas császárnak és te nagyságodnak, és eszes ember, hasznoson szolgálhat ezután is ő hatalmasságának, nekem is penig jóakaróm, kéröm nagyságodat, ne hagyja nagyságod; az mibe lehet, terekedjék mellette, hogy az hatalmas császár kegyelmességébe meg ne fogyatkozzék. Söt nagyságod által az mennyire lehet, legyen előmente dolgának és szerencsájének. Mindazonáltal úgy legyen, az mint az nagyságod kedve és jóakarata.“

XCI.

Mahmut dragomannak Báthori István.

1574. januárius 24.

„Generose domine etc. Az én emberem jelentéséből az ki ott az fénes portán vagyon, az kegyelmöd irásából is értöm az kegyelmed hozzám való jó akaratját, ajánlását és szorgalmatos forgódását, szolgálatját az én dolgaimba, kit én kegyelmednek nagy jó neven veszök. Tudom azt is, hogy kegyelmed az megholt fedelemnek is, az királynak hiven és hasznoson szolgált; minekünk is jó reménségünk vagyon kegyelmed felől, hogy azon tiszta szívvel szolgálni akar. Kérjük azért kegyelmedet, hogy kegyelmed az mi dolgainkban ott az fénes portán legyen jó törekedő; valamikor az mi emberink megtalálják kegyelmedet, meg ne vonja kegyelmed magát, forgódjék, oktassa és tanítsa minden dolgaiba az mi embereinket; szolgáljon csak kegyelmed hiven és hasznoson, meglátja kegyelmed, hogy mi es háladatlanok nem leszünk, el nem felelkezünk az kegyelmed szolgálatjáról. Revid nap emberünket bocsátjuk oda be, és kegyelmedet is meglátogatjuk.“ *)

*) Gerlach István — udvari lelkésze volt Ungnad Dávidnak, ez időtt Maximilián követének a Portánál — naplójában írva hagyta : „Mahumut főtolmács, születésére bajor, Passaubó l, a deák, török és német nyelvben jártas.“

XCI.

Portai ügyviselőjének, Daczó Jánosnak, Báthori István.

1574. január. 24.

„Értöm leveledből, hogy ott egy csausznál vannak valami két gyermek lovak, kiket mindeniket száz száz arany forinton hattak. Im azért kildtem oda te kezedhöz két száz aranyat, hogy az lovakat lásd meg: ha ismered hogy jövődőre jók és nekem valók lesznek, vedd meg; ha pedig nem ide valók lesznek, az arany legyen kezednél addig; ím kikeletre, mikor az idő kinyílik, emberemet bocsátom oda, akkor vásároljatok osztán, akkor netalán jobb is leszén, ugyanakkor költséget is kildek temagadnak is; nem is késlellek immár ott, bőjt-középre elbocsátom emberemet, úgy hogy szent György nap előtt itthon lehetsz.

Továbbá, jóllehet hogy eddig is nekünk ujságokat irtál egyről másról, de kíváltképen való gondot viselj erre: hogy ha mit érthetsz az Némettel való frigyről, megvagyon-e avagy megleszen ujobban az frigy vele, az mint itt hirdetik? leszén-e kikeletre hada az hatalmas császárnak? és ha Persia felé nem leszén-e gondja az császárnak? Továbbá a Velenczésökkal való frigy ha véghöz mehetett-e, és mehet-e vagy nem? értekezzél azoktul, az kiket hív embereinknek esmersz. Szólhatsz Ajászszaal és többekkel is azfélékkal, de csak azokkal, az kikhez bízhatol. És valamit érthetsz, add meg mindjárást értenünk; egyéb dolgokról is az mit érthetsz bizonyosokat, írni el ne feletkezzél.“

XCIII.

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574. febr.

Dzsáfer bassa, temesvári bassa. Köszönetemnek, szolgálatomnak utána. Barátság szerint jelentem nagyságodnak, hogy Jenyei tartományhoz való Haszon nevű spahia az ő jószágába lévén, Csucspalánkjából Tamás nevű ember, Fertő Mihál Varesokárul, harmincz magokkal Barda nevű falura mentek fegyveres kézzel, holott Haszont megfogták másod magával, kinek marháját is elvették, annakutána háromszáz forinton elbocsátták. Ez dologért Portárul levelet hozott, melyet hogy késén vitte meg nagyságodnak, oka ez, hogy négy hónapig betegen fekütt. Az hatalmas császár levelét nagyságod látván, kérem nagyságodat, ne hagyja őtet kárba; ez szegén legény hadd imádkozzék nagyságodért.

XCIV.

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574. febr.

„Dzsáfer bassa, temesvári bassa. Köszönetemnek, szolgálatomnak utána. Barátság szerint jelentem nagyságodnak : Rácz Tamás nevű ember jött hozzám, jelentvén nekem, hogy őnekie Jován nevű bátyja ott holt volna meg, mely marháját nekie testamentomba hagyott; az marhába ugyanazon helyen a hol hatta volt, zsákmánt tettek. Ez dolog végett ennekelőtte is megtalálta volt nagyságodat, kinek egy levelet adott, hogy törvén szerint lássák meg a dolgot. Mikoron penig az

nagyságod levelével megyen volt, Radecsi István és Moisésem egynéhanyod magával utát megállották, meg is ölték volna, ha el nem szaladt volna. Azért kérem nagyságodat, adassa meg marháját avval, az kinél vagyon; ne mulattassa nagyságod, az embert, mert itt is császár dolgába foglalatos. Ezt akartam nagyságodnak tudtára adnom.“

XCV.

Báthori Istvánnak Amhád Jenei szancsákbeg.

1574. mart. 11.

„Spectabilis ac magnifice domine et vicine nobis observandissime. Salutem szervitiorumque nostrorum fidelium commendationem. Ennekelőtte is megirtam vala nagyságodnak, egy rabom szökött vala el szab-lyáimmal és buzgányommal; Dalmiak és az Csenkeiek-utában megölték, az én marhámát tőle elvették, és Váraddá az kapitánnak beadták. Ez ugyan nyilvánvaló tagadhatatlan dolog, te nagyságodnak is, kétször is megirtam levelemben, miért hogy embörömet nagyságodhoz be nem késíré senki ez végekből. Nem tudom, ha megadták-é nagyságodnak az én leveletem, avagy nem, eddig semmi válaszom felőle, nagyságodtul semmi nem jüve. Váraddá is az kapitánnak egynihán-szor irtam felőle, mivel hogy igazán végére mentöm, nem akartam valami hejában való dolgot irnom, tudtam, tudom is, az én marhám nálok volna, annak okáért hogy megadnáják; semmiképen az én marhámát meg nem akarják adni. Annak okáért immár egynihányszor löltem meg az hatalmas császár portáját érötte, és parancsolatunk es vagyon ú fölségétül felőle, mit kölljön

belőle cselekednők, mind az passának s mind mine-
künk. De miért hogy én nagyságoddal eddig is és min-
dönkor, mastan es jó szomszédságban barátságban akar-
nék, akarok is lönnöm, nem örömetst akarnék te nagy-
ságod ellen vétenöm. Annakokáért ím az nagyságos
passa te nagyságodhoz csauszát bocsátta, ki mellett
én is bocsáttam nagyságodhoz az én embörömet is, ké-
röm nagyságodat, az én marhámra legyen gondja nagy-
ságodnak, ne vesszszön el.

Nagyságodhoz hogy szinte üres kézzel embörönk
ilyen hörtelen ne mönjön, a mi keveset mast te nagy-
ságodnak küldhettem, vegye nagyságod jó nevön, ne
eléég nevön.

Isten tartsa meg nagyságodat jó egészségben és jó
szerencsével. Datum ex Jenő 11. die Martii 1574. Am-
hát bék Jenej sancsák bék etc."

XCVI. —

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574.

„Szolgálatom után. Az Jenyei izpahiák közzől Ha-
szon izpaját az önneimaga falujába Csúcsi Miklós és
Ferton Mihál egynehán latorral megfogták; három száz.
forintba sarczolt meg őmağa; annakfelette minden mar-
háját elvették. Mel dologért az hatalmas császártul pa-
rancsolatot hozának, mely parancsolatot én az én leve-
lemmel egyetembe ezelőtt oda kildtem vala nagyságod-
nak. Nagyságod azt irta vala, hogy megértené az dol-
got, mint volna, végére menne, és énnekem tudtomra
adná. Irtad vala azt is, hogy nem nagyságod idejébe
esött volna az dolog, melyet én is értek immár, hogy

nem nagyságod idejébe esött, de mast az izpaiha itt csak nagyságodtul várja ezt, hogy azok az latrok hol legyenek mast, nagyságod végére menne, kiket meg kellene bintetni, ne lenne kára annak is az izpaihának, mert csak nagyságodtul várja az választ, ismeg az hatalmas császárhoz akar menni panaszlani.“

XCVII.

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574.

„Erdélyi vajda Báthori István, az Úr Isten éltesen sok ideig. Szolgálatomnak és köszönetemnek utána. Ezt irom mint barátomnak és szomszédomnak, hogy Ahmátnak, Pankotai béknek egy Ibrahim nevő rabja marhájával, azaz : két aranyas és két ezüstes szablyával, ezüstes botjával és nyóczvan tallérával egy estve szökött el, Dalom nevő faluba ment el, onnat osztán Tenkre, Tenkénél végezetre megölték, az marhát pedig az latroktul Giczi János vötte el. Ugyanazon bék sokszor irt az marha felől Giczi Jánosnak, mely mind avval biztatta az békét, hogy az latrokat megkeresteti az marhával egyetembe, azonközbe ne bánkodnék. Végre Giczi János ugyan nem adta meg az marhát; honnét az bék készeríteték az hatalmas császár portáját levele által megtalálni. Minemő parancsolatot küldett az hatalmas császár, én azt hozzád az én Ali csau-szom által elküldem. *) Kérem azért nagyságodat mint barátomat és szomszédomat : mert az Pankotai békét én úgy szeretem mint fiamot, kedvezzen ebben nagyságod énnékem, hogy azok az szablyák el ne veszsenek, mert azok az szablyák östül maradtanak. Én az békkel egye-

*) Lásd felebb a LXXXI. szám alatt.

tembe, még élünk, hiven megszolgáljuk nagyságodnak és két annyiérő marhával fizetjük meg, és ezt úgy fogom tartani mintha ajándékon adta volna nagyságod énnekem. Én úgy értem, hogy az marhát az latroktul elvötték, és nem vezett el. Azért nagyságod úgy cselekedjék, az mint illik. Énnekem kedvesb dolgot ennél nagyságod nem tehet. Temesváratt költ ez level.“

XCVIII.

Amhád Jenei bégnek Báthori István.

1574. mart. 24.

„Mi Báthori István erdélyi vajda, Jenei béknek köszönetünket és szomszédságunkat ajánljuk. Az minemő marha felől irt volt nagyságod levelében, ugyanarrul Temesvári bassa is mostansággal az hatalmas császár parancsoló levelével talált meg minket, ki levele által jelenté, hogy egy rabja nagyságodnak ezüstös és aranyas szablyáival, botjával és pénzével szökött volna el, kit oszton Váradhoz tartozó latrok utában megölvén, az marhába zsákmánt töttek volna. *) Irja nagyságod, hogy

*) Itt eredetileg ez következett: „Kiu mi, igaz, eleget busonkodtunk, lehetetlen dolognak étélvén minden latrok igyekezetének eleit venni, főképen látván, hogy az hatalmas császár birodalmába is efféle gonosztevő emberek, igaz, elegen vannak búdosóban, kik miatt az mienkek nagy károkat szoktak szenvedni. De minthogy mi az hatalmas császár portáját soha efféle dolgokkal nem busítjuk, csodálkoztunk, hegy az Pankotai bék az hatalmas császárt és az basát evvel az dologgal megbántott, mintha mi tartoznánk mindennek káráril felelni és valakit elégréteni. Nincsen az or ellen jobb orvosság az ajtón való jó zárnál. Mi megirtuk az bassának, hogy kegyelmed is talált meg bennünket e marha felől levele által, ajánlottuk is magunkat azféle latroknak megkeresztetésére és büntetésére, ha valahogy kézbe akadnak. Annakfelette.‘ A fogalmazó ezen passusát, ellenörködő kéz — úgy látszik, magáé Báthori Istváné — kitörölte, s helyébe a szövegben olvasható: „Irja — — annakelőtte‘ sorokat léptette.

ezelőtt is írt nekem két levelet ezen dolog felől, de énnekem erről ennél több levelét kegyelmednek nem hozták, sem nem hallottuk ez dolgot ennekelőtte. Azért ím irtunk Giczi Jánosnak váradi kapitánnak, meghattuk erősen, hogy mind azokra mind az marhákra vigyázzon, mit találnak benne, hirrre tegye; mi kegyelmednek tudtára adjuk és megküldjük. Ez level költ Fejérváratt 24. napján bötmásodikhónak 1574.“

A jegyzetben érintett kéz még utána veti: „Irja továbbá nagyságod, hogy tanusága volna az hatalmas császártul és az nagyságos passátul, honnat vegye meg kárát. Én hiszem, hogy nagyságodnak arra szabadsága nincs, hogy ezért az mi birtokunkat megháborítsa kegyelmed az kegyelmed szolgája gonoszságaért. Itt kezünk is sok vagyon afféle lator, ki urát meglopja és elszekik, de kire vethetjük az bűnt, ha nem az ki marhája.“

„Az nagyságod ajándokát jó neven vöttem és köszönem meg.“

XCIX.

Báthori Istvánnak Szelím szultán.

1574. aprilis végén.

„Erdélyi vajdának Báthori Estvánnak Isten adjon sok esztendeig való életet. Az én parancsolatom oda jutván úgy értsed. Az előbbi Moldvai Jován vajdától az ő büneért és gonoszscselekedetért az urasságot elvöttem, melyet én Alexandor vajda öcscsének Péter vajdának, ki régtől fogva énnekem az én portámon szolgált, adtam, és ővele az én kapucsi bassámot Szinán agát bocsáttam. De hogy Jován vajda ezt megértette, mindjárást felké-

szülvén, Sándor vajdára ment, és az ő népét levágta, kibe nekie nagy kárt tött. Osztón egy latrot, melyet úrfi gyanánt tartottak az országba, vajdájá tétetett. Az Moldvai országbeli sok latrokat öszvegyűtet, kikkel igyekezik sok gonoszt cselekedni. Ezeket énnekem Sándor vajda tudtomra adta, és engemet kért, hogy teneked segítség felől irnánk, azaz : hogy nekie küldenél segítségül az te népedet, és az mellett egynéhány taraszkot. Azért az e dologért az én csauszomot Muztaffa csauszt odá küldtettem, mely mihént odajutand, te azonnal népedet oda Sándor vajda mellé küldjed, kiknek valami főember hadnagyok legyen, kik megértik Sándor vajdátul, mely felé kell menniek. Azért az mint legjobban lehet, úgy légy nekie segítséggel. Konstantinápolyba ennekelőtte tized nappal költ az level.“

C.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir.

1574. aprilis végén.

„Báthori Estvánnak, Erdélyi vajdának, köszönetemnek, szolgálatomnak utána. Azt jelentem teneked : ennekelőtte ki volt Moldvai vajda, Jován vajdátul az hatalmas császár az ő bolondságaért elvötte az urasságot, melyet Péter vajdának, Sándor öcscsének adta császár, kapocsi bassával, Szinán agával oda együtt küldette. Sándor vajda hogy ő eleibe ment volt, az uton Joán vajda reá támadván, az népébe sok kárt tött, az országba egy uj vajdát támasztott, őmaga sok latrokkal együtt az országot el akarja vészteni. Azért ezt Sándor vajda az hatalmas császárnak tudtára adta, kegyelmedtül népet és taraszkokat kért. Az hatalmas császár azt paran-

csolta, hogy mennyi szükség leszen mind nép mind pedig taraszok, annyit nekie adnál. Ugyanezen dologért császár parancsolatját oda küldtettem az én levelemmel együtt, melyek méhent oda jutnak, azonnal minden késedelem nélkül az segítséget elindítsad. Az hadat egy fő emberedre bízad, ki előttök járjon, és ugyanavval egynéhány taraszokot küldj Sándor vajda melléje, ő megjelenti hová kell menniek, és hadd meg nekiek, hogy szivek szerint fogjanak Sándor vajda mellett.

Az Bogdán vajda bolond, mely az országbul elszökött, ha most készen itt volna, őnekie és nem másnak adta volna az hatalmas császár az urasságot, magának sok kárt tött. Irtam annakelőtte levelet nekie ez dolog felől, meg is esküttem vala, hogy őnekie, ha idejő, semmi bántása nem leszen, de énnekem azútafogva őfelőle semmi hírem nem jutott. Ha addig ővele nem végeztél, az én levelemet is oda küldjed őhozzája; valamit te nekie fogadsz én nevembe, azt én megadom az én lelkemre. Semmit ne féljen, hanem igyenesen az Portára jöjen; itt nem sokáig késik, hanem megadjuk nekie az urasságot; nagyobb tisztessége leszen nekie hogy nem azelőtt volt. Én is igen akarnám és kívánnám előmenetiti. Azért kegyelmed erősen terekedjék érette, és valami módra lehet, küldje ide őtet. Ezt e dolgot tetüled várom; ha Isten megengedi, az te törekedésed heába nem leszen énnálam. Ezt úgy értsed.“

CI.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1574.

Szelím szultán meghagyta az Erdélyieknek, hogy Sándor Oláh vajda testvéröcsését Pétert *) segédhaddal Moldvába kísérjék. Miért is Báthori egy Székely csapatot Rácz Mihály és Daczó György vezérlete alatt oda küldött, kik a régi vajdát, Jovánt, kivetvén onnan, Sándort iktatták helyébe.

CII.

Békes Gáspár Szelim szultánhoz folyamodik.

1574. május 8.

Hatalmas és győzhetetlen császár, nekem örökké való legkegyelmesebb uram, hűséges és örökös szolgálataimnak császári felséged számára alázatos felajánlása után. Kivánom a mindenható Úristentől, hatalmas császár, hogy császári felségedet számos esztendőig megtartsa, boldogságos napjait öregbítse, és császári felségednek győzelmet adjon minden ellenségei felett.

Hatalmas és győzhetetlen császár, tudva van császári felséged előtt, mily módon nyomorított meg engem Báthori István Erdélyi vajda minden vétke-men kívül. Mely megnyomorítás, hatalmas császár, azon egy oknál fogva történt rajtam, mert köteles

*) Bethlennél. — tollhibából úgy látszik: Alexandrum, principis Transalpinæ fratrem minorem, e helyett: „Alexandri principis Transalpinæ fratrem sat.”

hívséggel viseltettem császári felséged iránt, mert nem hagytam magamat császári felségedhez való hívségemtől a vajda semmiféle ármánya által eltántorítani. Hatalmas császár, esedezem alázatosan császári felségednek : járjon el a mindenható Isten értelmében, ki császári felséged kezébe azért adta a kardot, hogy a gonoszokat büntesse, az ártatlanokat pedig oltalmazza; ne hagyjon engem, ki nyomorú rabszolgája vagyok felségednek és alázatos híve, amúgy minden ok nélkül elnyomatni. Hatalmas és győzhetetlen császár, én felséged boldogemlékezett atyjának, néhai Szolimán szultánnak portájánál neveltetem nagyjából, és elhunyt fejedelmém, néhai János királynak fia által császári felségedhez, a tengeren túli tartományokba Eiskysarba ajándékokkal küldtettem, és császári felségednek mindig hű rabszolgája voltam, és néhai fejedelmem idejében, császári felséged pasáival, szancsákjaival és katonáival minden háborúban jelen voltam, s velők együtt hívségesen forgolódtam és harczoltam császári felséged minden ellenségei ellen. A vajda pedig minemű hívséggel viseltetik felséged iránt, hatalmas császár, tudva van felséged valamennyi hívei előtt, mert ő felséged ellen mindenféle ármányokat forral, melyekkel Erdélyországot hatalmasságodtól elidegenítse és elveszesse, s engem csak azért akart megrontani, mert nem volt képes császári felségedhez való hívségemtől elvonni, s mert mindig attól tartott, hogy hitszegését s a gonoszságokat, melyeket hatalmasságod ellen mívelt és most is egyre mível, felséged magosságos portájának bejelentendem.

Hatalmas császár, ő most az én vagyonomat, melyet homlokom izzadságával s hívséges jámbor szolgálataimmal szereztem magamnak, császári felséged

ellenségeinek osztogatja. Könyörgök azért az élő Istenre, s esedezem alázatosan felségednek, méltóztassék reám, alázatos rabszolgájára, irgalmas szemmel tekinteni s engem mostani súlyos állapotomból kegyelmesen kisegíteni. Én ugyan életem hosszáig vagyok és leszek császári felségednek hűséges rabszolgája, s ezen hűségem tanusítására kész vagyok, hatalmas császár, életemet és fejemet is elveszíteni. Császári felségedtől kegyelmes választ várok. Kelt Bécsben, május 8-án 1574.

CIII.

**Békes Gáspár Mehemed nagyvezirhez követül küldi
Antalfi Imrét.**

1574. május 8.

„Soha eszembe sem jött, nagyságos uram, hogy még nagyságod életében ilyes szerencsétlenség sujthatna, s ily nyomoruságos és gyalázatos életre kárhoztathatnám. Mert én a hatalmas Úristen után összes reményemet egymagába a nagyságod oltalmába helyeztem; vártam, hogy minden jó egymagától nagyságodtól fog reám háramlani, s erős bizodalommal hittem, hogy nagyságod kegyelmesen fog rólam rabszolgájáról megemlékezni, a hatalmas császárnál magasabb állást eszközölvén számomra.

Nyilván van előttem, nagyságos uram, hogy engem maga a vajda sokféleképen vádolt nagyságodnál, egész erővel azon lévén, hogy nagyságod neheztelését reám vonhassa s ez úton tenkre tegyen, miszerint aztán szabadosabban és merészebben működhessék a hatalmas császár ellen, kinek hűségétől egyáltalában

nem volt képes engem elvonni. Én pedig tanúul hívom először is a mindenható Uristent, aztán egész Erdélyt, valamint mindkét Oláhország is, melyeknek határszé-
lén éltem, bizonytságot tehetnek, hogy én mindig híve
voltam a hatalmas császárnak. Miért is nem két-
lem, hogy a hatalmas császár főbb csauszai, ki-
ket az ő parancsolataival gyakorta küldött Erdélybe
nagyságod, teljesen kikutatták, hogy én a hatalmas
császárnak és nagyságodnak hű rabszolgája vol-
tam mindig, mit a hatalmas császárnak a végekben
lakó minden pasái, szancsákbégjei és katonái is tanu-
síthatnak rólam. Akartam is több ízben a vajda összes
eljárását nagyságod tudomására juttatni; kötelességem
szerint jelenteni akartam, minemű hűséggel viseltetik a
vajda a hatalmas császár iránt, titokban mily
nagy dolgokat forral a császári felség ellen; de a vajda
erős parancsolattal tiltván, hogy tudta nélkül senki se
merészeljen bár kit is a hatalmas császár portá-
jára küldeni, nékem, ki őt többféle ürügy alatt gyak-
rabban kértem, hogy saját emberemet a hatalmas
császár portájára küldhessem, ezt soha sem engedte
meg, sőt még azt sem akarta megengedni, hogy nagy-
ságod nejjének a szultánleánynak fényes hintót hat fő
lóval s egyéb ajándékokkal küldhessek emberem
által, miért is nem volt módomban nagyságodat az
ő cselekedeteiről értesíteni. Mindazáltal hűségemhez
képest, melylyel mindig köteles voltam a hatal-
mas császárnak és nagyságodnak, jól felszerelt em-
beremet nagyságodhoz utasítottam, mit megtudván a
vajda, útközben elfogatta, emberei által visszakisértet-
te és borzasztó kínzásokkal vallomásra is birta. És ez
volt az ok, nagyságos uram, hogy Fogarasi váramat
rögtön megszállotta a vajda, engem az enyéimmal egye-

temben egy szálig meg akarván rontani, miszerint gonoszságait és sokféle titkos eselvetéseit tőlem meg ne tudhassa nagyságod. Én a várból vívása közben csak két szolgálommal jöttem ki, és hét nap s hét éjszaka erdőkben, hegyeken kalandozva, mindenütt utat kerestem, melyen hová hamarabb a hatalmas császárhoz és nagyságod lábaihoz juthassak el; de minden út és minden ösvény erős őrizet által lévén a vajda parancsolatjából elrekesztve, lehetetlen volt arra mennem, mit a hatalmas császár minden Erdélyi hívei bizonyítva bizonyíthatnak. Szegény fejem így végre kénytelen volt, hogy Isten kegyelméből és segítségével kikerülhessem a halált, ha nagynehezen is, ide vonulni, erősen bizván nagyságod abbeli kegyelmességébe, hogy mihelyest a hatalmas császár egyéb hiveitől ügyem igazságos voltát és ártatlanságomat kitudandja, engem szegényt nem fog cserben hagyni, s nem fogja megengedni, hogy ezen reám nehezedett véginségben és nyomoruságban elveszszek végkép; hanem rólam veszedelmezőről és ügyeimről, mint bizodalmasan hiszem, kegyelmesen gondoskodni méltóztatik. Hogy pedig ezekről nagyságodat csak most keresem meg, hogy nyomoruságomat nem panasztam be már előbb: épen ne csudálja, hiszen tudhatja, hogy itt szoros felvigyázás alatt vagyok, olyannyira, hogy jelenleg sem állott volna módomban emberemet bizton nagyságodhoz küldeni, ha a hatalmas császár rabszolgája, Amhát bég nem jó hozzám. Most tehát határtalan bizodalommal nagyságod iránt, utnak eresztettem ezen hí szolgálmat Antalfi Imrét, s üzentem általa igen bokros ügyekről nagyságodnak, könyörögvén alázatosan, hogy őt kegyelmesen kihallgatni, és szavainak, mintha csak magam mondanám, annyival is inkább teljes hitelt adni

méltóztassék, mert jelen tartózkodásom helye nem olyas, mely azoknak levélben megírására bátoríthatna. Esedezem nagyságodnak, ne hagyjon engem szegény rabszolgát minden ok nélkül elnyomatni, mert én a mindenható Úristen után egész bizodalmamat nagyságodba vetettem, mint ki halálomiglan a hatalmas császár hűségétől és nagyságod lábaitól nem akarok elszakadni, s a mit nagyságod tenni fog érettem, azt alázatos rabszolgájaért teendi. Továbbá, a mit mondott szolgám által most nagyságodnak ígérek, mindazt, higgye el, tántoríthatlanúl és csorba nélkül fogom megtartani. Kegyelmes válaszát minél előbb várva várom. A mindenható Isten sokáig szerencsésen éltesse nagyságodat. Kelt Bécsben május 8-án 1574.

CIV.

Báthori Istvánnak a Temesvári pasa.

1574. május közepén.

„Báthori Istvánnak, Erdéli vajdának, mint jó szomszédomnak és barátomnak szolgálatomat köszönetemet ajánlom. Barátság szerént nagyságodnak levelet irtam. Mostansággal nagyságodnak levele jutott hozzám, kibe jelent nagyságod Németek felől, hogy népet fogadnának és soldot keáltatnának. Parancsolt nagyságod, hogy készen lennénk. Mi császár vitézivel ittegen készen vagyunk, csak nagyságodtul várunk bizonyos voltaképen mihöz tartsuk magunkat. Továbbá Váradon túl Debreczen felől az Túr nevű városon egy híd mellett egynéhány lator kastélt akar csinálni, oda gyülekeznek. Annakelőtte mikoron Kállóba palánkot csinálnak, minekünk későn tudunkra adták, úgyannyira

hogy immár megcsinálták vala, kire osztón nem meheténk. Annakutána császárnak mind reám mind nagyságodra nagy haragja volt, hogy reá nem mentünk. Azért mostansággal vigyázzon nagyságod, és menjen jól végére, hova néz az ő gyülekezetek, hogy ennek idein eleit vehetnénk. Ezért küldettem Haszon csauszt is nagyságodhoz, kitől minden bizonyos hirt várok, mert nem akarnám, hogy gondviseletlenség miatt ujonnan császár haragjába esnénk. Úgy tudja nagyságod. Isten éltesse nagyságodat. Datum Temesvari negyed nappal ennek előtte.“

CV.

Báthori Istvánnak a Temesvári pasa.

1574.

„Báthori Istvánnak, Erdélyi-vajdának etc. Az hatalmas császártul egy parancsolat jött énnekem. Az levél úgy jelent : Erdélyi vajda levelébe írt ide, hogy Jenőhöz közel volna önekie egy kastélya, kinek neve Bély; és ugyanottan volna nekie egy hű szolgája, Pota Ferencz nevő; annak az kastély mellett egy búzaasztagja volt, melyre Jenei Balogh Huszaim nevő zpahia, emberét küldette és megégettette; annélkül is sok latrot bízattat, kikkel a falukon kárt tétet, pusztítat, azután öhozzája szaladnak és nála hevernek; mely dolog az országának veszedelmére volna, úgy adta énnekem tudtomra. Azért ezt parancsolom teneked : hogy Balogh Huszaint megfogjad, ha Erdélyi vajda emberének olyan kárt tött, övele csak egy pénzig is megelégetesd. Ha pedig afféle latrokat tart Erdélyországnak községének kárára, tégy törvént felőle, az mint az törvén löli, énnekem

voltaképen megírd. Jóllehet én Huszaim felől ekkédig semmit nem értettem, hogy effélét cselekedett volna, mindazáltal én őtet megfogattatom. Nagyságod bizonyos napra az pörösét küldje Bélybe, én is az én embe-
 remet Huszainnal egyetembe oda küldem; valamit reá raknak törvénnel és bizonsággal, mindeneket én meg-
 irom az Portára. Ezt immár miért hogy nagyságod császárnak tudtára adta, meg kell látatnunk, ingyen ha csak énnekem irt volna nagyságod felőle, azt a dolgot meglátattam volna. Császárnak nem szükség volt volna, ezt tudtára adni, mert ilyen kicsin dolgot én is eligazítottam volna. Azért meglátassuk az dolgot, mert énnekem császárnak meg kell irnom. Sok dolgok történnek ilyenek itt nálunk, de én azért rólok császárnak nem írok, hanem én magam igazítom el és megbékéltetem őket. Isten tartsa meg nagyságodat.“*)

CVI.

Báthori Istvánnak Maximilián császár.

1574. inájus 17.

,Tekintetes és nagyságos, nekünk szeretett hivünk. Megértettük, mit folyó hó harmadikán és hatodikán hoz-
 zánk adott leveledben a Havasalföldi és Moldvai vajdák közt keletkezett mozgalmakról és háboruról s ennek eredményéről nekünk irtál; s hogy megirtad, kedvesen vettük. Intünk egyszersmind kegyelmesen, hogy bár mi fejleményt vegyenek utóbb ezen mozgalmak és zavar-
 gások, arról minket hasonlókép értesíteni, szintén el ne mulaszd, valamint különben is már jelentetted, hogy aszerint fogsz eljárni. A Török császár portájáról is valami hireid vannak s lesznek ezentül, de kívált azo-

*) V. ö. a LXXXV. sz.

kat, melyekről felteszed, hogy bennünket s ezen sa-
nyargatott országunkat érdeklik, ha nekünk gyakrab-
ban megírod, igen kedves dolgot teendesz nekünk. Kik
egyébiránt nagyjó hajlamunkat és kegyességünket ne-
ked mindenkorra ajánljuk, igérjük. Kelt Bécsben, május
havának tizenhetedik napján, az Úrnak MDLXXIII-dik
esztendejében. Maximilián“.

CVII.

**Báthori István biztosai Maximilián előtt Békes köve-
teléseit feszegetik.**

1574.

A császári felség azon
nyilatkozatára, hogy ő a néhai fejedelem valamennyi
adományainak megerősítését és megismerését hittel fo-
gadta, az a megjegyzésünk: hogy ezt a rendekkel is
ígértette a fejedelem, de mások jogainak épségben tar-
tásával; fogadtatta nem azért, mintha mások jogain
csorbát akarna ütni, hanem hogy adományai egysze-
rűen érvényteleneknek ne nyilatkoztassanak utódai ál-
tal, azon okból, mivel ő nem volt annak rende szerint
megkoronázva.

Mi illeti Békes úr ingó javait, azok nem állottak
arányban az öszlettel, melyet most értők követel. Kö-
nyörög felségednek a vajda úr, vétessenek az ő költsé-
gei és kiadásai is tekintetbe, mert e zavargásokra kire-
kesztőleg az ellenfél adott okot. A vajda ugyan is, tisz-
tének első kezdete óta, észrevévén amannak pártos tö-
rekvéseit, kénytelen volt magát szokottnál nagyobb
őrséggel környékeztetni, s midőn fegyverre került a

dolog, fegyverekre, lovakra, ágyúkra, zsoldra épen rendkívüli pénzüszletet fordítani, mihez ha hozzáadjuk, hogy néhány jelesebb vitéze is elesett az ütközetben, vesztesége jóval felülmulta amannak költségeit. Esedezik tehát a vajda úr, törleszszék egymást viszonyosan e kiadások, annyival is inkább, mert a kárvallás tetemes részét az asztagok, a város s egyebek felgyújtásával magok az őrségbeliek nagymarczonán okozták.

Ugyanezt Békes Gáspár és mostohája javaira is kívánja méltányosképen értetni a vajda, miután ők Békes úrnak minden köz- és magánügyeiben résztvettek s egyazon czélt forralták vele.

Végre, jóllehet Bornemisza Boldizsár szintén ügyekezett eljárása által Békesnek kedvét keresni, s e végre összes aranyát és ezüstét hozzá szállította, hogy szükségének fedezésére azzal a vajda úr ellen éljen: ez mégis ő felségének kedvéért kész — épen maradván a többi feltételek, — neki visszaadni jószágait, melyekről bebizonyíthatja, hogy őt tulajdonjoggal illetik, kivévén azokat, melyek vagy néhai Csáki Mihályéi vagy Németi Ferencz *) unokáié voltak.

Békes úr többi szolgálóinak az első roham alkalmával elkapdosott holmijára nézve bajos valamit ígérni, de amaz első roham után, még a vár vívása közben, oldalomlevél által gondoskodott magoknak az őrségbelieknek vagyonbeli biztosságáról a vajda úr; s megszűnván elvégre a vívás, a mi csak található volt a várban: fegyver, arany, ezüst, tudnivalóképen vissza-

*) Ferdinándtól Izabellához pártolt 1556-ban, kiről Giovan Andrea Gromo, János Zsigmond olasz testőreinek 1565-ben kapitánya írva hagyta: „Tokaji várparancsnok, bátor s tekintetben állott aggastyán harczos; elesett lövés által, midőn ama várnak Schwendi által történt kivivásakor, a feladás iránt alkudoznék.“

adatott az illetőknek, sőt az első roham alkalmával elkapdosott és elkótyavetyéltetett holmi is, a lehetőségig összekeresgélytetett és visszaadatott. Császári királyi felségednek alázatos szolgái, az erdélyi vajda úr sat. követei.

CVIII.

Békes Gáspár Maximilián udvarában birtokjogait bővebben fejtegeti.

1574. május 26.

Mit válaszoltak legyen felségednek, szentséges császár, legkegyelmesebb uram, a vajda küldöttei jószágaimnak és vagyonomnak, úgy testvérem Békes Gáspár és mostoha anyám jószágainak és vagyonának lefoglalása iránt, a velem közlött írásból bővsége sen megérttettem.

Midőn azt írják, legkegyelmesebb császár, hogy a néhai fejedelem harminczezer forinton szerezte meg magának Fogaras várát: noha ennek megvásárlása, Majlád nővérenek és anyjától való rokonainak ellenére, nem állott volt hatalmában, Magyarország törvényeire látszanak hivatkozni. Én ugyan soha sem voltam ügyvéd, s azért nyilvánvaló ügyvédekkel, minők ezek — ítélőmester levén az egyik, a vajda ügyeinek igazgatója a másik — szót váltanom nehéz feladás; elmondom mindazáltal felséged engedelmével, hogy feleselésök nem üti meg a mértéket. A magyar törvénykönyv ugyan is világosan mondja, hogy a nővérek, ha őket nem illetik a jószágok azon egy jogon a fiakkal, idegenek gyanánt tekintetnek, miért is az eladó fivér nem köteles a nővért eleve meginteni. Már pedig Fogaras

vára a nővéreket s az anyától való rokonokat soha sem illette, valamint ez azon kiváltságlevelekből, melyeknek erejénél fogva azt néha napján Majlád István és utóbb fia Majlád Gábor birtoklák vala, világosan kitünik. Mely kiváltságleveleket a mondott Gábor, a vár eladásakor az elhunyt fejedelemnek, mint vevőnek, kezeibe adván, mindnyáját, összes vagyonommal együtt, elvette tőlem Fogaras várában a vajda és kezeiben tartja.

Hol pedig írják: miszerint hiteles oklevelekkel és kiváltságokkal be fogják bizonyítani, hogy Fogaras vára a leányokat azonképen illeti mint a fiakat, — ez is mennyire áll, császári bölcseségében megítélheti feliséged. Ugyanis, ha Fogaras vára a leányokat azonképen illetné mint a fiakat, akkor a vajda azt máskép szándékozott volna tőlem megszerezni. Midőn engem unokatestvéreinek nevében Fogarasra nézve perbe idéztetett, felhív vala: vegyem fel a fejedelem által érte fizetett öszletet; holott, ha Fogaras azon joggal illeti a leányokat, melylyel a fiakat, engem nem fogott volna az egész öszlet kézhezvételére felhívni, hanem mint magok a vajdabeliek is megismerték, velem a Hármaskönyv értelmében, csak a jószágok egyszerű értékének felvételére állat törvényt. Mindezekből tehát könnyű megítélhetni, mennyire egyezik meg ő kegyelmök előadása az igazsággal.

Végre, ők soha sem merték volna az általok felhívott kiváltságleveleket bemutatni a bíróságnak. Ugyanis, a vajda testvérbátyja, néhai Somlyai Báthori Endre, házasságban élt Majlád Gábor nővérel, ki addig míg Gábor felséged udvarában tartózkodott, összes jószágainak gondját viselte, mint gyámnő; s bizonyos, hogy az lévén, férjének segédével, Fogaras várához és a Vinczi kastélyhoz néhai fenséges Izabella királynétól ma-

gának kérte fel valamint a Vinczi kastélyhoz is a királyi jogot, mit az adománylevél nyilván tanusít; és csakugyan a gyámság jogczímével azt egyáltalában nem fogta volna eszközölhetni, kivilágolván Majlád okleveleiből, hogy ama jószágok a leányágot épen nem illetik. Mily erővel birtak legyen tehát amaz oklevelek s mily erővel birjanak még most is a törvény előtt, és a felelősség mily súlyos terhét vállalta legyen magára a gyámnő, hogy idegen létére nem félt a gyámság örve alatt ama jószágokba avatkozni, méltóztatik császári felséged kegyesen és bölcsen megítélni, lévén róla a Magyar Hármaskönyvben is törvény. De miután összes kiváltsággleveleim, mint előrebocsátottam, a vajda kezénél vannak, össze-visszabeszélhet ő, tetszése szerint, felséged előtt, s egész biztossággal egyszersmind, mert hiszen összes javaimat, okleveleimet, mindenemet elszedte. Én bizony soha sem kerülöm a törvényt s az igazságszolgáltatást, ha velem rendes per útján akart volna vitatkozni, sőt én mindig ezen úton akartam eldöntetni az ügyet. De ő, kívülre jognak és igazságnak, fegyverrel támadott meg engem; s nem elégelvén hogy jószágaimtól megfosztott, még életemtől is akart megfosztani.

Fogaras vára nem valamely pénzüszlet beírásának alapján volt birtokomban, hanem azt néhai legkegyelmesebb fejedelmem nekem hűséges és becsületes szolgálataimért örök jogon adományozta, azt a Fogaras várát, melyet ő maga örök jogon vett meg magának, s melyről mindenki tudja, hogy én azt rossz karban, silány épületekkel és erődökkel vettem kezemhez, s viszont, nagy költségemmel, díszesen felépítve, és belső külső bástyákkal s árokkal jól megerősítve bocsátottam ki. Miért is Fogaras vára, ha azon öszlethez, melyért a néhai fejdelem tulajdonává vált, hozzáadom még

magam költségeit, nekem bizony több pénzembe került mint hatvanezer magyar forintba. De Isten engem úgy segéljen, ha szabad akaratomtól függne, még száz-ezer forintért sem idegeníteném el, s inkább, mintsem harmincezer forinton odadjam, jelen nyomorúságomban akarok maradni s élösködni mint eddiglen.

Ha azonban csakugyan az a felséged akarátja, hogy Fogaras tőlem és örököseimtől elidegeníttessék, tegyen le s fizessen nekem érette hatvanezer magyar forintot a vajda; a mindenható Úristen legyen nekem tanúságom, hogy méltatlan dolgot nem kívánok, s csak annyit követelek, mennyibe Fogaras nekem magamnak került volt.

Én ezen várat nem Majlád Gábor hűtelenségének alapján szereztem és birtam, hanem néhai fejedelmem azt mint sajátját és örök áron s jogon szerzett tulajdonát nékem s örököseimnek, mint előrebocsátám, örökre ajándékozta és adományozta. Sőt, valamint azt korábban benyújtott nyilatkozatomból felséged kegyelmesen láthatta, voltak mások többen, kiknek közelebb joguk volt Fogarasra mint Majládéknak, s tőlök a mondott néhai fejdelem összes jogaikat pénzen vette meg magának, valamint ezt az illető oklevelek legjobban tanúsítják. Ezen megvásárlott jogokat is örökre nékem adományozta a néhai fejdelem, mihezképest magamat Fogaras várának összes urodalmába törvényesen beiktattattam, azt aszerint birtam s elvégre annak birtokában engem felséged is kegyelmesen megerősíteni méltóztatott. És ezek még sem tartózkodnak állítani, hogy Fogaras a vajda unokatestvéreit törvény és igazság szerint illette volna.

S más részről nem vonakodik a vajda, követelni, hogy Fogaras néki, s ne unokatestvéreinek adományoz-

tassék összes jogostul, mely esetben aztán kész volna, harmincz ezer forintot érte letenni. Ez okért kegyelmesen megítélheti felséged, vajjon lehetett-e az unokatestvéreknek némi joguk hozzá, látván, hogy a vajda azt önmagának, nem unokatestvéreinek kéri adományoztatni. En a mindenható Úristenre és felséged császári ítéletére bízom alázattal minden dolgnimat s köztök jelen igazságos ügyemet; amazokat pedig saját indítványaikból és okoskodásaikból megítélheti felséged, látni fogván belőlök, ha egyenes ösvényen járnak-e vagy sem.

Egyébiránt a Vinczi kastély ügyében most sem viszonzozhatok mást, mint a mit császári felségednek már korábban válaszoltam. Ugyanis előbbeni nyilatkozatomban bőségesen fejtegetém, mi jagon birtam volt Vinczét. Azonban látom, legkegyelmesebb császár, a vajdaemberei azonegy kifogással élnek mindig, hogy az új ítélelhozás jótéte még fenn van az örökösök számára. De ha az új ítélelhozás erejenél fogva akarták jogukat keresni, akkor nem ezen módon, hanem rendes per utján kellett volna arra szert tenniök. Mert én teljes joggal voltam Vincz birtokában. Ők nem a néhai fejdelem, nem a jelen vajda idejében, sem új ítélelhozás sem egyébféle peres eljárás utján nem szerezték meg tőlem a Vinczi kastélyt magoknak. Törvénybe sem idéztettem soha általuk miatta. Könyörgök azért alázatosan felségednek, mint legkegyelmesebb uramnak és fejdelmemnek, hogy ezen igazságos ügyemben is Istent és az ő igazságát szemei előtt tartani méltóztassék.

És ha Vincztől is meg kell fosztatnom, kívánom, hogy egész árát nyolcz ezer teljessúlyu arannyal tegye le nekem a vajda. Noha pedig, legkegyelmesebb császár, ezen jószágokat is úgy birtokoltam, mint melyek

nekem nem valamely pénzösztet erejéig beírva, hanem örök jogon adományozva voltak; s noha tanúul hívhatom a mindenható Istent, hogy azokat, ha tőlem függene, nem nyolcz ezer aranyért, de még tizennyolcz ezer forintért sem adnám el: történjék mindazáltal felséged kegyelmes akaratja szerint minden.

Monorát és járulékait mi illeti, ezekre nézve azt állítják a vajda emberei, hogy néhai Cserepovics Miklós özvegye irántok perben állott velem, s hogy a vajda most kielégíteni akarja az özvegyet s kifizetni amaz öt ezer forintot, melyekkel a vajda adósa maradt néki. Legkegyelmesebb császár, már előbbeni iratomban alázatosan jelentettem felségednek, mily czímmel voltak legyen mondott Cserepovicsnak ama jószágok beírva. A néhai fejdelem pedig, midőn azokat visszaváltani akarván, kutatást tétetett irántok, kísült: hogy Cserepovics és özvegye öt ezer forintnál többet zsaroltak ki jogtalanul belőlök; miért is a fejdelem törvény és igazság szerint egyáltalában nem volt köteles amaz öt ezer forint lefizetésére.

Aztán, legkegyelmesebb császár, egyáltalában nem értem, mi végre akar engem bárkivel osztzkodásra bírni a vajda. Monora és járulékai pedig tizenegy ezer forintba irattak be nékem. Tegye le tehát, fizesse le nekem jószágaim beíratait a vajda, aztán ha valakinek követelése van ellenem, törvény útján erőt vehet rajtam. Mert törvényt állani soha sem vonakodtam, s ezentúl sem fogok vonakodni.

Enyed dolgában pedig, látom, hogy ugyanazt sürgetik, mit előbb felséged elébe terjesztettek. Mert Enyed soha sem rendeltetett kiváltképen a néhai fejdelmek udvarának fentartására, sőt a többi egyházi jószágokkal egyetemben a királyné és a fejdelem kezébe adatott a

rendek által, minden de minden óvás nélkül, hogy tudnillik a fejedelmeknek tilos volna híveiknek amaz egyházi jószágokból bármit adományozni vagy beírni, valamint ez az illető országgyűlés törvényczikkelyeiből világosan kitűnik.

Mennyiben pedig mondják, hogy másoknak ily nagyjelentőségű jószágok nincsenek beírva, biztosíthatom felségedet, legkegyelmesebb császár, hogy Hagymási Kristóf egymaga több és Enyednél jóval értékeesebb egyházi jószágokat tart kezében. Sok mások bírnak olyatén egyházi javakat beírási czímmel, minők Enyed. Sőt még maga a vajda is Báthori Kristóf testvérével egyetemben bír egyházi jószágokat, valamint ezt előbbeni iratomból felséged világosabban megérthette. És felséged előtt, legkegyelmesebb császár, tudva van mindazáltal, hogy ő senkitől semmit sem szedett el, sőt többeknek öregbítette józágaikat, csak engem egymagát és az enyéimet nyomván el. És mennyiben hozzáadják a vajda ugyanazon emberei: hogy Erdély rendei engem törvénynek kivüle most sem sújtottak volna, ha magamat korlátaimon belül tartom; ez a válaszom, legkegyelmesebb császár: A rendek éntőlem semmit sem vettek el egyáltalában, s bizonyos, hogy ezentúl sem fogtak volna tőlem bármit is elvenni, de az ő urok vette el erőszakosan mindenemet, a mim volt, pedig felséged tudta és világos akarata nélkül neki nem lett volna szabad engem fegyverrel megtámadni. Mert midőn ő felséged kegyelmes megegyezésével, általunk, felséged valamennyi hívei által vajdai tisztébe emeltetett,*)

*) E helyt nem lesz felesleges említenünk, hogy Békes, midőn verseyntársamár vajdául völt választva, egy ideig reményt táplált, legalább társául neveztetetni Maximilián által, valamint húsz évvel korábban Ferdinánd Dobó István vajdának társul Kendi Ferenczet adá vala.

részéről erős hittel kötelezte magát az összes rendek előtt, hogy felséged hívei közül soha senkit sem fog igazságtalanul sérteni, mely ígérését mily pontosan tartotta legyen meg, tudja most felséged és tudja mindenki.

Ebbeli gonosz eljárását — felséged engedelmeivel legyen mondva — most örömet a rendekre fogná a vajda; ő a ki engem előbb minden igazok nélkül elnyomott, sőt életemtől akart megfosztani, most irányomban az önkényt akarja a törvény nevébe léptetni. Olyan a milyen jószágaimat hogymint birtokoltam legyen, s vajjon érdemeltem-e, hogy a néhai fejdelem azokat nekem adományozza, — először is a mindenható Úristen, aztán császári felséged ítéletére alázatosan bízom. Engem ugyan, legkegyelmesebb császár, nem a rendek s nem senki más, csak az egy vajda háborgatott igazságos birtokomban; én nem is követelek semmit a rendektől, mert tudom azt is, hogy ezen ügyet nem a rendek sürgetik nagyságodnál.

Ítélje meg kegyelmesen felséged, mi lehet inkább a rendek terhére: az-e, hogy én Enyedet a néhai fejdelem beírásából birtam? vagy az, hogy a vajda Deés városát, az ottani sóbányával együtt, mely Erdélyben a legeslegelső, Hagymási Kristófnak adományozá vala, Deés városát, mely az ország s a király főfő kincsenek tartatik. Aztán Vécs várát járulékaival is Hagymásinak adományozta, valamint még több más jószágot, mind Magyarországon mind Erdélyben.

Ha tehát csakugyan császári felségednek az az akaratja, hogy engem szerencsétlenségemre összes jószágaimtól kell megfosztani, fizesse és tegye le nekem a vajda, mint előrebocsátottam, jószágaimnak beírási pénzét.

Egyébaránt megértettem, hogy ők mit indítványoztak felségednek a tőlem elfoglalt holmira nézve. Irták,

hogy az távolról sem volt oly nagyértékű, minőnek mondom, s annálfogva esedezik a vajda, venné tekintetbe felséged az ő roppant költségeit és kiadásait, s hogy e zavargásokra én szolgáltattam okot, hogy ő kénytelen volt hadainak számát öregbíteni, s midőn erőhatalommal döntetett el az ügy, fegyverekre, lovakra, ágyúkra roppant pénzüszletet fordítani, hogy néhány jelesebb hive elesett az ütközetben, s végre, hogy az ő, a vajda, költségei összes jószágaimnak veszedelmezését jóval felülmúlták.

Mind ezekre csak ezt válaszolhatom, legkegyelmesebb császár: én nem tudom, ki parancsolta meg neki, hogy annyi költségekbe verje magát, hogy hitének és hűségének megszegésével váramat vívja, és összes jószágaimat s egész vagyonomat tőlem gonoszúl elfoglalja. A mit költött, azt bizony nem ilyesekre, hanem tisztéhez képest az ország közszükségeire kellett volna neki költeni. Az ágyúk, a lőpor, a golyók, az összes hadi szüleség nem a vajdát, hanem az országot és felségedet illették; s a néhai fejedelem mindezeket nem a végre gyűjté, szervezé, hogy azokkal felséged híveinek váraikat vívja a vajda, hanem hogy az ország oltalmára szolgáljanak, valamint azokat végintézetileg is felségedre és az országra hagyta. Felséged innen is kegyelmesen láthatja, hogy a vajda magának bitorol mindent.

Könyörög azon is, hogy a mi veszteségeink kölcsönösen kiegyenlítsék egymást, annyival is inkább, mert a kárnak tetemes részét az asztagok, a széna s egyebek felgyújtásával gonoszúl magok a városbeliek okozták. Nem tudom, legkegyelmesebb császár, mily árczczal terjesztethette ezt felséged elébe a vajda; ha csak ahhoz nem tartott jogot, hogy házamnál lakmározzanak

az övéi, s hogy asztagaimnak azért nem szabad felgyúlniok, mert máskülönben nem lakhatik jól az ő népe. Itélje meg tehát kegyelmesen felséged, mily igazsággal viseltetnek a vajda s az ő emberei saját vagyonom s az enyéim vagyona iránt.

Vagyonomat parányinak mondják. Én csak az igazságot fogom mondani, legkegyelmesebb császár. Vagyonom akár nagy volt, akár parányi, én megelégszem vele, csak adja nekem vissza a vajda. A mit elajándékozott belőle, annak pótoltatását méltán követelem, s egyebet nem kívánok magamnak megtéríteni, mint a mi az enyim volt s az enyéimé. Tudja a mindenható Isten, és tudja egész Erdély, hogy a vajdának soha sem volt annyija, mennyi nekem, hogy nincsen most sem, ha kifogom vagyonából a magamét. Sőt azt merem mondani, legkegyelmesebb császár, hogy felséged birodalmában sincsen Magyar, ki oly vagyonnal birna, minő nekem volt, s ő mindezt feldúlta, elprédálta, és nemcsak saját szolgálait hanem idegeneket is, néhány száz embert ajándékozott meg velök; aztán testvéreinek és rokonainak, s feleségeiknek adományul osztogatta, nemkülönben Lengyelországba és számos egyéb helyekre is tetemes részt küldözgetett emberei által belőlök.

Esedezem tehát alázatosan felségednek, mint legkegyelmesebb urannak, a mindenható Isten szerelmére, méltóztassék Istennek és az ő igazságának tekintetbevételével nekem holmimat visszaadni, mert, mint már felebb is említém, én csak azt követelem vissza, a mi az enyim.

Továbbá, Bánffi György több rendbeli dolgaimat magánál tartja, melyeket Fogarasban lopva kivitt házamból, úgymint: drága köveket, gemmákat és ötezer

aranyat; könyörgők alázatosan felségednek, hogy ezeket is adassa nekem vissza a vajda által.

Továbbá egyéb épületeimben volt sajátomat is, a gabnaasztagokat, a bort, a lovakat, paripákat, mindenféle marhákat, vagy természetökben adja vissza, vagy igaz értékeket tegye le nékem a vajda; mert hogy mindezek kezében maradjanak, és jószágaimnak árát árukból, tehát a magaméból fizesse le nekem a vajda, ítélje meg kegyelmesen felséged, ha ez igazságos-e; viszont azt is alázatosan felséged ítéletére hagyom, ha méltánytalan-e az, a mit én kívánok.

Értettem azt is, mit ugyancsak ők édes testvérem Békes Gáspár, nemkülönben mostohánk elfoglalt vagyonáról s jószágairól felséged elejébe terjesztettek, hogy tudniillik ezek magokat összes eljárásomban részesítették. Igaz ugyan, legkegyelmesebb császár, hogy mondott testvérem, minden cselekedeteimben részt vett, mert felséged iránt való köteles hűségéhez képest mellettem állandóan megmaradván, nemcsak jószágait s vagyonát vesztette el, hanem bizonyos, hogy kész lett volna életét is elveszíteni. Ez volt, legkegyelmesebb császár, a mi eljárásunk, s ezen egy oknál fogva ügyekezett a vajda mindkettőnket elnyomni. Esedezem tehát alázatosan felségednek, méltóztassék a testvéremtől elfoglalt holmit s jószágokat neki kegyelmesen visszaadni; hiszen az ő jószágai között nincsen vár, s az ő elnyomtatása nekem oly keservesen esik mint a magamé.

Mostoha anyánkat a hatvan esztendő vénasszonyt mi illeti, ítélje meg kegyelmesen felséged, hogy tekintheti-e őt eljárásom részesetül a vajda, őt, ki a világi dolgokkal vajmi keveset foglalkodik, s kinek vagyonát nem hogy elvennie, hanem őt épen a magából is

segítenie kellett volna, ha Istent féli. Az ő vagyona bizony csekély, de mert minden ok nélkül foglaltatott el, tanácsolja úgy az isteni igazság mint az emberi méltányosság, hogy azt a vajda által neki visszaszolgáltassa felséged.

Egyébiránt Biharvármegyében Szentandrás helységét a néhai fejedelem beírásából ezer aranyért birtokoltam, s azt tőlem a vajda szintén elvette; könyörgök eziránt is felségednek, hogy nekem vagy ezen helységet visszaadatni, vagy pedig a beírási összeget visszafizettetni kegyelmesen méltóztassék.

Legkegyelmesebb császár, én a magam s az enyéim összes ügyeit császári felséged jó indulatiba alázatosan ajánlom, esedezvén mint legkegyelmesebb uramnak az élő Isten nevében, hogy először is őt igazságát szem előtt tartva, aztán az én tántoríthatlan hűségemet is jószágon tekintetbe véve, velem oly kegyelmesen bánni méltóztassék, miszerint egyéb hívei is irántam tanusított császári kegyelmességéből jó példát vehessenek magoknak. Ismételve is a magam s az enyéim minden ügyeit és igazságos keresetemet császári felséged legkegyelmesebb ítéletére alázattal bízom, hagyom.

Továbbá, valamennyi ősi jószágaimnak kiváltságleveleit Fogarasban elszedte tőlem a vajda: esedezem tehát alázatosan, méltóztassék azokat is nekem kegyelmesen visszaadatni; mely jószágok ámbár most a Törökök birtokában vannak, mégis idő multával, midőn a mindenható Isten jóvoltából Magyarország felséged vagy örökösei által ősi szabadságának vissza fog adatni, kívánatos hogy kezemben s az enyéim kezében legyenek amaz oklevelek.

Végre, mit ők Bornemisza Boldizsár holmijáról és pénzeiről terjesztettek felséged elébe, azt is megértet-

tem; hogy ő tudniillik vagyonát a végre szállította volt hozzám, miszerint én azzal urok ellen élhessek, ha szükséges. Nekem, legkegyelmesebb császár, annyi vagyonom, annyi pénzem volt, a mennyivel beérhettem másnak vagyonára, pénzére nem szorúltam. Bornemisza pedig az övét csak azért hozta hozzám, mert nem volt erőssége, melyben bizton őrizhesse. Aztán, udvari tiszte lévén felségednek, hozzá jőni ügyekezett, s nem volt bátorsága, holmiját saját házánál hagyni. És miután most itt van felséged udvarában, saját ügyéről gondolom önmaga fog nekik választ adni.

CIX.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1574. június 6-án.

„Erdélyi vajda Bathori Estván, az hatalmas Isten adjon neked hosszú életet. Az én parancsolatom oda jutván úgy tudjad: Az én portámra egy levelet küldetél, melybe jelentetted, hogy az én előbbi parancsolatom szerint hadadot, taraszkidot és egyéb hadakozó szerszámodat megkésztetted és Havasali Sándor vajdának küldted volna. Második pedig parancsolatunkba meghattuk vala, hogy mindjárt Hotin vára felé népedet küldenéd Jovánra, vigyáznának, hogy el ne szaladna. De azt adtad tudtomra, hogy Hotin vára Lengyelek házába volna, hová Tatroson által kellene menni, és hogy Jován vajda az országnak közepetten nagy haddal volna, ki miatt az haddal oda nem mehetnének. Az mely segítséget oda küldetted Sándor vajda mellé, az oda még nem jutott; alattomba Jován vajda, az lator, szegény Havasali országot égette, dúlta. Azért hagyjok

neked, hogy hadadot mindjárt oda küldjed; Mehmed csauszt nem egyébért küldtük oda, hanem ha elindítottad volna az hadat, még többet is küldenél utána, taraszkot azonképen mennyi tüled lehet, hadnagyok pedig, kiket az néppel elbocsáttad, ne késsenek az uton, hanem mentül hamarabb lehet, oda siessenek. Mikoron az Oláh haddal, Nikopoli békkal és Viddini békkal együtt lesznek, keljenek által Szered vizén. Az Rumelii begberbég kilencz szancsákbékkal és két ezerrel jancsárral s huszonöt taraszkkal másfelől menjenek reá. Másfelől is meg rajta leszen Tatárhan Agkirmani békkal. Azért hagyom neked, hogy minekelőtte az békek Dunán által költöznek, te hadad ott legyen Sándor vajda mellett segítségül. Úgy tudjad. Konstantinápolba ennekelőtte 16 nappal kült ez levél.

CX.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1574. junius 6.

„Csodálkozom, hogy annyi ideig késleltetted az segítség-elküldést, mert mikoron az császár parancsolátja odajutott volt hozzád, is meg arra választ tettél, abba huszonhárom nap elmúlt. Ennyi időtül fogva az te segítséged Sándor vajdához nem érkezett. Ha akkoron külded, mikoron véghezviszik az dolgot, az te segítséged kedves nem leszen császárnál, csak hejában leszen munkád, ha idejin nem érkeznek. Hadadot azért mindjárt elbocsásd, mert császárnak kedve szerint cselekedsz. Evvel ez cselekedettel hivségedet előviszed. Mint-hogy ezt e dolgot érted, nem szükség tanácsot neked adnom.”

CXI.

Báthori Istvánnak a Temesvári pasa.

1574. június közepe előtt.

„Erdélyi vajdának Báthori Istvánnak szolgálatomat ajánlom, mint jó szomszédomnak és barátomnak. Az Jenei szpahiak jövének énhozzám, kik ilyen panaszt töltenek: Ennekelőtte régenten az minemő falúk hallgattanak Jenőhez, azaz: Zamokes, Színás, Lasva, Maltesir-men, Dolmas, Belenzik, Korod, Boszódhudos, Kisker-men, azok a falúk kétszer voltanak beiratatva császár lágestromába. De Lászlófi Farkas és Belénesi porkolábnak embere drabantokkal éjtszaka két falúra Korudra és Boszulaszvárre reá mentenek, szegénységnek marháját mind elvöltenek, annakelőtte az falubeli-
ötet fogva vittének, most is Belényesbe tartják fogva. Ilyenféle dolgokat nem illik cselekedni, sőt azokat nagyságodnak meg kellene büntetni, és az szegényeket, kik fogva vannak, elbocsátatni. Nem kellett volna őnekiek sem nagyságod sem pedig én hirem nélkül cselekedniök vagy hatalmaskodniök. Ha őnekiek valami igazságok volna a falúkhöz, nagyságodat meg kellett volna belőle lelteni avagy engemet, mi ezt törvény szerint eligazítottuk volna. Engemet ez dologért meglöltenek, kívánták is, hogy Portára levelet írnék. De én nem akartam nagyságod hire nélkül az Portára írnom, még nagyságodtól választom nem jőne, mi okból cselekedtenek. Azon kérem nagyságodat, hogy azféle gonosztevő embereket megbüntettesse. Én is innét az szpahiakat erőlkedem megengesztelni, hogy az Portára panasz ne menjen. Úgy értse nagyságod.“

CXII.

Ugyanaz ugyanannak.

1574.

„Báthori Estvánnak erdélyi vajdának szolgálatomat ajánlom. Úgy értse nagyságod, hogy ennekelőtte Jenei Balogh Huszaim felől nagyságodnak az hatalmas császár parancsolatját küldtem vala, az ő peresi mennének az határba kiknek kárt tött, és bizonyítanának rejá. Nagyságod tizenötöd napot intézett, melyre odamenjenek az törvénre; oda senki nem jöve. Éntülem mostan levelet kíván, hogy az Portának megjelenteném, hogy méltatlan panaszoltanak rejá, és méltatlanul vötték volna el tisztit. Azért lássa nagyságod, vadnak-e peresi vagy nincsenek, és énnekem adja tudtomra.“

CXIII.

Ugyanaz ugyanannak.

1574.

„Ennekelőtte nagyságod levelet küldett volt énnekem, melybe írta, hogy az Németek nagy készülletbe volnának, ahoz képest mi is készen lennének; mostan is akarék nagyságodtul értenem, vagyon-e nekiek efféle igyekezetek.“

CXIV.

Mehemed nagyvezírnék Maximilián császár.

1574. június 14.

„..... El nem mulaszthatjuk, hogy legalább azokat, melyek Bogdán volt Moldvai vajdára és Békes

Gáspárra nézve ellenünk felhozattak, rövideden érintsük. Mi Bogdánt illeti, nincsen tudomásunkra egyáltalában, hogy jelenleg hol tartózkodik; más részről nem tagadjuk, hogy ezelőtt több hónappal birodalmunkban tartózkodott, de ez nemcsak akaratumkon kívül, hanem épen tudtunk nélkül történt; s nem hogy ezen Bogdánt pártfogolnók: épen ellenkezőleg, mihelyest értésünkre esett a dolog, azonnal komolyan kiharancsoltuk országainkból. Ez meg is történt már több hónapja, s azóta semmi hírünk felőle. S mi illeti Békest: őt az Erdélyi vajda tavál megfosztotta jószágaitól, ő a végveszély elől, mely őt fenyegeté, hozzánk menekült. Mivelhogy pedig tudva van mind császártok, mind magatok előtt mily indulattal viseltetett legyen ő még fenséges. János fia, Zsigmond herczeg idejében irántunk, mennyi alkalmatlanságot szerzett legyen nekünk mindenha, arra törekedvén sokáig ernyedetlenül, hogy nekünk és hív alattvalóinknak minél többet árthasson: könnyű leszen ítéletet hoznatok, ha van-e okunk őt erősen, vagy csak némileg pártolnunk. Minthogy azonban, a mint említők, hozzánk kívánt menekülni, őt nem marasztottuk ugyan, de el sem utasítottuk. S mert ő sem Magyarországon nincsen, sem Horvát- vagy Tótországban; sem ezen tartományoknak Erdélylyel határos részeiben, hanem Németországban van, mely nem oly könnyeden zárkozik el valaki elől, s mely a kit egyszer befogadott, azt épen nem szokta kikergetni: eljárásunk, úgy hisszük, nem olyan, mely a békepontokkal ellenkezne.

CXV.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1574. június után.

„Nagyságodnak tudtára adom Lengyelország felől, hogy az Lengyelek főembereket küldették király után; visszahíják; *) ha eljű, ismeg uralják; ha nem jű, gyűlést köztek tévén, egyet választnak: most ebbe ez állapotba vannak.

Az én emberem levelet küldett énnekem, kiben jelenti, hogy nagyságod levelet küldett volna ide Domb-rava felől; énhozzám nagyságod levele nem jutott. Nagyságodnak jelentem, hogy az utakat mindenfelől erősen őriztettem, hogy el ne szaladjon. Istennek segítségével reá találkoztanak, elevenen megfogák; annakutána az Havasali Sándor vajdának küldettem. Azután is efféle gonosz embereket, az kik császárnak nem hivei, kész vagyok kergetnem, úgy tudja nagyságod.

✓ Az mostani Gyulai bék Várad tartományába Kölösérre ment volt, ottvaló vámosnak fejet vött, kinek semmi büne nem volt; annélkül két falura, Tolkosra és Jánosra, Várad tartományához valókra embereket küldett: őket megfogdostatta. Annakelőtte az szomszédságban ilyen dolgok nem estenek, nem tudom miokáért cselekedett. És az mely szegénység Temesvárra megyen kereskedni, életet keresni, őket fogva tartják, szekérét, marháját tőlek elveszik. Nagyságodnak könyörgek, ne szenvedjen ilyen dolgokat cselekedni szomszédságba.“

*) Anjoui Henriket érti, ki 1574. június 18-án titkon visszament Franciaországba.

lehet közele melp. az endelyi hads.
ker és hordozni a tőről ellen.

Nagyságod emberemnek Grujo Péternek szolt,
hogy Várad mellett valami jancsárokat megfogtanak,
mely dolog felől nagyságodnak le vele ide nem jutott.
Az én emberem levélet küldett én nekem. Nagyságod
úgy tudja, hogy ez e dolog én időmben nem esett, mert
én Váradon gonosz embereket nem tartok. Az ki énve-
lem egy, az én bátyám ott vagyon, énvelem az hatal-
mas császárnak igazán és hiven szolgál. Úgy vagyon
hogy Ártándi életében estenek olyan dolgok. Efféle
dolgokat én soha nem szenvedtem. Ha ő élt volna, én
ötet régen is megbüntettem volna. Mikoron megholt,
várát elfoglaltam, ott valamennyi foglok at találtam, Bu-
dai bassának küldettem. Ez dolog három határ között
esett, Gyulához és Német határhoz közelb volt, hogy
nem Váradhoz, még most is ottégy en mindennap hajdú
látrok járnak. Meghattam emberimnek, hogy vigyázza-
nak reájok, lia valami módon kézbe akadnának. Nagy-
ságodnak könörgök, nagyságod akármely panasznak
helt ne adjon; én ilyen dolgokat nem kívántam, soha
nem is akarnám történni.“

CXVI.

Szelim szultánnak Báthori István.

1574.

„Mahmut békért, mely Szolnokba vagyon, könyör-
gök hatalmasságodnak, hogy Temesvári bass(as)ágot
nekie adná, mert ő itt az végekbe régi szolgáló ember,
az országnak is állapotját jól tudja, minden emberrel
jól és igazán él; ennekelőtt Munkács alatt is elég vitéz-
séget mívelt. Ha ő Szolnokbul nem ment volna, még To-
kajt is az Németek nem vötték volna. Ha Temesvári

bassa leszen, az országnak nagy hasznára leszen; mostani kastélt is, kit csináltanak, talán könnyen megvennéje; mi is az ő szomszédságába megnyugszunk; könyörögök, hatalmasságod tekéntszen rejá.”

CXVII.

**Békes Gáspárt portai ügyviselője Antalfi Imre
értesíti ügyének állásáról.**

1574.

Nagyságos uram sat. Minekutána a nagyságodtól hitemre bizott parancsolatokat a nagyvezírnek előadtam, hozzám küldé Mahumed bégét, ki velem élő szóval közlötte a pasák végzetét: hogy nagyságod bemehet Erdélybe, ha ez nem történik az ország elpusztulásával; valamint én azt nekik már nagyságod nevében ígérém vala; s fejére és szakálára esküdött a bég, hogy azon esetre, ha nagyságod a mondott módon megy be Erdélybe, a Porta neheztelésétől egyáltalában nem kell tartania. Ezen bég szerint oda nyilatkoztak divánjokban a pasák, hogy nagyságodat azért sem volna tanácsos Erdélyből kirekeszteni, mert ez esetben kibékülhetne a vajdával; s ha aztán mindketten a Némettel tartának, könnyű volna Erdélyt a Porta ellen lázítani s elszakítani tőle; ha pedig nagyságod nem lép békére a vajdával, s a török tiltakozás ellenére bemegy Erdélybe, akkor szintén nagy zavarok keletkezhetnének, miért is végzést hoztak, hogy ők ugyan írásban nem adnak nagyságodnak engedelmet a bemenésre, mert gyanítják mi végre kíván írást nagyságod; tudják, hogy a vajda nem túrné el békén, ha nagyságodhoz levelet adnának, s ha néki ez értésére esnék; mindennek elkerülésére tehát megannyian abban egyeztek meg: hogy

valamint nagyságod az ő segédök nélkül akar Erdélybe bemenni, úgy azt az ő levelök nélkül is tehesse még nagyságod.

Hogy pedig a nagyvezír ide a Portához hívta nagyságodat, az csak annak megkisértésére történt: ha fog-e nagyságod jöni; s mihelyest ide jött volna, nyomban nyakára is fűzi a vajdaságot önmaga szabta feltételek alatt. De én ez ellen mindenkép szabadkoztam, mondván, hogy nagyságodat lehetetlen volna rábírní, s hozzáadván, hogy miután nagyságod oly roppant öszletet ígért a leghatalmasabb császárnak s a pasáknak, minőt nehéz volna Erdélynek még öszvességéből is kivájni, bizony nincsen ok, uramnak hűségét kétségbe vonni.

Most jött vissza Erdélyből egy csausz, ki a nagyvezír előtt szidta a vajda fősvénységét, s maga a pasa is mondotta, hogy neki bizony semmi haszna az ő vajdaságából.

CXVIII.

Szelim szultán Báthori Istvánnak.

1574. augusztus előtt.

„Erdélyi vajda, Báthori Estván vajda, az Úr Isten sok esztendeig éltessen. Az én parancsolatom oda jutván, úgy tudjad. Az én portámra levelet küldtél. Békes Gáspár Nemeze királynál vagyon, mindenkor országot elveszteni gondolkodik. Ha valamit ország kárára akar na cselekedni, Budai, Temesvári beglerbegek segítségre menjenek, és akkor más parancsolatot hogy ne várjanak, és hogy mindjárást segítségre jűjenek. Bécsi király mikor meghal, Magyarországi urak ha kik akarnak császárnak és énnekem híven szolgálni, hatalmas

császárnak oltalmában legyenek. Budai bassa, Temesvári bassa alatt pénzeden szolgát fogadj. És valaki neked szolgálni akar, senkitől bántása ne legyen. Regieb agának szancsákságot kértél, és egyéb embereknek fizetéseket. Mindeneket én megadtam. Budai, Temesvári beglerbegeknek parancsolatot küldtem, mikor szükség, őmagok segítségre hozzád elmenjenek. Ha akarod is, pénzeden embereket fogadj, senki ne bántsa, megparancsoltam. Az én parancsolatom oda jutván, úgy tudjad. Országot szépen tartsad. Község nyugalomba legyen. Szépen vigyázz. Másfelől is szépen vigyázz, neked kárt ne cselekedjenek. Ördög ember, ha országnak kárt akarna cselekedni, ha segítség szükség leszen, ha Nemcze király meghal, Magyarai urak akarnak neked szolgálni; az ki parancsolatokat küldtem, megküldjed az beglerbegeknek, és azok ellenséged ellen megsegítnék. Oszton valami más szükséges dolgod leszen, írd meg a Portára, gyakorta neked leveled ide jűjön. Úgy tudjad. Az én parancsolatomat meghiggyed. Az rebülevel hónak tizenötöd napján, kilencz száz nyóczvankét esztendőben. Konstantinápolyban.“

CXIX.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1574. augusztus előtt.

„Erdélyi vajda, Báthori Estván, az Úr Isten éltessen sok esztendeig. Köszönetem szolgálatom után. Úgy jelentem, császár portájára embered és levelet jűtt, kivel te hívségedet mutattad; ajándékokat, melyet küldöttél, mind meghozta. Embered szép szóval ajánlott tégedet. Az ki neked árolód volt, Békes Gáspár, azról császár

egynehányszor Bécsi királynak levelet küldött, mivel az Portára küldje. Mostansággal Bécsi király adaját beküldte és levelet küldött. Úgy írt: Erdélyi vajda régtől fogva Békes Gáspárral egymást nem szerették; mostansággal látta, hogy fejét keresi, féltébe ide jött; néki a hol pénzen vett háza vagyon, oda ment és ott veszteg ül. Vajdának vagy országnak árolója nem volt. Mi kérünk, hogy neki bűnét megbocsássad. Békes egy emberétől levelet ide küldött. Úgy írta: az ország a vajdát nem szereti, ha a vajdaságot Békesnek adja császár, több adót ad. Én az embert szép szóval küldöm el, azt mondom, hogy az Portára jűjön, osztán mikor itt lesz, örömet megadom neki, vajdától Sebest, Lugast megkérem nekie, ott veszteg ülhet, míg a vajdaság lesz; mostansággal semmit nem hallottam, hogy az ország panaszolt volna vajdára, osztán az császár parancsolatját híven megtartja. Ilyen módon szép szóval az embernek szóltam, hogy csak ide vehetném. Az ki levelet Békes ide küldött, neked küldtem. Olvasd meg.

Az kik Békessel tartották, olyan urakat az mi módon lehet, nagy kínval megöljed. Mostansággal Bécsi király Békesnek segítséget semmiképen nem adhat. Mostansággal az luteránokkal nagy háboruságok vagyon. Úgy értem, hogy segítséget neki nem adhat. Mindenkor neked kíméd ott legyen. Valami hírt hallasz, mindjárt írd ide minekünk. Úgy tudjad. Az Úr Isten éltesse. Rébülevel hónap végébe, kilencz száz nyóczvankét esztendőben Konstantinápolyban.“

CXX.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1574. november elején.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Isten adjon hosszú életet. Az én parancsolatom oda jutván, így tudjad meg, hogy Erdélyországból minden esztendőre ez mostanira is az adót megadták. Az én parancsolatom oda jutván, az országot őrizd, vigyázz, az községet szépen tartsad, ne legyen bántásuk. Ha valamely felől hírt hallasz, add tudtomra énnekem; ezt így tudd meg.“

CXXI.

Báthori Istvánnak Memehed nagyvezír.

1574. november elején.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda. Keszenetem szolgálatom után. Ezt így tudd meg, hogy leveled embereddel juttat hozzá az ország dolga felől. Egyéb dolgokat is adtál értenöm. Mi ezelőtt is azt kívántuk, most is azt kívánjuk, hozzánk való igazságodért hívségedért országodat birjad, őrizzed, jól viseljed gondját. Az hatalmas császár portájának hívséggel, igazsággal légy, császár parancsolatjának ellene ne járj, az községet szelíden tartsad. Valamit kildtél az én feleségemnek emberedtől, mind meghozták, megadták. Ez egyúttal az tengeri erővel Goletát és Tunist megvettük. Zinan passa levelét kildette, melnek mássát vettük, és oda neked kildettük. Kegyelmeiteknek is legyen tudtára.“

CXXII.

Báthori Istvánnak a kapucsi-pasa.

1574. november elején.

„Szolgálatom után nagyságodnak tudtára adom, hogy embered énnekem egy leveledet hozta, melbe magadnak egy jó lovat kéresz volt. Az minemü lovat nagyságod kívánna, nem mindenkor találhatunk reá, de el nem felejtöm, gondom vagyon reá, mihelt reá találkozom; megveszem, vagy az te emberednek adom, vagy az én emberemtől kildöm, bizonynyal elhiggyed. Ezelőtt kenyergettem nagyságodnak egy öreg órájért, mikor nagyságod kezéhez kerül, ne feletkezzék el rólam.“

CXXIII.

Báthori Istvánt portai képviselője Grujo Péter tudósítja a nagyvezír nyilatkozatáról Békesre nézve.

1574. dec. 28.

„Kegyelmes és nagyságos uram, örökké való szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint kegyelmes uramnak. Továbbá nagyságodnak ezt irhatom, hogy engemet hitt vala az passa hozzája karácson előtt és monda énnekem: Békes énnekem azt írja, hogy őneki sok pártja volna Erdélbe. És mondá esmeg az passa: Nagy dollog az, hogy Erdélyiek példát nem vehetnek magoknak az Alföldről, miképen elveszték Lippát és Tömösvárat, akkor is császártul és mitűlönk semmi bántások nem lőtt volna nekik, hanem akkor is pártot ötínek, és Barát mellé állának, urokra támadának, ki természet szerint való fejedelmek volt, és úgy veszték az Alföldet. Mert ha

ők jámborok lésznek vala, és fejedelmeket híven szolgálják vala, mégy most is az Alföld tietek volna. Azért most is látom, hogy egyebet nem kívánnak, csak veszedelmet magoknak, mert az Török had ahul jár megy, császár birodalmában is nagy kárt tísznek, nem hogy az tö országtokban kárt ne tennínek, nemcsak kárt, hanem mégy országtokat is elviszik; mert jól látom, hogy egy kicsenné azba az kis országban megnyugottak az urak és az nemes nípek, kibe az hatalmas császár engedelmnéből vadnak, azt is el akarják veszteni mint az többit. De nem tudja-í az bolond nép, hogy én azon járnék, hogy én Békest kezembe kerítením? mert én Békesnek csak szíp szót adok; ha ide nem jó is, meghattam én Budai passának, hogy ő is szíp szót adjon neki, és biztassa; ha ő Erdélre indul, tehát hátulvegye őtet az Budai passa. És azt is hagyá, hogy én nagyságodnak megíriam: hogy nagyságod is kíszen várja, talám valamiképen kézbe akadáhat; hogy ha az Úristen azt adná hogy kézbe akadáhatna, tehát meglátja minden ember, mit cselekeszem én vele; mert én jól tudom, hogy még király ideibe megeskött volt ő az Nímet királnak, és mire tanácsolta volt az király fiát, hogy Törökre hadat indítson; azért hogy lehetne az, hogy mi annak jót gondolhatnánk, hogy őneki uraságot adnánk Erdélbe? Meglátják az Erdéliek azt, ha őmellé támadnak, hogy úgy járnak Erdélvel, mint, igaz, Tömösvárral járanak és Lippával. Nám, vajdájok jó vagyon, az, kit az hatalmas császár nekik adott, és az ország is azt választotta, és mindeneket, nám, törvényébe tartja, és az hatalmas császárnak is híu szolgálja; azért jobb volna nekik, ha ezt uralnák. Azért ha magoknak jót akarnak, azt uralják, ha el nem akarnak veszni mind országostul. Mert mi soha azt nem engedjök, hogy soha Békes Erdélben

lakjék; én azt bánom, hogy fejivel is szaladott, de annakutána is kezönkbe kell kerölni az ő fejének. Isten tartsa meg nagyságodat; és nevelje az Úristen nagyságodnak szerencsáját, mind Kristóf urammal ő nagyságával egyetembe. Datum Constantinopolim adij 28. die Dechembri, ano Domini 1574. Grujo Péter, nagyságod szolgálója.“

CXXIV.

Báthori Istvánnak Amhád csausz.

1574. dec. 28.

„Örökké való szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint kegyelmes uramnak sat.

Emlekezhetik nagyságod reá, kegyelmes uram, én minemű hivséggel és szorgalmatossággal ett az nagyságod dolgába forgottam, és miképen mindeneket véghezvittem; ennekutána is míg Isten nagyságodat és engemet éltet, minden hivséggel akarok nagyságodnak szolgálni. Istennek segítségéből pedig annyira vittük az nagyságod dolgát, hogy míg Isten Mehemet passát élteti, nagyságod addig semmit ne féljen se Békestől se senkitől, mert általánképen minden kétségnél kül az passának kegyelmessége vagyon nagyságodon. Mostan pedig miért hogy az Úr Isten az mi hatalmas császárunkat ez világból kivevé, és mast szultán Muratot tudniilik adta fejedelmül, szükség hogy nagyságod megmutatván hivségét, mind ajándékával s mind emberével hozzá készítse magát, hogy az új fejedelelemnél is nagyságod kegyelmességet nyerjen, mint a meghalt fejedelelemnél kegyelmességet nyert vala nagyságod. Hiszem pedig hogy minden kétségnélkül kegyelmességébe leszen nagyságod. Továbbá, ennekelötte is irtam vala nagysá-

godnak, hogy nagyságod énnekem egy jó öreg rókasubát küldene, de nem tudom, ha nagyságodnak megadták volt-e avagy nem. Azokájért mostan is könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod kegyelmességéből küldjön egy jó rókasubát, kiben, mikor ígyen követségre megyek, kocsiban melegen ülhessek, és nagyságodnak jót mondhassak; avagy subát ha nagyságod nem küldhet, vagy hatvan jó bőrt küldjön nagyságod, kiből egy jó subát csináltassak. Annakfelette egy szép ezüstös és aranyas hegyestőrt nagyságod kegyelmességéből méltóltassék küldeni, kiben én is az hatalmas császár előtt dicsekedhessem és nagyságod jó nevét hirdethessem. Kiben nagyságod megmutatván kegyelmességét, én is mind éjjel és nappal hívséggel szolgáljak nagyságodnak, kiben meglátja nagyságod, hogy éntőlem semmi fogakozás nem lesz.

Értettem azt is, hogy nagyságodnak haragja volna Mehemet begre, de mi legyen az oka, nem tudom. Mert az nagyságod dolgába nem hogy ártalomra lőtt volna, de sőt inkább nagy hasznára volt nagyságodnak. Mert noha az nagyságos passa parancsolatjából cselekedte a mit cselekedett; tudniillik, mert a passa parancsolta, hogy tolmácsoljon a Békes dolgába, de azért mindenekben nagyságodat igazította az nagyságos passa előtt, és semmiben nagyságodnak ártalmára nem akart lenni, kit én nyilván megértettem. Nem illik azokájért, hogy nagyságod előbbi kegyelmességét megvonja tőle, mert jövőendőbe is nagyságod, szolgálatjánálkül nem lehet. Tudja pénig nyilván nagyságod, hogy ez két iffiat az nagyságos passa adta énnekem, kiknélkül én semmiképen nem lehetek mind az nagyságod dolgaiban s mind az hatalmas császáréban; levelet ezekkel iratok mindenfelé a hová a nagyságos passa parancsolja és ezek-

kel magyaráztatok; ezekkel megyek mind Lengyelországba mind nagyságodhoz, és semmi nincs, kit velek nem kell közlenem, úgyannyira hogy semmiképen szolgálatjok nélkül nem lehetek. Annakokáért nem hogy nagyságod haragomnék, de inkább könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod megmutatván hozzájuk kegyelmességét, ez új császárhoz küldött embere által minden módon törekedjék nagyságod érettek; hogy üléfőjük öregbedjék; és mostan nagyságod kegyelmességéből az levelet megíratván mind az hatalmas császárnak s mind az nagyságos passának mellettek, küldje el nagyságod Muztafa csaustól; én fogadom, nem hogy nagyságodnak ártalmára lennének, de énvelem egyetembe híven szolgálnak nagyságodnak, és semmi nem lehet, a mi nagyságodnak ártalmára lenne, kit nagyságodnak hirré nem adnának; lám, ez ideig is mindenekezt ezektől értettünk meg, szükség azért, hogy nagyságod kegyelmességét megmutassa hozzájuk, kit most az új császár előtt megmutathat nagyságod, mert hiszem Istent, hogy minden kívánsága betelik most nagyságodnak. Annakokáért mégis könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod ezekhez megmutatván kegyelmességét, mostan nagyságod el ne mulassá, hanem nagyságod leveleket küldje el, kit szolgáljak meg én is nagyságodnak, mert valamit nagyságod ezekkel mível, énvelem míveli nagyságod. És hiszem, jobb ezekkel cselekedni, kiknek jövőendőbe is nagyságod hasznokat veheti, hogy nem azokkal, kik semmire nem mejendők, és ha akarnának is, nagyságodnak nem szolgálhatnak. Ezek penig, nyilván tudjuk, hogy arra tartatnak, hogy itt az Portánszolgáljanak császárnak és minden keresztyén fejedelméknek irásokkal és magyarázásokkal. Most üléfőjük tizennyolcz özpora lőtt, akár csak egy huszonöt ötre mehetnének

nagyságod kegyelmes törekedése után. Ezeket ha nagyságod cselekeszi, minden kegyelmességét megmutatja nagyságod mind énhozzám s mind úhozzájok. Kit mind én s mind úk megszolgáljuk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak. Az hatalmas Isten éltesse nagyságodat minden hiveivel. Datum Constantinopoli feria 3. post festum nativitatis Christi anno 1574. Ahmad csaus, nagyságodnak hive.“

Külön papirszeleten :

„Nagyságod a mely költséget rendelt volt Mehemet begnek, nagyságod kegyelmességéből küldje meg, lám az bátyjának megküldte nagyságod, énnekem penig minden segítségem és bizodalmam csak Mehemet beg, főképen evvel szolgáltatok.“

CXXV.

Báthori Istvánnak Muztaffa és Mehemedbeg.

1574. dec. 28.

„Kegyelmes, tekintetes és nagyságos úr, nekünk legkegyelmesebb urunk. Örökös szolgálataink felajánlása után.

Megemlékezhvén nagyságodnak irántunk érdemetlen szolgálai iránt gyakorta és bőségesen tanusított jó hajlandóságáról, most is hozzája folyamodunk, mint a kegyelmesség és jóság forrásához, s esedezünk alázatosan, méltóztassék jelenleg is szintazon jóságát kegyelmesen nyilvánítani, minket ajánló levele által az új császárnál s a nagyságos pasánál nagykegyesen segíteni és alafánkat öregbíteni. Viszont mi is hűségünket,

buzgalmunkat, fárasztásunkat, szorgalmunkat s összes munkásságunkat ajánljuk nagyságodnak. Az ajánló levelet pedig Muztaffa csausz által méltóztassék nagyságod számunkra küldeni. Kívánjuk érjen nagyságod nesztori esztendőket nagyszerencsésen. Kelt Konstantinápolyban Krisztus születésének ünnepe után harmadik nap 1574. Nagyságod leghívebbjei Muztaffa és Mehemethbeg.

CXXVI.

Bethlen Farkasnál olvassuk:

1575. januarius.

Báthori István az 1575. diki év elején Bornemisza Gáspárt Kassára küldte, ki onnan visszajövet meghozta a hírt, hogy Békes Magyarokból, Németekből s egyéb nyelvű emberekből, kivált Egri katonákból álló hadat gyűjtött együvé. Mit megértvén Báthori, s tudván azt is, hogy az Erdélyi nemességből nem kevesen, kivált a Maximilián birodalmához közelebb lakók, Békessel elene összeesküdtek, Tinódi Sándort, Békesnek titkos levélhordozóját, fogságra vetette, Daczó Jánost pedig a Temesvári pasához siettetete, kitől ígéret érkezett, hogy szükség idején a kívánt segédhad nem fog hiányzani. Ugyan ekkor Kendi Sándort a Portára küldötte a vajda, hogy az új császártól neki új atlnamét hozzon s őt egyszersmind Békes fondorkodásai ellen a nagyvezír hajlandóságába ajánlja.

Murad szultánnak Báthori István.

1575. januárius.

„Hatalmas gyezhetetlen császár etc. Hozá nekem te hatalmasságodtul az elmúlt napokba az te hatalmasságod levelét Muztaffa csasz, te hatalmasságodnak jámbor szolgálja, melyből alázatos fővel megértettem, hogy az Isten az ő erektől fogva való tanácsából és rendelkezéséből az hatalmasságod bódog emlekezetű atyját, az hatalmas győzhetetlen Szelim császárt ez árnyékvilágból az más világra az erők életre hívta volna, és hogy immár holta után az nagy császárságnak székibe jó szerencsésen hatalmasságodat ültette volna, és most az hatalmasságod szerencséjével az hatalmasságod birodalmába, minden országokba csendesség volna. Mely dolgot megértvén az hatalmasságod leveléből, nagy szívem szerint erültem ezen, és hálát adtam az Istennek, hogy te hatalmasságodat az ő atyja székibe ily szerencsésen minden birodalmába való csendességgel helyhezette és ültette; kívánom is ő Istenségétől te hatalmasságodnak jó egészségét, hosszú életét és minden jó szerencsés birodalmát, Isten minden ellenségit az hatalmasságod talpa alá vesse. Ez mellett ajánlom te hatalmasságodnak ez szegény nyomorult országgal egyetembe igazságos hívességemet és engedelmes szolgálatomat; azonképen mint voltunk az te hatalmasságod ösinek és atyjának, barátinak baráti, ellenségének ellenségi leszünk, szükségnek idején vérünk hullásával és halálunkkal is szolgálni készek vagyunk. Kenyergek azért te hatalmasságodnok alázatosan: hogy te hatalmasságod is legyen énhozzám és ez szegény országhoz azon kegyelmességgel, ótalommal, melylyel volt az te hatalmasságod ősi és aty-

ja; tartson meg és eressítsen meg engemet ez ország birodalmába, azonképen mint az te hatalmasságod atyja, teljes azon igazsággal, melylyel az megholt király birta ez országot; legyen én is azon kegyelmes tekintetbe te hatalmasságodnál, mint volt az megholt király. Mely te hatalmasságod kegyelmességejért ez országgal egyetemben minden tekéletes hívséggel, halálunkkal akarunk szolgálni, és jó szerencséjeirt, hosszú életeirt Istent imádnunk. Tartsa meg az Úristen etc.“

CXXVIII.

A nagyvezirnek szóló levélhez.

1575. januarius.

„Mely dológról és egyebekről is bő szóval izentem te nagyságodnak az én fű emberem által Kendi Sándor által. Nagyságodat kérem, higgye meg szovát, és minden dolgaimba ezután is legyen azon jó akarrattal és gyámolsággal az hatalmas császárnál, melylyel volt eddiglen, kiről soha én, az míg élek, el nem feledkezöm. Mert Isten után énnekem csak nagyságodban vagyok minden bizodalمام. Tartsa etc.“

CXIX.

A többi vezírekhez Báthori István.

1575. januarius.

„Bocsátjuk az hatalmas császárhoz, az mi kegyelmes urunkhoz ez mi fű emberünket, tanácsunkat Kendi Sándort, ervendezni azon, hogy az Úr Isten ő hatal-

masságát az nagy császárságnak székebe jó szerencsésen és csendességgel ültette. Ez mellett kenyérgettünk ú hatalmasságának bizonyos dolgainkról, mely dolgokról te nagyságodnk is izentünk bű szóval ez mi emberünk által. Kérjük azért nagyságodat szeretettel, higgye meg az mi emberünk szovát, és mutassa hozzánk te nagyságod minden jó akaratját. Legyen jó terekedő nagyságod is az fénes portán az mi dolgainkba, kit én is te nagyságodnak hálálhassak meg ezután is. Tartsa etc.”

CXXX.

A nagyvezírnek Báthori István.

1575.

√ „Akarám nagyságodnak tudtára adni, hogy miolta fogva te nagyságod Recheff béget ide az végbe az Jenei bégségbe szerzé az új tiszttben, attul fogva az szegény község nagy jó csendességbe vagyon, megnyugodt. Az minemü latrok, tolvajok, hajdúk miá ezelőtt bántások és pusztaságok volt, azokat az feldről mind kitisztította. Jó vigyázó ember, mivelünk is Erdélyiekkel az szomszédságba békességgel lakik. Kérem azért nagyságodat szeretettel: vigye feljebb dolgát az hatalmas császárnál, vigye nagyságod az Gyulai begségre, mutassa hozzá evvel is nagyobb kegyelmességét; mert meghiggye nagyságod, jól szolgálja és megérdemli az hatalmas császár kenyerét. Hiszem az Istent, hogy az uj császárnál meg
^ nem pirul, úfelőle való dicsíretbe.“

Muztafa budai pasának Békes Gáspár.

1575. febr. 14.

„Te nagyságodnak szegény rabja Békes Gáspár. Illustrissime ac magnifice domine, mihi semper gratiose. Az hatalmas Istentől te nagyságodnak minden jókat kívánok és hosszú életet; egy napját ezerré tegye te nagyságodnak.

Nagyságos uram, megadá énnekem az én emberem István deák az te nagyságod levelét, kiből értem az te nagyságod énhozzám való jóakarátját, kiért a nagy Isten sok jókat adjon te nagyságodnak; mert én tudom, hogy soha meg nem szolgálhatom az te nagyságod énvelem jótétét.

Továbbá, nagyságos uram, értem az nagyságod leveléből az te nagyságod parancsolatját és intését, hogy én az hatalmas császár portájára mennék; értem pedig az nagyságos fővezér pasa levelét és akarátját, az nagyságod atyjafiáét, hogy ő nagysága azt kívánja. De én ő nagyságának ezelőtt is alázatosan megírtam és megízentem emberem által, hogy az semmiképen nem lehetne, hanemha vesznije akarok, mert te nagyságod jól tudja, hol vagyok; ahoz semmiképen mód nincsen. Te nagyságodnál nyilván vagyon, nagyságos uram, hogy itt Németországban nem úgy vagyon a dolog, mint az hatalmas császár birodalmában, hol mindenek csak az hatalmas császártól hallgatnak és félnek. Itt sok szabad fejedelmek és főurak vagynak, kik híre nélkül semmit nem mívelhet a fejedelem. Ha szintén a fejedelem azt megengedné is, hogy béménjek, avagy ugyan parancsolná is: soha azok nem engednék; ezer fejem volna is, egyiket oda nem vihetném; te nagysá-

god pedig megítélheti mint eszes fejedelem: országokban vagyok, mindent látok hallok, annakfelette a fejedelemnek is udvarában vagyok, és mindent láttam, hallottam. Ítélsz nagyságod, miben légyen az én dolgom és mint lehetne az én bémenésem? meghigysd nagyságod, sok szem vigyáz minden szempillantásban énreám. De ha ő nagyságának ugyan az akarata az fővezér pasának, hogy én elveszszek, s ha mit vétettem ő nagysága ellen, kiért halált érdemlek: ő nagysága küldjön ide, ölessen itt meg, mert énnékem mindegy, akár egyképen akár másképen. Ha ő nagyságának halálomban léssen nagyobb haszna hogy nem életemben, ám ölessen meg; lássa mind e világ, mint fizeti meg ő nagysága az én hívséges szolgálatomat, kit én a holt király fia idejében míveltem az hatalmas császár vitézivel az hatalmas császár ellenségi ellen, kit mind a végbeli vármegyék és vitézek jól tudnak; ám légyen példájok egyebeknek gyen ezt az hatalmas Isten látja, hogy az én életemben ő nagyságának több haszna lenne, hogynem mint a vajdának teljes életében. Te nagyságod meghigysd azt, hogy minden nap . . . sok szidalmat vallok én az hatalmas császár (íránt való) hívségemért; török nevem vagyom, nagyságos uram, most is mindenek és sokan mondják, hogy megérdemleném, hogy a bőrrömet is nyúznák rólam.

Te nagyságodnak könyörgök: a nagy Isten ja eleibe te nagyságod az nagyságos pasa vezérnek, hogy ő nagysága tekintse meg az Istent, ne vesszen ő nagysága pen minden érdemem kívül; mi haszna léssen ő nagyságának az én veszedelmemben? egyebek is csak elidegentülnek evvel az hatalmas császártól, mert mindenek jól tudják, mint szolgáltam én az hatalmas császárnak; ő nagysága ne

végye az vajda éniellenem való sok vádolását elő, mert az vajdáénnékem mindenemet el , életemet is elvenné, ha lehetne: ő nagysága a nagyságos vezér pasa, csak akarná, megértené, ki légyen az vajda, és minémű hive légyen az hatalmas császárnak, és mint praktikál most is az hatalmas császár ellen: talán ő nagysága énrám is . . . tekintene. Nagyságos uram, nincs ki eleibe adná a nagyságos pásának a dolgot, az én szómnak is pedig ő nagysága helyt nem ad; de meglátja ő nagysága, ha én mind eleitől fogva igazat nem írtam a vajda praktikái felől, bátor szörnyű halállal ölessen meg ő nagysága. Most igen titkon küldötte embereit Római pápához, és mind az hatalmas császár ellen praktikál; ide is jó és mégyen postája; valamit az hatalmas császár portájáról ért, ide mindeneket megír.

Továbbá, nagyságos uram, értem azt is, hogy azért is neheztel a nagyságos vezér pasa énrám, miért hogy itt vagyok a fejedelem udvarában. Én, nagyságos uram, a halál elől futottam de nem a végre, hogy én soha a hatalmas császár hűségítől elszakadjak; nem tudtam hova lenni, mert mindenütt elfogta volt a vajda utamot; immár hogy ide jöttem, itt vagyok az fejedelem udvarában; szép szót kell neki adnom, és magamat igen kell neki ajánlanom ideig; mert te nagyságod megítélheti, hogy az én mostani állapotom azt kívánja; sőt az nagyságos vezér pasa is arra intett engemet emberem által, hogy azt műveljem; de idővel nem lenne ártalmas az hatalmas császárnak az én itt-lételem. Könyörgök azért mégis nagyságodnak: az Úristenért adja eleibe te nagyságod az én dolgomat az nagyságos vezér pásának; ő nagysága könyörüljön rajtam, hallgassa meg könyörgésemet; mert valamit te

nagyságod énvelem mível, de ha koldulásommal is kell élnem is, de soha én az ő nagysága lábaitól el nem szakadok. Maga meghiggye nagyságod, hogy én eddig kenyeret találtam volna itt is ez földön . . . lyen nyomorúságban és szidalomban nem élnék; de ha ő nagysága az fő vezér pasa reám tekint, az én igaz többet adok ő nagyságának esztendeig, hogy nem az vajda életében adna.

Ezt is akarom te nagyságodnak hogy az vajda most erősen dicsekedik avval, hogy az nagyságos vezér pasának négy ezer hogy az én szolgámot neki küldje, Antalfi Imrét, és hogy nagysága megígérte neki hogy kezébe küldi nyilván beszéli ott benn az vajda Erdélyben, kit én kétlek, hogy meg nem késértett volna az nagyságos pasánál; de én azt elhittem, hogy ő nagysága azt nem míveli, mert még nem esett soha az hatalmas császár portáján, hogy valaki szolgája, az kit könyörgeni küldött az hatalmas császár portájára, valaki kezébe adatott volna is; de azt hiszem, nagyságos uram, hogy az vajda azt véli, hogy az nagyságos pasa is olyan legyen, mint ő.

Értettem azt is, hogy nagyságodnak summiát ígért volt, hogy nagyságod a szegény legényt, István deákot, kezébe adja; nagyságodnak mégis könyörgök, te nagyságod ne felejtkezzék el rólam, hanem irjon felőlem, mennél hamarébb lehet; az nagyságos vezér pasának: ő nagysága hallgassa meg könyörgésemet és tegyen kegyelmes választ. Isten után csak ő nagyságától várok csak minden jót; ő nagysága énvelem, mivel tudom, hogy az te nagyságod törekedése sokat használ énnekem, mert te nagyságod jól érti mind a vajda dolgait és mind az én nyomorúságimat és igaz-

ságomat. Tartsa meg Isten nagyságodat minden jókkal sok esztendeig. Irtam Bécsben februariusnak 14. dik napján 1575.“

CXXXII.

Portai követének, Kendi Sándornak Báthori István.

1575. febr. 20..

„Egregie domine nobis honorande. Salutem et nostri benevolam commendationem. Elfelejtettem kegyelmednek szóval szólni felőle: Muztafa csausz engemet igen biztata, hogy az passa, ha terekedünk felőle, az Békes követit kezünkbe adja. Kegyelmednek azért legyen gondja az többi között ez dolograis; hogyha látja kegyelmed, hogy az több dolgaink jó processusba lesznek, terekedjél ezen is az passánál, adja kezünkbe az Békes követit. Et bene valere dominationem vestram exoptamus. Datae Albae Juliae, 20. Februarii 1575. Stephanus Bathori de Somlyo. m. p.“

CXXXIII.

Kendi Sándor jegyzéke.

„Mikor uj vajda leszen és ajándékot küld az Portára, most ezeknek adtunk.

Énnkem urunk kupát adott	II.
Császárnak kupát	VIII.
Mosdót kettőt, medenczét.	
Mosdó korsót	II.

Gyertyatartót	II.
Mehmet basának tallér	10,000
Ezennek kupát	III.
Piali basának kupa	II.
Ahmat basának kupa	II.
Zul basának kupa	II.
Muztafa basának kupa	II.
Szinán basának kupa	II.
Lovászmesternek kupa	I.
Jancsáragának	I.
Csauszbasának	I.
Kapucsillar tihájának	I.
Cancellariusnak	I.
Basa tihájának	I.
Basa kapucsillar tihájának	I.
Kapi agának császárének	I.
Beglerbegnek kupa	II.
Ennek az kapucsiájának az kapun tallér	III.
Az jancsáraga kapuján is tallér.	III.

Egy kupáscskája maradt urunknak azt meghoztam.

Mikor az császár ajándékát beveszik, akkor az kapucsiaknak kell adni ötezer ötszáz ozporát, mely teszen száz harmincz nyolczadfél tallért.

Ezeknek felette zulakoknak, sátorvonóknak, vég-hordóknak és egyebeknek osztottam tall. 15 meg többet.

Kazonnak az nagy kapucsiának adtam ekkor is ő magának tallért VIII.

Az chename-levelet az mely deák megírta, adtam aranyat 15.

Az ki az czímert reírta arannyal, annak tallért I.

CXXXIV.

Murad szultán levele a lengyel rendekhez.

1575. marczius. 13.

„ Ovakodjatok, birodalmunknak t. i. Erdélynek, Moldvának és Oláhországnak, s ezeknek vajdáinak és lakosainak kárt tenni vigyázzatok, hogy el-lentartóinkkal és természetes ellenségeinkkel ne közle-kedjete. Továbbá, ha ohajtjátok, hogy köztünk s köz-tetek épségben maradjanak békeség és barátság, ellen-ségeink közül senkit be ne fogadjatok országtokba; de mivel hogy a sved király barátunknak, néhai Zsigmond Ágostnak *) nővérét hitvesül birja, vagy őt válaszsza-tok királyul, vagy közületek valakit, ki e méltóságra való, vagy pedig az erdélyi vajdát, somlyai Báthori Istvánt. Marczius 13. án Krisztusnak 1575. dik esztende-jében.

CXXXV.

Békes Gáspárnak Antalfi Imre.

1575. apr. 23.

„ Midőn a nagyvezírt sürgettem: adna le-velet, mely nagyságodat felhatalmazza, hogy be-me-hessen Erdélybe; végre azt válaszolta: miután uród oly fejedelem udvarában van, ki nekünk ellenségünk, bi-zony, gyalázatunkra válnék, őt levél által felhatalmaz-ni, hogy országunkra törjön. Egyébiránt tudja meg urad: a ki a jelen adónál csak egy oszporával is na-

*) Kinek utóda anjou Henri, mint felebb megjegyeztük, még 1574. ju-niusban titkon visszament Franciaországba.

gyobbat küld be a hatalmas császár portájára, azé leszen Erdély Kendi most nagy ajándékokat hozott ide Báthoritól; ő nagyságodat Erdély nevében erősen vádolja, a vajdát pedig nagyon magasztalja, kit egyszersmind Szelm utóda által megerősíteni kér a vajdaságban. Midőn ezt irom, értésemre esett, hogy Kendit jó ígéretekkel bocsátotta el a nagyvezír, azon feltétel alatt mindazáltal, hogy öregbíténé az adót a vajda, mivel most új császár van. Felel rá Kendi: ilyesmit ő nem ígérhet magától, nehi e végett vissza kell mennie urához. Mond a nagyvezír: ennek meg kell történni. Jó volna tehát, ha nagyságod, midőn az adó öregbítéséről tanakodandik a rendekkel a vajda, haladék nélkül Erdélybesiet, úgy azonban, hogy idegen hadat nem visz be magával, hanem ügyét a rendekkel istápoltatja, és a nagyvezírt külön követ által értesíti a dologról. Ha nagyságod nem siet a bemenetellel, minden híveit veszedelembe ejti, és a pasák csalárdságot fognak benne látni, ha nagyságod sem a Portára nem jó, sem Erdélybe nem megyen; ez esetben a szenvedett sok kárért semmiféle kárpótlást nem fog nyerni, mind mostoháját mind neimes gyermekeit el fogja veszteni, s engem is végveszedelembe ejteni; mert ha a vajda néhány ezer forintot küld a nagyvezírnek, ez biz' kezébe szolgáltat engem; és ha kímpadra vonatom, mindent ki tudhat tőlem a vajda, mi ha megtörténik, jobb lett volna, inkább soha sem születnem. Lássá tehát jól nagyságod, mit kelljen tennie, s engem ne vádoljon a történendőkért. Az én véleményem pedig ez: vagy idejőn nagyságod, vagy menjen be Erdélybe; más végzést ne várjon innen; és tudósítson engem minél előbb szándékáról. Kelt Konstantinápolyban aprilis 23. án az Úrnak 1575. dik esztendőjében.

CXXXVI.

Murad szultán első athnáméja Báthori István számára.

1575 apr. 25.

Zultan Murad Han, zultan Szelím Han fia, mindig diadalmas. A magasságos és boldogságos fejedelemnek, az országokat hódítónak és császári birodalmakat elfoglalónak, a kegyelmes Isten által, ki nem szorúl senkire s kire mindenki szorúl, adottnak ez a parancsolatja. Ez időben Báthori István Erdélyországi vajda és Erdélyország valamennyi urai fényes portánkhoz követet küldtek levéllel, melyben jelentést tettek: hogy atyánk zultan Szelím idejében, ki a felső paradicsomba emeltetett, ki elmerült az Isten kegyelmességében, és bűneinek bocsánatát nyerte, — az Erdélyországhoz tartozó minden tartományokat, falvakat, várakat és egyéb erősegeket senki sem bántotta, senki sem bolygatta, néhai István király *) birtokolván azokat. És ennek halála után fejdelem nélkül maradván Erdélyország, összes rendei olyat akarván választani, ki a vajda tisztére méltó, Báthori Istvánnak ajánlották fel az országot, kinek irántunk való hűségét magasztalván, kérelemmel járultak hozzám, hogy valamint néhai István királynak császári szabadítéklevél adatott, adassék olyas neki is, a választottnak; továbbá, hogy a mely földek és falvak, mint Budához, Tömesvárhoz és a környékhez tartozók, Halul bég által a császári lajstromba beirattak, s melyek az új császári lajstromba is beiktattattak, azon falvakat, földeket senki se bántsa, azokba senki se meré-

*) János Zsigmondról van szó, kit, mint már érintettem, a Porta mindig Istvánnak nevezett.

szeljen avatkozni; melyek pedig ama lajstromban nem találtnak, azokat a jelen Erdélyi vajda Báthori István teljes hatalommal birja, mint néhai István király bírálója, és utána az, kit akár fiai, akár testvérei, akár a rendek közül a vajdai méltóságra választandanak s kit állandó hűsége ajánlatossá teend nekünk. Egy szóval, a vajdai tiszttet neki adtuk, kötelezván őt, hogy a közügyeket és a lakosokat igazságosan és méltányosan kormányozza, s az országot és a várakat minden ellenségtől megoltalmazza, a mint illik. Ha pedig reá támadván az ellenség, ő fényes portánk segítségét szükségesnek itélné, a végek pasái és bégjei vagy személyesen vagy hadküldés által Erdélyországot s annak részeit minden kár elől óvják meg, s az ellenséget haladék nélkül verjék vissza. A vajda mindazáltal s az ország többi főbbjei, mielőtt emberöket segédkérés végett császári portánkhöz küldik, seregünknek élelemmel s a folyamok áthidlására szükséges hajókkal ellátásáról eleve gondoskodik, a szoros utakat tisztítsák s felnyissák, hogy seregünk szabadon járhasson kelhessen; és csak aztán küldjék emberöket segédért, miszerint, ha egyszer megindultak hadaink, ne akadályoztassanak útjokban. Szintazonkép a mi császári birodalmunk végeiben, ha valami szolgálatra szükség leszen, mihelyest azt a pasák és beglerbegek bejelentették, a vajda s az ország főbbjei, állhatatos engedelmességekhez képest, vagy személyeik szerint, vagy a szükség arányában, hadi nép, hadi eszközök s tábori szüleség küldése által készségöket mindenkoron tanusítsák. S míglen állhatatosan és hűségesen császári székünknek a mondott mód szerint szolgalandanak, semmiféle beglerbég, szandzsákbég vagy másféle rabszolgánk, nektek, vagy országtoknak, vagy az országtokhoz tartozó részeknek nem fog kárt tenni.

Ezen s a mondott dolgok megerősítésére atyám császári szabadítékot adott, mely a hozzánk/intézett levélbe egészen beiktattatván, kívántatott tőlünk, hogy miután Isten kegyelméből beültünk a császári székbe, s a császári felségre szert tettünk, mi is azonképen méltóztassunk portánkról a császári szabadítékot megerősíteni. Mivelhogy tehát a császári birodalmunk alatt levő valamennyi ország védelmeztetik és oltalmaztatik általunk, s mindannyinak gondját viseljük; mivelhogy továbbá Erdélyország császári birodalmunknak alá van vetve, védelmezni fogjuk azt is, s gondoskodni fogunk róla mindenkép. Erdélyországa jobbágyunk legyen nekünk és adózónk, többi jobbágyaink és adózóink képére, s erős kívánságunk, hogy nyugalomban éljen és biztosságban, miért is a jóemlékezetű atyánk által — kit Isten a mennyeknek országába szállítson, — kegyelmesen adott szabadítéklevelet megerősítettük s magunktól is szabadítéklevelet adtunk, parancsolván: hogy valameddig a mondott vajda s az ország főbbjei ama mód szerint nekünk hűségesen és állandóan szolgáló-
danak, részünkről az ország s a rendek semmi bajt és akadályt nem fognak szenvedni, s a mely hatalommal néhai István király Erdélyországát birta, bírja és kormányozza ugyanazzal a jelen vajda is. A jóemlékezetű atyánk által adott szabadítéklevél alkupontjai pedig mindkét részről állandóan megtartassanak és oltalmaz-
tassanak. Halulbeg regestrumba szerint, mely az új császári regestrumba iratott által, kell eljárni. Halulbeg regestrumba és császári parancsolatunk ellen senki se merészeljen cselekedni. A szokott adót, mely mindenik új császár uralkodása kezdetén, régi császári szokásból öregbítendő, minden esztendőben jókor, szabott időben köteleztessetek fényes portánkhoz beküldeni. Császári

jelünknek és czímerünknek adjatok hitelt, ügyekezzenek hozzá ragaszkodni. Kelt aprilis 15-dik napján a Hedzsra 983-dik, Krisztus 1575-dik esztendejében, Konstantinápolyban.'

CXXXVII.

Radák Lászlónak *) Békes Gáspár.

1575. május 3.

„Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek mint bizott uramnak és barátomnak.

Te kegyelmed megemlékezhetik róla, eleitől minémű bizott barátomnak és atyámfiának tartottam te kegyelmedet; kegyelmed is azonképen tartott engemet; azért, bizodalmas uram barátom, az kegyelmes Isten ím előhozta az időt, hogy egymáshoz megmutassuk igaz barátságunkat. Énnekem te kegyelmedben oly bizodalmam volt és most is vagyon, mint egy erős kőfalban.— Azért ím az Űristen előhozta az időt, az kit vártunk, kit noha nehéz volt te kegyelmednek várni, de így jobb, uram, hogy a dolognak jó fundamentuma legyen; azért, uram, ebben vagyon a dolog, hogy én a Portát mind addig sürgettem császár ő felsége engedelmeiből, hogy Istennek kegyelmességéből onnét engedelmiünk vagyon. hogy én ti kegyelmetekhez béménjek az országba, és hogy a vajdát, ha Istennek akaratja lészen, vagy ke-

*) János Zsigmond alatt a lovasság egyik vezére, ki 1562-ben erőt vett a felkelt Székelyeken, s 1563-ban kétezer emberrel Moldvába küldetett István vajda támogatására Heraklides Jakab ellen (V. ö. Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge, zweiter Band, Brassó 1857), de ki nem lehet azon egy a Gromo által említett Radákkal, mert ez szerte az 1565. évet nem élte túl.

zünkben legyen, avagy az országból kiűzzük és én az országban maradjak; de idegen néppel bé ne menjek azaz: ittvaló segítséggel ez fejedelem birodalmából, avagy az ő segítségével ne menjek, mert azt semmiképen nem hagyják, nem is engedik. Hanem azt hagyta a fővezér pasa, hogy kegyelmetekkel egy napot végezzek és egy helyt, és az napra — értelmünk lenne egymással — ti kegyelmetekhez bemenjek igen titkon; kegyelmetekkel értvén egymást, az országgal támadjunk rá. Ugyanazt mondta a fővezér pasa: jól értjük mi, hogy az ország szereti Békest, a vajdát pedig igen gyűlölik, azért legyen ember, ha országot akar bírni; hiszem egy ország bír egynehány latorral; hiszem mi jól értjük, kikkel vagyon a vajda is, úgy mond; az önmön szolgálai is mind gyűlölik; nem egy ország, úgy mond, hanem három vagy négy vármegye is bírna azokkal; azért támadjatok reá az ebre.

Ez, uram, summája minden dolognak rövideden: hogy a honnan félelmünk volt, az Úristennek legyen hála, onnan mostan semmi félelmünk nincsen; azért, uram, császár ő felsége értvén a Portáról való választ, ő felségének igen veszedelmesnek tetszik, ha engem innét valami néppel segítene, mert a Török azonnal elvélné, hogy ő felségével értelmünk vagyon; hanem ő felségének az tetszik, hogy ti kegyelmetek értse egymást igen titkon és végezzen kegyelmetek egy bizonyos napot és helyt, hova én mehessek ti kegyelmetekhez igen titkon, és ti kegyelmetek is minden fogyatkozás nélkül az napon lenne mind fejenként ott az helyen. Ő felsége énmellém fő hadnagyokat rendelt, kik énvelem bémennek, de csak harmad-harmad magokkal, kik ott velünk egyetemben gondot tudjanak viselni az had dolgaira, kik közül egyik Székely Antal lészen.

Azért jusson eszébe kegyelmednek a mi köztünk való barátság és atyafiság, és mutassuk meg, uram, hogy emberek vagyunk. Te kegyelmed fogja keményen a dolgot, mert most vagyon, uram, ideje, kiben ha ti kegyelmetek most megcsökkennek, soha azután azt ne reméljük, hogy ez előkerüljön az idő, sőt nyilván való veszedelem leszen kegyelmeteken; mert az Török ha látja, félbehagyjuk az dolgot, azonnal azt véli a főpasa, hogy csak czifra és próba volt az dolog, csak ötöt próbáltuk; és ha megbosszankodik rajta, az vajdának fog szabadságot adni kegyelmeteken, lássa aztán kegyelmetek, mint leszen aztán a dolog. Itt is penig az fejedelm-nél, minémü jegyzésbe jutnak kegyelmetek, kegyelme-tek megítélhetik. Eleitől fogva mind ezt kívánta kegyelmetek; im az Úristen megengedte, mind az két császárnak megengesztelé szivét hozzánk; azért uram a régi szivedről és barátságoдрól emlékezzél meg és mutasd ki, ki voltál; nyuljunk keményen a dologhoz és gyorsan; te kegyelmed jól tudja, kik vagynak az vajdával is, hiszem mind üsmerjük őket; azt sem tudja, mi lelte, ha meghallja, hogy én benn vagyok te kegyelmednél.

Ha kegyelmednek tetszik, öcsémet és Székely Antalt egynéhány nappal, négy vagy öt nappal elől bocsátnám igen titkon te kegyelmedhez, kikkel kegyelmed menten menne a Székelyek közibe, azokkal értelme lenne te kegyelmednek, Andrási Péterrel is és az többivel, a kikkel lenni kell; de az dolognak, uram, igen felette titkon kell lenni. A több uraim: Csáki Pál uram, Telegdi Mihály uram, Bornemisza uram, Kendi Gábor, Alárd uram és a többi is; Károlyi László uram és Veres János, szentmihályfalvi Péter deák, ezek, a többi is, a kikkel kegyelmetek érti egymást és a kik-

hez bizik kegyelmetek: a végezette helyre és napra, melyet ti kegyelmetek egy akarattól végez, az napra lennének mind ott. Én is penig az én kereszténységimre fogadok ti kegyelmeteknek: hanemha meghalok, de az Istennek segítsége velem lévén, ott leszek napon. Kamuthit értem, hogy beteg, Gyulaffit (is) úgy értem. Borbély György itt fogván vagyon. Ezeken kívül kik légyenek (a vajda részén), jól tudja te kegyelmed; de ha mind együtt lennének (is azok), Istennek kegyelmességéből innét is lesznek oly hadnagyok velem; tudja te kegyelmed, hogy csak az egy Székely Antal is ember, hiszem penig, hogyha a Székely uraim látják, ők is keményen fogják.

Aztán gondolja meg kegyelmetek: ha ő felsége engem innét néppel készítené, a semmiképen titkon nem lehetne, mert a népet ember sem titkon nem szerezheti, sem titkon nem viselheti; mihelyt a vajda megérténé, első dolga is a lenne, hogy kegyelmetekben szert tenne a kikben kétes; császár ő felsége is azt mondja, hogy több kárt tenne azzal a dolognak, hogy nem mint hasznót, mind az Töröknél mind az vajdánál, ha megérténé, mert ő is idején gondot viselne dolgára; de így azt sem tudja, ki lelte, szolgálai széljel vannak, lovokat a főre bocsatották, kire kegyelmeteknek ha gondolja leszen, még lovokat is mind elhozhatják a Tordai mezőről. Szentmihályfalvi Péter uram mellé rendeljen kegyelmetek egynehány lovagot, mind elhozhatják a lovokat; de ennek, uram, mind az napon kellene megესni, az mely napot kegyelmetek is végez, mely napra én is beérkezhesem; én penig innen úgy mégyek, hogy egy is senki nem érti mindaddig, a míg kegyelmetekhez jutok Isten vezérléséből, azoknál egy is senki, a kik velem lesznek.

Tudom, uram, hogy sokan lesznek az uraim közül, kik különb-különb ítéletben lesznek; de Istennek utána bizom az te kegyelmed emberségében, te kegyelmed tudja az vitézlő dolognak állapotját; te kegyelmed bátorítsa őket és indítsa a dologhoz; mert az én kereszténységहितemre, hogy elvesznek, ha most hozzá nem nyúlnak. Most, most vagyon, uram, ideje minden dolognak; de az én bemenésemet igen kevés emberrel kellene kegyelmednek közleni. Ha én szerencsére vetem kegyelmetekért fejemet, kegyelmetek is fogja keményen a dolgot és mennél hamarabb lehet; tudja ti kegyelmetek, hogy ebbén a gyorsaság jó.

Uram, te kegyelmed lenne szembe személy szerint Csáki Pál urammal, és ti kegyelmetek ő kegyelmével egyetemben végezne a több uraimmal is; úgy, uram, hogy a nagy Istenért vétek ne essék az nap dolgában és hely dolgában, hanem a mely napot kegyelmetek végez, kire nékem ott kell lennem, igen bizonyosan és hamar végezzen ti kegyelmetek, és adja ért nem ti kegyelmetek valóban az 'dolgot kiváltképen való emberetek által igen gyorsan; mindenről végezzen kegyelmetek, és ti kegyelmetek is lenne együtt az napon és helyen minden okvetetlen. Alárd Ferencz uramnak mondja meg kegyelmed: fogja keményen ő kegyelme; meglátja, hogy azonnal jó atyjafia leszek. Kendi Gábornak is te kegyelmed ajánlja szolgálatomat, és adja ért eni az dolgot, és a többinek is; Csákán Balásnak, Andrási Péternek is és a többinek is, a kiknek illik és a kikhez ti kegyelmetek bízik; de jól meglásd, uram, kiknek kell kegyelmednek megjelenteni az én bemeneteletem, ne essék csalárdság rajtam az útban; jóllehet én Isten segítségével úgy mégyek, hogy senki nem érti egy is azoknál a kik velem lesznek, csak onnét ne

nyilatkozzék ti kegyelmetektől ez dolog. Meglátod, uram, ha az kegyelmes Isten az ő nagy irgalmasságából jó véghez viszi ez dolgot, a mint remélem is, hogy minden jóra adja: megisméri, hogy azon régi atyjafia lészek te kegyelmednek és mind a több barátimnak, valakik ebben velünk lesznek. Te kegyelmed kímélje magát; a kikkel lehet, légy személyed szerént, uram, szemben; a kikkel nem lehet, küldözze kegyelmed Váradi Pál deákot, ki kegyelmedhez nem messze lakik; Barabási Ferenczet is ha kegyelmed hozzá hivatja, azt hiszem, hogy az is mi atyánkfia és mindent mível ottan. Kegyelmetek rendeljen az uraimban, ki Marusszéket mindjárt feltámaszsza; Csáni Miklóst és többeket is, a kikben te kegyelmed bíz, eskesse hozzá a dologhoz; Péter uramot pedig, Szentmihályfalvi Péter deákot mindjártást hivassa oda te kegyelmed, és te kegyelmed ő kegyelmével szóljon, hogy ő kegyelme a kikben biznék Aranyosszékbén, szólana azokkal ez dologról. De azt meg ne jelentse nékik Péter uram — az én béménésemet, hanem más móddal indítsa ő kegyelme. Öcsémnek pedig ha énelőttem kell bémenni Székely Antallal te kegyelmedhez, azt adja értenünk: mint menjenek kegyelmed házához: éjjel vagy nappal, és hol találják kegyelmedet? hogy azon órában menten mehessenek ti kegyelmetek.

Bizodalmas uram, ím ti kegyelmeteknek én mindent érteni adtam; azért kegyelmetek ehez nyuljon ugyan bizonyában. Az én hitemre, azt sem tudja a vajda, hogy mi lelte, mert őnéki segítsége sehonnan sem léssen; nem tud mihez fogni, ha ilyen hirtelen való dolog találja; az míg az ő postái futkosnak szolgálíért széljel, addig Isten kegyelmességéből mink is mindnyájan együtt lehetünk. Bizonynyal hiszem pedig, hogy mi helyt a gyalog is megértheti az én bennlétemet, azon-

nal szökvén szözik hozzánk. Sőt, uram, Lázárnak *) legyen értelme az napról, jól elhozhat ő is az udvar népéből, mert ő maga is izente, hogy ha érteni adom, másfél száz lóval eljő egy éjjel; azért a napot adjátok, uram, érteni, hadd értse, viseljen gondot ő is a dologra. Egyéb dolgokra is te kegyelmednek legyen gondja; uram, mutasd meg, ki voltál eleitől fogva. Bővebben izentem te kegyelmednek minden dolgokról az én bizott szolgám által, Baládfi által, te kegyelmed higgye meg szavát. Im az embert is, ki az Portáról jött, ti kegyelmetekhez küldöm; te kegyelmed attól is értsen meg mindent, miben vagyon a dolog.

Uram, én az kegyelmes Istennek ajánlottam és te kegyelmednek ez dolgot; vezérelje az Úr Isten a ti kegyelmetek dolgát, eszét és elméjét. Császár ő felsége avval ajánlja magát, hogy minden segítséggel lészen titkon, semmiben fogyatkozásunk nem lészen; az nép pedig egész Magyarországbán — meghiggye kegyelmed — alig várják, hogy érthessenek valamit az én bémenésem felől, azonnal mind lovag gyalog eljő. — Tudja kegyelmed, minémü szertelenül tartja a várakat a vajda, azoknak gyorsan bédughatjuk az kapuját, ő maga — nyilván, azt hiszem — Váradra szedi (szözik?) ki. Az Úristen jól adja, csak gyorsan cselekedjék kegyelmetek, és engemett bizott emberetek által tegyetek bizonyossá, uram, mennél hamarabb lehet. Ezt pedig senkire ne bízza, uram, kegyelmetek ez dolgot, hanem Pál uramnak vagyon — Csáki Pálnak — egy szolgája, Balogh Ferencz nevű, azt bocsássa kegyelmed hozzám az dologról, és az által adja értenem te kegyelmetek az dolgot. Erre

*) Békes Lázár? Vagy csakugyan, mint Bethlen Farkas gondolá, a Lázár-család valamelyik tagja?

is az én emberemre legyen gondja kegyelmednek, hogy mindjárt kijöhessen, mert mihelyest kijő, azonnal Budára küldöm, és onnét az Portára mégyen; sőt úgy bocsássa kegyelmetek, hogy bántás nélkül kijöhessen; Balogh Ferenczczel, Pál uram szolgájával kijöhetne, mintha ő szolgája volna; erről együtt végezzen ti kegyelmetek Pál urammal, Csáki Pállal; ha pedig Pál uram szolgája nem lehetne, ottan az Bornemisza Boldizsár uram szolgájában küldjön egyet, mintha Husztra jőne, oda küldte volna Bornemisza uram; ti kegyelmetek jól meglássa, kire bizza kegyelmetek; igen jó volna az Pál uram szolgája, mert azt már mindenütt ismerik, és senkitől bántása nem lenne, azt az én emberemet kihozhatná vele. Erre ti kegyelmeteknek kiváltképen való gondja legyen, uram, hogy sietséggel adjon mindent értenem, és oly napot tégyen, kire én reá érkezhessem. Mindenről én tanuságot adtam Baládfinak, mennyi napot rendeljen kegyelmetek; az míg a kegyelmetek embere hozzám érkezik, és én is mennyi napig érkezzem ti kegyelmetekhez, hogy vétek ne essen az dologban.

Ezek, uram, az dolgok, kikkel egyetemben az Istennek ajánlom te kegyelmedet. Engedje ő szent felsége, hogy rövid napon láthassuk egymást jó egészségben és nagy örömmel. Irtam Prágában 3-dik napján május havának 1575-dik esztendőben. Kegyelmed atyjafia Békes Gáspár:“

CXXXVIII.

Békes Gáspár Radák Lászlónak.

1575. május 14.

„Szolgálatomat ajánlom te kegyelmednek mint bizodalmas uramnak, barátomnak.

Te kegyelmednek azt akarom értésére adnom, hogy ő felségének az tetszik ez dologban: hogy én mindjárást alámenjek innét, és ott alatt Kassa mellett várjam az ti kegyelmetek válaszát ez dolognak hamarabb voltáért, mert így igen késedelmesnek itéli ő felsége, hogy én még itt várjam a kegyelmetek válaszát. Azért, bizott uram barátom, én menten mégyek alá, és ott várom a kegyelmetek válaszát oly helyen, hogy senki nem tudja egyéb Rueber uramnál, a hol én leszek Kassa mellett. Azért te kegyelmedet kérem, mint bizott uramat, szerelmes barátomat: kegyelmed most mutassa meg magát, mert ebben a dologban kiváltképen te kegyelmedben vagyon és Csáki Pál uramban ő felségének bizodalma, hogy kegyelmetek indítsa a több uraimat hozzá, melyhez, uram, ha mostan nem fog ti kegyelmetek, soha, az én hitemre, az elő nem kerül. Én ti kegyelmetekért mindent megkisértettem ezelőtt. Ím most is öcsémmel egyetemben*) fejünket odaviszszük ti kegyelmetek közibe; az kegyelmes Isten jól adja, uram; tudod, uram, eleitől fogva a mihez mi ketten kezdettünk te kegyelmeddel, mindenkoron jól adta az Úristen. Bizony, ingyen nem vélné senki, az kegyelmes Isten mire viszi dolgunkat, mert ő felsége indította azt.

Te kegyelmed Pál uramot indítsa igen a dologhoz

*) Békes Gáborral.

és Bornemiszát, és biztassa őket; ha lehet, uram, az Istenért kérem kegyelmedet, legyen szembe kegyelmed személye szerént Csáki Pál urammal, és indítsa néki kegyelmed, hogy a Betlen*) dolgára is legyen gondja: lenne az a hely, az hová menne ő kegyelmek, és én is oda megyek az napra, valamely napot rendel kegyelmetek.

Ezt, uram, immár az dolgot, a mennyire Isten indította, könnyebb ő szent felségének segítségével véghezvinni, hogy nem mint elhagyni. Most, most vagyón, uram, ideje, hogy ti kegyelmetek nyuljon gyorsan az dologhoz. Én az kegyelmes Istennek ajánlottam ti kegyelmeteket; ő szent felsége vezérelje a ti kegyelmetek szívét mind a jóra, és engedje ő szent felsége, hogy láthassuk, uram, egymást rövid napon nagy örömmel. Irtam Prágában 14. Maji anno 1575.

Kegyelmetek ne kimélje se pénzét se marháját; meglátja kegyelmed, az kegyelmes Isten megszerencsésítvén dolgunkat: bizony, oly atyjafia leszek kegyelmednek, hogy az kegyelmed gyermeki is mindétig megemlékeznek az miköztünk való barátságról. Kegyelmed atyjafia barátja Békes Gáspár.“

CXXXIX.

Békesnek követe Antalfi, Maximilián császár konstantinápolyi követéhez Ungnad Dávidhoz, szól ekképen:

1575. június 4.

„Akartam nagyságodnak jelenteni, hogy mielőtt Mahmud dragoman**) szolgál ide visszajöttek, a nagy-

*) Betlenvárát érti.

**) Ki imént Prágában, mint Murad küldötte, meghalálozott.

vezír intett engem Amhád kihaja által: hogy uram járjon el bátorságosan elkezdett dolgában, tudnillik Báthori István kiűzésében, és épen ne késsék, mert a vajdának már meggyült baja a rendekkel. Ugyanis, levél érkezett minap a rendektől a nagyvezírhez az én uram mellett, és a nagyvezír mihelyest a levelet elolvasta, kérdezett engem: hogy uram mint mehetne be Erdélybe? És másokat is, kik a néhai fejdelem idejében uramat jól ismerték, kérdezett aziránt: hogy ő miféle ember, és milyen koru, és vajjon szerette-e őt az ország, és mi oknál fogva gyűlöli őt a vajda? s a kiket kérdezett, azok megannyian jót mondtak Amhád kihaja jelenlétében uramról. És mindjárt meghagyta Amhád kihajának, hogy az Erdély szélein való valamennyi erősségek hűségesen összeirasanak, és kivált Huszt vára, mivel az én uram onnan könnyen bemehet Erdélybe, annélkül hogy valaki észrevehetné, vagy legfelebb az nap, midőn már az Erdélyi hadaknál lészen, s nyomban talpon lend egész Erdély. . . . Egyébiránt tegnap este, június 3-án, Mahumut dragomán szolgálai visszaérkezvén Prágából, a pasánál (a nagyvezírnél) voltak, ki őket erősen kikérdezte: ha vajjon alkudozott-e valamiről urammal a dragomán? s ha látták-e azon Erdélyieket, kik követeküljöttek uramhoz? Mondták, hogy igen is úgy vagyon, s hogy az Erdélyiek csak az én uramat kívánják vajdául magoknak. — És a pasa azt mondta, hogy Erdély rendeitől levél érkezett a császárhoz, mely neki nagyon tetszett. Ezek Amhád kihaja hallatára történtek, kinek miután a dragomán szolgálait elbocsátotta a pasa, mondá vala: hívna fel engem, hogy írjak uramnak, s tanácsoljam neki az Erdélybe nyomulást hová hamarabb; innen, azaz: a Törököktől, őt semmi baj sem fogja érni, feltéve, hogy meg-

tartja a mit ígért, s hogy híve marad a szultánnak. Ekkor kijelentette Amhád kihaja: hogy én levelet vettem uramtól, melyet neki, a nagyvezírnek, most által akar-nék adni, tudveziletem mellett. Mond a nagyvezír: Ám, hozza el a levelet, de egy szót se szóljon, hogy elleneink-nek gyanúra ne szolgáltassék alkalom. S egy úttal kér-dést tőn: mit akarok vele szólni? Felel Amhád kihaja: hogy írást akarok ez ügyről; hogy tudnillik Békes a nagyvezír megegyezésével tört Erdélyre s verte ki onnan a vajdát. Mond a nagyvezír: írásra semmi szükség, mert ha vele vannak a rendek, ki lehetne ellene? Attól ne tartson, hogy miatta itt akár a császár akár más valaki, nehezteljen, feltéve, hogy teljesíti a mit ígért, hogy tud-nillik nagyobb adót akar fizetni, mint Báthori István.

Ugyanis, abban áll e róka-pasának álnoksága, hogy noha akarta s rá parancsolta uramra Erdély megrohaná-sát, mégis írást nem akart neki adni; hogy azon esetre ha felsül vele, a pasától ne lehessen számot kérni. Íme, néhány hónappal ezelőtt Békest erőnek erejével Konstantinápolyba akarták vonszani; aztán a Budai pasa tanácsára csakhamar vajdává akarták tenni; s a koczka ismét fordult, mikor Kendi Sándor, Báthori nevében Konstantinápolyba érkezett; ura mellé állottak ugyanis, s őt magát elég jó válaszszaal bocsátották el, ígérván: hogy Báthorit és utódait fenn fogják tartani Erdélyben, mi több, a Lengyeleknek is irtak, hogy őt királyul fogadják; most pedig: ime, újból örömet kiüzetnék Erdélyből.

Ha pedig írással akar az ő ura (Békes) bemenni — folytatá — akkor várakozzék, utóbb majd írást is adunk neki. Én pedig sokkal inkább szeretném, ha az én uram most mindjárt levél nélkül menne be; attól tartok, hogy máskülönben egy várat követel tőle Erdély szélén, Kál-lónak ellene, mert mielőtt Mahumud dragomán elment

Prágába, két három ízben is szorgalmaztatta ezt nálam.

CXL.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1575.

Antalfi összes eljárását Grujó Péter, Báthori állandó ügyviselője a Portánál, bejelentette a vajdának; Kendi Sándor pedig befejezván követséget visszajő Konstantinápolyból és Báthorinak elhozza ugyan megerősítetését a vajdaságban, de a szomorú hírt is egyszersmind, hogy a császár az évenkénti adót öt ezer arannyal követeli öregbíteni.

CXLI.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1575. jún.

E közben Békes Kassára érkezvén, Magyarország főbbjei közül is nem kevesen hozzá csatlakoztak, úgymint: Prépostvári Bálint kállai kapitány, ki gyakorlott katonáival Békes hadát mind öregbítette mind erősítette; Perényi György, ki összes kincsét, arany és ezüst kupait e célra fordította; Csapi Kristóf, a tekintélyes nemesség nagynevű tagja; Pongrácz Fridrik, a szatmári magyar őrség vezére; Mélioth Pál, Lónyay Ferencz, Fodoroczki György, Soklyósi István, Sulyok István, régi családnak hatalmas ifju ivadéka; Kállay János, Deregyei Pál, mind szorgalma és ékesenszolgálása, mind tekintélye és hadi tudománya által jeles férfit, Békes után a

hadnagyk között az első, mintegy másod vezére a lovasokból és gyalogokból állott, nem csekélyszámu és jól felszerelt seregnek.

Békes, mert Antalfit tovább marasztották a Portánál, mint gondolá vala, a követ visszaérkezését be sem várva, Kassáról Szatmár felé indította a hadat. Báthori mihelyest neki e mozgalom hírért megvitték, sebes posták által tudósította a rendeket s az összes nemességet: hogy Békes, a hazaáruló, készül Erdélyre rohanni; hogy a közös ellenséget közös erővel kell megtörni, máskülönben a nyomorú haza, előbb a Németek azután a Törökök hatalma által, tönkre jut okvetlenül; siessenek tehát hozzá fegyveres erővel, sietve siessenek, mert az ellenség sebes közelebb-jövedele időhalasztást már nem enged. — Szintaz nap Rácz Péter a Portára küldött, jelentést tenni Békes merényletéről és segédet szorgalmazni; Magyarországba kémek indíttattak, kik Békes minden mozdulatát szemmel tartásák; s Gyerőfi János kincstárnok és kolosmegyei főispán ajándékokkal a Budai pasához utazott, megállapodván a vajda meghagyásából Nagyváradon, miszerint a főkapitány Báthori Kristóf, a veszélyről értesülten, összes hadait nyomban felparancsolja, s Gyerőfi mellé, hogy követségének annál nagyobb sikere legyen, valakit társul adjon. Kristóf Szemere Lászlót választván e tisztre, ketten Budára siettek, s a pasa, noha imént még a Portánál Békes ügyét pártfogolta, bizonyos számu végbeli hadakat magához hívott, kik a vajda segédére induljanak haladéék nélkül.

Más részről pedig a Szatmárt összegyülekezett Békesiek oly vérszemet kaptak, hogy a győzelemről, a gazdag zsákmányról még csak nem is kétkedtek; Békes Erdély várait, jószágait, méltóságait eleve kiosztogatta híveinek, s Gyulafi Lászlót, az erdélyi hadak fővezérét, a

had és béke műveiben egyiránt jártas hóst levél által felhivta, álljon hozzá seregével egyetemben és azonnal. Gyulafi a vajdának küldötte a levelet, ki testvérbátyját Kristófot Békesnek e lépéséről is értesítette.

CXLII.

Báthori Istvánnak Muztaffa budai pasa.

1575. június 27.

„Mi Muztaffa passa, az hatalmas Török császárnak fő heltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Tekintetős és nagyságos ur, nekünk tisztölendő barátunk, köszönetünk és magunk ajánlásának utána. Jutta mihozzánk az nagyságod hív emböre Szerémi György, az mi kegyelmes urunk fejedelmünk az hatalmas császár levelével, parancsolatjával, és az nagyságod levelével együtt 27. die Junii, kiből mi minden dolgokat nyilván megértöttünk. Azért mi még ennek-előtte megértöttük vala ez egy holnaappal, hogy az Lengyelök között valami királt akarnának emelni, és arra való volna az gyűlés. Ezt is értjük vala, hogy nagyságod Erdélyországból valami várat is ajándékozott volna Római császárnak; de nyilván való értelmét még öt avagy hatod napja vagyon, hogy megértettük ez gyűlésnek, ki felől azonnal irtunk az mi kegyelmes urunknak hív emberünk által. Mindazonáltal az nagyságod leveléből értvén mindön szükségös dolgokat, az mi kegyelmes fejedelmünk parancsolatja szörént, az hadat az mennyire lehet, im mind-járást indítatjuk, és az hatalmas császár jószágát hiven meg akarjuk oltalmazni az mi az mi fejedelömségünknek méltóságát illeti mindönben, ki felől nyelvvvel is izentünk nagyságodnak. Hol az zsoldosok felől ír nagyságod, mindenfelé megparancsoltuk, hogy valahonnan

oda akarnak mönni, bizvást mönjenek az hatalmas császár jószágának oltalmazására. Isten nagyságoddal. Datum Budae 27. die Junii anno 1575.“

CXLIII.

Báthori Istvánnak Muztaffa budai pasa.

1575. jún. 30.

„Mi Muztaffa passa, az hatalmas Török császárnak fő heltartója Budán és gondviselője Magyarországnak. Tekintetes és nagyságos úr, nékünk tisztölendő barátunk, köszönetünk és magunk ajánlásának utána. Bizonynyal értjük azt mi, hogy az Némöt párt mind napról napra gyülekezők és szaporodik, kiknek gyűlésiknek bizonyos okát még ennyi ideig is minékünk bizonynyal meg nem jelönté nagyságod, jóllehet más által mi megértöttük, hogy mindön akarattok az volna, hogy Erdélyben beférköznének; mi pedig az mi kegyelmes fejedelmünk parancsolatjához tartván magunkat, minthogy az mi kegyelmes fejedelmünknek Erdélyország saját jószága, mi mindön órában a mi birtokunk alatt valókkal, mindön hadi szerszámunkkal készek vagyunk az ő felsége jószágának megoltalmazására; azért ha szükségesök leszönk, minékünk idején adja tudtunkra nagyságod, mert ha késén adja nagyságod tudtunkra, nem találunk alkolmatosságot benne, hogy hörtelen mehessünk; hol pedig Erdélyországnak csak egy követ azok elfoglalják, jól tudja nagyságod, mint veheti az mi kegyelmes fejedelmünk jó névön nagyságodtul, és mi következők belőle, kinek nem mi, hanem nagyságod leszön oka, hogy ennyi ideig is

azoknak gyűlésöket hallogattad és hirrre nem tötted. Is-
ten nagyságoddal. Datum Budae 30. die junii*) 1575.“

CXLIV.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1575. jún. végétől júl. 10-ig.

Békes, hadra készen elindul Szatmárról, és Deésnél, a nagyobb és kisebb Szamos egymásba ömlésénél, megállapodik, hol Hagymási Kristóf, (akár, mert kéz alatt Békeshez szíttott, noha nyilván Báthorival tartott; akár, a mint mások vélekednek, a vajda megegyezésével, hogy ennek birtoka Deés a katonák által fel ne prédáltassék,) tíz roppant ökröt és tetemes mennyiség életet ajánlott fel neki. Békes, a várost kímélendő, zsoldosait Kozárvár felé indította, hol tábort ütven, leveleket és biztosokat nagyszámu czinkosaihoz küldvén, felhívta őket, hogy haladék nélkül hozzá siessenek, miszerint a még készületlen Báthorit rögtön elnyomhassák.

Kozárvárról másnap a Szamosujvár alatt fekvő Nemetibe, harmad nap Apahídjára tette át táborát, s hogy a köznépet magához bajlítsa, erős fenyíték alatt tiltván el a zsákmánylást, készpénzzel vásárolta meg a falusiaktól mind azt, mire hadainak szükségök volt. Apahídjáról Tordára indult, hol akkor mind Magyarországból mind Erdélyből nemesek, Székelyek feles számmal, névszerint Csáki Pál is tetemes haddal már összegyűltek volt.

A mely nap Békes Tordára érkezett, az nap Báthorihoz, Gyulafehérvárra jöttek : Hagymási Kristof két száz lovassal és szintannyi gyaloggal, Gyulafi László erdélyi főkapitány nehányad magával, Bánfi Farkas és

*) Talán tollhiba „maji” helyett; jelen levélnek az előbbivel összevetéséből ilyesmit kell következtetni, ha nem csalódom.

Kristóf, testvérek; a megyei nemességből szintén kétszáz lovas, valamint az Aranyasszéki Székelyek közül, kik a vajdához ragaszkodtak, nyolczszáz gyalog; a Karánsebesi és Lugosi kerületből háromszáz lovas és kétszáz gyalog, megannyian jól felfegyverkezve. Más nap pedig a Szász városokból Helwig Ágoston Szebeni polgármester vezérlete alatt még ezer lovas csatlakozott a vajdához; Kornis Gáspár Huszti kapitány is sietvén hozzálovasságával, Balassa Bálintra bukkott, ki Békesnek Magyarországból segédet hozott s kit a Husztiak megvertek, de Kornis sebbe esvén, nem juthatott el a vajdához, Balassa pedig, katonák nélkül maradván, Hagymási emberei által megsebesítetett, elfogatott s Báthorihoz hurczoltatott.

Midőn Békes még Tordánál táborozott, habozva: ha menjen-e rögtön Báthorira, vagy pedig tartson-e a Székelyföld felé, melynek lakosait ígéreteivel magához ügyekezett vonzani; ezek, noha Békeshez szíttak, mégis, kétesnek tudván az eredményt, ráüzentek Báthorira, hogy készek hozzáállani, ha őket visszahelyezi régi szabadságukba, melyet János Zsigmond alatt lázadás miatt elvesztettek volt. De Báthori válaszul adá: hogy törvényes fejdelemmel nem szabad alkudozni, hogy szerezzenek előbb érdemeket magoknak s aztán követeljék vissza szabadságukat, melytől gonoszságaik miatt méltán fosztattak meg; s hogy tőle, ha Isten neki adja a győzedelmet, mostani makacsságukért újabb, súlyosabb büntetést várhatnak. Ezt megértvén a Székelyek, minden további halogatás nélkül Békeshez állottak, mint ki írásban tudomásukra adta, hogy ő levelet hoz Maximiliántól, mely nekik szabadságaikat visszaadja, ha tudnillik hozzá pártolnak.

Báthori Gyulafehérvárról, hol két napig táborozott vala, Torda felé Békes elébe indulván, alig érkezett

egy mérföldnyi távolságban Tövisre, midőn a kémek neki hírül hozzák, hogy Békes ugyanaz nap szintén elment Tordáról, és vagy azért, mert nem bízik erejéhez, vagy más valamely oknál fogva, nem egyenesen a vajdának tart, hanem elhagyván a fehérvári utats balra kanyarodván, a Tordát mosó Aranyas innenső partján Marosvásárhely felé indul. A hír aggasztólag hatott Báthorira, mert ellene, kinek hadai különben is számra felülmúlták a vajdáéit, mennél közelebb jött a Székelyföldhöz, annál nagyobb mérvben remélheté seregének öregbülését. Békes az nap a Maros partján Kutyalvánál, nem messze Radnóttól, a vajda pedig Enyednél a Tinódi mezőn ütött táborn.

Következő nap Nyárádtőhöz érkezett Békes, a vajda Kocsárdhoz, hol összes hada éjtszakának idején, nem tudni, mi okból, annyira megrémült, hogy már-már szétszaladandó volt, ha a vajda s a többi hadnagyok által le nem csillapítatik a zaj. Báthori innen Hadrévhez ment, hol a Marosba ömlő Kiskőrösön bizton átkelhetni, Békes pedig tegnapi táborában maradt, várván a Székelyekre, kikből két ezer lovas és még számosabb gyalog jött hozzá Andrási Péter vezérlete alatt. Szintazon nap Báthorihoz is Gyerőfi Lászlóval hatalmas Török lovascapat érkezvén a budai pasától, valamint nagyocska had Báthori Kristóftól a Nagyváradhoz közelebb eső megyékből és erősségekből Géczi János vezérlete alatt, s két száz dzsidás Oláhországból: seregét a vajda más nap a Maros innenső partján egyenesen Békes ellen vezérlé, ki már harmad napja Nyárádtőnél időzött, s most Báthori közeledésének hírére hajnalban elejébe indult. Radnótnál, Kendi Ferencz és Gábor kastélyánál — ez Békessel tartott, amaz Báthorival — oly közel jöttek egymáshoz, csak a Maros által elválasztva, hogy Szé-

kely Mózes a vajda táborából néhányad magával átuszván, Békes hivei közül többeket leöldösött; az átlőtt ágyugolyók csekély kárt tettek bennök. Az éjet Báthori Datosnál, Békes Radnótnál töltötte, s reggel a vajda, az ellenség által nem akadályozva, összes hadait a folyamon általköltöztette. A sereg most csatarendbe állítatott, az ágyúk a florenczi születésű Cinna Ráfael által, de a vajdának is személyes hozzájárulásával, az ellenségre irányoztattak, s az ütközet már megnyilandó volt, midőn Békes, igaz, hogy nem minden rend nélkül visszavonult, s visszavonulását, követve Báthori által, kinek könnyű lovassága, kapdosván benne, őt körülszáguldozta, más nap, vasárnap is folytatta, miglen Alárdi Ferencz kastélyához Szent-Pálhoz, mely a Maros partján mocsáros helyen fekszik, érkezett vala.

Szent-Pálnál gát volt, rőzsékből a Maroson átvetve, mely a vizet megszorítsa, hogy annál nagyobb rohammal ömöljék a szomszéd gabnamalmokra. Békes itt fogott állást, remélvén, hogy e gátnak segédével könnyebb lesz megmenekülnie, ha ellene fordul a szerencse. Báthori seregéből az előőrsök: Székely Mózes lovasai s a kék gyalogok, Békes előcsapata által oly hatalmasan fogadtattak, hogy már-már hátrálni kezdtek, midőn Gyulafi László, segédökre jövén, előbb helyreállította az ütközetet, majd épen megszalasztotta az ellenséget. De még hátra volt a deréksereg, mely magától Békestől vett irányt, s melyet most Báthori személyesen támadott meg. A csata délelőtti tíz órától késő estig tartott, s végződött Békes teljes megveretésével, kinek szétmállott hadai elvégre futásban kerésvén menedéket, közülök többen a Marosba haltak, többen, a most Budára visszasiető Törökök által üzőbe véve, felkonczoltattak. Első dühében Báthori a foglyok közül Bartakovics Jánost, Zádorlaki Györgyöt,

Barcsai Gáspárt, Szakács Miklóst s Darlóczi Jánost felakasztatta, és nyomban közhírré tette, hogy a ki a lázadók javait magához, oltalma alá veszi, azonképen bűnhődik, mint őkmagok.

Békes, néhány Magyar és Erdélyi urral Betlenvárra vette magát, hová párthivei közül többen értéke-
sebb holmijokat, mint biztos helybe, eleve szállították
vala, s honnan, magához vévén hat éves fiát Gábort, ki
Fogarasz kivívása után anyai nagybátyjához Harinai Já-
noshoz küldetett a vajda által, és zsebre rakván a kin-
csesből annyit, mennyit lehetett: hegyen völgyön át
Szatmárra menekült, a merénylet szerencsétlen fejle-
mését a parancsainak nem engedelmességek hadnagyokra
s a kósza tömegre egyiránt fogván. Megmenekültek vele:
testvére Gábor, Telegdi Mihály, Csáky Pál, Bornemisza
Boldizsár, Harinai Miklós, Károlyi László, Alárd Fe-
rencz, Kendi Gábor és Farkas, Radák László és Imre,
farnosi Veres János, Barabási Ferencz, Várfalvi Bálint,
Hallabori Pál, Miske András, Csakor György és Mihály,
Andrási Péter, Aszú Mátyás, Illyés Gáspár, Szodorai Fe-
rencz, Apor Miklós, Dócsei Tamás, Széki Kálmán, Pat-
tantyús Balás, Móre László, Tomori András és György,
Szentmihályfalvi Péter. Fogságba estek: Kendi János,
Ferencznek fia, Harinai János, Patócsi György, Pókai
János és Péter, Csanádi János deák, Bogáti Gáspár, Bar-
csai Miklós, Kabós Farkas, Horvát Menyhárd, Olcsárdi
Miklós, Ósi Miklós, Csáni Miklós, Miske György, Szé-
kely János, Baládfi Gábor, Gyalakúti György, Szigeti
Pál, Csákán Balás.

Az Erdélyi rendekhez Murad szultán. *)

1575. július.

„Ez az én parancsolatom oda jutván hozzátok, így értsétek meg : ezelőtt István királ **) mikor meghala, az urak és az község Báthori Istvánt kívánák az fejedelemségre. Annakelőtte az áruló Békés énnekem hivem volt, de hogy az Nímet királhoz mene, énnekem ira és könyörge, hogy én őneki egy heit adnék, hogy ha vagy az Moldvai vajda vagy az Havasali meghalna, valamelynek vajdaságát neki adnám. Énis őneki oly választ adék, hogy én őneki Bécsből az én birodalmomba uraságot nem adnék, de ha hozzám bejöne, az én fényes portámra, idővel meglátnám, mit kellene vele cselekednem. De mostan ezért embért küldött énhozzám; hogy ő Bécsből és Lengyelországból az hadat megkészítette volna, és Erdélyországra menne, mert az Erdélyi község őtet kívánná, azt jelentette, és mihelt bejutna Erdélbe, az egész község mellé állana. De ő az én parancsolatomhoz és végezésemhez magát nem tartotta; ha ahhoz tartotta volna magát, és ide jött volna, az ő kívánsága meglőtt volna, de most Bécsből, Lengyelországból és az végekből hadat gyűjtött, és éntőlem nem vára; az vajdaságra akart önmagátul menni, nem illendő dolgot cselekedett. Azért az Temesvári passának és az űalatta való begeknek, és az én vitézimnek, és az én vezéremnek Muztaffa passának parancsoltam, hogy egynehán begekkel segítséget küldjenek, ha szükség leszen; Báthori Istvánnak, és őmaga is Muztaffa passa elmenjen,

*) Midőn e levél s a következő kettő készült, Báthori — július 10-én Békest már kiverte Erdélyből.

**) Értsd : János Zsigmond.

ha szükség leszen, az Erdélyországot, kit az én össöm és atyám birtak, hogy megoltalmazták, ki is most az én birodalmomba vagyon, és az országbeliek nekem adót adnak. Nímet királnak penig az volt szándéka, azért adta volt Békes mellé az hadat, hogy magának vegye meg az országot. Ha így cselekedett, azért, ez én parancsolatom oda jutván, mindnyájan mind urak mind község egyenlőképen az vajdával Báthori Istvánval felkeljete, egymást értsétek véle, őhözza hallgassatok, fegyveretekkel készen legyetek, és ha az áruló Békes azféle hadat behozna oda az országra, be ne bocsássátok az országba, megvíjatok véle, azféle árulónak ne higgyetek, megoltalmazátok magatokat tőle, és ha valaki tiközzületek őneki és hadának élést adna, szinte úgy leszen dolgotok mint az Moldvaiaknak, feleségteket rabba tétetem, timagatokat szablyára hányatlak. Ezt tréfára neh vegyéték, ezután neh mondjátok, hogy nem értettétek; az Moldvaiakról azért példát vegyetek timagatoknak. Ha az én parancsolatomat nem fogadjátok, az ti bűnötök az ti lelketekeken legyen, azután bizonyosok legyetek, hogy soha az ti könyörgéstőknek nálam helye nem leszen; meg nem kegyelmezek, úgy tudjátok, és úgy higgyétek meg az én parancsolatomat. Datae Constantinopoli 1. die mensis turcici praesentis.“

CXLVI.

Báthori Istvának Murad szultán.

1575. július.

„Báthori Issván Erdélyi vajda, az én parancsolatom oda jutván hozzád, így tudjad meg: Békes az én portámra emberét bocsátotta, azt jelentette, hogy hadát el-

készítette, rejád megyen, mert az Erdélyországnak községe őtet kívánja, kik azt mondták volna neki, hogy mihelt Erdélybe bemenne, mindjára melléje állanának. Hogy azért ő az vajdaságra így akart menni, az én portámról nem volt parancsolatja belőle, zászlót én őneki nem adtam, őmaga gyűjtötte Bécsből és Lengyelországból mellé az népet, erővel akarta megvenni az országot és megdúlni, ki nem lehetséges. Az község azért tetőled micsoda nyomoruságot szenvedett, hogy tégedet nem szeret? Az mely parancsolatot azért én teneked adtam vala ezelőtt az Temesvári begnek, és te oda küldötted volt neki, mindjára Recheff beget oda bocsátta hozzád segítségre, azt jelentette nekem. Most is azért én ujobban parancsolatomat küldöttem az Temesvári beklerbegnek és alatta való begeknek is külön külön, hogy ha szükség leszen, mindjára segítségdre menjenek hozzád, ha az áruló eb Békes az országba bemegyen; az kik pedig az országbeliek között oda Békeshez hajlanak, mindjára levágasd őket és házok népét rabbá tegyed; ezt parancsolom teneked. Ugyan ezért más parancsolatomat az országbelieknek küldöttem, hogy megértsék; te pedig mindenkor készen légy, mikor az én parancsolatom oda jut, csak egy óráig neh későgyél, az országbeli urakat hozzád gyűjtsed, gyűlést tétess, és az én parancsolatomat előttök megolvastasd, add mind az uraknak mind az községnek tudtára, meghadd nekik, hogy mindnyájan fegyverekkel készen legyenek, felkeljenek, ha Békes reátok megyen. Én tégedet meghittelek, hogy igaz hivem vagy; az áruló Békest megbüntessed, úgy tudjad meg: az kik neked árulóid voltak, azok az én portámnak is nekem is árulók voltak, akár énellenem vétsenek és míveljenek valamit, akár te ellened, mindegy az; ha azért úgy cselekesznek, hogy

teellened árulkodnak, szinte úgy leszen dolgok mint az Mórdvaiaknak, önmagokat szablyára hányasd, feleségeket, gyermekeket rabbá tétessed, marhájokban zsákmánt tétess. És ha még melléd nem érkezett volna az Temesvári segítség, mindjárást emberedet bocsássad, hogy mindjárást mellédmenjenek. Az Úr Isten segítségével azt az árulót megbüntessétek, az ebhez valakik hozzá hajlottak, vagy nemes vagy paraszt, egy óráig neh hallaszszad, levágasd őket, marhájokba, jószágokba zsákmánt tétess, mindenképen erősen megbüntesd őket, hogy az többi példát vegyenek róla, hogy soha ezután senki közzülök támadást neh kívánjon. Az Moldvai vajdának is és az Havasalinak megparancsoltam, hogy mindenik ötezer emberrel melléd menjenek segítségül, egymást értsétek azért, és önekiek add érteniek, melre tartsanak és mel napot rendeltél az viadalnak. Úgy tudjad meg. Datae 1. mensis praesentis turcici.“

CXLVII.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1575. július.

„Köszönetemet, szolgálatomat irom, Erdélyi vajda, Báthori István vajda. Most leveledet küldötted hozzám. Valamit irtál, mindent megértettem. Azért az Budai és Temesvári beglerbegeknek és az két Oláh vajdáknak parancsolatot küldöttünk, parancsoltunk erősen nekik, neked is parancsolatot küldöttünk, hogy az Erdélyországbeliek előtt megolvastassad, és őket szép szóval megfenyítsed, hogy csendességgel legyenek; és az kik árulók lesznek, tehozzád nem hallgatnak, ha látod hogy reád támadnak, megoltalmazd magadat tőlök, temagad

vagy menj be egy erős várba addig míg elérkezik az Temesvári és Budai, és az két Oláhországi segítség, vagy az tüzet a ki rajtad vagyon, azon légy hogy lassan-lassan megoltsad. Ha az országbeliek gonoszul cselekesznek, elárulnak tégedet, az ő bűnök az ő lelkeken legyen. Isten tartson meg.“

CXLVIII.

Báthori Istvánnak Muztafa Budaipasa.

1575. július 25.

„Mi Muztaffa passa az hatalmas Török császárnak főheltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Tekintetős és nagyságos ur, nekünk tisztölendő barátunk. Köszönetünk és magunk ajánlásának utána. Ez napokban irtunk volt nagyságodnak valami levelet, és ugyanakkor Békösnek is irtunk volt, hogy mivel az Némöttel való társalkodása mi végre legyen, kit nem jól gondolt, valaki tanácsából mivelte, és miben álljon dolga, minékünk megjelöntse; mely levelet Marusi Szőke Andrásnál oda küldöttünk vala, és akartuk megérteni, mind az két fél dolga miben álljon; mikor Római császár valahol valami gyűlést tött, ennekelőtte is irtunk azonképen, hogy minékünk hírünkül adja, mi végre leszön. Mivelhogy az levél nála találtatott, nagyságod erős fogságban tartatta, azért mi kérjük nagyságodat, hogy mindön ártalom nélkül bocsássa békével nagyságod; mi az mit irtunk, sohult meg nem tagadjuk, abban semmi ártalomra való dolog nincsen, azért az hatalmas császár jobbágyát nagyságod ott ne tartsa, hanem bocsássa el nagyságod, mert annak semmi vétke nincsen,

mi hírünkkel járt. Isten nagyságoddal. Datum Budae
25. die Julii 1575.“

CXLIX.

Erdély rendei végzést hoznak.

1575. július 25. után.

„Megértettük, kegyelmes urunk, te nagyságodnak fő emberei által és írása által való kegyelmes izenetit, melyben te nagyságod bővséges beszéddel elészámláltatja mind amaz hazánk veszedelmének és pestisének Békes Gáspárnak gonoszságos cselekedetit, hazánknek és hazánkon való árulását, praktikáit és elgondolt dolgainak ez minapi szemünk előtt való exitusát, mind peng az te nagyságod gondviselését eleitől fogva mind hazánkra, mind peng ezekre ez dolgokra.

Annakokáért mű is fejenként megemlékezvén, hogy az országok és fejedelemségek az Istennek kiváltképen való oltalmában vagynak, és szent angyalinak őrizésében: legelőször ennek a mi kegyelmes Istenünknek nagy hálákat adunk, hogy ő szent felsége ez szegény maroknyi földet, mely erőttől, erősségektől, emberek segítségétől teljességgel megfosztatott, ennyi veszedelemben és reánk való praktikálásban megtartotta, megoldalmazta, és az hatalmas császár szívét az mű oltalmunkra és megmaradásunkra fordította, miképen ezt nyilván látjuk az hatalmas császár leveléből; könyörögvén e mellett ő szent felségének, hogy ennekutána is az ő választottiért légyen erős tornyunk és pajzsunk

ellenségünk ellen, hogy édes hazánkban hozzánk tartozóval megmaradván, csendességes és tiszteletes életet élhessünk isteni félelemben és tisztességben. Annakutána méltó hálákat adunk te nagyságodnak, kit az Úristen az mi strázsánkra ültetett és nevelt, hogy te nagyságod is régi jámbor fejedelmek módja szerint az mű hazánkról és megmaradásunkról ilyen vigyázást tett, hogy mű teljességgel az kegyetlen ellenségtől Isten után te nagyságod gondviselése által el nem nyelettetünk; imádván az Úristent te nagyságodért, hogy szent lelkével vezérelje ezután is te nagyságodnak eszét, tanácsát arra, az mi öneki kellemetes és az hazának hasznos; igazgassa karját és ujit győzedelemmel ellenségi ellen; mű is penig fejenként, ő szent felsége velünk lévén, te nagyságodnak meg nem akartunk fogynakozni, holtig hívségesen akarunk szolgálni.

Továbbá nyilván értjük az te nagyságod izenetéből dögleletes cselekedetét, álnokságit az gyakorta megnevezett Békes Gáspárnak, melyeknek mű is nemcsak auditori voltunk, hanem látói és tudói, hogy ő az oka mind az őmaga és hozzátartozóinak veszedelmének. Ezt is megértettük az te nagyságod írásából és izenetiből, hogy te nagyságod eféle gonosz embereknek és hozzátartozóknak büntetése felől való deliberatiót és suffragiumot kíván. Megemlékezvén az régi mondásról: hogy heába irattak volna az törvények, ha executionának nem demandáltak, ebben is méltónak ítéljük az te nagyságod kívánságát és parancsolatját. Miérthogy penig szokott természeti és kegyelmessége szerint te nagyságod mint régi igaz úrnemzet, ilyen nyilván való dologban is törvény processusa szerint akarja ez dolgot eligazítani, noha mind az Isten és mind az dolog más utat és módot és tehetséget is mutatott volna te

nagyságodnak eleibe: ez nagyságodnak kegyelmességiért te nagyságodnak hálákat adunk, könyörögvén, hogy ezen propositumot tartsa meg te nagyságod végig mind ezben mind egyéb dolgaiban.

Továbbá . . . az szükségnek nagy voltát látván, ígérünk nagyságodnak Erdélyből három nemzetül régi rovás szerint az hatalmas császár adójára 99. pénzt, és Magyarországi uraink atyáinkfiai egyegy forintot, azonképen azon régi rovás szerint, mint régi szokások volt; könyörögvén te nagyságodnak, hogy ez mostani nagy szükségünk idejéhez képest vegye kegyelmesen te nagyságod tőlünk.“

CL.

Erdély rendel végzést hoznak.

1575. augusztus 6. előtt.

„ . . . Kegyelmes urunk, jóllehet igen nyilvánlagyon azoknak gonosz cselekedetek, kik Békes Gáspárral és az ő mordályhadával együtt nagyságodra és ez országra támadtak, kik ellen noha mind az Isten, kié az győzelem, és mind az véteknek nagy volta más módot és tehetséget is mutatott volna az megbüntetésre, de mindazált, miért hogy nagyságod szokott kegyelmes természeti szerint, mint régi igaz megrögzött úrnemzet, ilyen nyilvánvaló dolgokban is az törvénynek processusát követi és ennek ítéletit országul reánk támasztotta: ez nagyságod kegyelmességét országul megigyekezőnk szolgáltni mint kegyelmes urunknak, és az nagyságod méltó kívánsága és parancsolatja szerint ez dolgot előnkbe vévén, az vétkesek ellen törvényt ez generális gyü-

lésben nagyságoddal egyetemben mind országul szolgáltattunk és ellének publice pronunciáltunk, kiről sententia-levelet is irattunk. Könyörgünk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, hogy az mű sententiánkat, mint ilyen nagy dologban, nagyságod helyén hagyja és minden időben erejében tartsa és tartassa, hogy az törvénynek erejét és az büntetésnek kemény voltát minden ember eszébe vegye, és róla példát vegyen, tanuljon, meg ne mérjen ezután kísérteni.

Végezetre, miérthogy aféle sententiázott és nótáha esett embereknek minden jószágok és marhájok törvény szerént nagyságodra szállott; sokan vagynak penig mind várasokban és váras kívül, Nemesség és Székelység között, kik aféléknek marhájokat nálok rejteztetik és tartják: végeztük azért országul, hogy mátul fogva harminczkettőd napig valaki aféle marhát várasokban bírának, vármegyéken ispányoknak, Székelységen királybírának ki nem adják és ki nem mondják, hanem nálok rejtekben tartják, azután ő nagysága azokat mint aféle occultatorokat törvény szerént megbüntethesse.

CLI.

Békes és párthivei elmarasztatnak.

1575. aug. 6.

Mi somlyai Báthori István, Erdély vajdája s a Székelyek ispánja sat. Emlekezetül adjuk jelen levelünk által, értesítvén mindeneket, kiket illet. Hogy miután a néhai fenséges fejedelem boldogemlekezetű II. János sat. úgy rendelvén az isteni gondviselés, kimúlt e világból,

és mi a nagy Isten engedelmeiből és akaratából Erdély-ország összes karainak és rendjeinek s nemzeteinek egyhangu szavával és megegyezésével az ő helyébe ezen tartomány kormányára választattunk és emeltettünk: tekintetbe vévén, hogy ezen, a föld két leghatalmasabb monarchája közé Mintegy beszorított s emberi erő és segítség nélkül épen szűkölködő tartományt másképp fenn nem tarthatni és kormányozhatni, mintha mindkét császárnak kedvezését, az Úr tetszésének idejeiglen, megnyerjük magunknak: mindenkor és minden erővel tisztünkhez képest azon voltunk, s ezen tartomány összes jövedelmeit és tehetségeit arra fordítottuk, hogy engedelmességünk által az egyik császár ajándékok. — és hódolatunk által a másikat magunkhoz hajlítván, a tartomány külellenségek elől minél inkább biztosítva s minden veszélytől megóva maradjon, miszerint e nyomorú népnek már annyi hullámoktól és vészekről hányatott maradványai, a béke és nyugalom némi révét találhassák, melyben a nagy Istennek hálát adván, csendesen és tisztességesen élhessenek meg.

S vajha ezen ország valamennyi urai, nagyjai és nemesei, kik bennünket egy akarattal megválasztottak, kormányunk egyéb dolgai s kivált a béke és nyugalom fentartása körül is hasonló gondoskodást és buzgóságot, mint kell vala, tüntettek volna ki; vajha számos ország és birodalom veszedelméből és példájából tanulták volna meg, mennyi rosszat nemz a polgári egyenetlenség még oly tartományokban is, melyek biztos alapon nyugszanak, tehát annyival is inkább ebben, melyet nem hogy a zavargás, de maga a mozgás is veszedelmeztet. De fájdalom, felmerült néhány szörnyeteg, e hazának fúriái és üszkei, kik, noha nagyjából alacson sorsban és homályban születve, mégsem elégették a roppant kincseket, melyekkel

érdemökön kívül a néhai fejedelem által halmoztattak, s melyeket békében és nyugalomban élvezhettek volna: Isten hivatása nélkül, kitől való minden hatalom, tisztünk és kormányunk után vágyakodtak, s velünk és számos jóra való férfiakkal egyetemben az összes hazát akarták elnyomni. Vezérok és bujtatójok Békes Gáspár volt, ki mindjárt tisztünk kezdetén két kézzel azon volt, hogy levelek és gyakori követek által hamis vádakát és bünteteket fogván reánk, bennünket mindkét császárnál gyűlöletbe és neheztelésbe ejtsen, miszerint elnyomván bennünket, a régóta ahítozott törvénytelen főhatalmat magához ránthassa elvégre. S noha mi őt gyakrabban megintettük, hogy szándékával felhagyjon, nemcsak szót nem fogadott, de még makacsabbá válván, számos főbb nemeseiket, részint rokonságuknál fogva, részint ajándékokkal és egyéb ármányokkal pártjához hajlított, kiknek segédébe bizva, addig könyörgött a Római szentbirodalombeli császári felségnek, míg az ő birodalmában tekintetes és nagyságos Rueber János Kassai főkapitány hozzájárulásával harmad évvel ezelőtt ellenségesseregre tett szert, melylyel adandó alkalmmal bennünket és az országot elnyomja; e végre czinkosainak már a határnapot is kitűzte, 1573. Lukács evangelista napját, valamint ez a Római császári felséghez ellentünk küldött követének Földvári István deáknak leveleiből alább világosan fog kitűnni. Mi e leseket és ármányokat idejekorán vevén észre, s látván, hogy a legeslegerősebb orvosszerhez kell nyúlunk, egyebet nem tehattünk: mint levágván a testtől a köztársaságnak e rothadt és dögleletes tagját, azt elvetni, hogy miatta veszendőbe ne menjen az egész. Miért is a nagy Isten segédébe helyezvén reményünket, a vesztünkre kitűzött időnek valamivel előtte, táborba szállottunk,

s czélzatának hiúsítására nem lévén egyéb mód, kivettük őt mind várából mind egész birtokából. Megmenekedvén ekkép Isten segítségével e gyilkos szörnyeteg-től a haza: noha tudva volt előttünk, hogy számos czinkosai voltak nekik ez országban, mégis kivüle senkin sem álltunk boszút, gondolván, hogy büntetése másoknak is példaul fog szolgálni, hogy őket észre fogja hozni; s csak azon lévén mindenkép, hogy cseleivel és ármányai-val ne árthasson nekünk még a távolból is. Ehhezképest megszökése alkalmával, az ország összes karainak és rendeknek népes gyűlésében nyilvánságosan végzés keletkezett: hogy néki tudtunk nélkül senki se merjen irni, üzeni, küldeni; hogy Békessel vagy bármely idegennel az ország ügyeiről senki se merészeljen czimborálni; hogy tőlök levelet se fogadhasson el senki, köteles lévén azt felbontatlanul hordozójával együtt kezünkhöz szolgáltatni, oly czélzattal t. i. hogy az országban levő czimborái ezentúl ne ármánykodhassanak ellenünk, hogy e tartományra s reánk mindnyájunkra ne háramolják újabb veszély. De valamint előljárójokon, Békesen, soha sem fogott a tanács, a jótét, hanem csak a nagyobb veszedelemtől való félelem: úgy az ő czinkosai is visszaélvén szertelen türelmünkkel és szelídségünkkel, nemesak irogattak Békesnek, hanem többen különféle ürügyek alatt hozzá is vándoroltak a mondott Római császár udvarába, mások pedig irogatás, üzengetés sat. által — mindenki osztályrészéhez képest — újabb nagyobb összeütközést szereztek, valamint ez magának Békesnek egynehány leveléből, melyeket alább másolatban idecsatlunk s a rendekkel eredetiben is közlendünk, világosan kitünik. Más részről a Török császárnál s ennek tanácsosainál is munkás volt ellenünk, gaz követc Antalfi Imre által koholt vádakkal illetvén ben-

nünket s ígéteret ígéterre halmozván, melyeknek egy parányi része is elégséges volna e nyomorú tartomány erejének végképeni kimerítésére; ugyanis ígérte a Török császárnak négyszázezer forinton s a megkettőztetett adón kívül, Erdély legnemesebb tagjait: Váradot, Bajont, Sakát, Sarkadot, Kerekit, s amaz egész vidéket a Karánsebesi és Lugosi kerülettel egyetemben, hogy számos keresztyének halálával és vérével magának a korlátlan főhatalmat, az országnak a végveszélyt szerezze; hogy a magyar birodalomnak e csekély maradványait s a magyar nevet eloltsa, eltemesse végkép. Mivel pedig még e nagyszerű ígéretei által sem érhetette el a Török császárnál azt, mi után törekedett: gonosz ügyességével végre kivitte, hogy újból szert tévén hadseregbe a Római császár birodalmában, s bízván ezen ország pártütőinek erejébe, jelen esztendő július havában, midőn bizonyos hire járt a két császár közötti frigy megerősítésének, s mi ennél fogva ilyesmitől épen nem tarthattunk, reánk jött, a kik készületlenek és minden gyanakodás nélkül voltunk, s Magyar katonáival s vasas Németeivel megtámadott bennünket rögtön, hogy magunk oltalmára sem időnk sem alkalmatosságunk ne legyen.

De a nagy Isten, kibe összes bizodalunkat vetettük, minket s e tartományt ismét megmentette az ellenségtől; mert mi is, mennyire hamarjában lehetett, hadakat gyűjtván, elejébe indultunk, és szemben vele táborn járván, s ügyünk igazságához és Isten segédéhez bízván, a Szentpáli ütközetben Isten kegyelméből, ki nekünk adta a diadalt, megvertük, megszalasztottuk Békest czinkosaival és hadaival egyetemben; közülök számosan a csatamezőn maradtak, még többen fogságba, rabságba estek, a hátralevő rész számkivetésre, a halálnál is gyászosabb sorsra jutott.

Igy végezödvén e hadjárat, s lecsendesedvén újra a tartomány, melyből Békes néhány Erdélyi nemes czimboráival szökés által megmenekült: láttuk, hogy az országot addig fogja dúlni a belháboru, míg elvégre alapjából kiforgatandja, ha a pártosok gonoszsága büntetlenül marad. Kivánván tehát erőnkhez és tisztünkhez képest az ország karaival és rendeivel a közjóról gondoskodni, s ama roppant rosznak mindenkép elejét venni: jónak véltük, a veszély szerzőit, — azokat, kik fogságba estek, azokat, kik elszaladtak, s azokat, kik elrejtettek, — egyiránt perbe idézni, s velök a törvény súlyát irgalmatlanul, hogy az utódok is példát vegyenek, éreztetni. Miért is szent Jakab apostol napjára, Kolozsvár városába gyűjtván az ország karait és rendeit, midőn a tanácsurakkal, az ország főbbjeivel s az összes nemességgel mi is idejönénk, s Mária anyjának, boldogságos Anna asszonynak napja utáni szombaton tekintetessekkel és nagyságosokkal, nemesekkel, ítélőmestereinkkel, ítélő táblánk eskütt biráival és számos egyéb törvénytudóval, ítélethozás végett összeültünk: akkor nemzeti Sombori László mester, fiscalis ügyeink igazgatója, jelenlétünkben felkelvén, ezen ország valamennyi ellenségei és irigyei, tudniillik Békes Gáspár és harmincz czimborája ellen, kik hátat fordítván az ütközetben, vele kifutottak az országból, előadta: hogy mondott Békes Gáspár, mielőtt őt innen kivetettük, ellenünk s e haza ellen fenséges Maximilián Római császárnál ezeket mívelte*). Továbbá ármányt és lest hányt forralt — folytatá az ügyigazgató — a hatalmas Török császárnál s ennek fő udvarabeli népénél is, mint a következő levelekből világos**).

*) Itt felolvastattak a XLV. XLVI. CXXXVII. et CXXXVIII. alatti számok.

**) Itt a CII. CIII. CXVII. és CXXXI. alatti számok olvastattak fel.

És noha mi őt, Békes Gáspárt, hiveink között, minden szabadságaiban és kiváltságaiban elejétől fogva megtartottuk : látván még is méltóságunk és hatalmunk ellen s e haza vesztére irányzott ármányait és fogásait, melyekkel ő mindkét császárnál, a Rómainál tudniillik s a Töröknél, nagy álnokúl működött, kénytelenek voltunk őt és pártosait ez országból kivetni; és noha mi ezt a legigazságosabb háborúban tettük, mondott ügyigazgatónk mégis nevezett Békes Gáspár és Gábor, Telegdi Mihály, Csáki Pál, Bornemisza Boldizsár, Harinai Miklós, Károlyi László, Alárd Ferencz, Kendi Gábor és Farkas, Radák László és Imre, Veres János, Barabási Ferencz, Várfalvi Bálint, Hallabori Pál, Miske András, Csákor György és Mihály, Szentmihályfalvi Péter, Andrási Péter, Asszú Mátyás, Illyési Gáspár, Szodorai Ferencz, Apór Miklós, Décsei Tamás, Széki Kálmán, Pattantyús Balás, Móre László, Tomori András és György, mint távollevő elleneink és párttűtőink részéről, a császári jog rendeleteihez, a szokáshoz, és ezen Magyarország helybenhagyott törvényéhez és a néhai fenséges úr, boldogemlekezetű János király azon ítélőlevelének tartalmához képest, mely Tordán tartott gyűlésben május 7-én, tudniillik az Úr menybemenetele ünnepének második, a dietának pedig tizenötödik napján, az Úrnak 1540.dik, János királynak koronázása után való tizenegyedik esztendejében kelt, mely előttünk eredetiben felmutattatott, s melyben kinyilatkoztattatik: hogy ő, a néhai király úr, mondott levél erejénél fogva nagyságos Majlád István és Balassa Imre akkori Erdélyi vajdait és a Székelyek ispánjait némi összeesküvések és pártoskodások miatt, melyeket ezen Erdélyországban ugyanazon király úr felsége és országainak közbékéje ellen elkövettek, Magyar- és Erdélyországok egyházi s világi

urainak s összes karainak és rendeknek is megegyezésével, a hűtlenség büntetésében, tudniillik fejeiknek és mind sajátmagok mind nejeik és gyermekeik ingó s ingatlan javaiknak elvesztésében marasztotta el, — könyörgött, hogy mi és a mondott rendek is ítéletet és igazságot szolgáltatassunk. És mivelhogy kevés értéke volna a hűségnek a halandók között, ha kicsapongásaikért és vétéseikért nem bűnhödnének, nem lakolnának a hűtlenek: azért vévén fontolóra józanul és éretten említett főurak, Erdély három nemzete és a Magyar nemesek az ügyet, és nem akarván a nevezett Békes Gáspárnak és Gábornak, s összes czimboráiknak, a pártütésben társaiknak, méltóságunk és hatalmunk ellen, s a hű rendek és a közjó vesztére irányzott összeesküvéseiket és czinkosságukat egyszerüen és büntetés nélkül elmellőzni, nehogy mások is e példára hasonló gyalázatos tettekre vemedjenek, sőt inkább, hogy az ő megfenyítetésök ilyetén gonosz pártoskodásoktól s gyalázatos és szörnyűséges összeesküvésektől mindenkit visszaretentsen, visszavonjon és tartóztasson, hogy rémséges például szolgáljon a többieknek, s hogy még a késő utódok is e vétségek büntetését gyászolják és megsirassák: mindennél fogva, a velünk jelen ügy meghányasában és vizsgálásában együtt volt fennevezett urak és nemesek érett tanácsából, a mondott Békes Gáspárt és Gábort, Telegdi Mihályt s a többi büntársakat, mint kik méltóságunk és hatalmunk s a közrend ellen nem iszonyodván felkelni, a közbékét erősen megingatták, az örök hűtlenség büntetésebe bonyolodottaknak és elmélyedteknek, s ehhezképest fejeik és összes jószágaik, váraik, kastélyaik, mezővárosaik, falvaik, pusztáik, részjószágaik, szóval, minden fekvő birtokjogaik, nemkülönben az őket, és nejeiket, gyermekeiket s összes örököseiket és utódaikat

illető, s bárhol és akár Erdély akár Magyarország bármely megyéjében fekvő és bármi néven nevezendő minden ingó javaik elvesztésében, a mondott néhai király úr felebbi levelének tartalma szerint, mind a császári mind a magyarországi dicséretes törvény s megrögzött helyes közszokás alapján elmarasztottaknak, megfosztottaknak és megbüntetteknek ítéltük és nyilvánítottuk; összes javaik és birtokjogaik kezünkbe és a fiscuséba lévén annak rende szerint törvényesen és valósággal adandók; s örök hallgatást parancsolván és rován mondott hűtleneinkre, nejeikre s összes örökösöikre és utódaikra. A mi hatalmunk, a jog s az igazság azt úgy kívánván.

Ezután a következő nemesekkel: Kendi János, Harinai János, Patócsi György, Pókai János és Péter, Csanádi János, Miske György, Székely János, Baládfi Gábor, Bogáti Gáspár, Barcsai Miklós, Csáni Miklós, Kabós Farkas, Szigeti Pál, Csákány Balás, Olesárdi Miklós, Horvát Menyhérd, Gyalakuti György és a háborúban általunk elfogott másokkal, mi és a mondott rendek ekkor is biráskodván, törvényt állattunk; hogy ha ők, összesen, vagy külön egyenkint, az említett vétségből magokat kitisztázhatnák, ám legyen, mi minden esetre mondott rendeinkkel egyetemben azt tevők leszünk, mit a törvény parancsol, mit a közrend s a köz-igazság követelnek, mert törvényen kívül misenkitsem akarunk kárhoztatni.

És szintazon mester, Sombori László, a törvényszék elébe hozott ama foglyokra, mint nevezett Békes Gáspár nyilvános czinkosaira és bűntársaira, szintén felebbemlített János király úr amaz elmarasztó levelének tartalmához képest, törvényt és igazságot kért általunk alkalmaztatni. Mi tehát a jelen ügy meghányásában és

vizsgálásában velünk személyesen részt vett nemes urakkal érett tanácskozás és józan megfontolás után végeztük: hogy nemzeti Csákány Balás, Szigeti Pál és Székely Jánosra, nemkülönben a jelen nem volt Móre Gábor és Borzási Ferenczre nézve más alkalmammal fogunk ítéletet hozni. A mi pedig a mondott többi foglyokat illeti, miután nevezett mester Sombori László közgyűlésünknek felebbérített határnapján ama fogoly pártútóink ellen elégséges szorgalommal fejtegette az ügyet; amaz általunk a háború jogán elfogott és letartóztatott s a törvényszékben jelen volt alperes pártútók pedig magokat a vád ellen védeni s alóla kitisztítani épen nem voltak képesek, hanem csak vétségeik elengedését tőlünk kegyelemképen kérték: nyilván bűnösökül ismertettek. Miért is ezen alpereseket, Békes Gáspárral elkövetett felebb említett, nem megvetendő ármanyaikért, az örök hűtlenség vétkében, tehát halálos büntetésben, tudnillik fejeik és minden javaik elvesztésében marasztjuk el, jelen kiváltságos levelünk erejénél és tanubizonyosságánál fogva. Kelt Kolozsváratt, Urunk Jézus Krisztus színváltozásának ünnepén mondott közgyűlésünk ülésében, 1575. esztendőben. Olvastatott, igazítatott és kiadatott Vesselényi Miklós ítélőmester által.

CLII.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1575. aug. 8.

Ezek így történvén, kevésbe mult, hogy mindkét Pókai testvér, János és Péter, ki nem végeztettek. De miután nyomorú anyjuk könnyhullatásait és könnyörgéseit

tekintetbe vévén a vajda, megengedte, hogy közülök egyet életben tarthasson; s mivelhogy az anya, mert mindkettő egyiránt közelállott szívéhez, s mert nem akart annak látszani, ki az egyiket mintegy önmaga adta a hóhér kezébe, rokonaira és barátjaira bízta a választást, — ezeknek véleményéhez képest, Péter életben maradt, Jánosnak, az idősbiknek feje vétetett. Kivüle még Kabós Farkas, Bogáti Gáspár, Barcsai Miklós, Csanádi János, Ösi Miklós, Csáni Miklós, s még kettő, kiknek nevét nem tudjuk, augusztus havának 8-dik napján, reggeli 8 óra tájban, Kolozsvárott a pelengérnél lefejeztettek. Szintén Kolozsvárott a Székelyek közül, kik a lázadás fejei voltak, többnek, mint harmincznégynek, orra, füle levágatott; Szamosfalvánál pedig más harmincznégy felakasztatott, mondván a vajda: ennek azért kellett történnie, hogy belőle tanuságot meríthessenek az utódok, miszerint azok, kik szabadság után ahítoznak, kell hogy nem a fejedelem felségének megnyirbálása, hanem a hazáért elkövetett jeles tettek által ügyekezzenek arra szert tenni.

CLIII.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1575. augusztus.

„Az keresztyén valláson való uraknak urának Báthori Estvánnak, Erdélyországnak vajdájának köszönetem és ssolgálatomat irok. Ezt e levelet úgy értsed. Ennekelőtte levelet irtál énnekem, kibe jelentetted, mivel hogy az több vajdáknak meg volt parancsolva, hogy az adót öt ezer arannyal megjobbítsák, neked is parancsolva volt, hogy te az adót ennyivel megjobbítanád. Kire te ilyen

választ töttél : Ha az hatalmas császár az adót megnagyobbítja és az országon megveszi, ezt az Németek megértvén, azonnal evvel fognak dicsekedni : ám az Töröknek igen hisz, de meglátod, hogy végre az országot is elveszik tetüled ; tikteket rabbá tesznek, — az községet evvel kezdik ijegetni, — az megholt császárnak sem adtatok volna nagyobb adót, ki atname-levelet is adott volt, többet sem kért rajtatok. Azért ha most feljebb iténénk az adót, az egész község eloszol és tetüled elidegeszik. Ezt mi így értettük leveledből.

Ez dolog felől az hatalmas császár parancsolatját neked küldtük. Mikoron ez császárnak atyját székibe ültették, akkoron király fia élt. Az ő atya sultán Solimán minemő atnámét adott volt őnekie, abba holtáig ő is tartotta meg őtet. De király halála után császárra szállt az ország ; és minthogy téged az község kívánt, kinek te hasznos lehetsz : úgy adták teneked az vajdaságot. Az minemő adót szokott volt beszolgálni király fia, te is azonnal megadtad. Az más császár megholt, és most az ő fia ül székibe, ő parancsolt mindeneknek, mind vajdáknak és egyebeknek, kik adót adnak nékie, hogy feljebb issék az adót. Ők immáran meghozták. Teneked is azt parancsolja, hogy az Erdélyi adót öt ezer arannyal megjobbítsad és beküldjed. Az atname-levélben nem irtanak, hogy többet ne adj, hanem hogy úgy bírd az országgal, mint az István királ. Erdélyország gazdag ország, ha többet adsz öt ezer vagy tizezerrel, avval az ország el nem szegényeszik. Az öt ezer forintat ha elosztanák az községre, öt emberre egy oszpora nem jutna. Azért az község tereád nem haragszik, ha megjobbítod öt ezerrel az adót. Ilyen keves dologért neked nem kellett volna parancsolatot várnod. Mert ilyen kicsin dologért az község tetüled számot nem veszen. Ha kedig

az községtől akarod eltitkolni, gyűjts ottan össze egynehányat az főurakba, övelek végezz erről, küldjétek be. Mert ha az országot mi el akarnánk foglalni, avagy több aranyat kívánnánk, nem Békesnek adtuk volna-e, ki 30 ezer aranyat ígért vala? Mikoron Temesvárat megvöttük, akkoron Sebesiek és Lugasiak községgel hozzánk jövének, könörögvén mondának: minket rabbá ne tegyetek; az mint annakelőtte tizenkét ezer aranyat most is megadjuk. Sultán Murat is levelet adott volt nekik, ha hogy még hozzá hallgatnak, őket meg nem rabolják. Mivelhogy sultán Murat önekiek olyan levelet adott volt, és azt a levelet megmutatták, mi őket akkoron nem bántottuk, ha akartuk volna, akkoron őket megvöttük volna. Ha az Németnek szavát megfogadjátok avagy másét: azok minekünk régtől fogva ellenségink. Tudjátok kedig, hogy az ellenség ellenségének javát nem kívánja. Azért az kik ilyen szókat szólnak, avagy község avagy egyéb ember légyen, azokat megbüntessed. Mert olyan kevés dolgot az Portára szemérem írni. Mikoron az mi levelünk odajut, afféléknek szavokat ne higyj, sőt az községet is, ha olyast szól, megölesd az császár parancsolatja szerint. Az több vajdák, az kiknek parancsoltuk, hogy az adót megtöbbsé, adójokat behozták. Ha az császár parancsolatja szerint be nem külded, tehát az mit felőled Békes szólt, igaz lészen. Az több vajdák is, kik beküldték adójokat, ha te nem külded meg, mást gondolnak. Moldvaországot, tudod, taval mint rablották volt meg, honnat harmincz ezer rabot vittének el, az többit szablya emésztette, marhájokba zsákmánt töttenek: mindazáltal Moldvai vajda öt ezer arannyal megtöbbsítette az adót. Ha valamit az község szól erről teneked, megmondhatod nekik, mit cselekedtek az több vajdák; ha kedig a bo-

londok azt mondják : ne adjuk, ottan titkon temagad küldd meg, és azokat, az kik az hatalmas császár parancsolatjának ellent tartnak, azokat, megölesd minden móddal. Isten tartson meg.

*) Valamit küldettél énnekem embered által, megadták énnekem. Az minemő embere volt itt Békesnek, hozzád küldtem. Övele megvallasd, kik voltanak teneked árulóid, avagy volnának.“

CLIV.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1575.

A török császár Antalfi Imrét és Tinódi Sándort, Békesnek a Portánál követeit, Báthorinak küldé, ki őket a Dévai várba záratta. Büneiket még itt sem akarták megbánni; miért is a Dévai kapitány rendeletéből fejök vétetett.

CLV.

Murad szultánnak Báthori István.

1575. sept. 21.

„Hatalmas, győzhetetlen császár, velem jöttött kegyelmes uram. Éltesse az Úristen te hatalmasságodat, az megnyomorodott árváknak és özvegyeknek kegyelmes gondjaviselőjét, és birodalmát áldja meg, tégye nyomóssá.

Az minemű ellenség ez elmúlt napokba, ide reánk és az hatalmasságod országára jött vala, az te hatalmas-

*) A következő négy sorról megjegyzi az egykoru fordító, hogy a nagyvezir „egy czédulába önnek kezével ezt írta.“

ságod szerencsésjével Isten azokon győzedelmet ada, és űket megveré, kiért az Űristen te hatalmasságodat tartsa meg és éltesse sok esztendeig, azonképen özvegyek és árvák te hatalmasságodnak hosszú életeért és jó szerencségeért éjjel nappal Istent imádnak. Én is, ki te hatalmasságodnak talpa alatt való alázatos rabja és szolgája vagyok, ilyen kegyelmességét nemcsak megszolgálni, de halálommal is megmutatni igyekezem, valamikor az Isten és az üdő hozandja. Könyörgök te hatalmasságodnak, te hatalmasságod ezután is kegyelmes segítségét ne vonja meg tőlem; legyen te hatalmasságod ennekutána is azon kegyelmes tekintettel és ótalommal, kivel eddig volt és voltak az te hatalmasságod bódogemlekezetű atyja és ősi ez országhoz, hogy az te hatalmasságodnak az ő szerencségeért ez országgal egyetembe mindörökké Istent imádhassunk. Datae Albae 21. Septembris. “

CLVI.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1575. sept. 21.

„Nagyságos passa, nekünk kegyelmes urunk. Könyörgöttünk vala nagyságodnak az adó felől, hogy az előbbi adón hadná meg ez országot, az szokás kívül feljebb való adóra ne kényszerítené nagyságod. De megértvén másodszor is az nagyságod kegyelmes akaratját, hogy az adót öregbüléssel kívánja beszolgáltatni, mi az hatalmas császár és az nagyságod parancsolatja szerint, jóllehet ez ország zenebonába levén, nem tetvék hogy hirré tegyem, mindazáltal ím megküldtük azon summát, kit az hatalmas császár és nagyságod parancsolt, az ország hire nekül. De könyörgünk te nagyságodnak, hogy

nagyságod az miképen követünk által megigérte, küldjen nekünk oly biztató levelet, hogy ezután ez országot nagyobb adóval sem most sem ezután nem kesergeti, hogy, ha mikor ez ez országnak értésére leszen, legyen mi mellett ezután őket biztatnunk és bátorítanunk.

Te nagyságodnak hírt az írhatjuk, hogy azNémet igen készül és gyülekezik, szándékokat, mi legyen, nem értjük, mondják azt közhírrrel, hogy télbe, mikor az hatalmas császár hada nem szokott felülni és segítségre jőni, akkor akarnának reánk és ez országra ütni. De miérthogy igyekezeteket még nem értjük, emlékezünk pedig arra is, hogy az megholt király idejébe is, mikor télbe ez országra ütöttek az Németek, az hatalmas császár hada és segítsége télbe is melléje ment, és rajtok győzedelmet vött mindenkor: te nagyságodnak azért könyörgünk, adjon parancsolatot az Tömösvári passára, hogy ha rész szerint békeket kelletnék bocsátni, bocsátna békeket; ha pedig az szükség úgy hozná, hogy személye szerint is kelletnék jőni, jőne személye szerint is, szolgálhatnánk az hatalmas császárnak hívséggel.

Irt vala te nagyságod ezelőttvaló Jenei bég felől, hogy valami pribékek szöktek volt el tőle és szablyáját hozták volna el. Ennek az dolognak azonnal végére mentünk, ki ekképen volt: hogy mikor elszöktek az pribékek az szablyával, akkor utokba tolvajok találkoztak reájok, kik megfosztották és mindeneket elvették tőlök; ez hirekkel az Váradi szolgálóinknak hertelen nem lőn, hanem mikor megértették késén, az egyikét azoknak az tolvajoknak szerencséjéekkel megkapták, semmit annál az marhába nem találtak, bevitték Váraddá és fejével fizettek neki. Ezt nagyságod minden bizonynyal így értse. Tartsa meg Isten sat.“

CLVII.

Károly főherczeg Teuffenpach Kristóf szatmári kapitánynak.

1575. sept. 24.

„Szerelmes hívünk. Az mit nekünk 14. napján ez hónap bőven irtál, az Erdélyi vajda és az ő atyjafia Báthori Kristóf, császár ő felségéhez alázatos és az keresztyénséghez megindult jó szándékjok felől, mi azt kegyelmesen megértettük, és császárnak ő felségének minden engedelmességgel megírtuk.

De minthogy az vajda ujonnan ilyen vélekedésbe esett, értvén az készületet és az kevés népnek gyülekezetit, hogy ellené volna, annakfelette Rueber Békés kedvéért Erdélyre szándékoznék, ezt e dolgot mindenképen megmentsed nála, bizonyynyal tudtára adván, hogy ez e készület nem egyebövé néz, hanem ő felsége birodalmabeli végeinek nagyobb erősségekre és bizodalmasb való megmaradásokra, nem offensióra vagy bántásra; és hogy császár ő felsége az vajdához és az ő atyjafiához minden császári kegyelmességgel indultatott, kit ugyan elhigyje, hogy sem őmagátul sem kapitán és emberi által ellene nem akar igyekezni, kibül valami kétség támadhatna, sőt az övéinek sem akarja engedni, miképen Ruebernek is, mint annakelőtte, azonképen most is megvagyon hagyva, hogy az jó szomszédsághoz tartsa magát.

Továbbá, erről is intsed, mivelhogy mutatja magát, sőt ajánlja is arra magát, csak hogy innét tartása ne legyen valami veszedelemtül, hogy mi az megállandó és az keresztyénségnek hasznos frigytraktálást nézné, abba az ő tehetsége szerint szorgalmasan akarna munkálkodni: annak az ajánlásnak helt és indulatot adjon, és az

császár ő felsége kegyelmessége felől, mint felől is meg-
irtuk, semmit ne kételkedjék. Az frígy dolgában, mely
az keresztyénségnek javát nézi, úgy jelentse viselje ma-
gát, az mint mind császár ő felsége mind mi reménlünk,
kit te eleibe bővebben adhatsz, ötet ahhoz illendő medi-
omokkal is indíttassad, reá vegyed. Ezt akaránk az te
írásodra tudtodra adni, ajánlván nektek az mi kegyel-
mességünket. Viennae 24. Septembris 1575. Carolus“*).

CLVIII.

**Mehemed nagyvezírnek Báthori István, hogy miért
nem küldheti a fogoly Balassa Bálintot Konstanti-
nápolyba.**

1575. december előtt.

„Az hatalmas császár es te nagyságod levelét megküldte
az Tömösvári passa; parancsolja nekem, hogy Balassi
János fiát, egyéb főrabokkal, az kik volnának, bekülde-
ném az hatalmas császár portájára. Én mint hiv rabja és
engedelmes szolgálja mindenbe az hatalmas császárnak
és te nagyságodnak, akarám tudására adni nagyságod-
nak, hogy az Balassa János fia itt kézbe vagyon, de
ezen kívül fő fogoly semmi nincs, mert az harcznak
utána is, az melyek Békessel való árultatásba és prakti-
kába részesek és főindító okai voltak, azokat levágattuk
az többinek példájáért. Az bódogemlekezetű Zulimán

*) Szamosközi István, ki e levelet analectái közé sorozta, e jegyzést
veti utána: „Valamint lött ez irás, de ez level datumja előtt egész harmadfél
holnappal meglőtt volt Békes és Báthori vajda közt való harcz Erdélben
Szentpálnál, hanemha Békes Erdélből kiverése után is akart volna valamit
indítani Báthori István vajda ellen.“

császár jeles fő rabokat, kiket szabljájával, hatalmával megfogott: Nádasdyt, Príny Pétert, Bornemisza Farkast, Bebék Györgyöt az megholt János királynak és atyjának megadta, kiből nagy tisztessége és jó hite nevedett az Magyar nemzet közt, látván az hatalmas császár hozzá való kegyelmességét és tekintetét. Hogyha pedig engemet te nagyságod reá kényszerít, hogy beküldjem, szidalmas leszen köztök az én nevem és minden tekintetek elfordul énrolam; ha valamely ez idevalókba foglyá esik, soha semmiképen meg nem szabadéthatom, most is pedig egy fő szolgám Barbély György fogva vagyon nálok; ha ez nem volna, mi nem törekednénk efféle árulók mellett. Ez is előttem áll, hogy nekünk keresztyéneknek hűtünk ellen vagyon, és az megholt fejedelmek is soha egy rabot sem küldtek Portára, sőt sokat szabadétottak, és abból jó hírt nevet vettek és szeretetet mindenektől. Könyörgek azért te nagyságodnak, tekintsen kegyelmesen az én könyörgésemre, és mentsen meg engem ez nagy gyalázzattul; mindazáltal mindenekbe az hatalmas császár és te nagyságod jóakarata legyen. Mikor egy szolgánk az Balassi fiát megfogta, egy bottal ütötte volt agyon, kibe megsüketült és az kórság is gyakorlatossággal üti el, úgyannyira vagyon, hogy sem élhet sem halhat, el waywt (?).“

CLIX.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1575. dec. előtt.

„Nagyságos passa. Ezt is akartuk nagyságodnak értésére adni, hogy az nagyságos Budai Muztaffa passa

mireánk mégis nehezel, és hozzánk kedvetlenséggel vagyon, kinek mi semmi okot nem adtunk. Azt tudjuk, hogy több kapút az hatalmas császárnál nem esmerünk, mindenkor erre volt csak nekünk szemünk és vigyázásunk. Te nagyságodnak könyörgünk mint kegyelmes uramnak apámnak, intse levele által, legyen jó akaratral és szívvel hozzánk, ne lenne ilyen kedvetlenséggel és idegenséggel hozzánk, hogy ha mikor az üdö hozza, szolgálhassunk egy szívvel az hatalmas császárnak. Én kész vagyok ő nagyságához minden tisztességes barátsággal lennem.“

CLX.

Murad szultán levele Báthori Istvánhoz.

1575. dec. 17.

Elődeink és atyáink, a török császárok szokásához képest, hozzád adott levelem által megparancsoltam neked, hogy Erdélyországunk esztendőnkinti adaját ötezer arannyal öregbítsed. Te parancsolatomnak engedelmeskedve, öregbítetted és tárházamba beküldted. Ujból parancsoljuk ezen levelünk által, hogy szabott időben ezentúl is esztendőről esztendőre beküldjed az adót. El ne késsél vele; magasságos portánk iránt való hűséged kívánja, hogy ebben szorgalmatoskodjál. És ha valami keresztyén országból hírt hallasz, melyet nekünk is szükséges tudnunk, akkor hűségedhez képest, a mint tudnilik le vagy kötelezve magasságos portánknak, el ne mulasd azt velünk közleni, minél hamarabb lehet. Tudd meg, ez az én parancsolatom.“

CLXI.

Murad szultán Báthori Istvánnak újból meghagyja, hogy Balassa Bálintot s Békesnek fogságba esett egyéb hiveit Konstantinápolyba küldje.

1575. dec. 17.

A közelebb mult napokban adtunk levelet hozzád, melyben meghagytuk, hogy Balassa fiát és Sárközi Mihályt, a Békes háborujában elfogott egyéb rabszolgákkal egyetemben küldjed magasságos portánkra. Te pedig hozzánk küldött leveledben ezt válaszoltad : hogy a Békes háborujában elfogott valamennyi rabszolga áruló volt, miért is halállal lakolt megannyi az egy Balassa János fián kívül, kiről irod, hogy halálos sebben nyavalyog. Ez okon most rabszolgáink közül hozzád küldjük Ambád csauszt, komolyan meghagyván neked, hogy mondott Balassa János fiát és Sárközi Mihályt, a Békes háborujában elfogott többi rabszolgákkal egyetemben küldd azonnal magasságos portánkhoz, másképp nem cselekedvén, és semmi mentséghez nem nyulván, mint melynek különben is nem léssen helye előttünk. Mert tudjad, hogy magasságos portánknál azokra és különösen Balassa János fiára szükségünk van, nagy szükségünk. Ehhezképest jelen parancsolatunk értelmében, elmellőzvé minden mentséget, el ne mulaszd mondott csauszunkkal a mondott rabszolgákat magasságos portánkhoz küldeni. Másként ne cselekedjél. Kelt Konstantinápolyban december 17.-én 1575.

CLXII.

Báthori Istvánnak Murad szultán.

1575. végén.

„Az Krisztus-valláson való uraknak urának Báthori Istvánnak, Erdélyi vajdának. Az én levelemet úgy értsd: Portámnak levelet irtál, hogy Németeknek gyülekezeti volna, de mire volna szándékok, nem tudnád. Megértetted volna, hogy télbe Erdélyországra akarnak jöni, azért kívántál, hogy Temesvári bassának segítség felől irnánk, ha szükség kívánná, őmaga es elmenjen ha kelletik. Az te kívánságod szerint az Temesvári bassának parancsolatot küldtettem, megis hattam erősen, hogy valamikor tited vagy embered menne hozzája, vagy levelet venne az segítség felől, azonnal annyit küldjen mennyit kívánsz, avagy ha kelletik, személye szerint elmenjen. Az ellenséget tréfára ne vegyétek. De hagyom, hogy az népemnek, mely segítségre oda menne, élést szerezzen nekie, kalauzt is, mivelhogy az uton bántások ne leune. Úgy tudjad. Ramazan hónap első napján.“

CLXIII.

Murad szultán újabb athnáméja Báthori István számára.

1575. végén.

„Én ki vagyok ez világon császárok császára, uraknak ura, Fejír és Feketetengernek, Görögországnak, Anatoliának, Ezrom, Diarbekis, Mizir, Halep és Bagdaad és Saam és Aden és Jemen és Gyurgyisztan nevő orszá-

goknak és Szerecsenországnak, Destikepcsak és Gyezair és Basra és Vani és Kurtországnak, Cziprusnak és Tunisnak, és Halkülatnak és Gyezair-Alep és ezekhez hasonló országoknak az Isten segítségével császára és ura, én szultán Murat-han, szultán Szelim-han fia etc.

Az Erdélyországnak vajdája Báthori István mind az több Erdélyi urakkal, tanácsokkal öszve, kik az Krisztus vallásán vadnak, az én fínyes portámra emberek által leveleket küldötték, hogy az én atyám, az bódogemlekezetű szultán Szelim, kinek Isten irgalmas legyen, annak idejibe mikípen Erdélyországnak falúi, városi, tartományi, vármegyéi, várai békeségbe voltak és innét bántása nem volt; és mikípen az megholt István király birta, ez mostani vajda is olyan módon bírja; és ha az vajdának halála történnék, vagy ő maga fiai vagy atyjafiai közzül, ki arra méltó volna, és kit az ország szeretne; országul választván, az én hatalmas és fínyes portámra az új hűségei szerint hírré adnák és az vajdaság megerősítenék.

Azért fogadtam : hogy a miképen István királynak adva volt az athname-levél, azonképen adtam Báthori Istvánnak és mindazoknak kik utána Erdélyországba az vajdaságra választatnak, hogy Erdélt úgy bírják, amint István király birta, azaz : Buda és Tömösvár tartományt a minemű határral eddig ide be birták a Halul bég regestroma szerint, azonképen most is és ezután is ide bírják. Az Halul bég regestroma kívül pedig a mi vagyon, a vajda bírja; és ha mikor az Budai Temesvári birodalom ujonnan megrótatik és számláltatik, az előbbi mód szerint rótassék; és a mikípen birta István király, ezután is azonképen bírják az utána valók, de úgy, hogy éntülem kövessék az új vajdaságoknak erősítését, kit én nekik akkoron megadok. De az közsíget törvényibe

tartsa, várakat, erősségeket és az országot ellenségtől oltalmazza, erősen vigyázzon; ha valahonnat ellenség támadna, Budai Tömösvári beglerbegeknek és az több végbeli bégeknek, mi rabainknak, mindjárt hirrre tegye, és ha az szükség azt kívánja, személyek szerint avagy népküldéssel megsegíljék; hogy az ellenségtől az birodalom megoltalmaztassék, elhallgatás ebbe ne legyen; az ellenségnek romlására legyenek; és minekelőtte az segítséget kívánnák, az én népemnek élést szerezzenek, szoros és erős utakat és hidakat, hol nem mehetnének, megcsináltassanak, az urak és az Erdélyi vajda úgy híják az én népemet és oly gondot viseljenek, hogy az én népem meg ne fogyatkozzék. Viszontag ha az én népeim, beglerbegim szűkölködnek az Erdélyi vajda segítség nélkül, mind éléssel mindennel nekik segítséggel legyen, és ha az szükség azt kívánja, vagy személye szerint vagy népe által segítséggel legyenek mind álgyu-szer számmal mindennel ők is segítséggel legyenek; az míg az én fínyes portámnak hívsíggel lesznek, az én begeimtől beglerbegeimtől és egyéb rendbeli szolgálaitul senkinek bántása nem leszen sem az új birodalmoknak.

Ennekelőtte únekik ilyen fínyes athnámét adtanak. Miért pedig hogy éntülem esmét athnámé-levelet kívánnak, és Erdélyország olyan birodalmom nekem mint egyéb birodalmim: az minemű oltalommal vagyok egyéb országimnak, azonképen ezeknek is leszek, kik olyan adóadó jobbágim; azt kívánom, hogy ezek is olyan csendességgel és békességgel megmaradjanak. Miképen az én Istenben nyugó atyám adta volt az athnámét, azonképen én is ujonnan adtam és erősítettem, így hogyha ezen hívséggel ez Erdélyi vajda és az urak azon szolgálatba megmaradnak és különben nem cselekesznek, innét is az új birodalmoknak és országoknak soha semmi bántá-

sok nem léssen, az szokott adót minden esztendőn idein beküldjétek, a mi módon István király birta, ez is birja, mint az én atyám adta az fényes athnámét és fogadáso-
kat tött volt: azonképen én is fogadom, hogy Halul bég irásának kivöle szabadon bírja; az én parancsolatom és athnámémnek kivöle semmi ne legyen. Ez athname-le-
vélnek minden meghigyjen. Konstantinápolyba költ.“

CLXIV.

„Török császár quietancziájának magyarázatja.“

1575.

„Ez parancsolatnak oka ez. Báthori István Erdély-
országnak vajdájának idejébe, az országhözséggel egye-
tembe 982. esztendőbeli adót, magyar aranyat tizenöt
ezert Nagy Máté által 983. esztendőbeli Saban havának
18. napján az tárházba beadott. Arrul mi levelet ad-
tunk. Ugy tudjad és az én parancsolatomat higgyjed. Kon-
stantinápolyba költ 983. esztendőbeli Saban havának
15. napján.“

CLXV.

Egykoru íróknál olvassuk.

1576.

Báthori Kristóf, Istvánnak testvérbátyja, született
1530-ban. Gyermekkorában buzgalommal vetette ma-
gát a tanulmányokra; mint ifju, Olasz-, Francia-, Spa-
nyol-, Német- és Angolországokban utazván, nagy mű-
veltségre tett szert. Izabellának, majd János Zsigmond-

nak hive, a francia udvarnál követe, végre főkamarása; öcsésének fejdelemsége alatt nagyváradí főkapitány, s utóda a fejdelemségben, midőn István, lengyel királylyá választatván, 1576-nak elején Erdélynek bucsut mondott.

CLXVI.

Az Orosziaknak Muztaffa Budai passa.

1576. febr. 17.

„Mi Muztaffa passa, az hatalmas Török császárnak főheltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Ti Orosziak, ezt adjuk mi tinéktök tudtotokra : hogy az hatalmas császár jóakaratiából adtunk mi titöket tisztül egy jámbor vitézlő szömélnek, Muztaffa izpahiának; azért jűjetök be hozzája, az mi az hatalmas császár jűvedelmét illeti, esztendőnként szolgáltassátok bé, így leszön hogy békével maradhattok. De ha süket-ségre vesztök és bé nem jűttök, tudjátok azt: hogy mindönnnek szolgálatjában jár, és mindön megkévánja az ő jutalmát; ha mi nyomoruság esik rajtatok, mi reánk ne vessétök. Datum Budae 17. die Februarii anno 1576.

Gyulára Rechep izpahiához jűjetök és azzal végezzetök.“

CLXVII.

Maximilián konstantinápolyi követének Ungnad Dávidnak lelkésze Gerlach István, naplójába jegyezte:

1576.

Marczius 7-én uram azt beszélte, hogy az Erdélyi ügyviselő iródeákja neki másolatban megküldi mindazon leveleket, melyeket ura, az ügyviselő, a vajdának, s viszont ez, az ügyviselőnek ír a Lengyel ügyről. Hogy nemkülönben azt is közli vele, mit a Lengyelek a Török császárnak, s a nagyvezir a vajdának ez ügy körül írnak, valamint hogy az ügyviselőnek a nagyvezírről való értekezleteiről is tudósítja.

Marczius 20-án Amhád csausz megjövén Erdélyből, hírt hozott, hogy a vajda (István a választott Lengyel király) ezer emberrel Moldvába ment, s hogy a császárt kérte: küldené akkor az új vajdának a fejedelmi zászlót, mikor néki, Istvánnak, Lengyelország már hódolni fogott.

CLXVIII.

Murad szultán a Budai pasának.

1576.

„Budai vezéremnek, budai passának, Muztafa pasának Isten adjon előmentet, hosszú életet. Az én parancsolatom oda jutván, úgy tudjad meg. Ennekelette Erdélyi vajda ki vala, Báthori István Lengyelországi királ lón, és az parancsolatom szerint, egy keves haddal elmene az királságra; és mast hogy elment, Moldván

által, nekem tudtomra adák, és hogy az Német királ gonosz szándékkal volna, nagy hadat támasztott, mely felé volna szándéka, nem tudhatjuk. Ez dologért azért az Temesvári passának is parancsolatomat kildtem, hogy minden hadával készen legyen, és az Békési kastély mellé szálljon táborba. Az Erdélyi uraknak is parancsolatomat kildöttem, hogy ők is készen legyenek. Te is azért az tealattad valókat, Budához tartozó begeket, nemeseket, izpajákat, kiki az mint tartozik tervén szerént felülni, fegyveresképen viadalhoz való készülettel, hadakozó szerrel felkészítséd, és az martalózok is izaraliak is fegyverökkal készen legyenek, tenmagad is penig szolgáidat is azonképen fegyveres módra elkészítvén, mennél hamarébb lehet, szállj Szolnok mellé táborba, mert mast nagy szükség kívánja, és igen parancsoljuk. Mikor oda jut hozzád ez én parancsolatom, ne késsél. Az kik oda hallgatnak hozzád Budához, begek, zpaják, zajmok és egyéb rendek, azok is az mint tartoznak tervén szerént, fegyverekkel elkészüljenek, oly készülettel és szerszámmal legyenek, mely kívántatik az ellenség ellen, az kivel szembe kell megvívni, és temagad is szolgáiddal egyetembe fegyvereddel elkészülvén, semmit ne késsetek, mindjárást elinduljatok, mind az egész Budai haddal Szolnok mellé szállj táborba. Az ellenség felé vigyázzatok erősen, ahozképest ha az ellenség, kitől Isten ótalmazzon, valamelyik országra indulna, az Temesvári passával és az Erdélyi urakkal, nemesekkel egymást értsétek, valahol jobbnak intíztök, együvé szálljatok, mindnyájan egyenlőképen fogjátok az dolgot, úgy cselekedjete, hogy az ellenséget megverjétek, az szikség mutatja, hogy vitéz módra víjatok, és úgy cselekedjete, hogy az ti orczátok fejr legyen, megmutassátok valóba magatokat. És az ellenség felől minemő készü-

leti legyen, valamit értendesz, nekem add tudtomra mindenkor.

Ezt irtad nekem: hogyha az ellenség az frígyhöz nem akarná tartani magát, az Boznai beget Ferhát beget minden hadával segítségére kildeném. Az Bozna végbe vagyon, mindenkor annak is ótalmazására gondunknak kell lenni, az Boznai beget oda nem kildhetjük. Ha az ellenségnek indulása leszen, az Budai és Temesvári had és az Erdélyi had együtt levén, az ellenségnek romlására lehetnek. Úgy tudd meg. Ez az én parancsolatom.“

CLXIX.

Erdély rendeinek Murad szultán.

1576.

„Erdélyországi uraknak, nemeseknek, porkoláboknak, tiszttartóknak, bíráknak. Ez én parancsolatom oda jutván, adom tudtotokra, s így értsétek meg: Ezelőtt az mely uratok vala, az én parancsolatom szerint Lengyel királylyá lőn, és mast egy falka haddal elment az királságra. Mikor Moldvába jutott és ott általment, tudtomra adák. És hogy mast az Német király nagy készületbe vagyon, hogy egyik országot megvegye, oly szándéka vagyon. Én is azért ezt megértvén, az Budai vezérpassának parancsolatomat kildtem, és erősen meghattam neki, hogy minden alatta való néppel és haddal kiszálljon táborba Szolnok mellé. Azonképen meghattam az Temesvári beglerbegnek is, hogy ő is minden népével Békés mellé szálljon. Ha úgy leszen, hogy az ellenség valamelyik országra indulna, megparancsoltuk,

hogy mind az Budai passa mind az Temesvári passa minden hadokkal nektek segítségtekre menjenek. De ti es mint ezelőtt nekem hiveim voltatok, mast is azonképen legyetek. És miért hogy Báthori István az Lengyel királságra ment, az ő atyjafiát, kit helyébe hagyott az vajdaságba, fejenként azt uraljátok, és mind fejenként mind fegyverekkel, mind szolgálókkal, népetekkel menjeteK mellé, ha az ellenség oda az országra indul, az én vezéremmel és beglerbeggel egymást értvén, valamely felé szikség leszen indulni. És ötölök tihozzátok ember jutand, egy órát se mulassatok, menten menjeteK az ellenségre, legyetek romlásokra. Ezt parancsolom tinektök. És, hogy mikor ez én parancsolatom oda jutand hozzátok, és megértitök, mint ezelőtt nekem hivek voltatok, mast is fejenként az Erdélyi haddal Báthori Kristóf mellé menjeteK és győjeteK. Valamint ő ismeri és aránzá hogy jobb leszen, készen legyetök, és az ő szovát fogadjátok, tőle hallgassatok, és vele egyetembe az ellenségre legyen vigyázástok, valamely felé, az országnak valamelyikre az ellenség indul, mihelyt az én vezéremtől és beglerbegemtől oda ember jutand tihozzátok, valamint jobbnak ítéli Báthori Kristóf, őtőle várjátok belőle, és egyenlő szívvel, akarattal legyetek, és az Isten segítségével az ellenséget mindenkor meggyőzítök, jól forgódjátok és jól szolgáljátok. Ha az Úristen engedelnie leszen, én is az ti szolgálatótokról el nem feletkezőm, kegyelmességet cselekeszem veletök. Ez én kívánságom ez titóletök, Erdélyi urak, nemesek, porkolábok, birák fejenként kik vattok, hogy hiven és jámborul szolgáljátok mindenkor. Az ellenségre legyen nagy vigyázástok, és valamit értetök felőle, adjátok tudtomra mindenkor. Ezt úgy tudjátok meg. És ez én parancsolatomat meghigyjétek. Datum etc.“

CLXX.

Erdély rendeinek Murad szultán.

1576.

„Erdélyországi uraknak, nemeseknek, tisztartóknak, porkoláboknak és biráknak. Adom tudtotokra, az én parancsolatom odajutván: hogy az ki ezelőtt Erdélyi vajda vala, Báthori István, az én parancsolatom szerint Lengyel királylyá lön, ki egy falka haddal odament az királságra. Mikor Moldván általment, nekem tudtomra adták. Értettem, hogy az Német had készen vagyon, ki valamely felé indolna vagy egyik országra vagy másikkra. Megparancsoltam az én vezéremnek Budai passának, hogy Pest mellé kiszálljon minden hadával és erősen vigyázzon az ellenségre mindenfelé. Az Temesvári passának is meghadtam, hogy Békés palánk mellé szálljon az Temesvári haddal. Ti es fejenként, az mely vajda mast Erdélbe vagyon, Báthori Kristóf vajda mellé gyűljetek, az mint én ezelőtt is nektek leveletem küldöttem. Mert az én portámra Kristóf vajda levelet küldött, hogy az Kirva kastélt az német had megszállotta és meg is vette. És hogy Erdélyi hadat felvötte volt, és reá akart menni az segítségre, de az nagy havasok miatt sem lovag sem gyalog el nem mehetett volna, és az hónak nagyvolta miatt; de ha Husztot meg akarná szállani, Hagymássi Kristófot főkapitánt kildené ki az haddal Váradra, hogy onnét megsegétené, mert onnét meg lehetne reájok menni; és hogy mindjárt kikildené az hadat, nekem tudtomra adta. Énis azért az Budai passának ehezképest parancsolatomat kildtem, hogy minden hadával Pest mellé kiszálljon táborban, és ha az szükség mutatja, ő maga is személy szerint induljon, az Temesvári begler-

beg is minden hadával kiszálljon, és Hagymási Kristóffal egymást értvén, az mint jobban ismerik, cselekedjék azt Isten segítségével. De az mely hadam nekem oda megyen az ti segítségetekre, azt kívánom, hogy annak élést szerezzetek, hogy élés miatt fogyatkozások ne legyen. És az Német hadat Erdélyben be ne bocsássátok, mindenképen azon legyetek, azt parancsolom tinektek. Mely dologért én most odabocsáttam az én csauszomat Amhath causzt, hogy mind fejenként ti es oda gyűljetek Kristóf vajda mellé egy szívvel és egy akarattal. Ha kit ismertek, hogy köztetek áruló és kétszínő volna, mindnyájan érte legyetek, hogy megfogjátok és Báthori Kristóf kezében adjátok, hogy az minemő bintetést véltetek felőlek, azzal őket megbintesse. Az Erdélyországot afféle árulóktól tisztán tartsátok, áruló köztetek ne legyen, mert én, úgy tudjátok, Erdélyországot meg akarom oltalmaznom az ellenségtől, mint tulajdon saját én-magam országát, mely országbeliek eddigis az én ótalmom alatt békességgel nyugottanak. Isten ótalmazzon tőle, ha Erdélyországba Német had bemenne az ti gondviseletlenségtek miá, hogy ellene nem állanatok. Bizony-nyal tudjátok, hogy nektek nem jól lenne dolgotok. Jól hallottátok mint volt Temesvárnak dolga; ha oda is Németet bocsáttok be, mint Temesvár országba, nektekis szinte úgy leszen dolgotok, kezetekből az országot elvesztitek. Arról azért megemlekeztvén, eszetecken legyetek, és szemeiteket felnyissátok, az ellenség ellen mindenképen igyekezzetek, és az országba be ne bocsássátok. Ezt így tudjátok meg, etc.“

CLXXI.

Nagy Máté portai ügyviselőjének Báthori Kristóf.

1576. május 18.

„..... szerelmes atyánkfiának Lengyel
meglett koronázását el egyetembe ím megirtuk
az hatalmas császárnak és az basának; az dolgot meg-
érted az levelek másából, kit oda küldtünk neked; te is
ez dolgot add úgy érteni az Portának; hiszszük penig
hogy Lengyel király is az oda való dolgokból informálja
az Portát embere által; te is azért megértvén az dolgot,
az mint az mi atyánkfia informálja, ahozképest formál-
jad beszédedet, csak hogy igen nagy gondviselésed le-
gyen, hogy az Portának ily vélekedése mifelőlünk ne lé-
gyen: hogy mi Lengyelországtól függenénk és szolgál-
nánk; mely dolog felől ha emlékezet lenne, bátoron
szólhatsz, hogy mi sohova nem hallgatunk, sohonna
egyebűnnen nem függünk, hanem csak az hatalmas csá-
szártól.

Ha mi új dolgokat, hireket érthetsz, ez mostani le-
velvivő által is, Rácz Iván által mindenekről írv, és min-
ket bizonyossá tégy. Nec secus feceris. Datum in oppido
Szék, 18. Maji anno Domini 1576. Christophorus Bá-
thori de Somlyó.“

CLXXII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1576.

„Erdélyi vajda, Kristóf vajda, az Krisztus vallásán
való magyar uraknak ura. Ez az én parancsolatom oda

jutván, úgy tudjad meg: hogy mast énnekem szikségem
vayon solymokra; azért ott Erdélyországba, az melye-
ket találhatnak nekem valókat, harminczat kildj mindjá-
rást, melyekért az én udvarló csauszim kezzül egyet,
Haszán csauszt oda hozzád bocsáttam, ki mikor oda jut
hozzád, az minemőket ott Erdélyországba találnek nekünk
valókat adasd ő kezébe. Ezt miveljed az én barátságom-
ért, hogy harminczat kildj. Add penig, az csausz kezébe,
ő meghozza az én portámra. Így tudjad meg. etc.

Vayon hatvan napja hogy költ.“

CLXXIII.

Báthori Kristófnak a szultán madarászmestere.

1576.

„Az Krisztus vallásán való magyar uraknak ura,
Báthori Kristóf, erdélyi vajda. Keszenetemet szolgálato-
mat irom te nagyságodnak. Ezt akarom tudtodra ad-
nom, hogy az minemő sólymokat ott Erdélbe találnek
jókat, válogattakat, az hatalmas császár Hazan csauszt
odakildte hozzád érette, parancsolatot is kildett. Én is
kenyergök nagyságodnak, hogy nagyságod Hazan
csauszt jó kedvvel lássad, és az hatal (?) jó sólymokat
kildj. Én is te nagyságodhoz jó akarattal vagyok, min-
den javát kívánom nagyságodnak. Ezelőtt mikor az
hasvaseli vajda az sólymokat bekildte, nekem is kettőt
vagy hármat kildett. Kenyergek nagyságodnak, hogy
nagyságod is kildjen nekem is. Kit megszolgállok nagy-
ságodnak. Isten tartsa meg nagyságodat. Hazan Chia-
kargey passa madarászmester.“

CLXXIV.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír.

1576. június vége előtt.

„Erdélyi vajdának Báthori Kristófnak, úgy mint Erdélyi uraknak fejedelmének, köszönetemet és magam ajánlását. Az minemő atyafiuságot míelhettem veled, megmíelttem. Megértettem a nagyságod levelét, melybe irod, hogy a nagy Isten a te atyádfiát, az én barátomat, a Lengyel királságra bevitte a hatalmas császár akaratjából, székibe ült és megkoronáztatott; és hogy azokra indult volna, kik még fejet neki nem hajtottak volna. Azt is irod, hogy most sohol Német had semmi készen és táborba nem volna, hanem csak a kik az erősségekbe vadnak. Egyéb dolgokról is valamit irtál, mindeneket mind én és mind a hatalmas császár megértettünk; és Moldovai vajda is mindeneket azonképen irt meg és semmibe nem különböz az ő írása is. Ezeket mi hallván, Istennek hálát adtunk, jól cselekedtetek, és Istent azon kérjük, hogy a kik baráti és jóakarói az hatalmas császárnak, azokat szerencséltesse, az kik pedig ellenségi, azokat megrontsa; tégedet pedig intünk, hogy kétfelé tekints, birjad magadot, és az országot törvényébe megtarts, megőrözd megóalmazd a földet. Azonképen mindjárt megird atyádfiának is Lengyel királnak, hogy ő is azonképen cselekedjék, az országot csendesítse meg, és egyességre hozzon mindeneket, vonja hozzá azokat szép szóval, a kik eddig külömbet értettek.

Továbbá: a Tatárral jó szomszédságot, barátságot tartson, és a mi szokott fizetése neki az elébbi királtól

járt, adja meg neki, bocsássa mindjára emberit hozzá ez dologért, hogy az ország is megnyugodjék miattok.

Értjük azt is leveledből, hogy a Német király a Muszkvával fríget vetett volna, kit hogy megérténk, mindjárt megparancsoltuk Tatár hámnak, hogy reá induljon, Tatár hám azért ráindult, főképen hogy halálát hallotta a Muszkvának; hiszszük Istent, hogy a Muszkvától bántása nem leszen Lengyelországnak; mindazáltal királ azt ne nézze, hanem ugyan hozzá küldjön a Tatárhoz, és kedvét keresse, hogy Lengyelországnak ne ártson.

Továbbá: a hatalmas császár portájára is emberét és levelét küldje, miért hogy császár hozzávaló jóvoltáról illik megemlékezni; az Lengyel uraktól azonképen levelet küldjön, és törekedjék hogy azon fríg és békeség tartassék ezután is meg mint ennekelötte való királyok idejébe volt Lengyelország között és a hatalmas Török császárok közt.

Irtunk a két passának is, Budainak és Temesvári-nak, hogy valamikor a Német ellen szükség leszen az ő segítségek, mindjárt mellette legyenek és megsegítsenek; te is mindenfelé vigyázz; az valahonnan valamit érthetsz, a hatalmas portának ide értésére adjad.“

CLXXV.

Báthori Kristófnak Ferhát beg fia.

1576. június vége előtt.

„Szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak és apámnak. Tudja azt nagyságtok, hogy az én szegén atyám sokat szolgált az országnak, én is pedig azon igyekezem, hogy én is szolgáljak; azért könyörgök, hogy nagyságod írjon a Portára, hogy legyenek császár csausza.“

CLXXVI.

Portai ügyviselőjének Báthori Kristóf.

1575. június.

„Egregie, nobis sincere dilecte, salutem et favorem. Miért hogy a Németnek szándokát és készületit értjük, hogy jövőndő Szent-Mihály-hónak 17. napjára a király Németország erejével személye szerint akar Lengyelországra menni; és másfelől ide reánk is Erdélre hadat bocsátani: azért e dologban a Portára emberünket küldtük és a hatalmas császárt és a főpassát levelünk által idején meglettük, minden dolgokat értesekre adván. Amit pedig császárnak és a passának irtunk, mását e levélbe kötve kegyelmednek küldtük, hogy abból teneked is minden dolgok értesedre legyenek, és ahhozképest tudjad az mi dolgunkat mind császárnál és a passánál traktálni.

Azért hagyjuk, hogy hív és szorgalmatos légy ez dologban, és értelmet vévén a levél másából, aszerént traktáld dolgunkat a passánál és a Portán; főképen pedig oly parancsolatokat szerezz ide ki a végekbe, a Bu-

dai, Temesvári passának és zpahiáknak, hogy a segítség dolgába meg ne fogyatkozzunk. Mért a Német avval biztatja magát, hogy minket a Budai és Temesvári passa meg nem segít, oly értelmek vagyón velek; vagy ha megsegétene is, de késen, mikor megesett rajtunk a veszedelem. Ezt a passának igen eleibe adjad, nem hogy mi szónkkal vádoljad a passákat, de elég hogy a Németeknél, ez e hír bizonynyal hirdettetik. Azért szükség, hogy erős parancsolatokat szerezz, kibe meg ne fogyatkozzunk.

Továbbá, ha valamiképen panasz ment volna a Portára a Desznyeiek ellen, hogy kastélt akart volna ott a Német párt a hatalmas császár végei ellen csinálni, és ha a passa emlékezik róla, el ne hadd a passának semmiképen hinni, és nagyobb bizonságért kérj oly embert ki, a kinek szava megghihető, hogy ki meglássa a helyt, megérti attól a passa, ha különben nem hiszi, hogy nem kastélt akartak, ha csűrös kertet csinálni. De erről úgy szólj, ha panasz ment és a passa emlékezik; ha pedig nem emléti, te se emlékezzél; ha emlékezned kell pedig, summája csak ez: hogy ennekelőtte a csűrös kert, Desznyébe fenn volt a kastély mellett, hová a gabonát és majorságot nagy munkával hordták. Azért az asszony, Bebíkné, a szegénségnek akarván terhét könnyebbíteni, engedi azt, hogy alatt a falú szeribe a teren csináljanak kertet és majorházat. Azt csináltatják volt a Bebíkné szolgálai, hogy rá ütöttek a Jenei törökök és négyet elvittek benne. Azért ha emberét bocsátja a Portáról, a passa is meglátja, hogy különben nincs a dolog, mert nem tudom metszenek (?) ott a kastélylyal, kastélya vala ott az asszonnak, csak tarthatná azt. Más dolog meg azt mondják, hogy Báthori Miklós számára akarták foglalni. Az is hamis panasz, mert az asszony

kérte vala meg tőlem minap a kastélt új adományol, arra vitt iktatót a Váradi káptalanból országnak törvénye szerént, azok voltak ott, azok iktatták; arról költöték, hogy Németnek akarták foglalni, ki ha úgy volna, nem káptalannal hanem haddal foglalná az ellenség. De semmi abba nem volt. Azért ha szükség leszen; erősen ments és kérj embert ki bátran, a ki meglássa, a dolgot megértse voltaképen mint volt.“

CLXXVII.

Azoknak lajstroma, kik Báthori Kristófnak Murad szultántól a fejedelmi zászlót hozták.

1575. július.

„1. Az hatalmas császár fő lovászmestere Mehemed aga.

2. Ahmed csaus.

3. Kejnam beg és az császár dragumanja Muzdafa másod magával.

4. Hozya.

5. Agának kihája.

6. Hazan beg.

7. Mezin.

8. Lovászmester az agáé,

9. Kapucsi-bassája az agának.

10. Az aga főtálnakja.

11. Az aga deákja.

12. Az aga komornikja.

13. Az aga tálnaki kihája.

14. Az aga szakácsi feje.

15. Az aga kilerczi-bassa avagy feje.

16. Cyader mehter-bassi.
 17. Atmeczi-bassi.
 18. Ezekből megválva az agának 34. szolgálai vadnak.
 19. Izpahiák ötön vadnak, és az Ahmed csaus rokona Abdi beg.
 20. Fő zászlótartó.
 21. Tizennyolcz sípos, dobosok.
 22. Harminczkét taraczjok.
 23. Ezeknek tanítváni 26.
 24. Az kapucsiak közül főember hakczi-bassi Ahmed.
 25. Ugyan az kapucsiak közül három bölök-bassi.
 26. Ezekből megválva az kapucsiak 24. vadnak.
 27. Az lovászok 34. vadnak.
 28. Az denecziak előtt zernefer, ez mellett 10. deneczi és 10. tanítváni.
 29. Hét katerczi, ezeknek hét tanítváni.
 30. Három deliak.
 31. Három puskás.
 32. Az Ahmed csaus szolgálai 18.
 33. Huszajn Fergögből 2. magával vagyron.
 34. Az izpahiáknak hat szolgálai.
 35. Az kapucsiak szolgálai 28.“
-

CLXXVIII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1576.

„Az Krisztus vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának, köszönetemet, jóakaratomat nagy kegyelmességgel.

Oda jutván az én parancsolatom, azt így értsed:

Az Erdélyi vajdaságot neked adtam, és zászlómat neked küldtem, az én aranyos zrkófiámat is tollastol küldtem az én zancsákomtól, és lovat minden szerszámostól, affelett kaftánokat; és az alattad való uraknak is kaftánokat küldtem; és ezt az én leveletem, úgy mint a tisztról és országról való levelet, úgy küldtem az én zancsákom és fő lovászmesterem Mehmet aga által. Azért valamit neked küldtem, mind zászlómat, zrkófiámat, kaftánimat jó neven vegyed, és az uraknak is elosztasd az én kaftánimat, azoknak, kik az én ajándékomat érdemlik. Az község is mindenfelé értse, hogy nekem tekéntetem és gondviselésem vagyon reátok. Az vajdaság tisztit nagy gondviseléssel birjad és vigyázással, az ellenségtől az országot örözd és ótalmazd, és minden hireket nekünk értésünkre adj, és az én zancsákomtól az előbbi zászlónak a gombját, kit atyám Báthori Istvánnak küldött volt, küldd be esmét, mert szokás. Ezt így értsd.“

CLXXIX.

Báthori Kristófnak és az Erdélyi rendeknek Murad szultán.

1576. július.

„Az Krisztus vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának és mind az uraknak köszönetemet írom és jóakaratomat, minden kegyelmességemnek ajánlásával.

Ennekelőtte a ki Erdélyi vajda vala, a Báthori István, az, az én kegyelmességemnek általa a Lengyel királságra ment fel, és székibe ült; mikor elment pediglén, levele által énnekem tudtomra adta, hogy Erdélyország ő helyébe az ő öregbik atyjafiát, tégedet Báthori Kristófot választott úrrá és vajdává, minthogy úgy is illett annak lenni. Hogy megkoronázták Lengyelországba, azután énnekem ismét könyörgött, hogy az ő atyjafiának a vajdaságot megadjam.

Azért értvén, hogy tégedet illet az Erdélyi vajdaság, az én hív zancsákom által én is neked adtam és zászlómat is küldtem, hogy birjad az országot, hogy azután te is olyan légy, mint az atyádfia; és engem híven szolgál (j) és az országot óalmazd, az községet őrezd, meg ne hadd nyomorodni, és valamit értesz az ország állapotja felől, nekem adj hamarsággal mindeneket tudtomra, és az adót, a mi eddég onnat beszolgáltattott, ezután is beszolgáltassátok, mert én Erdélyországot olyan országomnak, sajátomnak tudom, mint több országit, kiért én is minden ótalommal meg akarom Erdélyországot őrezni, hogy ellenségtől bántása ne legyen se uraknak se egyéb rendeknek, se penig községnek; niem akarom, hogy senkitől bántása legyen, sőt az én biro-

dalmom alatt valóktól is, miért hogy Erdélyt sajátomnak tartom, mint egyéb országimat. Ez mellett az én erős parancsolatom ez, az Erdélyi uraknak és minden rendeknek, tiszttartóknak és nemes rendnek: hogy mindeknek nagy hívséggel hozzád hallgassanak és tőled figgenek, senki a te parancsolatod kívül ne járjon, mindeknek azt fogadják, a mit nekik megmondasz; te is pedig azoknak légy jóval és vidd elő dolgokat az hívségek és szolgálatjok szerint, kinekinek a mint érdemlik; és az szegín községet régi törvénybe tartsátok, valami új és gonosz törvín közikbe be ne szálljon. Ha pedig valami ellenség támadna reátok, minnyán azon legyetek, hogy határotokba be ne bocsássátok, hanem azelőtt minden romlására legyetek; az ellenségtől magatokat és községeteket úgy ótalmaztátok, hogy senkinek se őmagát se marháját el ne engedjétek vinni, megőrezzétek. Ha pedig ellenségeddel nem kezdhethnél bírni, tehát az én leveleimet és parancsolatimat, kiket küldtem, Budai és Temesvári passának küldjed hamarsággal, kik az én parancsolatom szerint melletted lesznek; és mind együtt veszedelmire legyetek az ellenségnek egymás értelmivel; ellenségemnek ellensége légy, barátimnak barátja légy, mint ezelőtt való vajdák miképen voltanak, hív légy; az portámtól hallgass, és az kik temelléd az én birodalmomból segítségre mennek, mind önmagokat, mind hozzá tartozókat és marhájokat megóalmazd, hogy kárt ne valljanak; ha mi gonosz ember támadna pedig, ki nekik kárt tenne vagy akarna tenni, megfogd és érdemek szerint meg is büntesd. Az én parancsolatomat így értsed így tudjad. Az Úristen tartson meg, adjon hosszú életet etc. Ez levél költ Konstantinápolban, ez elmúlt hónapnak közepin.“

CLXXX.

**A török követség által hozott, s a szultán nevében
Báthori Kristófhoz intézett jegyzék.**

1576. július.

„Mikoron új vajdaválaszra ment a dolog, mindenkor szokás volt, hogy a csaus-passának külön ajándék járjon. Ezért hagyom, hogy Amhát csaus által, a mi a szokott ajándék, azt küldd meg neki.

Az nissancsi passának, ki a császár czimerét írja a levelekre, és a cancellariusnak, és több deákoknak a mi törvények volt, azt nekiek is küldd meg.“

CLXXXI.

**A török követség valamely tagjához intézett
kérelem.**

1576. július.

„Az Ahmed felől el ne feletkezzék kegyelmed, hanem könyörgeni vajda uramnak kell, hogy valamellik bölökbe bevétetessék, azaz, az espahiáknak valamel rendikben bevétetessék, és neki ölefe adattassék.

Az másik Ahmed, az Begner Markos felől is el ne feletkezzék kegyelmed, hanem ölefája feljebb tétessék, mely vagyon zag bölökben, azaz: jobb kéz felől járó se-regben.“

CLXXXII.

Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf,

1576. július 24.

„Nagyságos passa, nagyságodnak köszönetemet, szolgálatomat írom. Adjon Isten nagyságodnak hosszú életet és minden jó szerencsét. A hatalmas császár zászlóját, levelét és emellett te nagyságod levelét is nekem meghozták. Te nagyságodat miolta az Úr Isten felemelte; e vezérségre vitte, azulta minden időbe, az én atyá(m)-fiának is minden kegyességét jóakarattját megmutatta. Isten segítségével, hatalmas császár akaratjából és te nagyságod tanácsából az én atyámfia Lengyel királságra ment, székibe ült, engemet ez ország vajdává választott, Isten után te nagyságod gondviseléséből, tanácsából, jóakarattjából; a hatalmas császár is zászlót küldött főembere főlovászmestere által. Én a hatalmas császárnak kegyességét minden hűséggel meg akarom őrizni, nagyságodnak is jóvoltát meg akarom teljes életben hálálni; mint az én atyámfia a hatalmas császárnak és portának live volt, azonképen teljes életmhen hűséggel akarok lenni; minden urakat és rendeket törvényébe tartok, gonosz törvént költeni nem hagyok, hatalmas császár ellenségeinek ellensége leszek, barátinak barátja leszek, tehetségem szerint Isten után a hatalmas császár szerencséjével; ellenséget ez országba nem bocsátok, ellene állok, és ha vele nem bírok, a hatalmas császár beglerbeginek tudtára adom, egyakarattal Isten segítségével ellene állunk. Noha mostan csendességét értjük, de dolgaira vigyázzván, ha mit indét, ellene állunk. Most a Lengyel királ is Varsavába van, ellenkezőit naponként, óránként hajtja, nem igen

vagyon immár ki különbet értsen. Bécsi királt mondják, hogy Németországba gyűlést tétetett, Németországra hadát készítette; ha mi efféle dolog leszen és egyéb állapotját is, főkövetit rövid nap Portára bocsátja Lengyel király, a hatalmas császárnak és nagyságodnak is mindeneket tudására ad.

Továbbá Mehemet agát, a hatalmas császárnak ilyen főemberét, a nagyságod tanácsa szerént is, böcsülettel és szeretettel láttuk, országnak törvénye szerént az hatalmas császár zászlója hozásaért megajándékoztuk, azon kívül minden böcsülettel *) voltunk hatalmas császár tekintetiért és te nagyságodért. Rövid nap mi is főkövetinket a hatalmas császárnak portájára eresztvén, szokott adónkat hatalmas császárnak beküldjük, könyörögvén ő hatalmasságának és te nagyságodnak, hogy ennekutána is hatalmas császárral te nagyságod ótalmozónk és gondviselőnk legyen, kiért mind mostan mind ezután teljes életünkbe te nagyságodnak háladosok akarunk lenni, és voltaképen megmutatjuk. Az mi a több dolog: követek által mindenekről izenők.

CLXXXIII.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576. július 24.

„Hatalmas győzhetetlen császár, az Úr Isten egy napodat ezerré tegye, adjon győzedelmet ellenséged ellen és hosszú életet. Az hatalmasságod levelit énnekem ha-

*) Egy vagy két, a felső lapszélen levő szó a könyvkötő által levágva.

talmasságod főlovászmestere Mehmet aga meghozta; hatalmasságod zászlóját is és egyéb kegyelmességéből küldött ajándékokat is énnekem azonképen meghozta. Én hatalmasságodnak minden kegyelmességét megtapasztaltam, kiért hatalmasságodnak az Úr Istentől minden jót kívánok, igyekeztvén is azon, hogy a hatalmasságod kegyelmességét teljes életembe megszolgálhassam, kibe halálomatis soha nem kémélem. Ennekelőtte az ki Erdélyi vajda volt, Báthori István, az én atyámfia, Isten után te hatalmasságod kegyelmességéből Erdélyországot törvénybe és csendességébe birta, őrizte, az most Lengyelországba ment hatalmasságod parancsolatjából és székibe ült. Mint ezelőtt hatalmasságodnak tudtára adtam, Erdélyország minden urakkal, nemzetséggel engem vajdájokká választott és urokká, országu engem vöttek és megböcsüllöttek; mint te hatalmasságodnak az én atyámfia Báthori István hive volt, Isten segítségével én is te hatalmasságod hive vagyok, azonképen Erdélyországi urak, nemesség, község; semmi gonoszság, egyenetlenség itt nincs, mindnyájan te felséged hivei, és engem uralnak egyakarattal. Az országot ellenségitül Isten segítségével oltalmazom, mindenrendeket törvénybe tartok, hogy senkitől meg ne nyomorodjék. Mostan te hatalmasságod félelme miatt az Német ellenség beszállott táborából, csendességbe vagyon; ha az új szokása szerint esmeg gonoszat te hatalmasságod országára szándékozik, Isten segítségével erőnk szerint ellene állok, hatalmasságod országába be nem ereszttem, ellene állok. Ha vele nem birhatnék, sokaságát, erejét látnám, hatalmasságod beglerbékének tudtára adom; egy értelemmel Isten után hatalmasságod szerencséivel ellene megyek, és velek veszedelmire igyekszem lenni. Hatalmasságod ellenséginék ellensége leszek, barátinak ba-

rátja leszek. Mint ezelőtt való vajdák hatalmasságod portájáru hallgattak, én is arról halgatok. Gonosz emberek ha kik támadnának, azoknak rontójuk leszek. Az én atyámfia is Isten segítségével, hatalmasságod szerencséivel székibe ült, királné asszont elvötte. Ennekelőtte Krakkóba megkoronázták, azután Varsoviába ment; utjába pártosokat, kik voltak, meghajtott; minden országból, tartományokból, kik ellenkezői voltak, azok hozzá jöttek, fejeket hozták, engedelmességet mutattak. Az Bécsi kerálynak egész Németiséggel gyűlése volt; híre az, hogy az én atyámfiára bosszankodván, hadat készít, országát bántani akarja. Ennekelőtte való dolgokrul és következőkrul is rövid nap hatalmasságodhoz az én atyámfia követit ereszti, és nem akar feletkezni hatalmasságod jótétéről; minden dolgokrul hatalmasságodat bizonyossá teszi. Én is valamit érthetek, (midőn) hatalmasságodnak adómat, ajándékomat beküldöm, mindeneke tudtára adok, és hatalmasságod poroncsolatja szerint cselekeszem mindenekbe, könyörögvén hatalmasságodnak, hogy ezután is te hatalmasságod szárnya alatt ellenséginktől Isten után megőrizzen, megóalmazzon, kiért mi is minden hivatással életünkkel, hálálunkkal igyekszünk hatalmasságodnak szolgálni. Az Úristen hatalmasságodat éltesse sok esztendeig, tegye győzedelmessé, szerencsésé ellenségi ellen.“

CLXXXIV.

Báthori Kristófnak a Temesvári pasa.

1576. július.

„Erdélyi vajdának Báthori Kristófnak köszönetemet, szolgálatomat írom, mint jó szomszédomnak. Az

Uristentül kívánok nagyságodnak napról napra hosszú életet, jó szerencsét. Barátságom szerint ez levelet küldöttem nagyságodnak, és ezt adom tudtára nagyságodnak, hogy az Desznei porkoláb Desznéhez közel egy kastélt akar építeni, és a ki Desznei határhoz közel való szancsások és szpahiák falúi vadnak és egyéb falúkból vesszőt és palánknak való karókat és egyéb szükséges fákat az kastély csináltatására hattanak hogy készítse nek, és arra erőltette az szegénységet, hogy meg hozzák, erővel hajtattja őket, és Neztere nevű faluban egy leán nak fejét vétette, és Topasincsa nevű faluban egy szegény embernek fülét metéltette el. Hagymási szolgája pedig, Pap György nevű, tizenkettőd magával, lovaggal, az Jenei szancsákság alatt való Sebes nevű várost megdúlta, és az szegény népnek minden marháját elvitette, az ki fő volt a városban annak fejét vétette. Ilyen nagy kegyetlenséget cselekedett az szegény népen, kiről énnekem panaszolkodtak. De az Deszne városa a jenei Csiri bassinak timárja huszonöt esztendőttől fogva, és az Desznéhez való falukat régen szpahiáknak, békeknek elosztották, az is úgy vagyon mint az több császár-országa, úgy tartjuk mi azt is. De ha nagyságodnak hírével volna, nagyságod nem engedné, hogy az szegénységet így dulnák és az császár országát így pusztítanak. Azért az porkoláboknak parancsoljon nagyságod, hogy ezt ne míveljék, mert mind az Jenei szancsákságban kik vadnak zajnok és szpahiák, panaszolkodnak, és levelet kérnek éntülem hogy az portára írnék mellették. Én pedig elég nem vagyok, hogy őket eféle dologban lecsendesíthessen, mert az Lippai és Tömösvári szancsákságban ekédig sok kárt töttenek, és hatalmas császárhoz általánfogva mindnyájan panaszolni mennek. De ezt is lássa nagyságod, hogy ezelőtt Magyar-Igyedet az adóért igen

háborgatták, melyért minekünk panaszoltak is; még akkor nagyságodnak tudtára volt; talám aféle dolgokat ők is elhagyják; de a szegénségnek felette igen nagy bántása vagyon azoktul, kik a kastélt meg akarják építeni, melyet a Portának tudtára kell adnunk. De ha ez ily módon az császárnak tudtára leszen, még eddig penig tudtára nincsen, ezen igen megharagszik és meg nem engedí építeni; mert az kiket az hatalmas császár lajstromában beírtak, nem jó hogy annyira nyujtjátok keze-
teket, hogy a hatalmas császár földén kastélyokat csi-
náljátok, és az szegénységen ezt cselekedjétek, hogy fü-
let, fejet elvágassatok; ez felettébb való dolog, jól tudjá-
tok hogy eféle dolog nagy kár. Azért mindnyájan az
zajnok és szpahiák panaszolni akarnak menni, én nem
tarthatom őket olyantul; a kit mieltenek a szegénségen,
az Jenei szancsák-bék és a kadia, valamiképen volt ez
a dolog, levélben megírták törvény szerént a panaszt, és
a levélnek a mását az szpahiáknak kezekben adták,
ők is készek a Portára panaszolni menni. Isten éltesse
nagyságodat.“

CLXXXV.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576.

„Hatalmas etc. Hatalmasságodnak ez elmúlt napok-
ba levelünk által értésére adtuk a Németnek készületit,
és mind Lengyel királyra a mi atyánkfiára, mind pedig
ide reánk a hatalmasságod birodalmára való szándokát.
Azután pedig bizonynyal esmét végére mentünk, hogy
legelőször is Huszt várát akarnák megkésértetni és a ha-

talmasságod birodalmáról elszakasztani, mely várnak könnyebben megvételeét annálinkább reménlették, hogy két részét Békes Gáspár, ároltatása miatt innét elmenvén, Német pártra szakasztá és oda birta, csak harmadrészét birta ide Hagymási Kristóf, a felséged birodalmához. Először azért lopással akarták megkésérteni, és ez elmúlt napokba Békes a Német akaratjából árolókat szerzett a várba, hogy a Hagymási Kristóf szolgálait levágják benne, és a várat teljességgel a Német birodalomhoz és számára foglalják. Ezt valamiképen a Hagymási Kristóf porkolábja és szolgálai eszекbe vevén, úgy nem mehetett véghez az ároltatás. Értvén azért a Németek, hogy a dolog kinyilatkozott, igen kezdték a várat kerülni, hogy haddal is általán véggel megkésértsék.

Mi azért látván, hogy a harmadrész a két rész ellen a várba elégtelen volna, és ha rá nem gondolnánk, az erősség a hatalmasságod birodalmától rövidnap elszakadna, rá kelle gondolnunk. Azért az Istenbe bizván, a hatalmasságod szerencséjével, rá küldénk e napokba, megháगतók, ostromlatók, és a házat Isten a hatalmasságod szerencsájával kezünkbe adá, most teljességgel hatalmasságod számára vagyon, mely vár ezelőtt is mindenkor a hatalmasságod birodalmához, Erdélyhez való volt, csak hogy Békes Gáspár szakasztotta volt két részét a Német pártra, kiről a megholt hatalmas császártól is gyakorta jött parancsolat a mi atyánkfiához Lengyel királhoz, mig ez országot bírá, mind csausi által mind követi által, kiket a fényes portára jártatott a mi atyánkfiá, hogy Husztot ne hagyja a Némethez szakadni és oda a pártra birni.

Azért, hatalmas császár, a mint az ellenség ezelőtt is szándékozott ellentink, nyilván hiszszük, hogy a Huszti

dolgon annálinkább megindul, és derék haddal akarja megkésértetni.

Hatalmasságodnak könyörgünk, legyen oly módon való parancsolatjok a Budai és Temesvári passáknak, hogy a segítségbe miattok meg ne fogyatkozzunk, sőt a Temesvári passa, ha szükség leszen, mellettünk személye szerint is legyen, ha penig részszerént való néppel megérjük, részszerént bocsásson népet segítségünkre^{*)} mert ha mi szándékok az ellenségnek, nem késnek vele, her-telen megkésértik.

A passának az adó-beszolgáltatásról is írni, és ajánlani magát a fejedelemnek.“^{**)}

CLXXXVI.

Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.

1576.

„Kegyelmes passa, a hatalmas császárnál nekünk fő gondviselőnk, az nagy Isten nagyságod éltesse etc.

Nagyságodnak ez elmúlt napokba levelünk által értesére adtuk a Németnek készületit, és mind Lengyel királra, a mi atyánkfiára, mind pedig ide miránk a hatalmas császár birodalmára való szándékát. Azután pedig bizonynyal végére mentünk, hogy legelőször is Huszt várát akarnák megkésértetni, és a hatalmas császár birodalmától teljességgel elszakasztani, mely várnak meg-

^{*)} A , közötti mondat magának Báthori Kristófnak pótlása.

^{**)} Világos, hogy ezen szakasz nem a levélbe való, hanem csak emlékeztetésül vettetett ide. Következik: „Ad Ugehyowyth“ felírás, de a levélfogalmazás abba maradt. A másik illetőleg negyedik lapon ugyanazon kéztől: A huszti dologról való írás.

vételét annál könnyebben reménlették, hogy két részét Békes Gáspár, kinek a megholt királ testamentomba hatta volt, ároltatása miatt innét elmenvén, Német pártra szakasztá és oda birta, csak harmad részét birta ide Hagymási, azon királ testamentoma szerént. Először azért csak lopással akarták megkésértetni, és ez elmúlt napokba Békes a Német akaratójából alattomba árolókat szerzett a várba, hogy a Hagymási Kristóf szolgálit levágják benne, és a várat ő számára teljességgel a Német birodalomhoz szakaszszák. Ezt a Hagymási porkolábja valamiképen eszébe vötte, és nekünk istudtunkra adván, úgy nem mehetett véghez az ároltatás.

Mi azért látván, hogy mind lopással mind haddal, és minden igyekezettel azon vadnak, hogy a házat innét elszakaszszák a hatalmas császár birodalmától; és félvén attól, minémő nagy haragja következhetik ebből a hatalmas császárnak, ha a házat elvesztjük, miképen az én atyámfának, Lengyel királnak is, míg itt e földet bírá, mind Muztafa csaus által, mind egyéb ittvaló követek által a megholt bódog emlekezetű hatalmas császár gyakorlatossággal parancsolt Huszt felől, hogy oda ne hagyjuk szakadni a Német birodalomhoz. Látván azért a rá való szándokot, és annálinkább rettegván, hogy a harmadrész a két rész ellen a várba elégtelen volna, nem lön mit tennünk, rá kelle gondolnunk, kinek nem mi hanem ők adtak először okot; hogy az ároltatással megkésértették, és azután ugyan haddal is erősen kergették, hogy meg akarták késértetni.

Mi es azért e napokba ráküldénk Erdélyből, megkésértetők hágással ostrommal, és Isten a hatalmas császár szerencséjével kezünkbe adá, most a vár teljességgel a hatalmas császár számára ide vagyon, mi szolgálaink vadnak benne.

Azért kegyelmes bassa, noha mind ennek is a Német adott okot, árolókat szerezvén a vármeglopásra, és minket a szükség és az dolognak mivolta kényszerített a megvételére, ki azelőtt ide való volt Erdélyhez, és Békes ároltatásával szakasztotta volt el innét két részét, most pedig a többit is, a harmadrészt el akarván venni, teljességgel a várat akarta innét elszakasztani: azért, noha méltán cselekededtünk, de mindazáltal a mint az ellenség ezelőtt is szándékozott ellenünk, hiszszük hogy annálinkább megindul e dologon, és mentől hamarább megkezdí derék haddal vagy mimagunkat vagy a várat késérteni.

Azért nagyságodnak könyörgünk, hogy ezeket nagyságod adná eleibe a hatalmas császárnak és a Portának, és té nagyságod Isten után lenne ótalma e szegén földnek. Parancsolja nagyságod a hatalmas császár akaratjából, hogy a Budai és Temesvári beglerbegek mentől hamarább lennének készen, sőt a mint az szükség kívánná vagy részszerént való néppel vagy ugyan személye szerént az Temesvári beglerbek jőne segítségünkre, hogy az ellenségnek lehetnének romlására; mi készen vagyunk hadunkkal, és a hatalmas császár hívsége mellett készek vagyunk meghalni, várjuk csak az ellenség mozdulását.

Erről Ugchuyovit Farkasnak, ottbenvaló követünknek bővebben irtunk, nagyságod higgye meg szavát. Toábbá, kegyelmes passa, a hatalmas császár adaját és ajándékát immár elkészítettük és elindítottuk főemberünkkel a fényes portára, holott nagyságodrol is el nem feleltünk, és mint ennekelőtte, ezután is Isten után minden jót, gondviselést és ótalmat nagyságodtól várunk, kiről mi es semmi üdőbe elfeletkezni nem akarunk.

CLXXXVII.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576.

„Hatalmas győzhetetlen császár, nekünk kegyelmes fejedelmünk, hatalmasságodat az Úr Isten éltesse, egy napját tegye ezerré, adja meg minden kívánságát.

Értem, hatalmas császár, hogy ez elmúlt időkből az Jenei zancsákság alatt való szpahiáktól panasz ment volna te hatalmasságod eleibe a fényes portára, hogy Halul beg és Moharimbeg lajstroma szerént, a mint ők megírták volt, a minemő donatiójok nekik azon beirt jószágokról adatott volt, a Váradi kapitán azok közzől egynehány falut elfoglalt volna, adajokat azonközbe oda is megvőtte, a községbe egynehányat megfogatott, őt esztendőtlől fogva való adót kérne rajtok, afelett sok dolgot cselekedett, ki nem illett volna. Így írták meg hatalmaságodnak. Azért értvén, hogy ilyen panaszt tőttek hatalmasságod előtt, nem akartam én is elvesztegleni, hallgatni, hanem az én igaz mentségemet és ez dolognak voltát igazán és alázatosan eleibe akartam adni te hatalmasságodnak.

Hatalmas császár, én e dolognak és panasznak igazán végére mentem és voltaképen megértettem, de meghiggye kegyelmesen te hatalmasságod, hogy nem értettem semmit, kibe a Váradi kapitán sem a Halul beg teftere ellen sem a szpahiák ellen semmi újítást és méltatlan dolgot cselekedett volna. Hanem a mint a megholt király idejétől fogva mindedig mi móddal és rendtartással birattatott Várad felé a föld, és a mint te hatalmasságod az ő kegyelmességéből énnekem is adta, azonképen birom, ő is énutánam azonképen birja.

Az mely falukon a végekbe a megholt János király fiának és annakutána Lengyel királynak az én szerelmes atyámfiaának vajda korába birodalma nem volt, azokhoz én sem nyultam, sem Váradi kapitánom nem nyúlt. Deszni vára vidéke, a kiról főképen ezt e panaszt tötték a Jenei szpahiák, szegén megholt János király idejétől fogva mindeddig mindenkor kétfelé birattatott, mely Deszni nevü kastélt Gyula megvételekor a bódog emlekezetü győzhetetlen hatalmas zultán Sulimán császár, a te hatalmasságod méltóságos ősi, ugyan kezétől ajándékon adott volt még a szegén János királynak nagy kegyelmességéből az ő könyörgésére, mikor Szigetvárat vítatta az ő nagy hatalmas győzedelmes hadával.

Azután azt a kastélt szegén János király adta volt Bebék Györgynek, ki ugyan a hatalmas császár livsége alatt holt meg; most az ő szegény özvegy felesége táplálja árvaival magát belőle, de ő is semmi újétást nem tött, hanem a mint az ura János királtól kezéhez vötte, azon állapotba birja, a vidéket Jenőhöz is birni engedi, ő is birja, minthogy eleitől fogva úgy birták; mind azulta, hogy Isten Gyula várát a hatalmas császár kezébe adta, semmit egyik spahia kezéből is ki nem foglalt. Ezt irhatom hatalmasságodnak a Deszni vára dolgáról.

Egyéb falukról és jószágokról is a szpahiák közzől senki méltán semmit nem panaszkodhatik, hogy kezéből olyat foglaltunk volna vagy mi vagy hozzánk tartozók, kit mielőttünk ide nem birtanak volna, vagy hogy a Halulbeg teftere ellen cselekedtünk volna. Mert a mit Halulbeg registromába beirt, valamit abba akkor kétfelé nem birtak, ahhoz mi sem nyúltunk; a mit pedig ugyan beírása után is a megholt király idejébe kétfelé birtak, és Lengyel királynak is vajdasága idejébe azon

módon birtak, miért hogy mi es úgy találtuk, úgy vöttük kezünkhöz is, hatalmasságod is pedig nekünk is a birodalmat azonképen adta, a mint azok mielőttünk birták, kiről adónkat híven adtuk meg, adjuk is. Könyörgök te hatalmasságodnak, hogy ne engedje abba az állapotba minket is se szpahiáknak, senkinek megháborítani, és arról való panaszt elé ne vegyen, hanem mint ez ideiglen megtartsen és megoltalmazzon. És parancsolja meg hatalmasságod a végbeli szpahiáknak, békeknek, hogy a mi eddig kétfelé birattatott, ezután is azon állapotban kétfelé birattassék, mert megítélheti hatalmasságod, hogy kegyelmes adományából Deszni vára kezünkbe lévén, mint tarthassuk el, ha a vidék tőlünk teljességgel elszakad. De minthogy ezelőtt a szpahiák így is élélhettek belőle, ezután is élélhetnek, tarthassuk mi is el a kastélt. Kiért minden hívségemmel, halálom és vérem hullásával akarok én is szolgálnom teljes életembe te hatalmaságodnak. Kinek a hatalmas Isten adjon hosszú győzedelmes és bódogságos életet. sat.“

CLXXXVIII.

Mehemed nagyvezírnék Báthori Kristóf.

1576.

„Kegyelmes bassa, nekem a hatalmas császárnál jóakaró uram és gondviselőm, az Úr Isten nagyságodat hosszú ideig éltesse, adja meg minden kívánságodat. Érttem hogy az elmúlt üdőkbe a Jenei zancsák alatt való szpahiáktól panasz ment volna a hatalmas portára, hogy a minemő donatio őnekik a Halul beg és Moharin beg lajstromából kiiratott és adatott volna, a mi Váradi ka-

pitánunk azok közzől egynehán falút elfoglalt volna, a községet fogdostatta, adót vött és annakfelette öt esztendei adót kérne rajtok, egyes méltatlan dolgokat is cselekedett volna. Így értem, hogy lött a panasza a hatalmas portán. Azért értvén a dolgot, nem akartam én is elhallgatni, hanem igazán én is eleibe akartam e dolgot adni nagyságodnak és a hatalmas portának, kiről a hatalmas császárnak is irtam; nagyságodnak is azt irhatom felőle, hogy én voltaképen végére mentem e dolognak, de meghiggye nagyságod, hogy nem látok semmit, kibe a Várad kapitán sem a Halul beg tefftere ellen, sem a szpahiák ellen semmi újétást vagy méltatlan dolgot cselekedett volna, hanem a megholt király idejétől fogva mindeddig a mi móddal és rendtartással birattatott Várad felé a föld, én is a mint a hatalmas császár kegyelmes adományából kezemhez vöttem, akképen birom és utánam a kapitán is azonképen bírja. Halul beg mikor a registromot megírta, a mit beirt valamit akkor kétfelé nem birtak, ahoz én sem nyultam; a mit pedig beírásakor is és azután is mind János király idejében, mind az én atyámfia Lengyel király vajdaságának idejébe kétfelé birtak, a mint előttem birták, és mint kezemhez vöttem, úgy birom; egy szpahia is méltán nem panaszkodhatik, hogy tőle semmit foglaltam volna, kin előttem való királyoknak birodalma nem lött volna.

Miért pedig hogy a hatalmas császár a birodalmat nekünk is azonképen adta, és azon határrival, állapotjával, móddal, rendtartással, a miképen előttünk valóktól birattatott: könyörgők nagyságodnak, mint énnekem mindenkor megesmert és tapasztalt, jóakaró kegyelmes uramnak, kinél több gyámolom, és reménségem sem ez előtt nem volt, most sincsen a hatalmas császár után: hogy az én levelemet, könyörgésemet beadván, töreked-

jék abba, hogy ne engedjen az én állapotomba ő hatalmassága engemet is se szpahiáknak se senkinek megháborítani, és arról való panaszt elé ne vegyen, hanem mint ez ideiglen, ezután is kegyelmesen megtartsa és megótmazzon; miképen pedig Isten után hatalmaságod *) volt fő szerző benne, mikor Deszni várát Gy^{né}ért (?) a hatalmas császár ideadta, nagyságod által most is maradhassak meg benne.

Továbbá miért hogy értem azt is, hogy uj ravót akar ő hatalmassága kibocsátani, hogy kivel a végeket újobban felirassa: nagyságodnak ebbe is felette igen könyörgök, hogy nagyságod erre oly embert bocsásson, ki jó értelemmel, igazán és istenesen cselekedjék e dologba, mert ezelőtt is úgy cselekedtek, főképen Muharem beg, hogy olyakat is befűt, kik tisztán el be Erdélyi határban, a havasokon belől vagyon, olyakat is kiket Német avagy Lengyel határ felé birunk, kiknek soha a hatalmas császár hada vagy vitézi csak feléjük sem voltak, sem nem holdoltattak, nem hogy birták volna; affélét ha beirand a regestromba és elkéri valamely vitéze a hatalmas császárnak, abból támad osztán a sok panasz mind egy felől, mind más felől, mert ő a donatio szerént birni akarja, és elfoglalni holdoltatni igyekezik, minket megháborít benne; nekünk is nincs Isten után szükségünkbe kit megellelnünk, hanem nagyságodhoz kell folyamunk érette, hogy a mit a hatalmas császár ecczer kezünkbe adott, abba megtartsa, nekünk is nagyságodat kell busítanunk érette.

Azért nagyságodnak könyörgök, hogy ha ugyan nem lehet egyéb benne, olyat bocsásson nagyságod, ki azt fel ne írja, a mit a hatalmas császár az ő kegyelmességéből mi kezünkbe bizott, maradhassunk mi es meg abba,

*) Elhamarkodásból, nagyságod helyett.

és szolgálhassunk róla. Irja azt fel a kit mi nem birunk és nem Erdélyhez való, hogy a mely vitézének ő hatalmassága adja, az is nyukhassék meg benne, mi es abba, a mit a hatalmas császár után birunk, nyughassunk, adónkat adhassuk meg és halálunkkal is szolgálhassunk ő hatalmasságának, te nagyságodnak is.

* Végezetre értem azt is, hogy a hatalmas császár és a fényes portá meg akarná a Temesvári basát változtatni és Lala basát bocsátni ide a beglerbegsége. Mely dolog ha immár el vagyon rendelve és végezve a hatalmas császártól és portától, nagyságodnak könyörgök, nekem megbocsásson, ilyen szegén szolga levén és hatalmas császárnak ilyen alázatos hive, hogy erről emlekezem; ha immár vég vagyon benne, legyen a hatalmas császár akaratja és bölcs tanácsa; de ha teljességgel még el nincsen tökéelve, csak annyéból könyörgök és szólok, mennyébe szava lehet a portának ilyen alázatos hivének.

Azt mondhatom, hogy ez a basa, itt e végbe, az ő tisztebe valami az igaz hiveség, vigyázás, szolgálat; foglalkozást dolgába semmibe nem láttam, ellenségnek soha nem lagyazott, sem a hatalmas császáret neki semmibe nem engedte, igaz, hív, tökéletes, vigyázó, vitéz szolga és tisztartó volt, nekünk jó ótalmunk, gondviselőnk és vigyázó szomszédunk a hatalmas császár után; kiért kevánnók ezután is, ha lehetséges volna, itt megmaradását; mindazáltal legyen az hatalmas császár és te nagyságod akaratja sat.“

*) Innentől kezdve végig kitörölve.

CLXXXIX.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576.

„Hatalmas győzhetetlen császár. Az Úristen egy napját tegye ezerré felségednek.

Te felségednek örökké való hivséges szolgálattal, és életemnek, halálomnak nem szánásával megszolgálok, hogy te hatalmasságod az én atyámfiának, ki felségednek akaratjából az Lengyel királyságra mene, elmenése után ez Erdélyi vajdaságot és birodalmat énreám bizta. Mely állapotban, mint annakelőtte az én atyámfia, hívséggel holtig igyekezem hatalmasságodnak szolgálni, könyörögvén hatalmasságodnak, hogy Isten után azon kegyelmességgel ótalmazzon hatalmasságod te hatalmasságodnak és miellenünk való kegyetlen ellenségek ellen, és parancsoljon végbeli beglerbekeknek, Budai és Tömösvári bassának, hogy minket hatalmasságod országával egyetemben ótalmazzanak és mellettünk legyenek. Mert az Németek most is azon gonosz szándékkal vadnak, népet gyűjtván, az hatalmasságod országára, földre akarnak fordulni, mint ezelőtt is megirtuk felségednek; és semmit most is hátra igyekezetekbe nem nem hadnak, noha még voltaképen honnyukbul ki nem indultak. Könyörgök ezen is hatalmasságodnak: hogy miképen az hatalmasságod boldog-emlekezetű atyja, szüleatyja, athname-levele által minket ótalmába vött, törvényünkbe, szabadságunkba megtartott, hatalmasságod is tartson meg azon törvényünkbe, szokásunkba, és adjon új athnamét valamineműt te hatalmasságod atyja adott. Ím mostan hatalmasságodnak (mint ilyen új em-

ber levén, némi ajándékot küldöttem, könyörögvén felségednek, hogy hatalmasságod vegye kegyelmesen.

Továbbá, hatalmas császár, az te hatalmasságod végbeli vitézi egynehány várainkhoz tartozó falúkat foglaltak és untalan foglalnak, melyek az Halul beg tefterében irva nincsenek. Könyörgök hatalmasságodnak, parancsoljon az Budai beglerbeknek és Tömösvárinak, hogy igazítsák el és ereszszi meg az kiket azonkívül elfoglaltak, és ezután ne foglaljanak hozzája, mert most is mind hódoltatják őket, az kik az tefterbe nincsenek beírva.

Az Lengyel király hatalmasságod szerencsésével minden dolgaiba és birodalmába előmegyen, és imáron egy Dantiscum nevü várostul megválva fejet hajtottak, *Dantisc* kire most haddal indult. De hiszem hogy azok is fejet hajtanak.

Az Úristen ha élte, hatalmasságod szerencsésével megtart, mind fejemmel, életemmel akarok hatalmasságodnak szolgálni. Az fényes porta adaját is úgy elindítottam, hogy óránkint az hatalmasságod portáján leszzen.”

CXC.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír.

1576. július.

„Erdélyi keresztyén uraknak ura, tiszta barátságomat és köszönetemet irom. Ezt adom értened, hogy ide ilyen hír jutott, hogy Németek gyülekeztek volna össze és valamely felé el akarnának ütni. Azért mind Budai,

Tömösvári passának irtunk még ezelőtt, hogy veled együtt vigyázzanak, és a hatalmas császár országát ótalmazzák. Mert igen adják értenünk, hogy Erdélyre fognak szándékozni. De most esmét ujebben irtunk a passáknak, hogy vigyázzanak, e hír-hallván készen legyenek. Azt kívánjuk, hogy mindenbe a hiveséghez tarts magadat mint ennekelötte, és a Budai, Temesvári vezérrel, beglerbegekkel egyetérts. Ha a Német az athnamét, a frigyet felbontván, Erdélynek igyekezik ártani, készen légy hadakkal minden órába, hogy valamikor a szükség kívánja, a mi segítségünkkel, passáink hadával együtt, a hol legjobb leszen, szinte ott álljatok az ellenség ellen. Lengyel királynak is a te atyádfiának add tudtára, hogy szeme, file legyen, és akármelytek birodalmára igyekezik az ellenség, nekünk tudtunkra adjátok, egyteknek is meg nem akarunk fogyatkozni.“

CXCI.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1576. augusztus.

„Kegyelmes passa etc. Ez elmúlt napokba irt vala és izent vala te nagyságod Muztafa csaus által, a minemű hirei nagyságodnak mentek volna a németek felől, és hogy mi es ha mit értenénk, a Portának értésére adnók. Mi pedig miért hogy a hatalmas császár könteséhez ragaszkodtunk és tőle várunk ótalmat, ennekelötte való üdőkbe is mindenkor, most is a nagyságod intése szerint gondot viseltünk, viselünk is a Német szándékának megértésére. Azért bizonynyal értjük, hogy a Német király régi bosszuságokért felindultatván, személye sze-

rént akar Lengyel királra és Lengyelországra Németországnak erejével indulni, a mint értenem adták, szent Mihály havának huszonhetedik napján. Kiváltképen pedig evvel indította a keresztyénséget melléje, hogy a Lengyel királ, az én atyámfia, a hatalmas császárhoz ragaszkodott, és a hatalmas császár jótétéről el nem akar feletkezni. Azon gonosz szándéka vagy on Erdélre mireánk is, mert népet, lovagot gyalogot, Német fegyverest gyűjtött közel Szakmárhoz Tisza és Bodrog közzé. És naponként gyűlnek, hogy ecczersmind mindenfelé rajta legyenek a hatalmas császár hivein és barátin. Mely vakmerőségre vitték őket, a mint értjük, hogy ezzel biztatják magokat, hogy a hatalmas császár beglerbegi és végbeli vitézi minket meg nem segítenek, és ha megsegítenek is, olykor segítenek, mikor a veszedelem rajtunk megtörténik. Melyre hogy valóba rá vehessék a hatalmas császár szancsákit és beglerbegit, mind emberek jártatásával, adományokkal, ezüstökkel, aranyokkal rajta vadnak óránként, így adják értenünk. Mely dolgokat azért akartunk nagyságodnak tudására adni idején, nem hogy ezeket a passák felől elhinnők, mert tudjuk hogy a hatalmas császár parancsolatját nem merik elvesztegetni; de mégis hogy a mit értünk, nagyságod császárnak értésére adná. Könyörgünk e mellett, hogy miképen te nagyságod Isten után a megholt bódog-emlekeztő hatalmas császárnál ótalma volt e szegén földnek, te nagyságod most is ótalmazzon, és parancsoljon a hatalmas császár akaratjából, hogy a végbeli beglerbegiek, szancsákok, kiváltképen a Budai és Temesvári, segítséggel legyenek, hogy a Németet a hatalmas császár országába ne ereszszük, hanem egy értelemmel ellene álljunk.

Továbbá, kegyelmes passa, a hatalmas császár adáját és ajándékát mostan készítjük, és naponként indé-

tani akarjuk a fényes portára főemberinktől, ki által nagyságodtól, mind most mind ezután, Isten után minden jót, jó gondviselést, ótalmat várunk, kiről mi is es semmi üdőbe elfelelkezni nem akarunk.“

CXCII.

A Temesvári pasának Murad szultán.

1576.

„Erős parancsolatunk ez. Ezelőtt az Erdélyi vajda Báthori Kristóf portámnak levelet irt, hogy az ő öcsje, mely Lengyel királságra ment, még meg nem koronázván lévén, minthogy nagy hada volt, hamar székre nem mehetett, és hogy a mely urak pártosok voltak, azok hozzája tértek, csak két úr nem jött volna még hozzá, mely Némettel tartja. De ha látná, hogy a Német, valamit akarna indétani Lengyelország ellen, minden hadával készen lenne reájok menni. Azért ő mitőlünk az szükség szerint segítséget kért. De én azt parancsolom neked, hogy mikor ez én levelem hozzád jutand e dologért, felnyisd a szemedet, az Erdélyi vajdával egymást értvén, ha látod hogy frígyünk és hütünk ellen nem lesz, és a Németek adnak előbb okot, valamit elkezdvén, ha valami indulatjok leszen vagy Lengyelországra, vagy Erdélre, vagy a mi országinkra, egy órát se késél. Ezt ezelőtt is parancsoltam teneked, most is parancsolok, hogy melléje menj a vajdának, és a mennye népet kér, annyét adj, tenmagad is minden alattad való népeddel személyed szerint elmenj, őneki segítsj. És az ellenségnek várait, várasit törjétek, égessétek és pusztít-

sátok, marhájokban zsákmánt tegyetek, így-mieljétek. Az ellenséget, ki kezetekbe kel, szablyára hányjátok, az Istennek segítségével ezt míveljétek rajtok. Másszor ők is a mit velem végeznek, és a mint magokat nekem kötik, az ellen nem vétkeznek. Ha penig ők valamit nem indítnak, tü is legyetek annélkül, hogy az mi hütünk ellen semmit ne cselekedjete. És minden dolgokat portámnak mindenkoron megírj. Isten tartson meg.“

CXCIII.

Utasítás a Portához követül küldött Balogh Ferencz számára.

1575. sept. 10.

1. „Az athnámét meg kell császárral confirmáltatni.
2. Parancsolatott kérni, hogy a mely falúk az Halul bék tefterébe be nincsenek írva és meghódoltattak: megereszszék és többet ne hódoltassanak.
3. Levelet kérni császártul, hogy a kik az felföldi urakban az hatalmas császár hívsége alá jónének, azokat is ezen frígybe bevegye, mely levéllel bízathassuk őket.
4. A mibe dolgozunk az Németekkel vagyon, eleibe adni az bassának bőséggel.
5. Az Huszt dolgát megbeszéleni.
6. Deszni alatt akarnak volt az tisztartók valami csűrös kertet csinálni, kit az izpahiák azt költötték, hogy kastélyt akartak csinálni, reá mentek Jenőből és négy szolgáját Bebéknének elvitték: ő nagysága parancsoljon az Temesvári bassának, bocsátassa el az legényeket.
7. Az Debreczeniek igen megpusztultanak úgyanára csak most is hét ezer embernél több holt ki belőle:

ő nagysága szállétaná sánczokat, mert most is pusztán akarták hadni az várast, de én biztattam őket, hogy ő nagyságát megtalálom érettek etc.

8. Várkonyi Jánost, kit Csanádi bék küldött az Portára, mely mi szolgánk, Váradi, ő nagysága bocsátatná el.

9. Egy Tandari Lőrincz nevű szegén legén is vagon, ha kiválthatni száz arany forintig vagy feljebb is, kezességén ki kell hozni.

10. Ha tetszik törekedni az bassának, hogy a mint annakelőtte is az innen való követeknek élést adtanak, ő nagysága most is adatná meg; ne látatnánk mi es az hatalmas császár hivei között ezzel is alább valóknak etc.

11. Az bassátul jóféle terjéket és terra sigillatát kérni.

12. Menyhártnak ötven tallért küldeni és titkon vele szólni.

13. Az uruszeszki emingnek Brassóból megvinni az szekeret.

14. Vokcsovityot kibocsátani és költséget neki küldeni.

15. Könyörgeni ezen, hogy athnáméba írják be azt is, hogy ezután az adó ennél feljebb ne nevedjék.

CXCIV.

„A császár adajáról való regestum, kit Balogh Ferencz vitt a Portára.“

1575. sept. 10.

„Császárnak	aureos fl.	15000
Mehmed bassának	tal.	5000
Piali bassának	tal.	1000
Ahmát bassának	tal.	300
Záh bassának	tal.	300
Muztafa bassának	tal.	300
Zinán bassának	tal.	300
Nisancsi bassának	tal.	300
Cancellariusnak	tal.	300
Csausz passának	tal.	150
Ahmát csausznak	tal.	300
Muztafa dragmannak	tal.	50
Murat begnek	tal.	50
Menyhárt dragmannak	tal.	50

A portára való ezüstnek száma.

Császárnak kell adni adóba . . .	marc.	100
Mehmet bassának	„	20
Piali bassának	„	10
Ahmát bassának	„	10
Záh bassának	„	10
Muztafa bassának	„	10
Zinán bassának	„	10

Kupáknak az adó mellett való elosztogatása.

Az beglerbegnek kell adni	kupát	2
Jancsár agának	"	1
Csausz passának	"	1
Kapucsilár kihajának	"	1
Cancellariusnak	"	1
Bassa tihajának	"	1
Bassa kapucsilar kihajának	"	1
Kapi agának	"	1

Ezeknek felette az ordinárium felett.

Mehmet bassának vittek tall. 10000

Balogh Ferencznek költségébe tall. 400

Az Portán való osztogatásra, jöllehet kellene adni másfél száz tallért, de miérthogy az ajándékot és az adót mind együtt viszikbe, és külön kell bemutatni, ennekokáért két annyét adtam, tal. 300.

Ugesovit Farkasnak, ki most a Portán, küldtem tal. 200.

A tizenhat sólyom bevitelére adtam a madarászoknak tal. 114."

CXCV.

Folytatása.

Császárnak vittek öreg kupát	8
Mosdó medenczét aranyast	2
Gyertyatartót aranyast	2

Mehmet basának öreg kupát	3
Piali basának kupát	2
Ahmat bassának	2
Záh bassának	2
Muztafa bassának	2
Szinán bassának	2
Lovászmesternek	1

Ezekon kívül valamikor a császárnak ajándékot vis-
nek nem adót, kell vinni ezeknek is :

Jancsár agának kupa	1
Csaus bassának	1
Kapucsilar kihajának	1
Cancellariusnak	1
Bassa kihajának	1
Bassa kapucsilar kihajának	1
Kapi agának	1
Beglerbegnek	2

CXCVI.

Balogh Ferencz számot ad.

1576.

„Az császárnak arany, tizenöt ezer; száz gíra ezüst.

Ott az császár udvarába való osztogatás:

Az kapucsiáknak	tallér : LI.
Az nagy kapucsiának Kazonnak	„ VIII.
Az zulakoknak	„ I.
Az aranyas süvegűeknek	„ I.
Az belső kapún két kapucsiának	„ II.

Az külső kapún	„	I.
Az mely kapucsia az passák elejbe bocsátja az embereket	„	I.
Az rezmanecsinek, kik beveszik az adót	„	X.
Az kik mérik, azoknak	„	III.
Az mérő szolgálóinak	„	III.
Az teffterdar csauszának	„	I.
Az ajándok-beirónak	„	V.
Az veznedarnak	„	V.
Az aranynézőknek	„	III.
Az sátorvonóknak	„	II.
Az kik megégetik az aranyat	„	III.
Az belevő csausznak	„	II.
Az kik az ezüstöt fogják	„	I.
Az basa deákja is ott ül, annak is	„	II.
Egynek kérének tőlem	„	III.
Az mely csausz az regestumba beirja	„	I.

ez igen szidogata, hogy az regestumba nem íram,
mert nem adtunk egyébkor.

Ezeknek felette száz vagy két száz ozporája elme-
gyen idestova, még csak érje el vele.

Dobosoknak, trombitásoknak tallér VIII.

Ezek szikön vadnak, ha eléri ennyivel, bizony jó, de
igen megerőltetik.

Az adómenedéklevelért, mikor kiveszik, muhaz ze-
becsinek, az ki az császár adaját beirja, az hogy
beírja, annak tallér II.

Az mulimerin teskirecsinek „ I.

Ezután az kihát-eminnek, ki az pecsétet reáveti,
annak : ozpora V.

Ezután egy deáknak adják, ki megírja, ennek is
adni kell, de én most nem adtam.

Ezek után úgy viszik az nizanecsinak, úgy írja reá az czimert.

Vokcsovitnak urunk küldött volt . . . tallért 200.

Ennek az százát csausz basának adtam.

Ötvenhét tallérát az Vokcsovit adósságába fizettem. —

Maradott vala nálam tallér 43.

Az csehnámét hogy megírtuk, oda adtam aranyat 25, mely teszen tall. 22 et $\frac{1}{2}$.

Az ki az czímert arannyal reáírta, annak tallért I.

Az szablya selyemje szíát vöttem . . . „ 6.

Az zepetet az bársonynak vöttem . . . „ 2.

Az basák tallérit toldottam meg . . . „ 10.

Huszainnak hogy most visszaküldtem, adtam „ 14.“

CXCVII.

Folytatása a Portán Balogh Ferencz által történt adakozásoknak.

1576.

„Az basáknak.

1) Az főbasának Tall. 5000.

húsz gira ezüstöt.

Ott az kapún az kapucsiáknak . . . „ XII.

Az bulyokbasának „ III.

Az kis bulyokbasának másiknak . . . „ II.

Az basa kengyelfutójának „ I.

2) Piali basának „ 1000.

ezüstöt tiz girát.

Ott az kapucsiáknak	tall. VIII.
Az kengyelfutónak	„ I.
3) Almut basának	„ 300.
tíz gíra ezüstöt.	
Ott az kapucsiáknak	„ VI.
4) Zah basának	„ 300.
tíz gíra ezüst	
Az kapucsiáknak	„ VI.
5) Muztafa basának	„ 300.
tíz gíra ezüst	
Az kapucsiáknak	„ VI.
6) Szinán basának	„ 300.
tíz gíra ezüst.	
Az kapucsiáknak	„ VI.
Ennek az kengyelfutója jött vala az szál-	
lásra, ennek adtam	„ I.
Ezen Szinán basa szolgája hozza két sö-	
prűt; mondá hogy nekik törvények,	
és tartozunk vele; ennek adtam . .	ozporát X.
Az Nisancsinak adtunk	tall. 300.
Cancellariusnak	„ 300.
Csausz-basának	„ 150.
Ennek százat adtam hozzája az Vokcsovit	
pénzéből.	
Ahmut csausznak	„ 300.
Muztafa dragmannak	„ 50.
Murat begnek	„ 50.
Minyhart dragmannak	„ 50.“

CXCVIII.

Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.

1576.

„Az Úristen éltesse nagyságodat, kegyelmes bassa. Miolta az Úristen engemet az én uramnak atyámfának Lengyelországba való menése után ez Erdélyországnak birodalmára juttata, minden igyekeztem Isten után ez volt, hogy az hatalmas császár földit s ez ország népét törvényekbe szokásokba megtartsam és mindeneket az hatalmas császár hivségihez tartsak. Ennekokáért ez országnak szokása rendtartása szerint az hatalmas császár adaját az fényes porta jövedelmivel megkildöttem követem által. Azmellett, minthogy Isten után az hatalmas császár énreám bizta ez földnek gondviselését is, az hatalmas császárnak is ajándékot küldöttem és az fényes portának. Sőt te nagyságodnak hozzám való mindenkori jóakarattját szeretettel való gondviselését megtapasztalván, mint ilyen sok szükségimbe és szüntelen való hadtartásokba küldtem nagyságodnak is tízezer garast, kérvén nagyságodat először, hogy nagyságod vegye jó neven, és hogy nagyságod az hatalmas császárral. ssa meg az athnámét azonképen az mint sultán Selim bodogemleketü császár, az új hatalmassága atyja, az én atyámfának adta, Báthori Istvánnak. Továbbá parancsolja új hatalmassága végbeli Budai és Tömösvári beglerbekeknek és több bekeknek, hogy minden időbe mikor az szükség kívánja, ótalmazzanak az hatalmas császár és nekünk örökké való ellenséginktől, és mingyarást induljanak, mihelt az szükség kívánja. Mert a Német most is avval biztatja magát, hogy télbe meg nem

segítnék az hatalmas császár vitézi. És a Német most közeledik és készül ellenünk. Lengyel király penig, az én atyámfia, Isten segítségével és az hatalmas császár szerencsájével Nepuket (?) nevű helynek birodalmába és hatalma urak fejet hajtottak. Egy város vagy, Dantiscum, ki még nyilván az királyhoz nem küldött. Most haddal arra indult, nem az is fegyverre menjen. Onnét visszatérvén reá vigyáz és gondot visel az Németnek álnokságára és szándékára. Mi is penig az hatalmas császár parancsolatja szerint vagyunk és hadban vagyunk és mindenfelé vigyázunk Isten segítségével, hogy az hatalmss császár birodalmán semmi kár ne történhessenek. Ezen is kenyergek nagyságodnak, parancsoljon nagyságod, hogy az falukat az végbeliek Váradtul elfoglalták, melyek az Halul tefterében nincsenek, erizzék (?) meg, és többet hozzá ne foglaljanak. Mert most is óránként foglalnak. Mely dologrul mindenikről hűségesen izentünk ez mi szolgálunk és füemberüinktől, kinek szovát nagyságod meghigye mindenbe.“

CXCIX.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1576. sept.

„Az Krisztus hűti vallásán való Magyar uraknak urának Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának.

Az én parancsolatlevelem oda hozzád jutván, azt úgy értsed, hogy az Halulbeg és Muharimbeg lajstroma szerint, az mint úk megirták volt, az zpahiaknak donatiolevel azon beirt jószágokrul adatott volt, de az Várad

kapitán azok között egy-néhány falút elfoglalt volna, adajokat azonképen oda is megvötte és az községbe egy-néhányat megfogatott és őt esztendőül fogva való adót, kér rajtok; afelett sok dolgot cselekedett, kit nem illet volna. Énnékem portámra így irták meg. És hogy országomnak és községemnek ilyen módon legyen bántása, nem tetszik. Azért ez én parancsolatom hozzád jutván, azt hagyom, hogy ezt jól meglásd az dolgot, hogyha azok a falúk a Halul beg és Muharim beg regestumába vadnak irva, semmi bántások ne legyen se kapitántul se egyéb tiszttartóktul, és semmit ne vegyenek rajtok, adasd vissza nekik. Ezután is penig azt kívánom, hogy az én birodalmamban való községet semmiképen ne bántsák onnét, és ha ki szót nem fogad, azokat büntesd meg, hogy más es példát vegyen rúla, ne háborgassák az idevaló falúkat. Úgy tudjad. Isten tartson meg. Datae Constantinopoli mense. Septembri 1576.“

CC.

Báthori Kristófnak a lovászmester Mehmetaga.

1575. oct. előtt.

„Köszönetemet szolgálatomat irom. Ha énfelőlem tudakozik nagyságod: hála legyen a nagy Istennek a hatalmas császár egészsége után én is egészségbe vagyok. Hallám, hogy felétek ellenség támadott, de nagyságodnak semmi félelem szivedbe ne legyen, mert jó te-kénteti vagyon nagyságodra a hatalmas császárnak; basáknak, bégéknek mindenfelé parancsolt, hogy segétséggel legyenek. Az te ellenségednek fejét Istennek ke-

gyelmességéből és a hatalmas császár szerencséséből talpad alatt leszen, győzedelme ellened nem leszen. Im Ahmet csauszt oda bocsáták levelekkel a hatalmas császártól. Nagyságodnak könyörgök, legyen tekinteti reá, mert jó szolgálja nagyságodnak, és nagyságod nekem is írjon gyakran levelet, nekem is add tudtomra dolgaiddat. Továbbá kérem nagyságodat, küldjön énnekem két czimer nusztot és egy órát; és a mi dolga leszen ide nagyságodnak, nagyságod énnekem parancsoljon. Isten tartsa nagyságodat etc.“

CCI.

Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.

1576. oct 3.

„Kegyelmes bassa, Isten nagyságodat éltesse, egy napodat tegye ezerré, adja meg minden kívánságodat. Megadá nekem Amhát csaus a hatalmas császár parancsolatját, mind a nagyságod levelével, essze, melybe látom a nagyságod rólam való gondviselését, hogy énnekem minden könyörgésimet meghallgatta, és a hatalmas császárnak értésére adta. Én a hatalmas császár és nagyságod parancsolatja szerint, mint ennekelőtte most is vigyázok és minden hadammal készen vagyok. Teljességgel az ellenség szándékának végére nem mehetek, de azt adják barátim értenem, hogy Német király a Német urakat és hercegeket rá nem bírhatta Lengyelország ellen a hadindításra; valamit immár cselekeszik benne és mi szándéka, ezután értjük meg. Ide alá Magyarországra sem bocsátott most semmi új népet, csak azok vadnak, kik ezelőtt voltak, várakba és erősségekbe el-

osztva; a harag, a bosszonkodás és gonosz igyekezet a megvagyon ellenünk, de ha új nép, új erő onnat feljül ellenünk nem jó, ezek anynyén nincsenek, hogy, Isten velünk lévén, a hatalmas császár szerencséjével, a két beglerbeg segítsége mellénk jöven, ellene nem állhatunk. Ha pedig oly derék erő mozduland, a hatalmas császárnak és nagyságodnak mingyárást tudására adjuk, és halálunkkal akarjuk megbizonyítani a hatalmas császárhoz való hivségünket.

Továbbá, a Magyar urak között egyneháнан szót adtanak vala, de mint és hogy tökéljék meg dolgokat, nem tudjuk, ezután válik meg; kiket mi a hatalmas császár levelével megtaláltatunk, a mellett mi es irunk és izenünk; de a nagyságod intése szerént, úgy cselekszünk e dologba, hogy sem a hatalmas császárnak kárt nem teszünk, se mimagunkra jegyzést vagy gyalázatot nem hozunk, mindenbe a hatalmas császár és nagyságod parancsolatjához tartjuk magunkat, és kérjük nagyságodat, hogy minden dolgainkban legyen ezután is gondviselőnk a hatalmas császárnál. Nagyságodnak éltünkig való szolgálatunkat ajánljuk.“

CCII.

**Mehemed nagyvezír Báthori Kristófnak Balassa
Bálint ügyében.**

1576.

„Jézus vallásán való Erdélyi uraknak urának Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának, barátság szerént való köszönetemet és szolgálatomat irom nagyságodnak.

Ennekelötte Balassi János fia, Balassi Bálint, az Békes Gáspárral, mint áru(ló) val az Erdélyországba haddal együtt bejött volt. Akkor foglyá esett volt, ki az ország veszedelmére jött volt be. De mikoron azt megértette volna az Budai bassa, ő is az ő népét mindjárt hozzáhíván és gyűjtven, mingyarást elindult, hogy azoknak, az kik az hadba vannak, eszét elveszesse. Ugyanakkor Balassi Jánostól két várat megvött. Annakelőtte esett volt rabbá az kit az én levelemmel odaküldtem Lutfi-oda-bassa. Balassi Jánostól szünte az tájba, ez az Lutfi-oda-basa eskéredzett volt kezességén Budára. Ez alatt még oda járt Budára, az Balassi János két várat megvötték az mifelekünk. Ő immár, miért hogy az várakat megvötték volt megszabadult volt. Azután Balassi János kinzotta az rabokat, az kik kezesek voltak Lutfi-oda-bassáért. Azt mondta: törekedjete az én fiam szabadulásaért, és én nem kínzalak titöket. Most azt értem az Portára, hogy most is őket erősen kinozza oda-bassáért. Azért kérlek énhozzámvaló atyafiuságodért és barátságodért, hogy miképen nagyságod is megszabadította Balassi Bálintot: az ada-basát és az ő kezesit, a miképen feldfogata Balassi János, hogy nem bántja az

rabokat, ne kinozza, hogy szerezz egy levelet Balassi Jánostól Ludfi-oda bassának, hogy ő megszabadult, és az rabokat, az kik kezesek érette, ne kinozza, és őtet nem kívánja oda többé. Isten tartson meg.“

CCIII.

A Temesvári pasának Murad szultán.

1576.

„Az Erdélyi vajda beküldvén adaját fő embere által, jelenté, hogy Bebék fia feleségének volna egy kastélya Desznyő; ott csináltat volt valami házat; azonközbe a Jenei szpahiák rájuk ütöttek, azt költötték, hogy kastélt akartak csinálni és megfogdostak, rabbátottak szolgálba négyet. Tudod, hogy meghattam neked, hogy az Erdélyiekbe rab nem lehet. Azért mi okon cselekesztek? mi oka legyen? Azért hagyom, hogy végére menj, ha így vagyon hogy házokra mentek és ott fogdosták el őket; és bocsásd el; a kik pedig cselekedték, küldd irva neveket, megbüntetem őket.“

CCIV.

Báthori Kristóf adománylevele Muztafa budai pasa számára.

1576.

Mi Somlyai Báthori Kristóf, Erdélyország vajdája és a Székelyek grófja sat. emlékezetül adjuk jelen levélünk által értesítvén mindazokat, kiket illik: hogy tekintetbe vévén a méltóságos, tekintetes és nagyságos úrnak, Muztafa Budai vezír-pasának és beglerbegnek s a hatalmas Török császár helytartójának hűséges eljárását, barátságát és fáradhatlan szorgalmát, melyeket mind a hatalmas Török császár parancsolatjára idejekorán hozván ellenségeink ellen segítséget, ezen Erdélyország és minmagunk irányában tanusított és tanusítóleszen, mint igéri, ezentúl is: Bikácsi és Nagyradován nevű helységeket, melyek Biharmegyében kebelezték, az említett méltóságos úrnak Muztafa vezír-beglerbegnek s örököseinek és öszves utódainak, egészen a mint vannak, adtuk, ajándékoztuk és adományoztuk az alábbírt feltételek alatt: hogy tudniillik szives ígéretéhez képest, minden úton és módon annak eszközlésére fog a hatalmas Török császár portájánál törekedni, hogy a Biharmegyében s a Váradi erősséghez tartozó és a Törökök által elfoglalt és taksált valamennyi mezővárosok, falvak, helységek és fekvő birtokok, melyek Halul beg lajstromába nincsenek beírva, hanem utóbb Huszaim beg és Muharem Cselebi által beíratván, a Török császár által elfoglaltattak, a Váradi erősségnek visszaadassanak és általa szabadon birtokoltassanak. Mit ha ő méltósága elérend és kieszközlend, ígérjük, hogy ama

felszabadított jószágokból még azonfelül három egész helységet fogunk neki örök joron adományozni, felté-
vén róla még azt is, hogy a barátság, kedvezés és se-
gítség minden egyéb nemeivel is fog bennünket a szük-
ség és alkalom minden idejében hűségesen és szeretettel
támogatni. Adományozzuk mindazáltal olyformán, hogy
ő méltósága a mondott jószágokban Török tiszteket ne
tartson, azokat ne is igazgassa általuk, s Török szolgál-
kat vagy postákat ne küldjön közéjük : hanem a rendes
sancz nevű taksát, mely reájok erejükhöz képest ro-
vatni fog, a Váradi erősség időszerinti sáfáraitól éven-
kint magához vegye, kiknek szabadságában álljon, a
mondott helységek lakosai vagy más emberek által, ha
nekik úgy tetszik, ama taksát nevezett beglerbeg
úr kezéhez szolgáltatni. Ezen Váradi sáfárok kötelesek
lévén azon helységeket minden szabadságaikban meg-
tartani, s ovakodván őket az ország szokásának s a tör-
vény folyásának ellenére, egyébképen terhelni vagy má-
sok által terheltetni, a taksán túl, melylyel a neve-
zett méltóságos úr Muztafa beglerbeg irányában leköte-
lezettek. Kinek az előrebocsátott feltételék alatt adjuk
és ajándékozuk örök joron és visszavonhatlanul, hogy
tartsa, birja és birtokolja jelen levelünk erejénél és tanu-
tételénél fogva. Kelt Kolosvár városában october havá-
nak 27-én az Úrnak 1576-dik esztendejében.

CCV.

A szolnoki bégnek a Budai pasa.

1576. november (?).

„Szolgálatomnak utána, ezt adom tudtadra, hogy most az hatalmas császár portájáról nekem parancsoló levelet hoztak, kiben jelentve vagyon, hogy az Erdélyországhoz való falúknak, kik az régi regestumba nincsenek, senkitől bántása ne lenne, erősen megparancsolták. Én is azt kívánom, hogy azt meglásd jól, hogy az kik az régi regestumba nincsenek, azokat ne bánts, és az zajnoknak és spaiáknak hadd meg erősen, hogy semmi dolgokat azokhoz az falúkhöz ne átsák. Úgy tudjad meg. Az Úristen adjon hosszú életet.“

CCVI.

A Jenei bégnek a Budai passa.

1576. dec.

„Szolgálatomnak utána. Ezt adom tudtadra. Ezelőtt való napokba az hatalmas császár portájáról hozának énnekem parancsoló levelet, kibe jelentetik, hogy ha Erdélyországra valami ellenség indulna, mindjárt segítséggel legyenek Erdélyországnak. Oda kegyelmed közel vagyon és szomszédságba hozzájuk. Ezt ezt levelet valamikor az Váradi kapitán hozzád küldi és segítséget kíván, azt hagyom neked, hogy más levelet ne várj, hanem mindjárt azhová az szükség kívánja, oda menj, és

az hatalmas császárnak hűséged ott megmutasd, és fejér orczával szolgálj az hatalmas császárt. Isten adjon hosszú életet.“

CCVII.

A Gyulai bégnek a Budai pasa.

1576. dec.

„Szolgálatomnak utána. Azt adom tudtadra, most az Portáról nekem parancsoló leveleket hoztak énnekem, hogy az Erdélyországra ha valami ellenség indulna, erősen megparancsolták, hogy megsegéljük, te pedig ott az szomszédságba közel vagy hozzája. Azért ezt az levelet az Váradi kapitán az mikor neked küldi, más levelet ne várj, hanem menten menj; valahová az szükség kívánja, és ahhozvá ők mondják, az hatalmas császár parancsolatja szerint oda menj és segítséggel légy, az hatalmas császárhoz való hűséged megmutasd. Úgy tudjad. Más parancsoló levélbe még az vagyon, hogy az Erdélyországhoz tartozó falúknak senkitől semmi bántása ne legyen. Te magad se bántsd, az alattadvalóknak is meghadd erősen, hogy azok se bántsák. Annélkül legyének. Úgy tudjad meg. Isten éltesen.“

CCVIII.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír.

1576. november (?).

„Az Krisztus: vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélynek vajdájának, az Úristentől kívánok minden jót és köszönetemet szolgálómat ajánlom. Továbbá, ezt adom tudtadra: hogy az hatalmas császár portájának régi szokás szerint, az mely adót embered által beküldtél és leveleket is elvöttük. Azért régtől fogva tartozó falúkat, Erdélyországához valókat, melyeket az megholt királ és Báthori István birt, te is úgy birjad, mert valami nincs az hatalmas császár regestromába írva, azt akarjuk hogy senki ne kívánja és hozzá ne nyúljon se egy felől se más felől. Ha pedig mely felé ellenséged támadna, ha az szükség megmutatja és segítséget kívánsz, meghattuk az hatalmas császár parancsolatjával Budai passának és Temesvári beglerbégnek, és Szolnoki, Jenei, Gyulai bégnek is, azonkül minden uraknak is az hatalmas császár küldött parancsolatjával, hogy megsegítsenek; és valamit az hatalmas császár megparancsolt nekik, ahhoz tartják magokat, mert ez dolgot erősen megparancsolta nekik. Ha valahonnan ellenséged leszen, ezek az felül megmondott bégek készen vadnak; de tealattad valóknak is, uraknak és mindeneknek, erősen meghadd, mind gyalogoknak lovagoknak, hogy készen legyenek, magatokat megoltnalmazzátok az ellenségtől. És ha mely felől az ellenség reád indul, az megmondott bégekkel egyetértvén, induljatok az ellenségre, és Isten segítségiből ellenségeknek romlására legyetek.

Az mely falúk császár regestromába nincsenek beírva és Erdélyhöz valók, azok békével megmaradnak; és a kik az császár regestromába be vadnak iratva, azokhoz tealattad valóknak is ne legyen semmi keze; és valami az megholt királ és Báthori István Lengyel királ ideibe biratott, te is úgy birjad, és azon legyetek, hogy se úk ne bántsák alattadvalókat, se te ne bántsad a hatalmas császár alatt valókat, mert senkinek az császártól nincs engedve, hogy ú hire nélkül valaki megbántassék. Mindenkoron készen légy, ellenségre vigyázz erősen; azt akarjuk hogy minden ember mind gazdag szegín, csendességben, házában maradjon; és könyöregjetez az Istennek az hatalmas császár egészségeért, kit Isten tartson meg, kinek szárnya alatt ti is megmaradhaszatok.

Ezt is irhatom, hogy embered által küldettem nagyságodnak valami keves tირjaki faruakat (?) és senczeft! (?) Nagyságod vegye jó neven, és a mikor kívánod, kevesent keveset egyél benne, mert a szűved megnyugszik utána. Isten tartson meg.“

CCIX.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezir.

1576.

„Krisztus hitin és vallásán való Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak minden jót kívánok. Portára beküldted fő emberedet adóddal, solymokkal és egyéb ajándékid-dal; valamit küdtél, mindent megadott. Azért a községet és országodat örözzed, jól tartsad, és szomszédid-

dal alkudjál jól és jó csendességgel. És a miképen a teftert megirták, és a mely falúkat megróttak, hadd megemberidnek, hogy azoknak bántások ne legyen, afféle panasztól ótalmazd magadat. A minemő terjéket és orvosságot kértél, küldtem. Isten tartson meg.“

CCX.

Báthori Kristófnak Szinán pasa.

1576.

„Krisztus vallásán való uraknak Erdélyországban nagyobbik urának, Báthori Kristófnak köszönetem szolgálatomat. Embered Balogh Ferencz által a mit kültél, mind leveleddel együtt megadta, és valamit leveledbe irtál, ahozképest törekettünk minden dolgaidba, ezután is törekedünk. Te is hive légy a hatalmas császárnak. Isten tartson meg.“

CCXI.

Báthori Kristófnak Piali passa.

1576.

„Köszönetem szolgálatom után etc. A nagyságod embere meghozá mind leveledet mind a mit küldöttél, szóval is a mit izentél, megmondotta. Mi azt kívánjuk, hogy mint eddig, ezután is azonképen a hatalmas császárnak és a Portának hivséggel legyetek, és a mit a hatalmas császár parancsol, ahoz tarts magadat, a kivől semmit ne cselekedjél. Én is a mire elég leszek, töreke-

dem mindenkor minden dolgaiddba. Országodat alattadvalót csendességbe törvényekbe tartsad, hogy minden ember jót mondjon utánad. Valamit értesz, ird meg a Portának, nagyságodnak is mindenkor kedve szerént való válasza legyen. Isten tartson meg.“

CCXII.

Báthori Kristófnak a csausz pasa.

1576.

„Köszönetemet, szolgálatomat. Nagyságod embere Balogh Ferencz megadá a nagyságod ajándékát, tíz ezer ozporát. Nagyságod parancsoljon. Szolgállok nagyságodnak.

CCXIII.

Báthori Kristófnak Mehemed aga, lovászmester.

1576.

„Köszönetem szolgálatom után. Az Úr Isten éltesse nagyságodat. Örülöm a nagyságod egészségét, kit levelelből és emberétől értek. A nagyságod ajándékát jó neven vöttem. Noha messze vagyunk egymástól, de szívvel közel legyünk. Én a nagyságod barátságáról nem felelkezem. Engemet ne úgy tarts, mint egyéb ittvaló barátidat, hanem mindenbe többet parancsolj. Én mind szívével mind lélekkel szolgállok a nagyságod dolgaiba. Nagyságodnak irtam vala valami leveleket, hogy nagyságod írna ide Portára; várom vala, nem hozá embered,

de hiszem megküldheti nagyságod ezután is, kérem is hogy küldje meg nagyságod. Tartsa meg Isten nagyságodat.“

CCXIV.

**A Temesvári pasának s az odaváló tefterdárnak
Murad szultán.**

1576.

U. ö. 172-3. l.

„Ez én parancsolatom oda jutván, úgy tudjátok, hogy Krisztus vallásán való uraknak ura Báthori Kristóf az én portámra irt és tudtomra adta, hogy Erdélyországba való sót Temesvári némely emberek magoknak akartak megvenni és elfoglalni; hogy Lippán túl az kereskedők ne vigyenek sót, megtiltották volt; mely mind az Erdélyi kereskedőknek mind oda Lippa felé valóknak nagy károokra volna, és az mi adónkat is nem adhatnák meg, elszegényednének, nekünk is káronkra volna. Azért, mint ezelőtt volt régente, az kereskedő népek ezután is hogy úgy kereskedhetnének, parancsolatot kívántak. Az ki azért az vámot megtöbbitötte volt, én azt imár elhatam, ú azt akarta hogy csak övé legyen az vám. Azt parancsolom azért, hogy az én parancsolatom oda jutván, ez dologba, az só dolgába senki belé ne álljon és meg ne háborítsa, hanem mint ezelőtt volt, szabadon szállítsák; és megfenyítsétök hogy senki bele ne nyúljon, hanem mint régente ahová akarták vinni és eladni, ezután is szabadon oda szállítsák és eladhassák. Ebbe ez dologba senkit meg ne bántsanak, vesztegséggel legyenek; ha pedig valaki, azután hogy meghagyjátok nekik, megbántaná őket, az én portámra tudtomra adjátok. Ez én parancsolatomnak meghiggyetek.“

CCXV.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576. (?).

„Hatalmas császár. Az én hűséges szolgálatomat ajánlom felségednek, mint kegyelmes fejedelmemnek sat. sat. Akarám hatalmasságodnak ez én könyörgő levelem által jelenteni, hogy az hatalmasságod Szolnokvárai szancsákbege Mamhut beg elejitől fogva itt Magyarországra, az végekbe, hatalmasságod szüleatyjának és azután édes atyjának, kiknek lelkeknek Isten irgalmazzon, és ezek után felségednek hiven és jámborul szolgált; ki elejitől fogva, mint szolgált legyen, mi es jól tudjuk; hatalmasságod szüleatyja idejében voltunk mi es egy hadba vele, kinek hűségét és jól forgódását az hadviselésbe szemünkkel láttuk, ez elmúlt és az mostani *) te hatalmasságod parancsolatjára az Erdélyországnak, nagy szorgalmatosságával és gondviselésével szolgál. — Mostan azért ez Mamhut beg kívánván uraságának nevedekését hatalmasságod után, talált meg: bizonsági lennénk mink is te felséged előtt ő szolgálatjának, az ő könyörgését az mi törekedésünkkel is segítőnk; ki miért-hogy itt közel hozzánk szolgált felségednek, és minden emberségit, forgódását tudjuk, meg nem fogyatkozhatunk ebbeli kívánságba felséged előtt neki; azért könyörgünk mellette felségednek: hatalmasságod ilyen régi rabjáról kegyelmesen emlekezzék, és te hatalmasságod uraságának rendét méltóltassék nevelni és előbb vinni; ezután is hiszszük, te hatalmasságodnak ennél is szorgalmatosban igyekszik szolgálni. Én is pedig, te hatalmasságod szolgálja, az mit könyörgésünkre vele cse-

*) Lekopott szó,

lekszik, teljes életünkbe minden hűséggel meg akarjuk felségednek, mint kegyelmes urunknak szolgálni.“

CCXVI.

A Temesvári pasának Murad szultán.

1576. (?)

„Az Erdélyi vajda kívánta éntőlem, hogy csatát onnatt ne bocsáss Erdélyre.

Ezt parancsolom teneked: hogy ez én parancsolatom oda jutván, hogy az mely békek alattad vadnak, erősen meghagyjad nekik, hogy az minemü végezés vagon mőköztünk és az Erdélyi vajda közt, az ellen senki semmit ne cselekedjék, Erdélyországra senki csatát ne üzzön, senki rablani ne menjen, ha fejét szereti; ha szót nem fogadnak, az ki szancsák, elveszik tőle a szancsákságot, és ezt nekem tudtomra adjad és másnak adom a szancsákságot; úgy tudja meg, úgy higgyen az én parancsolatomnak. Constantinopoli.“

CCXVII.

A Budai és Temesvári beglerbekségek tisztviselőinek Murad szultán.

1576. (?)

„Az Budai és Temesvári beglerbegek alatt való begeknek, vajdáknak, kadiáknak, és minden rendbeli vitézeknek, tiszttartóknak.

Mikor ez én parancsolatom oda jut tihozzátok, így tudjátok meg: Erdélyi vajda nekem az én portámra le-

velét kildette Várad tartományába és Erdélybe lakozó kalmárok, kereskedő emberek felől, hogy miképen ezelőtt szabadságuk volt engedtetve szabadon járni, kereskedni az én birodalmomba, ezután is szabad utuk és kereskedésök lenne minden bántás neköl; és hogy senkit közzölök más ember adósságáért meg ne fognának, ne bántanának. Azért én mast adtam az én parancsolatomat: hogy az őhozzá tartozók, mint azelőtt jártak és szabadon kereskedtek, ezután is szabadon járjanak, kereskedjenek, az harminczadhelyeken harminczadot megfizetvén; és hogy senki őket az én birodalmamba más ember adósságáért meg ne fogja, senkitől bántások ne legyen, szabad legyen marhát venni, adni, senkitől bántásuk ne legyen; ha pedig valakitől bántások lenne, adjátok tudtamra.“

CCXVIII.

Báthori Kristófnak a Jenei bég.

1577. januárus 17.

„Örokké való szolgálatomat irom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Nagyságodat erről akarám levelem által megtalálnom. Tudja nagyságod, mennyi felől háborgatnak engöm mind Bota Ferencz dolga felől mind egyéb dolgokból. Azért ím, nagyságodnak irva küldtem, az szegénység minemü vallások (at) töttenek; Bota Ferencz és Sándor vajda miképen az jószágot ennekelötte is birták, mastan is mely vallásokat ez Jenei birák és polgárok előtt töttenek, kiket ím azon váras pöcséti alatt nagyságodnak küldtem. Nagyságod ezök-

ből mindent megérthet, ha én dolgom e, avagy kié. Isten tartsa meg nagyságodat. Ez levél költ Jenőbe kasszony havának 17. napján 1577. Kumut. Recheb beg Jenei beg.“

CCXIX.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezir.

1577. elején.

„A Jézus Krisztus vallásán való uraknak urának, Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak, barátomnak, az nagy Istentől mindent jót kívánok. És köszönetemet szolgálatomat ajánlom.

Az mely leveledet barátságosan küldted, Ludfi oda-basa felől, ki Balassi János fogságába vagyon, megadták, és megértettem mindent, valamit irtál. De ebbe énnekem felette igen nagy kedvem és kívánságom szerint cselekednél, ha őtet megszabadítanád. Kiért esmet másodszor barátságos leveletem küldöttem. Igen kérem nagyságodat, hogy a hatalmas császárhoz való hívsegedért, szeretetedért és az én barátságomért is Ludfi oda-basát Balassi János kezéből, valamiképen lehet törekedjél és légy azon hogy szabadíts meg. És azok is, kiket erővel kényszerített érte a kezességre, a Törökök, a kezességtől menekedjenek meg. Az Ur Istennek az ő hív rabjain irgalma legyen. Konstantinápolba költ e mult hónap ötödik napján.“

CCXX.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1577. június vége előtt.

„Az Jézus hitin és vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának. Ez az én parancsoló levelem oda jutván, ezt érts meg: Az mely zpaiák Jenő, Világos, Pankota és Desznő vidékét timárba tartják, az én portámra supplicatiót küldének; panaszkodnak, hogy abba a tartományba az mely falukat úk birnának, az Erdélyi vajda népe úellenek birná, és azt mondanák, hogy únekik saját jószágok, az jövedelmét és az dézmáját magoknak takarítják, ki únekik igen nagy ártásokra vagyon. Azért ez én parancsoló levelem oda jutván, egy fő emberedet küldd oda, és lássák meg, hogy ha a Halul beg és Muharem beg registromába be vannak azok a faluk irva avagy nem; és ha be vannak irva, igazítsák el, hogy minden ember az övével elégedjék meg. Isten tartson meg. Ezt az én parancsolatomat úgy higgyed. Datum Constantinopoli.“

CCXXI.

A Temesvári és Jenei kadiáknak Murad szultán.

1577. június vége előtt.

„Nektek az én parancsoló levelem jutván, ugy tudjátok meg. Az mely zpaiák Jenő, Világos, Pankota és Desznő vidékét timárba tartják, az én portámra supplicatiót küldínek. hogy ott az tartományban az én leve-

lemmel az mely falukat űk bírják, az Erdélyi vajda népe űellenek birja, jövedelmét, dézmáját űellenek betakar-
tatják, ki űnekik nagy károkra volna. Ezt adák tud-
tomra. Paráncsolám az én portámon lakó Zefer csaus-
nak, hogy mikor oda jut, az Erdélyi vajda főemberével
az zpaiákat és az ott való nemes embereket juttassa
szembe; ott szembe lévén, menjenek végére e dolognak:
hogy ha azok a faluk az Halul beg és Muharem Cselebia
registromába be vannak irva; és ha be vannak irva és
nem Erdélyhez valók, azoknak az faluknak hagyjanak
békét; ha pedig az registromba nincsenek beirva, ha-
nem Erdélyi birodalomhoz valók, az mi feliknik is annak
hagyjanak békét, ahhoz ne nyúljanak; ez a vajda embe-
rének is ne legyen ellene. Azokáért lássátok meg, a vaj-
dának erre mi akaratja és szava leszen. Annakutána az
én portámra irjátok meg igazán. Ezt az én parancsolato-
mat úgy higgyed, úgy tudjad.”

CCXXII.

Mehemed nagyvezirnek Báthori Kristóf.

1577.

„Kegyelmes bassa, nekünk a hatalmas császárnál
fő gondviselőnk, az Űr Isten nagyságodat éltesse, egy
napodat tegye ezerré, adja meg minden kívánsá-
godat.

Az minemő panaszolkodásokat töttek te nagyságod
előtt az Gyula, Jenő, Desznei, Beli és Feltót vidéki
község képébe, azokat mind megértettük az írásból, me-
lyet te nagyságod Amhát csauستól minekünk keküldött.

Nagyságodnak megszolgálgjuk, hogy először értésünkre adta nagyságod, és addig hitelt nem adott e panasznak; kit nagyságod elhiggyen, hogy a község erre e panaszra nem ömagától indultatott, hanem a zpahiák, kik a mi birodalmunkon minden dúlást, fosztást, kegyetlenséget, lopatást, ragadozást, pusztulást, újabb-újabb foglalást cselekednek, azok megértették, hogy panaszt akarunk tenni a Portán reájok; és azt értvén, úgy inditották a községet a méltatlan panaszra, hogy az ő panaszokkal a mienket elől vévén, nekünk haragot, nehézséget szerezzenek a Portán, hogy ki miatt azután a mi igaz panaszunknak semmi hely ne adassék.

Mert, kegyelmes bassa, azon vadnak azok az zpahiák, hogy a minemő jószágot mind a megholt király és mind az én atyámfia Lengyel királ idejébe kétfelé birtak, a zpahiáknak is nekünk is szolgáltak, mostan teljességgel el akarnák tőlönk szakasztani, sőt naponként falukat holdoltatnak, kiket azelőtt soha sem birtanak, affélét nagy sokat birnak. E nehéz nekik, hogy megértették, hogy panaszt akarunk tenni reájok a Portán. Ők a mi hozzánk tartozóktól, mi népünktől semmi kárt sem bosszút nem szenvednek, sem pedig községek; hanem a mi a községen esik a Német párttól, avagy hajdúktól, tolvajoktól, latroktól, annak is mind ők adnak okot. Mert mikor mi azokat megértjük, hogy kinn vadnak és utánok bocsátunk, kergettetjük őket: ők más felől azokra a mi szolgálainkra rá támadnak, ha kaphatják, kit levágnak, kit rabbá tesznek benne. Így cselekednek.

Azért nagyságodat azon kérjük, hogy nagyságod bocsássa fő emberét közhelyre ennek e dolognak eligazítására; nagyságod megesmeri, hogy mindennek ők adnak okot; és kérjük nagyságodat, hogy az ő méltatlan panaszoknak üdő előtt hitelt ne adjon, és ne enged-

jen újabb újabb foglalást, se hogy efféle méltatlan pua-
szolkodásnak színe alatt, elszakaszszák tőlünk azt a jó-
szágot és falukat, kiket mind ez ideiglen kétfelé birtanak.
Birhassak én is mindeneket, a mit énelőttem való feje-
delmek birtanak, mert én is szintén olyan hivének tar-
tom a hatalmas császárnak magamat mint azok, és ha-
lálommal is meg akarom pecsételni a hatalmas császár-
hoz való hivségemet. Nagyságodtól minden ótalmat és
segétséget várok ebbe is mint egyéb minden dolgaimba.
Kiért nagyságodnak éltemig való szolgálatomat ajánlom.”

CCXXIII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1577. június vége előtt.

„Az Krisztus vallásán való Erdélyi uraknak urának,
Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának. Ez az én paran-
csoló levelem oda jutván, úgy érts meg: Ez az én leve-
lemet az ki oda viszi Ali nevű zpaia az én portámra
jöve, úgy adá értenem, hogy Brassó táján egy vámvevő
helyen mikor megszállottak volna, az vámos és bíró
több emberekkel egyetemben, útet megfosztották és
marhájokat elvették, az ú atyjafiát Mehmet nevű zpaiát
megölték, és hét ezer ozporáját vették el: énnekem úgy
adá értésemre. Azért az én parancsoló levelem odajut-
ván, azokat az gyilkosokat mindjára czirkáltasd meg,
fogtasd meg és törvén szerint igazán büntesd meg őket,
az ú atyjafiát ha megölték; és az kik az ú atyjafiát meg-
ölték, azokkal az hét ezer ozporát megadasd, de őket

erős büntetéssel megbüntessed. Isten tartson meg. Ezt az én parancsolatomat úgy higgyed és értsed. Datum Constantinopoli.“

CCXXIV.

Báthori Kristófnak, Amhát vezir-pasa.

1577. június vége előtt.

„Az Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak, az én atyámfiaának köszönetemet, szolgálatomat irom. Az én barátságom szerént az mely levelet én nagyságodnak küldök, azt adom nagyságodnak tudtára: Ennekelőtte egy rab elszaladott vala, és énnekem úgy mondák, hogy ott Erdélyben látták. Az rabnak penig megkeresésére bocsáttam vala Ali béket és Memhet béket zpaiákat, oda az nagyságod birodalmában és országában. És ott az nagyságod birodalmában és keze alatt Brassó táján egy vámvevő helyen bíró és az vámos rájuk támadtak, megfosztották és megverték őket, és ozporájokat elvötték és az atyjafiát Mehmet zpaiát megölték. Azért a dolog így lévén, az Ali nevű zpaiát odaküldők nagyságodhoz, de hogy az nagyságod országában és birodalmában ilyen latrok legyenek, nem illik. Azért én is kérem nagyságodat, hogy nagyságod az én barátságomért mívelje meg azt, az mit az hatalmas császár ez dolog felől parancsol; az gyilkosokat megbüntesd, és megbüntetvén, marhájakat és ozporájokat adasd meg; mi ütöt az nagyságod kegyelmessége alá bocsátjuk esmeg, hogy nagyságod ez dolgot igaz törvín szerént látassa meg; valamint pe-

nig nagyságod ezzel cselekeszik, énvelem cselekeszi azt nagyságod. Isten tartsa meg nagyságodat. Datum Constantinopoli.“

CCXXV.

Muztafa Budai pasának Murad szultán.

1577. július 1.

„Az ki Budát birja, az én vezéremnek Muztafa basának az Istentől kívánok minden jót. Az én parancsoló levelem oda jutván hozzád, úgy érts meg: Hogy az Erdélyi vajda Báthori Kristóf az én portámnak levelet írt, hogy Erdélyhez való falukat igen hódoltatjátok, és most Nádudvarba egy falúba, egy kastélyt akarsz építeni. És onnét az Németeknek semmit nem tehetsz, úgy adta értenünk az Erdélyi vajda. És a faluk ott elpusztulnak! De tudjad, hogy az Erdélyhez való faluknak és községnek bántására énnekem semmi akaratom nincsen. Azért parancsolom, hogy ez én levelem hozzád jutván, ezt a dolgot jól meglásd. Az mely kastélyt akarsz építeni, micsoda határon vagyon? és ha leszen-e az az Erdélyi községnek ártalmára, bántására? és ott mi okon akarsz kastélyt építeni? meg akarom azt én érteni. Ha megcsinálod, mi haszna vagyon? mind azt s mind egyebet adj értésemre ennekem. Ugy érts meg az én parancsoló levelemet. És az mit én parancsolok, ahhoz tarts magadat. Isten tartson meg.“

CCXXVI.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1577. július 1.

„Az Jézus vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának az Úristentől minden jót kívánok. Ez én levelem oda jutván, úgy értes meg: Hogy énnekem az én portámra levelet küldöttél, jelentél, hogy a Németek csendességbe vadnak, semmi igyekezeteket nem hallottad. Írtál az Lengyel király felől is, hogy az ország, Lengyelország mind hozzá hajlott; az kik peneg hozzá nem hajlottak, azoktól az elmúlt esztendőbe egy szigetet megvött. Ott népét hatta volt, két ezernél többet. E telen ott voltak. Hogy az ellenség megértette keves voltokat, rájok mentek nagy haddal. Ők mint vitézek úgy cselekedtek, szembe megvítettak velek. Az Isten segítségével őket megverték. Sok fejet vöttek, sokat elevenen fogtak. Valamit írtál nekem, egyéb dolgokról is mindent megértettem. Azért azt parancsolom neked, hogy mindenkor mindenfelé tudakozzál, fíled mindenfelé legyen az ellenséghez, és mikor dolgoknak végére mehetsz, énnekem és portámnak adj értesésre minden dolgot. Isten tartson meg. Ez level költ ez holnapnak első napján.“

CCXXVII.

Muztafa Budai pasának Murad szultán.

1577. júl.

„Vezérem Muztafa passa. Ez a levél oda jutván, így tudjad: Filekhez közel Lengyelországhoz tartó városokat, Lengyel királét és az ő országát végekben való békek és zupassák, zpahiák is és a többi is ne bántsák, se rablani ne menjenek, mert mitőlünk azok az Lengyel király alatta valók parancsolatot kívántak. Azért ez levél jutván, ezt parancsolom: az Fileki begnek, és az több begeknek is végekben valóknak erősen hadd meg nekik, hogy alatta valókat megfenítsék, hogy az Lengyel király földit, országát, városokat, falúkat, jobbágyit ne bántsák és ne rabolják. Ezután azokra panasz az én portámra ne jöjen; és ha ki az én parancsolatomon nem gondolván, bemenne Lengyel királ birtokára rablani avagy kárt tenni, annak a nevit és a jószágát írva küldd az én portámra, és azután azoknak büntetésiről az én portámról tanuságod leszen. Ezt így tudjad, és az én levelemet meghidd.“ *)

*) Jelen parancsát érti a szultán, Báthori Istvánhoz Konstantinápolyból 1577. július 25-én adott levelében írván: „Ad beglerbegum quoque Budensem Muztafa bassam nostras mittentes litteras, praecipientes, ut begis sub beglerbegatu suo existentibus, potissimum bego Fillekiensi serio committat, ne ulla in parte ditioni regis Poloniae in Zepes existenti molestus sit; sed quamdiu Zepesienses intra limites suos se continuerint, illi quoque intra limites suos maneant.“ Gerlach, 437. l.

CCXXVIII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1577. october.

„A Jézus hitin és vallásán való magyar uraknak urának, Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak az Isten adjon minden jót. Egy embert küldöttél portámra, egy melletted való doktor dolga felől, hogy a doktor egy Velencei embernek ezer aranyat adott volna uzsorára, hogy kereskedjék vele; és tíz esztendőől fogva kereskedett vele. Ő maga megholt az ember, a marhája és a pénz a fiára maradott, szállott. Egy, hogy a doktor az adósságot egynehányszor kérte, és az adósságot a fia is meg nem adta a doktornak. És ezt adta tudtomra, hogy fizetni nem akar, és a doktort megelégtetni nem akarja. — Úgy vagyon, hogy az én parancsolatom oda jutván, úgy érts meg: hogy az ezer aranyat ha megbizonyítja énhozzám való barátságodért igazat teszek. De az doktornak emberét juttassátok szembe az Velenczés emberrel, az ki adós. Az dolgot mikor törvény szerint véghez viszitek, és ha megtalálják az Velenczés megholt ember lagistromába, hogy ő ezer aranyat vött volt fel a doktortól, és a mennyi leszen a pénz, mind egy pénzig megadatom, és az Velenczéseket reá erőltetem, hogy őmagok ideküldik. Isten tartsa meg nagyságodat.“

CCXXIX.

Báthori Kristótnak a Temesvári pasa.

1577. nov.

„Az Jézus vallásán és hitin való Erdélyi vajdának. Az Úristentül kevánom nagyságodnak minden jó szerencsédet, és előmeneteledet. Szolgálatomnak és köszönetemnek utána ezt írhatom és akarom nagyságodnak tudtára adnom. Mostan az hatalmas császár parancsolatját küldötted énnekem az nagyságod levelével együtt. Az mit irtál, mindeneket megértettem. Azért az miképen az hatalmas császár megparancsolta, én az embereknek végekre mentem, és megkerestettem, és azoknak neveket az Portának tudtára adtam. Nagyságod is hagyja meg alatta valóknak, hogy az szegínsígnék károokra ne igyekezzenek, miért hogy az hatalmas császár parancsolatjába is hagyva vagyon, hogy se nagyságodra se énreám az szegínsígtül panasz ne legyen. Az énalattam valóók penig, ha efféle dolgot cselekesznek, azok kik legyenek, végére megyek, és megbüntettem őket, és bünökrül meg nem kegyelmezek nekik. Azokat is penig az tiszttartókat nagyságod megfenyítse, az kik nagyságod alatt vannak, hogy Tömösvárhoz való szegínsíget ne bántsák, ne nyomorgassák; az kik penig affélét cselekesznek, nagyságod az tisztibül üzze ki őket, és az kik oda valóók, legyenek oda, az kik penig ide valóók, legyenek ide; kiki az új határában legyen. Multátul fogva penig én ide az Tömösvári országban jöttem, tudtára vagyon nagyságodnak, hogy annak negyven napja ha vagyon: az mely falúk az végekbe vannak, azokban való község szántalanon jönnek panaszolni, és az mely tiszttartók végbe

laknak és azoknak irunk, semminek tartják. Azonközben az közsígnak nagy nehézségére vagyon efféle bántás. Azon kérem nagyságodat, hogy végbeli tisztartóinak hagyja meg, hogy az szegín közsígnak ne ártsanak. Mikor penig nagyságod efféle dologért ide énnekem levelet ír, azokat megkerestetem és megbüntetem, mazullá teszem úket és kiüzöm, hogy egymás között az közsíg csendességbe is és békességben lehessen, és az gonosztevőket, akár itt legyenek, akár ott, az hatalmas császár parancsolatja szerént meg kell büntetni. Ha az Isten éltet, én nagyságodnak mindeneket kedve szerént cselekedem. Isten tartsa meg nagyságodat. Datum Tömes varií.

CCXXX.

Báthori Kristófnak a Temesvári pasa.

1577. nov.

„A Krisztus hitin és vallásán való magyar uraknak urának, Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak. Az Úris-tentül kívánok nagyságodnak jó szerencsét, hosszú életet. Barátságomat és szolgálatomat irom nagyságodnak. Ezt adom tudtára, hogy most a Portárul parancsolatot hoztak nekem. Ezt parancsolta a hatalmas császár: hogy ennekelőtte Janye nevü embernek az atyját Andrást nagyságod földében Terök Bálint emberi, Moszin és Bálint, azok egynehány latorral az uton meglesték és megölték, és az Sebesi bán kétezer forintára marháját vötte el. Ezfelett több gonosztságot is cselekedtek. Azt parancsolta az hatalmas császár, hogy ezt törvény szörént

meglássuk és eligazítsuk. Én is azokáért az én embere-
met, Piri vajdát, az levelekkel nagyságodhoz küldtem.
Mikoron nagyságoddal szembe leszen, nagyságod az
gyilkosokat kerestesse meg, és az marhát, melyet az
Sebesi bán elvött, az hatalmas császár parancsolatja sze-
rént mindent megadass, és azokat a gonosztevőket meg-
büntesd, hogy a hatalmas császár eleiben többé panaszt
ne vigyenek. Ezeket a pereseket megelégitessd. Az ha-
talmas császár egészségében senkinek bántása ne legyen.
 Isten tartsa meg nagyságodat. Költ Tömösvárott. Fewwh
 (?) passa.“

CCXXXI.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1577.

Maximilián halála által (1576. oct. 12-kén) Békes Gáspár, elejtve látván magát reményétől, s látván Báthori Istvánt, Lengyelország királyi székén Isten jóvoltából uralkodni, hozzámegyén, és Báthori Kristóf közbenjárására annak találja, ki őt nemcsak kegyesen de bőkezűen is fogadja, mit is Békes hűséggel hálált meg halálaiglan.

CCXXXII.

**Ibrahim oroszcsiki vámos (Havasalföldön) Báthori
Kristofnak.**

1577. dec. 15.

„Kegyelmes uram. Szolgálatomat írom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Továbbá, most az nagyságod levelét meghozták énnekem, kife írta nagyságod, hogy Grujo Péterrel valami embereket küldett volna nagyságod oda be, hogy valamit vásárlának ott benn, és hogy visszajövébe a réven megtartóztattam volna őket, és által a Dunán nem bocsátottam volna őket. És nagyságod azt írta, hogy előttem való emingek az kik voltak, azt nem mielték, hanem hogy nagyságod emberit mindenkor békével elbocsátták, és hogy énnekem is ellenem ne lenne, és hogy nagyságod is énnekem nem lenne hálaadatlan, mint szinte többinek. Mihelt az nagyságod levelét adák énnekem, igen erültem, és az Úristen te nagyságodnak egy napot tegye ezerré. Énelőttem való emingek nagyságod baráti voltak, én is szinte ugy leszek, mint nagyságodnak hív rabja. De azt nagyságod jól érti, hogy az hatalmas császár erősen megparancsolta, hogy egy lovat se bocsássunk által. De nagyságodért mindent mívelek, és sem fejemet sem lelkemet nem számom; ne adja azt az Isten, hogy valamely ember nagyságodtól jó, hogy én azt bántanám; és nem hogy az nagyságod emberinek, de ha még nagyságodnak csak egy ebe is jóne, annak sem vétenék. Tudja azt nagyságod, hogy egy ember is gonoszakarója nélkül alig vagyon. Nagyságodért megmívelem ezt, hogy a mikor nagyságod emberi lóval jónek, éjjel, a mikor senki nem

látja, általbocsátom úket. Ekédig nagyságod egy embe-
rinek is sem vitétem, és ezután sem viték. Énelőttém az
mely eming vala, Ali csausz, Lengyel király annak
csauszságot szerzette; Grujo Péter énnekem most két
ezer isporával feles alafámat szerzette, és parancsoló
levelet hozott róla császártól. Az Úristentől nagyságod-
nak egészséget kívánok királylyal egyetembe. Én nagy-
ságod rabja vagyok; jóllehet hogy az embernek fejénél
drágább marhája nincsen, én azt sem szánom nagysá-
godért. Valamint parancsol nagyságod, szolgálók nagy-
ságodnak. Egyéb dolgokról értekezik nagyságod Hu-
szajntól, mindeneket jól tudja, megmondja nagysá-
godnak.“

CCXXXIII.

Báthori Kristófnak Mehemed csausz.

1577. dec. 15. előtt.

„Ha idevaló dolgokról nagyságod tudakozna, hála
Istennek, az hatalmas császár egészségben vagyon, és
mies az Istennek könyörgönk, hogy az hatalmas császárt
egészségben tartsa. Ennekutána, küldett énnekem nagy-
ságod egy kupát, és megadták énnekem; kiért minden-
kor nagyságodnak az Úristen egészséget adjon. Nagy-
ságodnak megszolgálom. És valamikor emberit ide küldi,
irjon énnekem mindenkoron egészségéről. Az Úristen
tartsa meg nagyságodat.“

CCXXXIV.

Murad szultán nyugtája a Báthori Kristóf által beküldött adóról.

1577. dec. 15. előtt.

„Adjuk emlekezetre ez levelünkbe, hogy az Erdélyi vajda Báthori Kristóf Erdély országának adaját tizenöt ezer arany forintot mindszenzhavának noleczadik napján Grujo Péter által megküldte, melynek bizonságára adtuk ez mi levelünket. Ezt így tudjátok, és ez levelet így higgyétek.“

CCXXXV.

Murad szultán a Budai pasának.

1577. dec. 15. előtt.

„Vezérem Muztafa passa, az Úristen tartsa meg. Ezen parancsoló levelem oda jutván, így tudjad. Erdélyi vajda portámra emberit küldte, ki által jelenti, hogy ha az Németek felől, vagy másonnat is valami ellensége támadna, ki Erdélyországra igyekeznék, segítséget adnánk. Azért az Budához tartozó népet valamennyit kíván, annyit adj, mert éntülem a parancsolatot azért kéré, mert Erdélyországot én úgy tartom, mint tulajdon több országimat, és meg akarom ótalmazni, mint szinte több országimat. Ez okáért parancsolom neked, ez én parancsoló levelem oda tehozzád jutván, és ezt tréfába ne vedd: Valahonnan hallod, hogy Erdélyországra ellenség támadna, valamikor Erdélyi vajda levele e parancsoló le-

velemmel hozzád jó és segítséget kérend tüled, csak egy óráig se várj, hanem mindjárt segítséget bocsáss neki minden késedelem nélkül, valamennyi a szükség megkevénya, szinte annyit adj, és ellenséget az országon be ne ereszszétek. Így tudjad, és ez én parancsolatomnak meghiggyed.”

CXXXVI.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1577. dec. közepe előtt.

„A Jézus vallásán való Erdélyországnak, urak előtt főúrnak, Báthori Kristóf vajdának. Az én parancsolatom oda jutván, úgy érts meg. Alattamvaló Szilisztrei Davut-beg az én portámra levelet küldött; adja értenem, hogy Moldovai vajda neki levelet írt volna, hogy ez elmúlt napokba Moldovára egy áruló beütött volna, ki az ottvaló bojerokkal tanácskozván, ez elmúlt hónap 11. napján ment volna Jurla vizén által, mely a Moldovának határába vagyon, az országba benn volna. A kik pedig hivek voltak, eleibe menvén és eleibe szállván, Jászvásár mellett a Prut vizénél vele megvíttak volna. A Törökök a Kozákokkal estig víttak, az éjtszaka bontotta el a viadalt köztök. Másodnap esmet Jászvásár mellett sokat víttak; hogy látják a hivek, hogy nem bírnak velek, Péter vajdát hátrább szállítják, és az ellenség Jászvásárra bement, Péter vajda pedig a két ország határa között Bozóvásárt szállott meg. Hogy oda szállott, a szilisztrei beg ott várta, hogy melléje menjen, több begek is várt.

Mi is pedig a Szilisztrei beg mellett segítséget, bege-

ket küldtök, Nikopolyi és Vidini és Bender begekét ispa-
hiákkal és havasalföldi haddal, hogy mellyéje menjenek
az Szilisztrei begnek, hogy valamint az üdö mutat, úgy
menjenek az ellenségre; és azoknak az megnevezett be-
geknek mindeniknek külömb-külobb parancsolatunkat
küldettünk. Te penig mennél jobb lehet, segítséget mind-
járt bocsásd Péter vajda mellé, és e dologban hozzám
való hivségedet mindenképen megmutasd, és azon légy
bátorsággal, hogy azokat az árulókat, a kik Moldvai or-
szágba beütettek, romlásával vesszétek el. Valamennyi
a szükség kívánja, annyi embert küldd oda, avagy ha
egyéb módot talász, egymást értvén, úgy cselekedjetek.
Azokkal az szancsákbegekkel értsetek egyet, és valamint
esék a dolog, mindenképen add tudtomra. Továbbá, az
te embered, azt mondták nekünk, hogy sok főlovat és öt
száz szablát, és fegyverderekakat, küraczelakat*); azelőtt
penig nem volt törvény és szokás hogy innét aféle szer-
számokat oda kivinnék; én is küldtettem vala utána, de
úgy nem találták a mint bevádolták vala, csak öt lovat
találtak és hat bokor tollat. Azért az Oroszcsiki és Csirnei
kadiaknak parancsolatomat küldtem, hogy az mel lova-
kat és bokor tollakat elvettek emberedtől, visszaadják,
es az mel csausz megtartotta volt, azon csausznak kezibe
adják, hogy oda vigye és emberednek adja meg. Így
értsed és így higgyed az én parancsolatomat.

***) Az Memhet passa levele is azon igéssel vagyon írva
csak avval külömböz, hogy azt írja utolszor, hogy nagy-
ságod levelet írjon Lengyel királynak ő felséginek, hogy
aféle gonosz cselekedőket megbüntesse, hogy valami
gonosz szót ne hozzon magára és ne jedzesse magát.“

*) Pótold: „kivitt innen“.

**) A mi következik, a fordító jegyzése.

CCXXXVII.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1577. végén.

Szintén 1577-ben János számkivetett Moldvai vajda, Pétert, ki akkor a tartományt igazgatá vala, abból kiüzte. Visszaiktatását az Erdélyiekre bízván a Török császár, Báthori Kristóf, unokatestvérét Istvánt Székelyekkel és zsoldosokkal Moldvába küldé, ki Jánost kivetvén, Pétert visszahelyezte a vajdai székbe.

CCXXXVIII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1578. elején.

„Az Jézus vallásán való Magyarai uraknak urának, Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak.

[Ez az én nagy parancsoló levelem odajutván, úgy tudjad meg. Mostan az Temesvárhoz való eming, az ki kincset beszolgáltatja, Kurth nevő, az én portámra emberit küldötte, hogy ennekelötte az ő felesége egy rabbal, egy rableánynyal és egy szolgálával, egy kocsival az őmaga jószágába mígyen volt: Ordi nevő hid mellett közel, Erdélyhez való Lugasi bán emberei: Nyakazó Tamás, István, Péter, Mayczoss Péter és Gruychia, Mericz János, Romonichia János, Gyurka, és az Lugashoz való Vizak nevő faluból Reteza nevő ember az több társaival tizenkettőd magokkal ez nevezett asszonyoknak utokat megállották, az Kurth eming feleségét szolgáljával megölték, az rabját és az rableánt elvötték, rabbá tették, és

az neköl százezer ozpora-író aranyat és gyöngyöt, és annékül más egyébféle drága marhát, mindenbe zsákmánt töttek.]őneki ebből felette igen nagy kárt töttek, kit énnekem értísemre és tudtomra adott. Mely dologból énnekem könyörgött, hogy az ő marháját megadatnám és parancsolatot küldenék ez dolog felől. Azokáért azt parancsolom neked, hogy ez én parancsoló levelemmel mikor az ő embere oda hozzád mígyen, Lugasi bánt előhivasd, és ez dologírt megfirtasd, igazán és igazság szerint tudakozzál, menj vígíre, meglássad, ha úgy vagyon, az mikípen panaszoltak; azok az latrok, az kauarok, kik útjára jöttek, felesígt megölték, és az marhájába zsákmánt töttek, és az ő szolgáját, kit megöltek, és rableányát, kit elvittek, ha most nálok líszen, az én császárságomnak való igazságoddal, lísígeddel mutasd meg; ezeknek ez nevezett embereknek marháját, mindeneket mind egy pínzig adasd meg, és az ő gonosz cselekedetekírt őket megbüntesd, ne halasztasd. Ugy tudjad meg; és az én parancsoló levelemnek kétsíg neköl higíj meg. Isten tartson meg.“

CCXXXIX.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír.

1578. elején.

„Az Kristus vallásán való Magyarí uraknak urának, Erdélyí vajdának, Báthori Kristófnak. Hogy az Úristen-től kevánok minden jót ez világon, köszönetemet, szolgálomat azután írok. Mostan az Lippai tiszteí emíngísgöl az kí bírja, Memhett aga, oda mígyen az őmaga pínzível sót akar venni. Kírlek valamení szítkísg líszen

őneki, adasd meg neki pínziért, mivelhogy idevaló hív szolga és főember, kírlek hogy tisztességgel tartsa őtet nagyságod. Isten tartsa meg nagyságodat ez világon.“

CCXL.

Báthori Kristófnak a Temesvári pasa.

1578. elején.

„Köszönetemet, szolgálatomat irom nagyságodnak mint jó szomszédomnak és atyámfiának. Továbbá azt irhatom nagyságodnak, hogy mostan az Lippai tisztartó eming, az ki ez levelet nagyságodhoz viszi Memhett aga nevő, hogy az mely sőt ide alá szállitják, hogy az ő keze által járjon, mivel hogy meghatták: kírem azokáért nagyságodat, hogy valamenyi sőt kívánja pínzen megvenni, az én barátságomért nagyságod engedje meg neki és oltalmazza, legyen segítséggel mindenben nagyságod nekie. Isten tartsa meg nagyságodat és adjon nagyságodnak napról napra előmenetet, jó szerencsét etc.“

CCXLI.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1578. apr.

„Jézus bitin és vallásán való Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának, Magyar uraknak urának. Az Úristen-től kevánom minden jódat.

Továbbá az én parancsoló levelem odajutván, ezt

tudjad: hogy leveledet küldötted vala az én fénes portámra, kiben jelentötted, hogy mihelt az ellenség Moldovára ment volt, mindjára népedet készítőtted és fű emberedet bocsáttad, kik mikor oda jutottak, az ellenség meg nem várta, hanem futottak előtte; és az kik az ellenségben Lengyel király birodalmában mentenek, azokat Lengyel királ erősen megbüntette.

Továbbá azt is irtad, hogy az Németek gonosz szándokban volnának oda Erdélyhöz, miért hogy az Magyarai urak, kik odaki laknak, nem akartak az Német közzé az gyűlésben menni. Ezokáért az Német királ hadal reájok akart volna menni, kiben kevésztad azt, hogy az mi népünk is, az Törökök lennének készen és vigyáznának, hogy ha szűkös volna, lennének segítséggel. Azért én még ezelőtt az Budai vezérem és Temesvári passának megparancsoltam, hogy az ellenség felé vigyázzanak, és ha ellensége lenne Erdélnek, mindjárt segítséggel legyenek; de mi most is azon módon ujjban levelem által megparancsoltam. Te is azért ott országodban népeddel légy készen; az országot őtalmazad; ha látod hogy valahonnét ellenség indul reád, mindjára az két pasámnak add hirre és értsétek egymást; menjetek reájok és legyetek romlására.

Továbbá, az mely vajda bejűtt volt Bogdán országára azelőtt, most ujjban ismét annak atyjafia ment be az országban sok puskással. De hogy az országbeli nép közt, és a mi békinknek is nem volt puskások, sokszor harczoltanak, de semmit nem tehettek az ellenségnek. Azért parancsolom neked, küldd mindjára puskásokat segítségül Moldvában, kik előtt bocsásd fű emberedet; mely dologért ím az én csauszomat Memhet csauszt is odabocsáttam; ugyan üvele bocsásd el az népet, hogy az én népemmel egyűtt mennének az ellen-

ségre, és úgy cselekedjenek, hogy ismét fejr orczával menjenek hozzád.

Te is vigyázz minden felé; ha valahonnét az ellenség támad, az két pasát talátsd meg; úk odamennek ahová mondd.

T A R T A L O M.

	Lap.
I. Erdély rendei végzést hoznak a fejedelemsválasztás iránt. 1567. sept. 8. (Erdélyország történetei tára, kiadták gróf Kemény József és nagyajtai Kovács István, Kolozsvár, 1837. I. k.)	1
II. A hedzsira 976-dik évében kelt némi török oklevél az Erdélyi fejedelemség birtoklását szabályozza, 1568. (Hammer Geschichte des Osmanischen Reiches, IX. k. 384 l.)	2
III. Istvánfinál, Bethlen Farkasnál olvassuk. 1570.	3
IV. Forgács Ferencz írva hagyta. 1570.	3
V. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1571.	4
VI. János Zsigmond meghalálozván, Erdély rendei végzést hoznak. 1571. apr. 1. (Erdély történetei tára. I. k.)	4
VII. Tamásfalvi László Tamásfalvi Dénesnek. 1571. apr. 5. (Erdély tört. tára. I. k.)	5
VIII. Muztafa Budai pasa Bornemisza Pál magyar királyi helytartónak — a szövegben hibásan áll: „Verancesics Antalnak“, ki csak 1572-ben lett helytartóvá — 1571. apr. 6. (A magyar nemz. muzeum kéziratai között 1681 fol. lat. jegy alatt. Egykoru másolat).	6
IX. Mehemed nagyvezir levelet ír a rendeknek. 1571. május 17. előtt. (Bethlen Farkas: Historiarum Pannonico-Dacicarum libri X.)	7
X. Egykoru íróknál olvassuk.	9

	Lap.
XI. Erdély rendei Báthori Istvánt választják vajdául. 1571. május 24. (Erdély tört. tára. I. k.) . . .	10
XII. Listhius János magyarországi kanczellárnak Hagymási Kristóf. 1571. május 27. (Erdély tört. tára. I. k.)	11
XIII. Báthori István hittel kötelezi magát a rendek- nek. 1571. (Pray kéziratai, H. 58. a tudományok magyar kir. egyetemének könyvtárában. Fogalmazat.)	16
XIV. Békes Gáspár Ambát begnek, azaz: Benkneű Márknak — a szövegben íráshibából, Mártonnak — ajánlja ügyét a Portánál. 1571. május 27. (Protocollum Báthorianuni, a magyar nemz. muzeum kéziratai között 37. fol. hung. jegy alatt. Eredeti.) . .	17
XV. Forgács Ferencz írva hagyta. 1571. május. . .	18
XVI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1571.	18
XVII. Báthori István hittel kötelezi magát Maximilián- nak. (Pray kéziratai, H. 58. Egykoru másolat Deákból.)	19
XVIII. Forgács Ferencz írva hagyta	20
XIX. Maximilián császárnak Báthori István. (Bethlen Farkasnál.)	21
XX. Teuffenpach Kristóf szatmári kapitány Báthori Istvánnak. (Pray kéziratai, H. 58. Deák ere- deti.)	23
XXI. Erdély rendei végzést hoznak. 1571. nov. 9. (Gróf Mikó Imre, Erdélyi történelmi. adatok, Kolozsvár, 1855 s kk. ee. I. k.)	23
XXII. Maximiliánnak Báthori István. 1571. nov. 15. (Pray kéziratai, H. 58. Deák fogalmazat.) . . .	25
XXIII. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1571. dec. 11. . .	29
XXIV. Báthori István utasítása Kendi Sándor, mint por- tai követe, számára. 1572. (Bethlen Farkasnál.) .	30
XXV. Csákinak, Békesuek és Hagymásinak Maximi- lián. 1572. január 23. (Bethlen Farkasnál) . . .	31
XXVI. Báthori Istvánnak Maximilián 1572. febr. 24. (Pray kéziratai, H. 58. Deák eredeti.)	32
XXVII. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1572.	32
XXVIII. Báthori Istvánnak Szelim Török császár. 1572.	

marcius 13. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melynek hátsó lapján olvasható: Exemplum litterarum imperatoris Turcarum et Mehmet passae per Kendi Sándor 13. die Martii anno 1572. allatarum.)	33
XXIX. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír. 1572. marcius 13. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	35
XXX. Báthori Istvánnak Sándor havasalföldi vajda. 1572. marcius 23. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	36
XXXI. Erdély rendei végzést hoznak. 1572. május végén. (Gróf Mikó Imre, Erdélyi tört. adatok, I.)	37
XXXII. A portai kinestartó nyugtája a Báthori István által küldött adóról. 1572. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melynek hátsó lapján olvasható: Exemplum quietantiae super tributo regni in annum Domini 1572. administrato.)	38
XXXIII. Kendi Sándor újabb követségéhez. 1572. (A szövegben hibásan iratott az év a második, egykoru felírás után. Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	39
XXXIV. Bethlen Farkasnál olvassuk	53
XXXV. Maximilián császár Békes Gáspárnak. 1571. nov. 15. (Pray kéziratai, H. 58. Deák eredeti.)	54
XXXVI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1572.	55
XXXVII. Bethlen Farkas folytatja. 1572.	56
XXXVIII. Báthori Istvánnak Mehemed dragomán. 1572. oct. 10-én. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	57
XXXIX. Báthori Istvánnak Murad bég. 1572. oct. 13. (Protocollum Báthorianum. Deák-török eredeti. A török rész: „Haszan Ben Musztafa — — — parancsától függ minden“ dr. Behrnauer Valter német fordítása után.)	57
XL. Mehemed nagyvezírnek a Körös mentében való szegény népek. 1572. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	59

	Lap.
XLI. Erdély rendei végzést hoznak. 1573. januarius 6. (Gr. Mikó Imre, Erdélyi tört. adatok III.	63
XLII. Apafi Györgynek Békes Gáspár. 1573. januar. 27. (Erdélyi tört. tár. I.)	64
XLIII. Szelim szultán. Báthori Istvánnak. 1573. marczius 11. (Protocollum Báthorianum. Eredeti; melyen kívülről más egykoru kéztől: Exemplum litterarum imperatoris ad illustrissimū principem Transsylvaniae per Thodor allatarum 21. Junii 1573.)	65
XLIV. Erdély rendei végzést hoznak. 1573. június 24. (Gróf Mikó Imre, Erdélyi történelmi adatok, III. k.)	67
XLV. Földvári István számot ad Békes Gáspárnak, Bécsi működéséről. 1573. augusztus 17-én (Proto- collum Báthorianum. Eredeti.)	67
XLVI. Békes Gáspárnak Földvári István. (Erd. tört. tár, I.)	70
XLVII. Békes egy névtelennek. 1573. (Év és aláírás nél- kül, de valószínű, hogy Békestől, s 1573-ból való. Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	79
XLVIII. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1573. oct.	80
XLIX. Benkner Márk Báthori Istvánnak. 1572. oct. 7. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	82
L. Muztafa Budai pasa Báthori Istvánnak. 1573. oct. 10. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	83
LI. Szelim szultán Báthori Istvánnak. 1573. october 10. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melyen kívülről ugyanazon kéztől olvas- ható: Exemplum litterarum imperatoris Turcarum ad illustrissimum principem per Balogh Ferencz alla- tarum. 1573. Colosvarii 14. Novembris.)	84
LII. Mehemed nagyvezir Báthori Istvánnak. 1573. oct. 10. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hi- vatalos fordítás Kívülről: Exemplum litterarum Mehmet passae ad illustrissimum principem per Ba- logh Ferencz allatarum 1573. Coloşvarii 14. Novem- bris. Datae Constantinopoli 10. Octobris.)	86
LIII. Mehemed nagyvezir Báthori Istvánnak. 1573.	

	Lap.
oct. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás. Kivülről: Mehmet passa. 1573. 6. Novembris. Tordára Muztafa csausz hozta.) . . .	87
LIV. Báthori Istvánnak Mehemed és Muztafa beg, magyar renegátok. 1573. október 12. (Protocollum Báthorianum. Deák eredeti.) . . .	88
LV. Amhát csausz Báthori Istvánnak. 1573. oct. 13. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) . . .	92
LVI. Amhát csausz Báthori Istvánnak. 1573. oct. 13. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) . . .	93
LVII. Mehemed dragomán Báthori Istvánnak. 1573. oct. (Protocollum Báthorianum. Eredeti. Egykoru kéz jegyzése: Mehemed dragomán írása, 1573. octoberben.) . . .	101
LVIII. Daczó János portai ügyviselő Báthori Istvánnak. 1573. oct. 13. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) . . .	103
LIX. Szelim szultánnak Báthori István. 1573. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) . . .	104
LX. Mehemed nagyvezírnek Báthori István. 1573. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) . . .	105
LXI. Erdély rendei végzést hoznak Békés s a portai adó dolgában. 1573. oct. 15. (Erd. tört. tár. I. k.)	106
LXII. Amhát csausz Báthori Istvánnak. 1573. oct. 16. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) . . .	107
LXIII. Amhát csausz Báthori Istvánnak. 1573. oct. 16. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) . . .	109
LXIV. (A szövegben sajtóhibából LIV.) Báthori Istvánnak Firidin aga. 1573. oct. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás. A hátsó lapon ugyanazon kéztől: Exemplum litterarum Firidin agae per Balogh Ferencz allatarum.) . . .	111
LXV. Murad főtölmács Báthori Istvánnak. 1573. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) . . .	112
LXVI. Báthori István portai ügyviselője számot ad 1573. (Protocollum Báthorianum. Petki János Erdélyi kancellár másolatából, mit következő jegy-	

- zet tanusít: Anno 1607. die 10. Augusti regnante illustrissimo principe Sigismundo Rákóczi signatura infrascripta e capitulo Albensi prolata et huc memoriae causa annexa, ut posteritati sacrum. Scripta per me Joannem Petki tunc Transsylvaniae cancellarium.) 114
- LXVII. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás: melyen a vétel napja: ,18. Februarii 1574' is fel van jegyezve.) 116
- LXVIII. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. october. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melyen e jegyzet áll: 1574. Translatio litterarum celsissimi. Turcarum imperatoris per Hasszon agha 21. Februarii illustrissimo principi Albae Juliae praesentatarum.) 117
- LXIX. Egy magyarországi főúrnak Báthori István. 1573. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 118
- LXX. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1573. 119
- LXXI. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melyen e jegyzet: Muztafa csausz hozta.) 120
- LXXII. Jován moldvai vajdának Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.) 121
- LXXIII. Báthori István jelentést tesz a szultánnak. 1573. november közepe után. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 122
- LXXIV. Báthori István a nagyvezirnek. 1573. november közepe után. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 124
- LXXV. Muztafa Budai pasa Báthori Istvánnak. 1573. november 22. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) 124
- LXXVI. Szelim szultán Báthori Istvánnak. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.) 126

	Lap.
LXXVII. Szelim szultán Báthori Istvánnak. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	126
LXXVIII. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hi- vatalos fordítás).	127
LXXIX. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	128
LXXX. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae Selimi impe- ratoris, redditae in Meggyesensi conventu.) . .	129
LXXXI. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Conversio lit- terarum Turcici imperatoris, quas Themesva- riensis csauz Albae-Juliae principi 23. Martii obtulit. 1574.)	130
LXXXII. Mit kell a pasák kapuiiban osztogatni. 1573. (Protocollum Báthorianum. Eredeti. Amhád csauz leveleinek írása.)	131
LXXXIII. A Lippai bégnek Szelim szultán. 1574. (?) (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: „Császár levele, Lippai bégnek. szóló.)	131
LXXXIV. Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa 1574. (?) (Protocollum Báthorianum. Egy- koru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum Gysafer passae Temesiensis.) . .	132
LXXXV. Dzsáfer Temesvári pasának Szelim szul- tán. 1572. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae impera- toris ad Gsafer passam Temesvariensem.) . .	133
LXXXVI. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1574. januarius. (Protocollum Báthorianum. Egy- koru hivatalos fordítás, e jegyzettel: 1574,	

- die 16. Februarii. Traductio litterarum potentissimi imperatoris Turcarum per Muztafa csauz allatarum Albam Juliam.)
- LXXXVII. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír. 1574. januarius. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum Mehemet passae veziri die 16. Februarii 1574. per Muztafa csauz allatarum Albam Juliam.) 135
- LXXXVIII. Szelim szultánnak Báthori István. 1574. januárus 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat, e jegyzéssel, mely a következő négyhez is szól: Responsio haec facta est Thordae 24. Januarii 1574.) 136
- LXXXIX. Mehemed nagyvezírnek Báthori István. 1574. januárus 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 137
- XC. Mehemed nagyvezírnek Báthori István. 1574. januarius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 138
- XCI. Mahmut dragomannak Báthori István. 1574. januarius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 139
- XCII. Portai ügyviselőjének, Daczó Jánosnak, Báthori István. 1574. januarius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 140
- XCIII. Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa. 1574. februarius. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: 1574. Conversio litterarum Chaffer bassae per Haszon agha, 21. Februarii illustrissimo principi Albae-Juliae redditarum.) 141
- XCIV. Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa. 1574. februarius. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, szintén a fellebbi jegyzettel.) 141
- XCV. Báthori Istvánnak Ambád Jerci szancsák-

	Lap.
beg. 1574. marcius 11. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	142
XCVI. Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa. 1574. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Exemplum litterarum Chaffer bassae Temesvariensis 23. martii 1574. oblatarum.)	143
XCVII. Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa. 1574. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum aliarum ejusdem passae Temesiensis.)	144
XCVIII. Amhát Jenei bégnek Báthori István. 1574. marcius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	145
XCIX. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1574. aprilis végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum Turcarum imperatoris, quas attulit Muztafa csaus magna cum celeritate Albam 10. Maji 1574.)	146
C. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir. 1574. aprilis végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Conversio litterarum Mehmet bassae eodem die allatarum per eundem csausium.)	147
CI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1574.	149
CII. Békes Gáspár Szelim szultánhoz folyamolik. 1574. május 8. (Bethlen Farkas deák fordításából visszafordítva.)	149
CIII. Békes Gáspár Mehemed nagyvezirhez követül küldi Antalfi Imrét. 1574. május 8. (Bethlen Farkas deák fordításából visszafordítva.)	151
CIV. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. május közepén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melyen e jegy-	

	Lap.
zet: <i>Traductio litterarum passae Tömesvariensis allatarum per Haszon csausium Albam</i> 19. Maji 1574.)	154
CV. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Alterarum litterarum ejusdem passae conversio.</i>) . . .	155
CVI. Báthori Istvánnak Maximilián császár. 1574. május 15-én. (Pray kéziratai, H. 58. Deák eredeti.)	156
CVII. Báthori István biztosai Maximilián előtt Békes követeléseit feszegetik. 1574. (Pray kéziratai, H. 58. Egykoru másolat. Deákból.)	157
CVIII. Békes Gáspár Maximilián udvarában birtokjogait bővebben fejtegeti. 1574. május 26. (Pray kéziratai, H. 58. Egykoru másolat. Deákból.)	159
CIX. Báthori Istvánnak Szelím szultán. 1574. június 6. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum imperatoris Turcarum per Mehmet csausium 22. Junii Vásárhelum allatarum. 1574.</i>)	
CX. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír, 1574. június 6. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehemed passae litterae ejusdem sunt argumenti, tantum hoc addit in fine.</i>)	172
CXI. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. június közepe előtt. (<i>Protocollum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum passae Temesvariensis, quas Peruana csaus Temesvarino 14. Junii Vásárheliui illustrissimo principi attulit.</i>)	173
CXII. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos</i>	

	Lap.
fordítás, e jegyzettel: <i>Traductio alterarum passae Temesváriensis.</i>)	174
CXIII. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio postremarum litterarum passae Temesvariensis.</i>)	174
CXIV. Mehemed nagyvezírnek Maximilian császár. 1574. június 14. (Deákul Gerlach István következő munkájában: <i>Tagebuch der von zwen römischen Kaisern an die Otomanische Pforte abgefertigten und durch Herrn David Ungnad — — vollbrachten Gesandtschaft. Frankfurt, 1674.</i>)	174
CXV. Mehemed nagyvezírnek Báthori István. 1574. június után. (<i>Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.</i>)	176
CXVI. Szelim szultánnak Báthori István. 1574. (<i>Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.</i>).	177
CXVII. Békes Gáspárt portai ügyviselője Antalfi Imre értesíti ügyének állásáról. 1574. (<i>Bethlen Farkasnál.</i>)	178
CXVIII. Szelim szultán Báthori Istvánnak. 1574. augusztus előtt. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Imperatoris potentissimi litterae missae ab Petro Grujo per cursorem Kuzdy et redditae calendis Augusti.</i>)	179
CXIX. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír. 1574. augusztus előtt. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehemet bassae per cursorem Kuzdy redditae Albae calendis Augusti 1574.</i>)	180
CXX. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1574. november elején. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae imperatoris ad illustrissimum principem</i>	

	Lap.
per Balogh Ferencz allatae 1574. 2. Decembris.)	182
CXXI. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir. 1574. november elején. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Litterae Mehmet passae ad illustrissimum principem per Balogh Ferencz allatae. 1574. 2. Decembris.)	182
CXXII. Báthori Istvánnak a kapucsi-pasa. 1574. november elején. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae Kapucsi-passae ad illustrissimum principem per Balogh Ferencz allatae. 1574. 2. Decembris.)	183
CXXIII. Báthori Istvánt portai képviselője Grujo Péter tudósítja a nagyvezir nyilatkozatáról Békésre nézve. 1574. december 28. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	183
CXXIV. Báthori Istvánnak Amhád csausz. 1574. dec. 28. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	185
CXXV. Báthori Istvánnak Muztaffa és Mehemedbeg. 1574. december 28. (Protocollum Báthorianum. Deák eredeti.)	188
CXXVI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575. januárius.	189
CXXVII. Murad szultánnak Báthori István. 1575. januárius. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	190
CXXVIII. A nagyvezirnek szóló levélhez. 1575. januárius. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	191
CXXIX. A többi vezíreknek Báthori István. 1575. januárius (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	191
CXXX. A nagyvezirnek Báthori István. 1575. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	192
CXXXI. Muztafa budai pasának Békés Gáspár.	

	Lap.
1575. februárus. 14. (Erdély tört. tára. I., hibásan 1574-hez. Deák fordításban Bethlennél.)	193
CXXXII. Portai követének, Kendi Sándornak, Báthori István. 1575. februarius 20. (Pray kéziratai, H. 58. Eredeti.)	197
CXXXIII. Kendi Sándor jegyzéke. 1575. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	197
CXXXIV. Murad szultán levele a Lengyel rendekhez. 1575. marczius 13. (Gerlachnál az id. h. Bethlen Farkasnál deákul.)	199
CXXXV. Békes Gáspárnak Antalfi Imre. 1575. aprilis. 23. (Bethlen Farkasnak deák fordításából.)	199
CXXXVI. Murad szultán első athnáméja Báthori István számára. 1574. aprilis 25. (Protocolum Báthorianum. Egykoru deák fordítás.)	201
CXXXVII. Radák Lászlónak Békes Gáspár. 1575. május 3. (Erdély tört. tára I.)	204
CXXXVIII. Radák Lászlónak. Békes Gáspár. 1575. május. 14. (Erdély tört. tára. I.).	212
CXXXIX. Békesnek követe Antalfi, Maximilián konstantinápolyi követéhez Ungnad Dávidhoz szól ekképen. 1575. június 4. (Gerlach id. munkája. Deákul.)	213
CXL. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575.	216
CXLI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575. június.	216
CXLII. Báthori Istvánnak Muztafa budai pasa. 1575. június 27. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	218
CXLIII. Báthori Istvánnak Muztafa budai pasa. 1575. június 30-án. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	219
CXLIV. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575. június végétől július 10-ig.	220
CXLV. Az Erdélyi rendekhez Murad szultán. 1575. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: ad dominos	

	Lap.
regnicolas litterae imperatoris per Petrum Rác allatae 21. Julii in Szamosfalva 1575.	225
CXLVI. Báthori Istvánnak Murad szultán. 1575. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Alterae ad illustrissimum principem.)	226
CXLVII. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir. 1575. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	228
CXLVIII. Báthori Istvánnak Muztafa Budai pasa. 1575. július 25-én. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	229
CXLIX. Erdély rendei végzést hoznak. 1575. július 25. után. (Erdély tört. tára I.)	230
CL. Erdély rendei végzést hoznak. 1575. augusztus 6. előtt. (Erdély tört. tára. I.)	232
CLI. Békes és párthivei elmarasztatnak. 1575. augusztus 6. (Bethlen Farkas deák fordításából.)	233
CLII. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575. augusztus 8-án.	242
CLIII. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir. 1575. augusztus. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehmet bassa levelének mása, melyet Zalánczi és Grujo 8. Septembris Fejérváratt urunknak exhibeáltanak.)	243
CLIV. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575.	246
CLV. Murad szultánnak Báthori István. 1575. september 21. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat, e jegyzéssel: Missae hac litterae per Nagy Máté, qui discessit 5. Octobris.)	246
CLVI. Mehemed nagyvezirnek Báthori István. 1575. september 21. a szövegben így, hibásan e helyett: 29. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat, e jegyzettel: Paria litterarum ad Portam die 29. Septembris confectarum)	247

CLVII.	Károly főherczeg Teuffenpach Kristóf szatmári kapitánynak. 1575. september 24. (Pray kéziratai, H. 58. Egykörü fordítás.)	249
CLVIII.	Mehemed nagyvezirnek Báthori István, hogy miért nem küldheti a fogoly Balassa Bálintot Konstantinápolyba. 1575. decem- ber előtt. (Protocollum Báthorianum. Fogal- mazat.)	250
CLIX.	Mehemed nagyvezirnek Báthori István. 1575. december előtt. (Protocollum Báthoria- num. Fogalmazat.)	251
CLX.	Murad szultán levele Báthori Istvánhoz. 1575. december 17. (Deákul Gerlachnál.).	252
CLXI.	Murad szultán Báthori Istvánnak újból meghagyja, hogy Balassa Bálintot és Bé- kesnek fogságba esett egyéb biveit Kon- stantinápolyba küldje. 1575. december 17. (Deákul Gerlachnál.).	253
CLXII.	Báthori Istvánnak Murad szultán. 1575. végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Török császár levelének mása, melyet Ahmát csausz hozott Meggyesre 5. Februarii 1576.)	254
CLXIII.	Murad szultán újabb athnáméja Báthori István számára. 1575. végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Interpretatio litterarum athname posteriorum; quas a caesare Amurate III. Am- hat csaus attulit 5. Februarii 1576.	254
CLXIV.	Török császár quietancziájának magyará- zata. 1575. (Protocollum Báthorianum. Egy- koru hivatalos fordítás.)	357
CLXV.	Egykoru írónál olvassuk. 1576.	257
CLXVI.	Az Orosziaknak Muztafa Budai pása. (Pro- tocollum Báthorianum. Eredeti.)	258
CLXVII.	Maximilián követének Ungnad Dávidnak	

- lelkésze Gerlach István naplójába jegyezte. 1576.
- CLXVIII. Murad szultán a Budai pasának. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Extractus litterarum imperatoris potentissimi ad Budensem beglerbegum per Kisdy allatarum 17. Aprilis 1576.) 259
- CLXIX. Erdély rendének Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae imperatoris potentissimi ad omnes status et ordines Transsylvaniae datae, per Kusdy allatae. 1576. die 17. Aprilis ad illustrissimum dominum Christophorum Báthori vajvodam.) 261
- CLXX. Erdély rendének Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás. Csak részben az előbbinek ismétlése, részben bővebb és hathatós fejtegetése, e jegyzettel: Exemplum litterarum potentissimi imperatoris ad dominos regnicolas Transsylvaniae datarum, per Amhat csausium 23. Aprilis 1576. allatarum.) 263
- CLXXI. Nagy Máté portai ügyviselőjének Báthori Kristóf. 1576. május 18. (Erdély tört. tára, I. k.) 265
- CLXXII. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Die 10. Junii ab imperatore Turcarum pro falconibus allatae Colosvarinum. 1576.) 265
- CLXXIII. Báthori Kristófnak a szultán madarász-mestere. 1576. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) 266
- CLXXIV. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezir. 1576. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegy-

	Lap.
zettel : 4. Julii. Paria litterarum Mehmet passae summi vezirii. Matthaeus Nagy attulit.) . .	267
CLXXV. Báthori Kristófnak Ferhát beg fia. 1576. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel : A Ferhát beg fia levele mása, Mehmet dragmáné.)	269
CLXXVI. Portai ügyviselőjének Báthori Kristóf. 1576. (a szövegben sajtóhibából 1575.) június. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	269
CLXXVII. Azoknak lajstroma, kik Báthori Kristófnak Murad szultántól a fejedelmi zászlót hozták. 1576. (a szövegben sajtóhibából. 1575.) július. (Protocollum Báthorianum. Eredeti, e jegyzettel : 1576. 16. Julii. Numerus et nomina comitum Mehmetagae, legati Turcici, qui vexillum attulit.)	271
CLXXVIII. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel : 1576. 16. Julii. Paria litterarum imperatoris Turcarum ad solum principem quas magister stabuli cum vexillo attulit.)	273
CLXXIX. Báthori Kristófnak és az Erdélyi rendeknek Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel : 1576. die 19. (talán íráshiba 16. helyett.) Julii. Paria litterarum potentissimi imperatoris Turcarum ad illustrissimum principem et ordines regni Transsylvaniae allatarum, per Mehmet aga, qui vexillum attulit.) . . .	274
CLXXX. A Török követség által hozott s a szultán nevében Báthori Kristófhoz intézett jegyzék. 1576. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel : Paria litterarum, nomine quidem caesaris sed per cancellarium solummodo scriptarum, quas magister stabuli cum vexillo attulit 16. Julii 1576.)	276

	Lap.
CLXXXI. A Török követség valamely tagjához inté-	
zett kérelem. 1576. július. (Protocollum Bá-	
thorianum. Eredeti. Úgy látszik Benkner Márk	
írása.)	276
CLXXXII. Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.	
1576. június 24. (Protocollum Báthorianum.	
Fogalmazat.)	277
CLXXXIII. Murad szultánnak Bathori Kristóf. 1576.	
július 24. (Protocollum Báthorianum. Magá-	
nak Báthori Kristófnak fogalmazata, melyet	
azonban egykoru kéz némely helyt pótlott,	
azon kéz, mely a nagyvezírhez adott felebbi	
levelet írta, s a hátsó lapra e jegyzést vetette:	
1576. 24 Julii. Portára való levelek minutája,	
kit az Úr küldött Mehmet agától, ki a zászlót	
hozta.)	278
CLXXXIV. Báthori Kristófnak a Temesvári pasa. 1576.	
július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru	
hivatalos fordítás, e jegyzettel: Exemplum lit-	
terarum passae Tömesváriensis 24. Julii alla-	
tarum. 1576.)	280
CLXXXV. Murad szultánnak Báthori Kristóf. 1576.	
(Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) .	282
CLXXXVI. Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.	
1576. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	284
CLXXXVII. Murad szultánnak Báthori Kristóf. 1576.	
(Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) .	286
CLXXXVIII. Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.	
1576. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	289
CLXXXIX. Murad szultánnak Báthori Kristóf, 1576.	
(Protocollum Báthorianum. Báthori Kristóf fo-	
galmazata.)	293
CXC. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír.	
1676. július. (Protocollum Báthorianum. Egy-	
koru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehmet	
passa levele mása, kit Muztafa csauz hozott 1.	
die Augusti.)	294

- CXCI. Mehemed nagyvezirnek Báthori Kristóf.
(A szövegben tollhibából: István.) 1576.
augusztus. (Protocollum Báthorianum. Fogal-
mazat, e jegyzettel: Az mely levelet Mehmet
passának irtunk, annak a mását küldtük Vuk-
ésovitynak 14. Augusti 1576.) 295
- CXCII. A Temesvári pasának Murad szultán. 1576.
(Protocollum Báthorianum. Egykoru hivata-
los fordítás, e jegyzettel: Par litterarum impe-
ratoris Turcarum per Nagy Máté ad Buden-
sem, Temesiensem beglerbegos pro subsidio
ferendo. 1576.) 297
- CXCIII. Utasítás a Portához követül küldött Ba-
logh Ferencz számára 1576. sept. 10. (Pro-
tocollum Báthorianum. Eredeti e jegyzettel:
Anno Domini 1576. Instructio ad portam im-
peratoris Turcarum 10. die mensis Septembris
in arce Ujvár Francisco Balogh data.) 298
- CXCIV. A császár adajáról való regestum, kit Ba-
logh Ferencz vitt a Portára. 1576. sept.
10. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) 300
- CXCV. Folytatása (Protocollum Báthorianum. Ere-
deti.) 301
- CXCVI. Balogh Ferencz számot ad. 1576. (Protocol-
lum Báthorianum. Eredeti, e jegyzettel: 1576.
Ajándékosztogatás per Franciscum Balogh.) 302
- CXCVII. Folytatása. (Protocollum Báthorianum. Ere-
deti.) 304
- CXCVIII. Mehemed nagyvezirnek Báthori Kristóf.
1576. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 306
- CXCIX. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1576.
september. (Protocollum Báthorianum. Egy-
koru hivatalos fordítás e jegyzettel: Traduc-
tio litterarum potentissimi imperatoris Turca-
rum ad illustrissimum dominum principem
datarum et die 7. Decembris per familiarem
Rechyeffbeg Jenöiensis-allatarum 1576.) 307

- CC. Báthori Kristófnak a lovászmester Mehemed aga 1576. october előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Imrehar bassa, azaz: a lovászmester levele mása Memhet agáé. Amhát csausz hozta Gyalúba die 3. mensis Octobris.) 308
- CCI. Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf. 1576. october 3. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 309
- CCII. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír Balassa Bálint ügyében. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.) 311
- CCIII. A Temesvári pasának Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Franciscus Balogh attulit ad arcem Ujvár die 15. Decembris.) 312
- CCIV. Báthori Kristóf adománylevele Muztafa Budai pasa számára. 1576. oct. 27. (Protocollum Báthorianum. Deák fogalmazat.) 313
- CCV. A Szolnoki bégnek a Budai pasa. 1576. nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Exemplum litterarum passae Budensis ad begum Zolnokiensem datae, per Grujo Petrum. 1576. dec. 10.) 315
- CCVI. A Jenei bégnek a Budai pasa. 1576. dec. vagy nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Exemplum litterarum passae Budensis ad begum Jeneiensem datarum.) 315
- CCVII. A Gyulai bégnek a Budai pasa. 1576. dec. vagy nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Exemplum litterarum passae Budensis ad begum Gyulaensem datarum.) 316
- CCVIII. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír 1576. november (?) (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel:

	Lap.
Páris litterarum Memhet passae die 15. dec. in arce Ujvár per Petrum Grujo administratarum.)	317
CCIX. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehmet passa levele mása, kit Balogh Ferencz hozott Ujvárba 15. Decembris anno Domini. 1576.)	318
CCX. Báthori Kristófnak Szinán pasa. 1576. (Protocollum Báthorainnm. Egykoru hivatalos fordítás.)	319
CCXI. Báthori Kristófnak Piali pasa 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	319
CCXII. Báthori Kristófnak a csausz-pasa. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	320
CCXIII. Báthori Kristófnak Mehemed aga lovászmester. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Piali passa, Szinán passa, csaus-passa és lovászmester levelei mása, kit Balogh Ferencz 1576. die 15. dec. hozott Ujvárba.)	320
CCXIV. A Temesvári pasának és az odavaló teftértárnak Murad szultán 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Exemplum litterarum imperatoris Turcarum in negotio salis ad passam Temesvariensem et tefterdarum datarum.)	321
CCXV. Murad szultánnak Báthori Kristóf. 1576 (?) (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	322
CCXVI. A Temesvári pasának Murad szultán. 1576 (?) (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Traductio hujus mardati imperatorii ad Thömösvariensem passam.)	323
CCXVII. A Budai és Temesvári beglerbégsek	

	Lap.
tisztviselőinek Murad szultán. 1576. (?) (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	323
CCXVIII. Báthori Kristófnak a Jenei beg. 1577. ju- nuárius 17. (Protocollum Báthorianum. Ere- deti.)	324
CCXIX. Báthori Kristófnak Mehen.ed nagyvezír. 1577. elején. (Protocollum Báthorianum. Egy- koru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Par lit- terarum Mehemed passae summi vezirii et consiliarii potentissimi imperatoris Turcarum, quas attulit Ludfi oda-passa ad arcem Udvar- hely 21. Februarii 1577.)	
CCXX. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum potentissimi imperatoris Turcarum 27. die Junii anno Domini allatarum.)	326
CCXXI. A Temesvári és Jenei kadiaknak Murad szultán. 1577. június vége előtt. (Protocol- lum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria aliarum litterarum ejus- dem imperatoris Turcarum ad kadium Tö- mösvariensem et Jeniensem datarum.)	326
CCXXII. Mehemed nagyvezirnek Báthori Kristóf. 1577. (Protocollum Báthorianum. Fogalma- zat.)	327
CCXXIII. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Pa- ria litterarum potentissimi imperatoris Turca- rum 28. die Junii anno 1577. allatarum.)	329
CCXXIV. Báthori Kristófnak Amhat vezír pasa. 1577. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos, fordítás e jegyzettel: Pa- ria litterarum Amhat passae vezerii eadem die allatarum.)	330

- CCXXV. Muztafa Budai pasának Murad szultán. 1577. július 1. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Exemplum litterarum patentium potentissimi imperatoris Turcarum ad passam Budensem datarum die 1. Julii 1577.) 331
- CCXXVI. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. július 1. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzetekkel: Exemplum litterarum potentissimi, imperatoris Turcarum 1577. prima Julii datarum. Kusdi hozta Fejérvárra. 1577. die 13. Julii. Császár levele mása.) 332
- CCXXVII. Muztafa Budai passának Murad szultán. 1577. júl. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: 1577. die 8. Decembris 1577. ad Ujvár.) 333
- CCXXVIII. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. october. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos, fordítás e jegyzettel: Exemplum litterarum potentissimi imperatoris Turcarum Constantinopoli anno 1577. mense Octobri datarum; dies ignoratur.) 334
- CCXXIX. Báthori Kristófnak a Temesvári pasa. 1577. nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum passae Tömösvariensis 5. die Novembris anno Domini 1577. allatarum.) 335
- CCXXX. Báthori Kristófnak a Temesvári pasa. 1577. nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum passae Tömösvariensis 7. die Novembris Colosyarii illustrissimo principi allatarum.) 336
- CCXXXI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1577. 337
- CCXXXII. Ibrahim oroszcsiki vámos Báthori Kristófnak. 1577. dec. 15. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegy-

- zettel: Paria litterarum emingii Oroszesikensis ad illustrissimum principem datarum die 15. Dec. anno 1577.) 338
- CCXXXIII. Báthori Kristófnak Mehemed csasz. 1577. dec. 15. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum Mehmet csauzii ad illustrissimum principem datarum per Petrum Grujo die 15. Dec. anno 1577.) 339
- CCXXXIV. Murad szultán nyugtája a Báthori Kristóf által beküldött adóról. 1577. dec. 15. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum imperatoris Turcarum quietantionalium super administratione tributi anni 1577, per Petrum Grujo die 15. Dec. in arce Ujvár 1577.) 340
- CCXXXV. Murad szultán a Budai pasának. 1577. dec. 15. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Paria litterarum potentissimi imperatoris Turcarum ad passam Budensem per Petrum Grujo allatarum die 15. Dec. 1577.) 340
- CCXXXVI. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. dec. közepe előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Császár levele mása, Ahmát csasz hozta Ujvárba die 16. Decembris. Moldvai vajda dolgába.) 341
- CCXXXVII. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1577. végén. 343
- CCXXXVIII. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1578. elején; (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Paria litterarum potentissimi et invictissimi Turcarum 9. die Februarii illustrissino principi Transsylvaniae allatarum Albae Juliae anno Domini 1578.) 343
- CCXXXIX. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezir. 1578. elején. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria

Lap.

- litterarum Membhett passae, vezirii supremi in
excelsissima porta imperatoris Turcarum, illu-
strissimo principi Transsylvaniae allatarum
Albae Juliae 9. die Februarii anno Domini
1578.) 344
- CCXL. Báthori Kristófnak a Temesvári pasa 1578.
elején. (Protocollum Báthorianum. Egykoru
hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria littera-
rum Ferut passae Temesvariensis, illustrissimo
principi Transsylvaniae allatarum Albae Juliae
9. die Februarii anno Domini 1578.) . . . 345
- CCXLI. Báthori Kristófnak Murad szultán 1578.
apr. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hiva-
talo fordítás, e jegyzettel: 1578. Exemplum
litterarum potentissimi imperatoris Turcarum
28. Aprilis allatarum.) 345

1931/82 809 /a.

